

URBANISMUS A ÚZEMNÍ ROZVOJ

2
2016



MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR



ÚSTAV
ÚZEMNÍHO
ROZVOJE



**22-24 June 16
Prague**

Conference Topics

- Sustainable renovation of existing building stock
- Industrial heritage regeneration
- Sustainable urban development
- Building design process
- Low-tech and high-tech materials and technologies for sustainable buildings
- Decision-support tools and assessment methods
- Education and research for sustainable building

Czech Technical University in Prague
Thákurova 7, 166 29, Prague 6, Czech Rep.



CESB16
Central Europe towards Sustainable Building 2016
Innovations for Sustainable Future

**Registration
is now OPEN!**

follow us:
#cesb16
@cesb16
cesb.cz



POKYNY PRO AUTORY

NABÍDKA RUKOPIŠŮ

REDAKCE PŘIJÍMÁ POŽADAVKY SPOLU SE ZASLANÝMI ČLÁNKY NA E-MAILOVÉ ADRESE redakce@uur.cz. GRAFICKÉ PŘÍLOHY VĚTŠÍHO ROZSAHU JE MOŽNO ZASLAT PROSTŘEDNICTVÍM SERVERU USCHOVNA.CZ. ZASLANÝ PRŮVODNÍ DOPIS MUSÍ OBSAHOVAT PLNÉ JMÉNO, ADRESU PRACOVISTĚ A KONTAKTNÍ ÚDAJE (E-MAILOVÁ ADRESA, TELEFONNÍ ČÍSLO). PŘI ŽÁDOSTI O ZAŘAZENÍ ČLÁNKU DO RECENZNÍHO ŘÍZENÍ JE TŘEBA TUTO SKUTEČNOST V PRŮVODNÍM DOPISE VÝSLOVNĚ UVÉST. PODROBNĚJŠÍ INFORMACE NALEZNETE NA www.uur.cz V SEKCI PUBLIKAČNÍ ČINNOST, KNIHOVNA – ČASOPIS URBANISMUS A ÚZEMNÍ ROZVOJ – RECENZNÍ ŘÍZENÍ.

FORMÁLNÍ POŽADAVKY

ROZSAH TEXTU BY MĚL ČINIT CCA 3–10 NORMOSTRAN (1 NORMOSTRANA = 60 ÚHOZŮ NA 30 ŘÁDKŮ), NEDOHODNETE-LI SE S REDAKCÍ JINAK. ZA KAŽDÝM TEXTEM PŘÍSPĚVKU MUSÍ BÝT UVEDENO JMÉNO AUTORA. PŘÍSPĚVKU BY MĚL PŘEDCHÁZET ZHRUBA DESETIŘÁDKOVÝ SOUHRN (ABSTRAKT), KTERÝ BUDE MOŽNO POUŽÍT TAKÉ PRO ANGLICKÉ SHRNUTÍ V HLAVNÍCH RUBRIKÁCH (NETÝKÁ SE INFORMACÍ).

ZA NEDÍLNOU SOUČÁST PŘÍSPĚVKU JE POVAŽOVÁN SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A JEJICH DOSTUPNOST. BIBLIOGRAFICKÉ CITACE MUSÍ BÝT ZPRACOVÁNY PODLE NORMY ČSN ISO 690. TEXTOVÁ ČÁST JE VYŽADOVÁNA V TEXTOVÉM EDITORU WORD. GRAFICKÁ ČÁST SE ZÁSADNĚ POSÍLÁ SAMOSTATNĚ JAKO PŘÍLOHA S UVEDENÍM ZDROJŮ. OBRÁZKY KE SKENOVÁNÍ LZE PŘILOŽIT NA DIAPOZITIVĚCH NEBO FOTOGRAFIÍCH S LESKLÝM POVRCHEM. POČÍTAČOVĚ ZPRACOVANÉ OBRÁZKY SE DODÁVAJÍ VE FORMÁTU TIFF (PŘÍP. JPG) V ROZLIŠENÍ MIN. 300 DPI; VEKTOROVÁ GRAFIKA VE FORMÁTU CDR, EPS, WMF A1. REDAKCE SI VYHRÁŽUJE PRÁVO VÝBĚRU GRAFICKÉHO DOPROVODU TEXTU. ZA PŮVODNOST PŘÍSPĚVKU ODPOVÍDÁ AUTOR (VIZ PROHLÁŠENÍ AUTORA). RUKOPISY A GRAFIKU REDAKCE VRACÍ POUZE NA ŽÁDOST AUTORA.

AUTORIZACE

POKUD SE AUTOR NEVYJÁDŘÍ DO PĚTI DNŮ OD ODESLÁNÍ REDAKČNÍ ŽÁDOSTI O AUTORIZACI TEXTU, POVAŽUJE REDAKCE TEXT ZA ODSOUHLASENÝ A ZVEŘEJNÍ JEJ S PŘÍPADNÝMI REDAKČNÍMI ÚPRAVAMI.

RELEVANTNÍ PŘÍSPĚVKY JSOU RECENZOVÁNY (www.uur.cz – ČASOPIS – RECENZNÍ ŘÍZENÍ).

ŽADATELŮM O RECENZNÍ ŘÍZENÍ:

PŘEDKLÁDÁTE-LI ČLÁNEK K RECENZNÍMU ŘÍZENÍ, INFORMUJTE, PROSÍM, REDAKCI O JEHO PŘÍPADNÉM PUBLIKOVÁNÍ V JINÝCH ODBORNÝCH PERIODIKÁCH. RECENZOVANÉ PŘÍSPĚVKY NEJSOU HONOROVÁNY.

VYDÁVÁ ÚSTAV ÚZEMNÍHO ROZVOJE, ORGANIZAČNÍ SLOŽKA STÁTU,
ZŘÍZENÁ MINISTERSTVEM PRO MÍSTNÍ ROZVOJ ČR.



Urbanismus a územní rozvoj
číslo 2/2016
ročník XIX.
Vychází 6× ročně.
ISSN 1212-0855, MK ČR E 7021

Vydává:

Ústav územního rozvoje
Jakubské nám. 3
658 34 Brno
tel. (ústředna): 542 423 111
www.uur.cz

Redakce:

redakce@uur.cz
Ing. arch. Lubor Fridrich (šéfredaktor)
tel. 542 423 121
Tamara Blatová, DiS.
tel. 542 423 116

Redakční rada:

Ing. arch. Hana Bártová
Ing. arch. Milan Bušina, Sydney, Austrálie
prof. Ing. arch. Maroš Finka, Ph.D.
prof. Anna Geppert, Ph.D., Paříž, Francie
Ing. arch. Jana Janíková
prof. Ing. arch. Jan Koutný, CSc.
Ing. arch. Milan Körner, CSc.
Ing. Zdeňka Kučerová (místopředsedkyně)
prof. Ing. Vítězslav Kuta, CSc.
Ing. Iveta Laštůvková
prof. Ing. arch. Karel Maier, CSc.
doc. Dr. Otakar Máčel, Delft, Nizozemí
Ing. arch. Vladimír Matuš, Toronto, Kanada
Mgr. Ondřej Muliček, Ph.D.
Ing. Alena Navrátilová (předsedkyně)
Ing. arch. Jaroslav Sedlecký
Ing. Tomáš Sklenář (místopředseda)
Mgr. Petr Tonev, Ph.D.
RNDr. Václav Tremel
Ing. arch. Martin Tunka, CSc.
Ing. arch. Jakub Vorel

Objednávky předplatného:

e-mail: redakce@uur.cz

Roční předplatné:

480,- Kč

Bankovní spojení:

ČNB 19-27321621/0710

Sazba:

GRAFEX-AGENCY s.r.o.
Helceletova 16, 602 00 Brno

Tisk:

Grafex, spol. s r.o.
Kolonie 304, 679 04 Adamov

Názory publikované v článcích nemusejí
vždy vyjadřovat stanovisko redakce a ústavu.
Redakce si vyhrazuje právo zkrácení textu
a výběru grafiky k jednotlivým příspěvkům.

Foto na titulní straně obálky:

Astana © Hana Urbášková

OBSAH

KONFERENCE „EVROPSKÝ HABITAT“

PŘÍPRAVA NA SUMMIT OSN „HABITAT III“ / Daniela Grabmüllerová

3

PRAŽSKÁ DEKLARACE

5

ZADÁNÍ ÚZEMNÍ STUDIE KRAJINY / Karel Wirth

10

Recenzovaný článek

SROVNÁNÍ ROZVOJOVÝCH STRATEGIÍ TĚŽEBNÍCH OBLASTÍ V ČESKU A NĚMECKU / Martin Pospíšil

11

KRAJINA – VEŘEJNÝ ZÁJEM VYMEZENÝ

V ÚZEMNĚ PLÁNOVACÍ DOKUMENTACI / Beata Vinklárková

37

URBÁNNÍ AGENDA EU: PROČ, JAK A PRO KOHO?

ZPRÁVA Z DISKUSE U KULATÉHO STOLU NA PRAŽSKÉM
KONGRESU AESOP 16. ČERVENCE 2015 / Anna Geppert, Laura Colini

43

25 LET EVROPSKÉ POLITIKY

URBÁNNÍHO ROZVOJE / Věra Thea Zoubková

47

VINAŘSKÁ ARCHITEKTURA A JEJÍ PODÍL

NA OCHRANĚ KRAJINNÉHO RÁZU / Petr Dýr

58

PROMĚNY MĚSTA ASTANY

/ Hana Urbášková, Radan Volnohradský, Yelena Zhuravlyova

62

KARPATY V ČESKÉ REPUBLICE

A CESTOVNÍM RUCHU / Igor Kyselka

68

CO PÍŠÍ JINDE & TISKOVÉ ZPRÁVY MMR ČR

73

Stavebně správní praxe

Poživatelská praxe

Mimořádná příloha:

PRINCIPY A ZÁSADY URBANISTICKÉ KOMPOZICE V PŘÍKLADECH

SLOVO ÚVODEM

Druhé letošní číslo časopisu U&ÚR se v úvodním článku hlavní rubriky ohlíží za úspěšnou mezinárodní konferencí „Evropský Habitat“, kterou uspořádalo Ministerstvo pro místní rozvoj ve spolupráci s OSN v půli března v Praze. Na tento článek navazuje text Pražské deklarace jako oficiálního schváleného výstupu konference. O novém metodickém pokynu pro zadání územní studie krajiny, který vydalo Ministerstvo pro místní rozvoj ve spolupráci s Ministerstvem životního prostředí, informuje následující příspěvek hlavní rubriky.

Rubriku Názory a diskuse otevírá recenzovaný příspěvek srovnávající severočeské a saské těžební oblasti. Krajinou a jejím místem v územně plánovací dokumentaci se zabývá další text rubriky. Následuje český překlad zprávy z jednání kulatého stolu na téma Urbánní agenda EU v rámci pražského kongresu AESOP konaného v červenci loňského roku. Vývoj evropské urbánní agendy monitoruje další příspěvek. Souvislostem mezi vinařskou architekturou a charakterem krajiny je věnován následující článek rubriky Názory a diskuse, kterou uzavírá pohled na nedávno založené nové hlavní město Kazachstánu.

V informační rubrice najdete tentokrát jediný příspěvek, který pojednává o úkolu Ústavu územního rozvoje věnovaném souvislostem cestovního ruchu na moravské straně Karpat.

Mimořádnou přílohu tohoto čísla tvoří tištěná verze publikace přibližující tvorbu urbanistické kompozice.

Příjemné čtení přeje

redakce U&ÚR

KONFERENCE „EVROPSKÝ HABITAT“

PŘÍPRAVA NA SUMMIT OSN „HABITAT III“

Daniela Grabmüllerová

V pražském Kongresovém centru se ve dnech 16.–18. března 2016 konala velká mezinárodní konference, kterou připravilo Ministerstvo pro místní rozvoj a které se zúčastnilo několik tisíc delegátů z celého světa. Jednalo se o regionální konferenci OSN „Evropský Habitat“, která byla zařazena do oficiálního přípravného procesu třetí celosvětové konference OSN o bydlení a udržitelném rozvoji měst „Habitat III“. Tento – v pořadí třetí – summit OSN na téma bydlení a rozvoje měst se bude konat v říjnu tohoto roku v ekvádorském hlavním městě Quito. Cyklus summitů OSN o bydlení a rozvoji měst je dvacetiletý; první konference „Habitat“ se konala v červnu 1976 v kanadském Vancouveru, druhá konference „Habitat II“ se konala v červnu 1996 v tureckém Istanbulu. Příprava summitu „Habitat III“ probíhá již od roku 2014; pražský „Evropský Habitat“ byl v tomto přípravném procesu největší a nejvýznamnější akcí mezi celkem 11 konferencemi pořádanými dalšími státy světa všech kontinentů před vrcholným setkáním na podzim v Quitu.

Konference OSN „Evropský Habitat“ byla připravena pro region Evropské hospodářské komise OSN, který vznikl v roce 1947 a sdružuje celkem 56 států Evropy, Balkánu, severní Ameriky a části Asie – jedná se o státy celé Evropy (včetně všech 28 zemí EU), státy Společenství nezávislých států, USA, Kanadu a Izrael; geograficky se jedná o celou severní polokouli. Z vysokého zájmu o pražskou konferenci bylo zřejmé, že téma bydlení a udržitelného rozvoje měst je opravdu aktuálním a významným tématem, které je v centru pozornosti států daného regionu. Dalším důvodem vysoké návštěvnosti a tím i významu pražské akce byla nepochybně skutečnost, že „Evropský Habitat“ nebyl jednorázovým regionálním setkáním nad problematikou bydlení a rozvoje měst. Naopak – pražská konference byla logickým krokem v řadě aktivit a projektů v této oblasti, které těchto 56 států dlouhodobě realizuje. Bydlením a rozvojem měst se v rámci tohoto regionu zabývá „Výbor pro bydlení a management pozemků“, v němž patří Česká republika k nejaktivnějším zemím.

Po tři březnové dny diskutovalo v Praze o budoucnosti rozvoje měst a obcí 4 tisíce odborníků i politiků z celého světa. Konferenci „Evropský Habitat“ zahájila ministryně pro místní rozvoj Karla Šlechtová – nejen jako představitelka resortu, který má bydlení a rozvoj měst ve své kompetenci, ale také jako vedoucí týmu, který tuto významnou akci OSN organizačně připravil. Ministryně Šlechtová vyzvala účastníky, aby strávili tři dny konference nejen diskusí na nejrůznější témata, ale i přípravou a vyjednáváním závěrečného dokumentu – „Pražské deklarace“ se zásadními body pro další činnost a rozvoj území měst daného regionu. Jménem OSN přivítal v Praze účastníky generální tajemník konference „Habitat III“ Joan Clos. Úvodní odborné vystoupení světoznámého dánského architekta Jana Gehla pak nepochybně patřilo k vrcholům konference; jeho koncept „měst pro lidi“ je dobře známý, díky jeho knihám vydaným i v češtině, i tuzemské odborné veřejnosti. K dalším významným jménům patřili ze zahraničních řečníků např. Markku Markula, prezident Výboru regionů; Frédéric Vallier, generální tajemník Evropské rady měst a regionů; Christian Bach, výkonný tajemník Evropské hospodářské komise OSN; Annemarie Penn-Te Strake, starostka Maastrichtu; nebo Rut Kolínská, zakladatelka mateřských center

a jedna z oceněných „žen Evropy“. K početné skupině řečníků patřili architekti a profesori z mnoha států a řady univerzit – např. Alexander Kuzmin, bývalý hlavní architekt Moskvy; David Ortega, spoluautor územního plánu Mexico City; Shuprotim Bhaumik, Martin Berry, Mark Johnson a Dhru Thadabi z USA; Dietmar Eberle ze Švýcarska; Liljana Blagojevic ze Srbska; Brian Evans z Velké Británie; Sasha Tsenkova z Kanady; Rudy Uytenhaak z Nizozemska; nebo Karsten Zimmermann z Německa.

Celkem 5 moderovaných panelových diskusí bylo zaměřeno na předem vybraná témata: řízení měst, ekonomika měst a zaměstnanost, bydlení a veřejné služby, sociální soudržnost a životní prostředí. Složení panelistů bylo kombinací zástupců členských států, partnerů a expertů. Kulatý stůl složený z nejvýznamnějších hostů pak byl zaměřen na diskusi na téma vize budoucích měst. Celkem se v Kongresovém centru během tří dnů konalo kolem stovky akcí, desítky bilaterálních jednání; celkem proběhlo více než 300 hodin odborných diskusí. Jen v hlavním sále na plenárních jednáních vystoupilo více než 50 odborníků; desítky dalších expertů diskutovaly na doprovodných a paralelních akcích. Účastníci měli možnost vyvěsit své plakáty, výkresy, fotografie apod. Studenti ČVUT vystavili stovku svých návrhů domů zasazených do lokality pražského Smíchova a představujících různé formy bydlení v blokové struktuře města. Dále studenti představili své vizionářské představy budoucích měst. Architekti z „reSITE“ diskutovali s dalšími účastníky o modelu partnerství privátního a veřejného sektoru v 21. století a delegace Slovenska a Nizozemska představila novou platformu partnerství měst EU zaměřenou na bydlení. Konala se také Žurnalistická akademie pro novináře pořádaná OSN, Ministerstvo pro místní rozvoj prezentovalo 20 let soutěže „Vesnice roku“, představilo programy na podporu bydlení a spolu s Fakultou architektury ČVUT připravilo mezinárodní diskusi o budoucnosti sídlišť.

Hlavním a oficiálním výstupem konference „Evropský Habitat“ je „Pražská deklarace“, o jejímž obsahu se diskutovalo celé tři dny konání akce a která představuje vstup 56 států severní polokoule pro připravovaný dokument „Nová agenda pro města“ který bude vyjednáán a schválen všemi 193 členskými státy OSN v říjnu tohoto roku v Quitu

na závěr summitu „Habitat III“. Podobně jako konference „Evropský Habitat“, ani „Pražská deklarace“ není ad hoc dokumentem, reflektujícím pouze průběh samotné konference „Evropský Habitat“, ale je odrazem aktivit celého regionu v oblasti bydlení a rozvoje měst. Návrh „Pražské deklarace“ byl představen první den jednání konference „Evropský Habitat“ ministryní Šlechtovou; pak probíhalo intenzivní vyjednávání o konečném znění jejího obsahu tak, aby mohla být deklarace na závěr konference přijata. Návrh textu měl původně 2 700 slov; finální text byl během konference rozšířen na 3 150 slov. Základní principy, na kterých staví „Pražská deklarace“, jsou čtyři:

- inovativní a produktivní města;
- zelená, kompaktní, efektivně využívající zdroje a odolná města;
- inkluzivní a bezpečná města;
- dobrá správa měst.

Jako hlavní výzvy v oblasti bydlení a udržitelného rozvoje měst byly identifikovány:

- Městská chudoba – nedostatek dostupného bydlení a bezdomovectví, nedostatečný přístup k základním službám a nedostupnost bezpečné dopravy nepříznivě ovlivňují obyvatele a brzdi hospodářský růst.
- Demografické změny – především stárnutí a migrace, k nimž dochází během posledních desetiletí, vyžadují řešení, která zajistí odpovídající bydlení a dostupnou infrastrukturu.
- Klimatické změny a rizika katastrof – existuje silný vztah mezi klimatickými změnami a územním plánováním.
- Růst měst a jejich nekontrolované rozrůstání – není-li růst měst regulován, může dojít k jejich nekontrolovanému rozrůstání.
- Koordinace v rozvoji měst – je nutné posílit spolupráci v oblasti městského plánování a řízení mezi různými úrovněmi správy, komunitami, místními nevládními organizacemi a soukromým sektorem.
- Regenerace měst – vyvážený přístup k regeneraci měst by měl zohlednit sociální soudržnost a životní prostředí ve městech; v této souvislosti je nezbytným předpokladem místní plánování na lokální úrovni vytvářející živá společenství a životaschopná města.

- Relevantní využití technologií – urbanisté musí přimnout odpovídající technologické inovace, které umožňují efektivnější využívání dostupných dat.

„Pražská deklarace“ klade důraz zejména na integrovaný přístup k udržitelnému rozvoji měst, který zahrnuje účinná opatření k řešení hospodářských, ekologických, klimatických, demografických, sociálních a kulturních problémů, s nimiž se městské oblasti potýkají. Důležitá je orientace měst „na lidi“ a zlepšení podmínek pro pohodu, vývoj a realizaci lidských práv všech obyvatel měst. Klíčové směry „Pražské deklarace“ nazvané „z Prahy do Quita“ jsou: podpora měst posílením jejich potenciálu pro inovace, zahrnující sociální inovace a tvorbu pracovních míst, podpora optimálního využívání zdrojů, rovný přístup k dostupnému bydlení a službám, odstranění chudoby a vyloučení, poskytování dostupného, bezpečného, inkluzivního a kvalitního veřejného prostoru a bezpečné dopravy, řádné finanční řízení v municipalitách, zajištění udržitelných zdrojů financování a posílení dialogu mezi jednotlivými stupni správy a relevantními aktéry.

Ministryně Šlechtová na závěr konference „Evropský Habitat“ citovala aténského filosofa Thukýdida, který již před více než 2 tisíci lety zdůrazňoval, že „jsou to lidé, co tvoří město; nikoliv zdi“. Zvolené téma pražské konference „Bydlení v životaschopných městech“ se ukázalo jako zajímavé a aktuální, což bylo potvrzeno vysokou účastí návštěvníků z celého světa. Konference se konala právě ve chvíli, kdy hlavní město Praha živě diskutuje vizi svého dalšího rozvoje a určení priorit. Je pozitivní, že Česká republika sehrála na mezinárodní scéně multilaterální spolupráce mimořádně viditelnou, pozitivní a aktivní roli, která nepochybně přispěla k diplomatické prestiži. Česká republika se úspěšným uspořádáním v rámci OSN zviditelnila a prezentovala Prahu ve vazbě na architekturu a urbanismus – tedy oblasti, v nichž má naše země dlouhodobě co nabídnout.

*Ing. arch. Daniela Grabmüllerová, MBA, Ph.D.
ředitelka Odboru evropských záležitostí
Ministerstvo pro místní rozvoj*

ENGLISH ABSTRACT

The European Habitat conference: Preparations for the Habitat III UN summit, by Daniela Grabmüllerová

European Habitat, a big international conference organized by the Czech Ministry of Regional Development in the Prague Congress Centre on 16–18 March 2016, was attended by several thousands of delegates from all over the world. As a regional UN conference it was part of the official preparatory process for Habitat III, the third UN conference on housing and sustainable urban development. This UN summit will be held in October 2016 in Quito, the capital of Ecuador. The series of UN summits on housing and urban development is vicennial; the first Habitat conference took place in 1976 in Vancouver, Canada, and the second, Habitat II, was held in Istanbul, Turkey, in 1996. The Habitat III summit has been prepared since 2014. European Habitat was the biggest and thus most important event of the preparatory process consisting of eleven conferences held in various countries of all continents before the summit in Quito.

PRAŽSKÁ DEKLARACE

My, delegace národních vlád členských států regionu Evropské hospodářské komise Organizace spojených národů (EHK OSN), dále jen „region“, jakož i příslušní aktéři, včetně místní a regionální správy, mezivládních organizací, agentur OSN, odborníků a akademické sféry, soukromého sektoru, občanské společnosti, mužů, žen, dětí, mládeže, a ostatní účastníci Habitat III regionální konference „Evropský Habitat“, která se konala v Praze ve dnech 16.–18. března 2016.

Připomínáme výstupy z „Rámce ze Sendai pro snižování rizika katastrof 2015–2030“, „Akčního programu z Addis Ababy“ a „Agendy pro udržitelný rozvoj 2030“ obsahující zaměření na města prostřednictvím Cíle 11 i dalších cílů v celé této agendě, stejně jako v „Pařížské dohodě“.

Oceňujeme také specifické regionální schválené charty a strategie, jako jsou, mimo jiné, „Ženevská Charta OSN o udržitelném bydlení“ a „Strategie udržitelného bydlení a managementu pozemků v regionu EHK pro období 2014–2020“.

Sešli jsme se, abychom diskutovali o výzvách a příležitostech týkajících se zajištění přístupu k přiměřenému a dostupnému bydlení pro všechny v životaschopných městech a vztahujících se k udržitelnému rozvoji měst před zahájením konference OSN o bydlení a udržitelném rozvoji měst (Habitat III);

Diskutovali jsme o prioritách pro „Novou agendu pro města“ a o politických doporučeních představujících oficiální vstup do přípravného procesu konference Habitat III.

Odkazujeme na Rezoluci Valného shromáždění A/70/210 „Implementace výstupů konference OSN o lidských sídlech (Habitat II) a posílení Programu OSN pro lidská sídla (UN-Habitat)“.

My, účastníci regionální konference „Evropský Habitat“ vyjadřujeme svou upřímnou vděčnost a uznání vládě České republiky za velkorysé uspořádání konference a za její vynikající organizaci. Náš dík patří také hlavnímu městu Praze a jeho obyvatelům za vřelou pohostinnost poskytnutou všem účastníkům konference.

1. Konstatujeme, že je důležité podporovat:

- i. **Inovativní a produktivní města.** Zvýšení přitažlivosti a životaschopnosti měst se zaměřením na inovace a na přiměřené a cenově dostupné bydlení, zajištění rovnosti žen a mužů a posílení postavení žen, stejně jako zohlednění mládeže a genderových perspektiv. Vytváření pracovních míst by mělo být podporováno prostřednictvím podnikatelsky přívětivých podmínek, při současném respektování životního prostředí;
- ii. **Zelená, kompaktní, efektivně využívající zdroje a odolná města.** Zelená města, která jsou v lepším souladu s přírodou a jsou inkluzivní, životaschopná, kompaktní a odolná, představují prioritu politik na všech úrovních vlády i v rámci regionální spolupráce, zejména s ohledem na příslušníky zranitelných skupin, marginalizovaných komunit a na osoby se zvláštními potřebami.
Zvýšení efektivnosti využívání zdrojů v oblasti energie, vody, odpadů, užívání půdy a potravin, jakož i zmírnění emisí skleníkových plynů, zlepšení kvality ovzduší a péče o odpadní vody ve městech, společně s úsilím o města odolná vůči klimatickým změnám a dalším výzvám, jako jsou například povodně, sucho, vlny horka, přírodní a člověkem způsobená rizika, stejně jako zajištění přechodu na bezpečnou a udržitelnou městskou mobilitu, čistou a přístupnou městskou dopravu pro všechny;

- iii. **Inkluzivní a bezpečná města.** Řešení příčin diskriminace a nerovností, se zvláštním zaměřením na lidská práva ve městech na základě rovnosti žen a mužů, a důsledky jiných forem vyloučení a nerovných vztahů v oblasti správy z důvodu rasy, etnického původu, kultury, kasty, třídy, věku, schopnosti či zdravotního postižení, sexuální orientace, náboženského vyznání. To by mělo zahrnovat progresivní realizaci práva na přiměřenou životní úroveň pro všechny, včetně přiměřeného a cenově dostupného bydlení v souladu se závazky států;
- iv. **Dobrá správa měst.** Zlepšení správy měst zajištěním a posílením místní demokracie, participativního a víceúrovňového řízení, budováním kapacit místních orgánů i všech aktérů občanské společnosti a realizací holistických a integrovaných strategií pro udržitelný rozvoj měst. Udržitelné, inkluzivní a efektivní územní plánování a řízení je nástrojem pro zvýšení kvality života všech lidí. To by mělo brát v úvahu identitu měst a místní kulturu. Chránění charakteru měst a uznání jejich historie a tradic s cílem podpory sociální soudržnosti a občanských hodnot a předávání dědictví budoucím generacím. Posílení pravomocí žen a plná a rovná účast žen v ekonomice jsou životně důležité pro dosažení udržitelného rozvoje a významně posilují ekonomický růst a produktivitu.

Zdůrazňujeme, že:

- (a) Je nutné plánovat a spravovat městské oblasti prostřednictvím spolupráce národních vlád s regionálními a místními orgány a komunitami v rámci zavedených koordinačních mechanismů. To by mělo brát v úvahu funkční městské oblasti a metropolitní oblasti, stejně jako příležitosti v území v rámci budování vazeb město – venkov;
- (b) Města potřebují mít prostor a pravomoci, aby mohla být klíčovými aktéry při realizaci udržitelného rozvoje měst založeného na principech udržitelného rozvoje. Za tímto účelem je nutné zapojit místní orgány, a to zejména prostřednictvím jejich sdružení místních samospráv. Občané by měli být zapojeni a konzultováni ve všech fázích politického cyklu, od plánování až po realizaci, a to v dobře navrženém systému víceúrovňové správy;
- (c) Je také nutné zajistit shodu s právními požadavky nezávislých orgánů činných ve správě pozemků, jejich registrace; zajištění jistoty vlastnictví, transparentní a efektivní využívání půdy, registrace majetku a spolehlivý systém financování jsou základními předpoklady pro udržitelné, odolné a cenově dostupné bydlení a rozvoj měst;
- (d) Mezinárodní spolupráce a výměna mezi národními, regionálními a místními orgány mohou podporovat udržitelný hospodářský rozvoj, sociální ochranu a ochranu životního prostředí;
- (e) Integrovaná a místně orientovaná podpůrná opatření by měla usnadnit městům, včetně jejich okolí, aby mohla co nejvíce využít svého potenciálu a řešit specifické problémy, zejména v oblasti ekonomiky měst;
- (f) Sociální soudržnost, lepší přístup ke službám (ozelenění ploch, veřejná doprava, základní zdravotní péče, vzdělávání a kultura), bezpečnost měst;
- (g) Dlouhodobé a nespekulativní investice do bydlení a rozvoj měst, realizované s vědomím rizik, mohou stimulovat zaměstnanost ve městech;
- (h) Efektivní využívání zdrojů a podpora udržitelné spotřeby i modelů výroby jsou kritickými prvky pro města z hlediska řízení jejich růstu, zvýšení produktivity zdrojů a z hlediska oddělení hospodářského růstu od zvýšeného využívání zdrojů a jeho dopadu na životní prostředí;
- (i) Úsilí chránit a zabezpečit kulturní a přírodní dědictví přispívá k rozvoji udržitelných měst a komunit;
- (j) Považujeme cenovou dostupnost ve městech za klíčový faktor kvality života. To je také hlavní charakteristika životaschopnosti měst podporující hospodářský rozvoj a vytváření pracovních míst. Plánovaný rozvoj měst, který minimalizuje dopady na životní prostředí, může podpořit hospodářskou, sociální a environmentální udržitelnost a může zabránit nekontrolovanému rozrůstání měst;
- (k) Odpovědný rozvoj měst zohledňující možná rizika je také prostředkem ke zvýšení odolnosti měst vůči přírodním i člověkem způsobeným nebezpečím i souvisejícím ekologickým, technologickým a biologickým rizikům, stejně jako vůči jejich kaskádovým efektům.

Výzvy v oblasti bydlení a udržitelného rozvoje měst v regionu

2. Naše země čelí mnohým výzvám:

Městská chudoba: Hlavním problémem je nedostatek dostupného, přiměřeného, přístupného, obyvatelného a odolného bydlení a bezdomovectví. V některých městech existuje nedostatek veřejných prostorů, bezpečné a dostupné dopravy i základní občanské vybavenosti a služeb, jako je dodávka cenově dostupné energie pro všechny, což brání obyvatelům v přístupu k vybavení a k životní úrovni, která by měla být dostupná pro všechny. Nedostatečný přístup k některé ze základních služeb; vodě, kanalizaci, obydlení, energie pro domácnost, bezpečnosti potravin, zdravotní péči, vzdělávání a osobní bezpečnosti nepříznivě ovlivňuje zdraví obyvatel a brzdí hospodářský růst.

Rozšiřování neformálního a / nebo nevyhovujícího bydlení se stává realitou, protože ti, kteří nemohou vstoupit na trh s bydlením, jsou odsouzeni k žití ve slumech se špatnou infrastrukturou a nedostatečnými základními službami. V zanedbaných městských oblastech vyžadují fyzické a ekonomické aktivity v oblasti regenerace soudržný a vícerozměrný přístup, který je zvláště důležitý pro marginalizované skupiny obyvatel a jednotlivce, jejichž účinná integrace vyžaduje zaměstnání, vzdělání, zdravotní péči, bydlení a sociální integraci. Investice do bydlení plánované v segregovaných čtvrtích by měly mít za cíl řešení prostorové a sociální izolace marginalizovaných komunit, přičemž intervence by měly dodržovat zásady ne-segregace a de-segregace. Rostoucí dualita na pracovních trzích mění formy zaměstnání a zvýhodňuje ty s větším podílem přidané hodnoty před ekonomikou s tradičními pracovními místy s nízkou přidanou hodnotou. To významně přispívá ke zvýšení sociálních a prostorových nerovností. Rostoucí nerovnosti a nedostatek cenově dostupného a přístupného bydlení pro vrstvy obyvatel s nízkými a středními příjmy mohou vést k nekontrolovanému rozrůstání měst, zatímco nedostatek veřejných prostorů a veřejné dopravy brání přístupu obyvatel k vybavenosti a k přiměřené kvalitě života, která by měla být přístupná všem.

Demografické změny: Důležité demografické změny, jako je stárnutí a migrace, k nimž dochází v posledních desetiletích, vyžadují řešení. Stárnutí populace se stalo významným problémem, přičemž většina bydlení není dostatečně vybavena a není tak schopna vyhovět potřebám této rostoucí skupiny obyvatelstva. Špatné podmínky bydlení mají přímý vliv na fyzické a duševní zdraví obyvatel. To odůvodňuje nutnost zajistit odpovídající a zdravé bydlení. Vzhledem k rostoucímu podílu stárnoucích obyvatel se zvyšují náklady na zdravotní péči a na zátěž systémů sociální péče; navíc většina bytů a veřejných městských prostorů není dobře přizpůsobena potřebám stárnutí populace ani rostoucímu počtu mladých lidí v některých jiných členských státech, což představuje výzvu v oblasti přiměřeného a dostupného bydlení a infrastruktury. Migrace vedla ke zvýšení rozmanitosti v mnoha městech, což je proces, který posiluje sociální inovace, přináší však s sebou výzvy v oblasti sociální soudržnosti, které vyžadují odpovídající politické odpovědi.

Klimatické změny a rizika katastrof: Existuje silný vztah mezi klimatickými změnami, snižováním rizika katastrof a územním plánováním, veřejnou dopravou, mobilitou a bydlením. Členské státy by měly, ve spolupráci s místními a regionálními vládami, usilovat o zmírnění dopadů a přizpůsobení se změně klimatu snižováním emisí skleníkových plynů prostřednictvím aktivit ve městech. To může zahrnovat taková opatření, jako jsou energeticky účinné budovy a zvýšení podílu obnovitelných zdrojů. Bytový fond, budovy a klíčová vybavenost, jako jsou nemocnice, školy, místa k práci, jakož i veřejná dopravní zařízení, by měly být nízkouhlíkové a odolné vůči přírodním i člověkem způsobeným nebezpečím a souvisejícím ekologickým, technologickým a biologickým rizikům, stejně jako jejich kaskádovým dopadům na infrastrukturu, na hospodářská aktiva a na zajištění obživy. Města by se měla zaměřit na prevenci katastrof souvisejících s vodou prostřednictvím vytvoření havarijních plánů a zvyšováním úrovně odpovídajících znalostí. Udržitelné potravinové systémy mají zásadní význam pro bezpečné, inkluzivní a odolné komunity, zatímco městské oblasti čelí vysoké míře potravinových odpadů, která dále roste s pokračující urbanizací.

Růst měst a jejich nekontrolované rozrůstání: Pokud není růst měst regulován, může vést k jejich nekontrolovanému rozrůstání. Členské státy by měly zabránit negativním dopadům na životní prostředí prostřednictvím strategického plánování lidských sídel v polycentrickém a vyváženém územního rozvoji s efektivními a bezpečnými multimodálními dopravními systémy. V prevenci nekontrolovaného rozrůstání měst musíme vzít v úvahu i náklady na zahušťování měst využíváním stávající urbanistické struktury a zachováním obyvatelnosti městského prostředí.

Koordinace v rozvoji měst: Plánovací strategie a nástroje je nutné implementovat v prostředí vyrovnanějších vztahů mezi veřejným a soukromým sektorem. Měla by se posílit spolupráce v oblasti městského plánování a řízení mezi různými úrovněmi správy, komunitami, místními nevládními organizacemi a soukromým sektorem. To s sebou nese zavádění opatření na národní, regionální a místní úrovni zajišťující, že politiky jsou vhodné pro odpovídající typ správy a zajistily tak co nejúčinnější výsledky. To zahrnuje nutnost pro všechny klíčové aktéry a obyvatele podílet se na rozhodovacím procesu týkajícím se městského plánování, protože vývojem v oblasti bydlení mohou být tyto skupiny ovlivněny.

Regenerace měst: Přeceňování technických aspektů výstavby a městského plánování (včetně zelených technologií) může ohrozit sociální udržitelnost a kulturní přiměřenost řešení v oblasti bydlení, stejně jako může ohrozit zachování městského hmotného a nehmotného kulturního dědictví, které nese paměť a identitu obyvatel města po generace. Vyvážený přístup k regeneraci měst by měl zohlednit sociální soudržnost a životní prostředí ve městech; v této souvislosti je nezbytným předpokladem místní plánování na lokální úrovni vytvářející živé společenství a životaschopná města. Tento přístup by měl zajistit vytváření veřejných prostorů jako klíčového prvku ovlivňujícího kvalitu života a identitu obyvatel města.

Relevantní využití technologií: Pokrok v oblasti technologií a dostupnost dat rapidně mění náš život a způsob, jakým jej organizujeme. Urbanisté by měli přijmout odpovídající technologické inovace, které umožňují efektivnější využívání dostupných dat. To vyžaduje vzdělávání a budování kapacit městských manažerů, těch, kteří rozhodují, i obyvatel. Otevřená a strukturovaná data jsou kritickou složkou transparentního a efektivního řízení a jsou podmínkou poskytování efektivních environmentálních a energetických služeb v městském prostředí. Je nutné vyvinout veškeré úsilí, aby sdílená data byla přístupná veřejnosti a aby zároveň chránila soukromí jednotlivců. Města by měla uvažovat o jednoduchých, interoperabilních a srovnatelných zdrojích dat a o standardech pro jejich sběr. Data by měla být transparentní a volně přístupná, aby mohla být využívána jako nástroj ke zvýšení odpovědnosti a zapojení lidí. Musí být řešeno technologické a digitální rozdělení v oblasti městského plánování a řízení.

Klíčové směry řešení z Prahy do Quita

3. Výše uvedené problémy bychom měli řešit prostřednictvím integrovaného přístupu k udržitelnému rozvoji měst, který obsahuje účinná opatření k řešení hospodářských, ekologických, klimatických, demografických, sociálních a kulturních problémů, s nimiž se městské oblasti potýkají.

Města by měla být „orientovaná na lidi“ a zlepšovat podmínky pro pohodu, vývoj a realizaci lidských práv všech obyvatel měst. Zejména takto:

Inovativní a produktivní města

- (a) Podporujeme města při posilování jejich vnitřního potenciálu pro inovace, včetně sociálních inovací a vytváření pracovních míst prostřednictvím zajištění příznivého podnikatelského prostředí, transparentních a předvídatelných místních politik a předpisů pro jistotu vlastnictví pozemků. Infrastruktura, přiměřené a cenově dostupné bydlení a trhy podporující místní hospodářský rozvoj si zaslouží podporu, stejně jako zaměstnanost a důstojná práce pro všechny, včetně mladých obyvatel, při současném respektování životního prostředí a posilování spravedlnosti a sociální integrace. Posílení hospodářského růstu napříč socio-ekonomickými sektory by mělo jít ruku v ruce s opatřeními na zlepšení odolnosti měst, včetně přechodu k cyklické a zelené ekonomice. To by mělo stimulovat výrobu v rámci vztahů město-venkov, dodavatelských řetězců i přispět k potravinové bezpečnosti měst, mimo jiné při podpoře udržitelného městského metabolismu, který sníží nerovnosti ve městech a napětí mezi městy a venkovem.

Zelená, kompaktní, efektivně využívající zdroje a odolná města

- (b) Podporujeme města, aby co nejlépe využívala přírodní zdroje, mimo jiné prostřednictvím územního plánování, a aby se zaměřila na efektivní využívání energie, vody, surovin, jako jsou beton, kov, minerály a pozemky, mimo jiné prostřednictvím efektivního hospodaření s půdou, aby se zabránilo nekontrolovanému rozšiřování měst a aby se posílil princip „víceúrovňového využití prostoru“. Podporujeme také přizpůsobení se klimatickým změnám i opatření na zmírnění dopadů a posílení odolnosti měst vůči záplavám, vlnám horka a přírodním a člověkem způsobeným katastrofám. Urbanizující se delty řek jsou v této souvislosti vystaveny extrémním i specifickým rizikům v důsledku kombinace sociálně-ekonomického a přírodního / environmentálního dynamického vývoje. Doporučujeme využívání zelených a modrých infrastruktur, stejně jako podporujeme řešení založená na přírodním základě, v návaznosti na preventivní infrastrukturu a na územní plánování jako nástroj pro předcházení katastrofám, zejména těch spojených s vodou, která mají velké dopady;

Inkluzivní a bezpečná města

- (c) Podporujeme řešení městské chudoby a vyloučení snižováním a prevencí prvotních příčin a důsledků nerovností a konfliktů prostřednictvím inkluzivního rozhodování, rovného přístupu k cenově dostupnému bydlení, transparentního a efektivního poskytování základních služeb, včetně dodávek vody a kanalizace, podporou mobility a zajištěním veřejných a zelených prostorů a jistoty vlastnictví. „Nová agenda pro města“ by se měla také zaměřit na vytváření dialogu a zmírňování konfliktů uvnitř a mezi jednotlivými komunitami, na boj proti všem formám diskriminace žen a dětí a na řešení specifických potřeb příslušníků zranitelných skupin, včetně uprchlíků a dalších skupin přistěhovalců. Zvláštní pozornost by měla být věnována posílení postavení a práv žen i mezikulturnímu a mezigeneračnímu dialogu. Města jsou místa, kde jsou soustředěny rozdíly a nerovnosti, a jsou to také místa, kde mohou různé kultury koexistovat, kde se etnická rozmanitost může stát zdrojem inovací a obnovy a kde je možná sociální mobilita;
- (d) Zajištění přístupných, bezpečných, inkluzivních a kvalitních veřejných prostorů a bezpečné dopravy podporuje rovnost ve městech, sociální soudržnost a lepší kvalitu života, se zvláštním zřetelem na potřeby mužů, žen, dětí, starších lidí a osob se zdravotním postižením;
- (e) Podpora zlepšení přístupu k základním službám umožňuje udržitelný růst a tvorbu pracovních míst, se zvláštním důrazem na posílení postavení žen a zlepšení rovnosti žen a mužů;

Dobrá správa měst

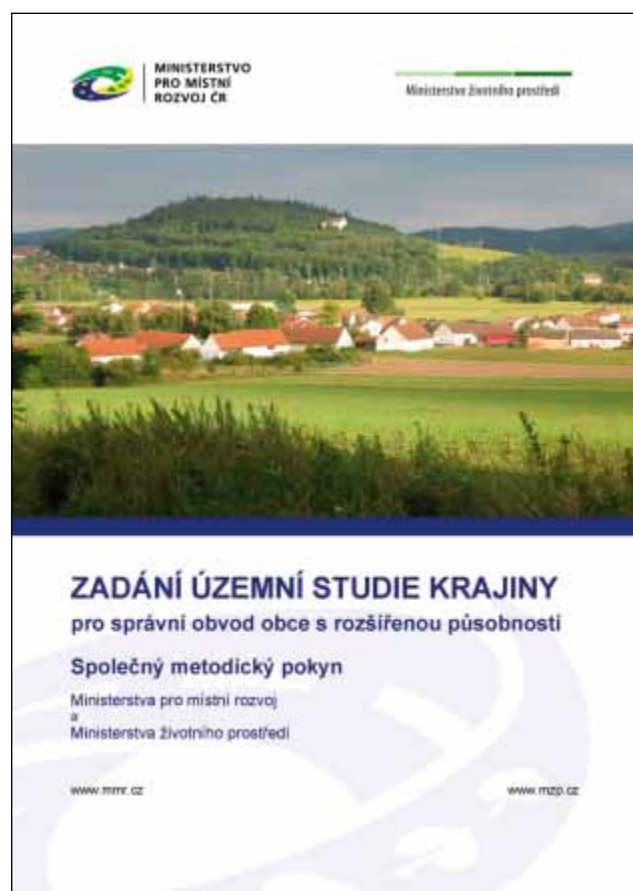
- (f) Podporujeme vypracování studií specifických pro jednotlivé země a doporučení založená na politikách a reagující na výzvy spojené s bydlením, rozvojem měst a s managementem pozemků prostřednictvím regionálních a tematických studií;
- (g) Použití výzkumu a inovací, rozvoj hloubkových analýz a zpráv ke zlepšení znalostí i dostupnost údajů založených na specifice dané země podporují otevřený přístup k údajům a znalostem vedoucích k harmonizaci definic, metodik, ukazatelů a standardů na regionální a mezinárodní úrovni, zajišťujících také účinnou kontrolu;
- (h) Podpora dialogu mezi všemi stupni správy a příslušnými aktéry a tam, kde je to možné, vytváření nových a podpora existujících místních, národních, regionálních a nadnárodních sítí, platform a institucí, usnadňování výměny zkušeností a sdílení osvědčených postupů, včetně spolupráce typu město-město;
- (i) Podpora odpovídajících národních politik rozvoje měst, které jsou vstřícné vůči udržitelnému rozvoji měst a podporují územní soudržnost i jejich promítnutí do lokalizované městské legislativy a předpisů, respektujících, kde je to vhodné, princip subsidiarity;
- (j) Posílení využívání územního plánování a projektování rozšíření měst, vnitřní využití a regenerace zajišťujících přístup zdola nahoru a víceúrovňovou správu, jakož i integrované přístupy zahrnující všechny aktéry a obyvatele; spolupracující mechanismy pro územní plánování a řízení v metropolitních oblastech jdoucí za administrativní hranice by měly být posíleny a podpořeny integrovanými prostorovými strategiemi s cílem zajistit vyvážený územní rozvoj;
- (k) Posílení takových přístupů, které jsou efektivní, specifické, a proto mohou být pestré jako je rozmanitost zemí, ekonomik, společností a kultur v regionu. Zejména podpora navrhování a provádění vnitrostátních politik rozvoje měst podle přístupu založeného na dané lokalitě;
- (l) Podpora a budování kapacit místních orgánů jako klíčového prvku pro udržitelný rozvoj městských oblastí. To by mohlo být prováděno prostřednictvím podpory decentralizované spolupráce mezi místními orgány, posílením všech dotčených úrovní správy pro řešení sociálních, ekonomických, ekologických a demografických problémů rozvoje měst integrovaným způsobem, vytvořením legislativního rámce a konsolidací sdílených znalostních základů;
- (m) Zaměření na nakládání s pozemky a přístup k půdě jako nezbytného předpokladu pro udržitelný rozvoj měst, stejně jako zajištění udržitelných modelů financování, které zaručují veřejný prospěch vyplývající ze zvýšení hodnoty pozemků a z mobilizace vývoje kapitálových zisků ve městech ve prospěch územního plánování;
- (n) Budování odpovědnosti a pravidelné monitorování koherentní realizace „Nové agendy pro města“, cílů udržitelného rozvoje se zvláštním zaměřením na cíl 11 a další cíle v celé Agendě pomocí odpovídajících definovaných ukazatelů. To by mělo zahrnovat i regionální specifické dohody a strategie pro sběr a analýzu dat. Data by měla být shromažďována s využitím společných mezinárodních standardů, aby bylo zajištěno, že jsou kompatibilní mezi jednotlivými členskými státy. Data by měla být co nejvíce veřejně dostupná, aby podporovala tvorbu politik, výzkum i ekonomický rozvoj. Také globální a regionální úložiště dat je třeba dále rozvíjet k podpoře procesů tvorby politického rozhodování;
- (o) Podpora zdravých municipálních financí, aby města mohla poskytovat služby orientované na potřeby svých obyvatel. To zahrnuje podporu místních orgánů k lepšímu přístupu k finančním zdrojům, včetně posílení vlastních zdrojů příjmů zřizováním a zlepšováním tvorby příjmů a jejich kumulace na sub-národní úrovni, zlepšení přístupu k národním finančním prostředkům, ale také usnadnění přístupu na kapitálové trhy a přilákání domácích i přímých zahraničních investic;
- (p) Moderní legislativa a vhodné monitorovací instituce jsou pro zdravou hospodářskou soutěž na trhu klíčové, aby se zabránilo tržním spekulacím s bydlením a s pozemky;
- (q) Města potřebují mít možnost, oprávnění a zmocnění jednat o principech udržitelného rozvoje a být klíčovými aktéry při realizaci svého udržitelného rozvoje. Za tímto účelem by měly být místní orgány, zejména prostřednictvím svého zástupce ve sdružení místních samospráv, i občané zapojeni a konzultováni ve všech fázích politického cyklu, od plánování až po realizaci, a to v dobře navrženém systému víceúrovňové správy.

ZADÁNÍ ÚZEMNÍ STUDIE KRAJINY

Karel Wirth

V únoru 2016 vydalo Ministerstvo pro místní rozvoj ve spolupráci s Ministerstvem životního prostředí metodický pokyn pro zadání územní studie krajiny. Při jeho přípravě bylo využito více odborných podkladů, cenná byla i intenzivní komunikace mezi oběma ministerstvy.

Metodický pokyn je určen zejména pořizovatelům územních studií. Územní studii krajiny pořizuje úřad územního plánování pro celý správní obvod obce s rozšířenou působností. Územní studie krajiny jsou podporovány ze specifického cíle 3.3 Integrovaného regionálního operačního programu. Příjemci podpory jsou obce s rozšířenou působností.



Územní studie krajiny umožní koncepční víceoborový přístup k řešení krajiny s využitím koordinační úlohy územního plánování. Cílem je vytvořit základní podklad pro plánovací a rozhodovací činnost v krajině bez ohledu na to, který orgán je k rozhodování příslušný.

Základem řešení z hlediska územního plánování je vytvoření podkladu pro stanovení koncepce uspořádání krajiny v územních plánech. Na podkladě územní studie krajiny mohou být rovněž upřesněny typy krajin a jejich cílové charakteristiky v zásadách územního rozvoje. Významná bude také její koordinační úloha z hlediska důležitých záměrů a systémů v krajině.

Obsahem návrhové části územní studie krajiny bude mimo jiné stanovení cílové vize krajiny a priorit vývoje území, návrh řešení požadavků a potřeb člověka v krajině, či návrh řešení problémů v krajině, tematicky zaměřený například na vodní režim, protipovodňovou ochranu, protierozní ochranu, územní systém ekologické stability a další.

Metodický pokyn slouží jako návod pro tvorbu zadání územní studie krajiny. Obsahem pokynu jsou proto požadavky na věcné řešení územní studie krajiny i požadavky na formální uspořádání její textové a grafické části. V závěru metodického pokynu je uveden slovník vybraných pojmů.

Metodický pokyn je ke stažení na stránkách Ústavu územního rozvoje a rovněž na stránkách Ministerstva pro místní rozvoj v sekci Územní plánování a stavební řád, Stanoviska a metodiky, v části Územní plánování, 3. Územně plánovací podklady a jejich aktualizace.

*Ing. arch. Karel Wirth
Ministerstvo pro místní rozvoj*

ENGLISH ABSTRACT

Assignment for a spatial study, by Karel Wirth

In February 2016 a methodological instruction for the assignment of a spatial study of the landscape was published in a cooperation between the Ministry for Regional Development and the Ministry of the Environment. Intense communication between the two Ministries took place during the preparation of the document and numerous specialist references were applied.

SROVNÁNÍ ROZVOJOVÝCH STRATEGIÍ TĚŽEBNÍCH OBLASTÍ V ČESKU A NĚMECKU

Martin Pospíšil

Článek upozorňuje na rozdílný přístup v plánování transformace starých průmyslových a těžebních oblastí v Česku a Německu a sleduje odlišnosti v míře aplikování integrovaného a územního přístupu rozvojových strategií. Rozbor se s ohledem na společná specifika regionu (dominantní povrchová těžba hnědého uhlí) a podobnosti v oblasti socioekonomické struktury týká oblasti jižně od Lipska a oblasti Podkrušnohoří. Konkrétně se jedná o empirické srovnání jejich rozvojových strategií: „Aktualizaci REK Südraum Leipzig 2008“ (REK 2008) realizovanou v rámci naplňování evropské politiky soudržnosti v programovém období 2007–2013 srovnává s připravovanou Integrovanou strategií rozvoje Ústecko-chomutovské aglomerace (2015) pro programové období 2014–2020. Text se zaměřuje jak na vztahy mezi analytickou a strategickou částí, identifikovanými potřebami a stanovenými cíli, tak na věcnou skladbu a strukturu jednotlivých navrhovaných opatření a jejich očekávaných efektů a dopadů do území.

Klíčová slova: transformace těžebních oblastí, územní a strategické plánování, Südraum Leipzig, Podkrušnohoří

Úvod

Oblast Podkrušnohoří, která byla významnou českou průmyslovou a těžební oblastí, se v dnešní době vyznačuje významnými regionálními disparitami a přetrvávajícími strukturálními problémy, které byly podrobně popsány¹⁾ [Vráblíková a kol. 2008]. Vzhledem k povaze a struktuře osídlení si však oblast zachovala stále vysokou funkční a infrastrukturální provázanost. Udržitelný rozvoj tohoto regionu tak stále více vyžaduje reagovat na dynamicky se proměňující vnější vlivy, ale i chytře využívat stávající struktury, vnitřní potenciály i specifické podmínky oblasti. Budeme-li však hledat zřetelný směr budoucího rozvoje Podkrušnohoří – vizi, kterou by společně sdílely hlavní subjekty územního rozvoje, budeme asi tápat. V plánovacích dokumentech nejrozličnějších úrovní i forem najdeme pro oblast Podkrušnohoří buď prostоровě nekonkrétní nebo tematicky dílčí či úzce, sektorově zaměřené představy, které mnohdy nejsou vzájemně provázány. Má tedy oblast Podkrušnohoří svou sdílenou vizi, jasnou strategii i účinné nástroje pro její realizaci?

Předmětem zájmu tohoto článku jsou proto v obecnější rovině otázky vztahující se k možným představám udržitelné transformace těžební oblasti Podkrušnohoří²⁾, v podrobnější rovině pak

relativní srovnání strategického přístupu transformace dvou těžebních oblastí – Ústecko-chomutovské aglomerace a prostoru Südraum Leipzig – a to prostřednictvím komparace strategických dokumentů naplňujících na úrovni měst a regionů společnou vizi rozvoje Evropské unie a cíle evropské politiky hospodářské a sociální soudržnosti. Srovnávané strategické dokumenty přitom na rozdíl od závazných územně plánovacích dokumentů, jež plní v plánování zpravidla regulativní roli, představují i díky své přímé návaznosti na alokované finanční zdroje převážně linii iniciační a umožňují tak naplňovat aktivní roli regionální politiky [srovnej Blažek, Uhlíř 2002:15-16].

Problematika transformace starých průmyslových a těžebních regionů je ve střední Evropě včetně Česka v posledních letech stále více aktuální, a to nejen vzhledem k přetrvávajícím negativním disparitám, kterými se tyto regiony vyznačují, ale také k jejich nízké schopnosti se přizpůsobovat novým změnám ekonomických podmínek [Schrader 1998, Trippel 2004, Birch a kol. 2010 in Slach 2014] a reagovat na globální trendy (globalizace, klimatické změny, demografické trendy). Mezi základní charakteristiky těchto regionů zahrnul Slach [2014:39-40] mj. dynamický růst těchto oblastí v době industrializace, jednostranně oriento-

vané hospodářství spjaté s těžkým průmyslem, dominantní lokální produkční struktury, celkovou degradaci kulturní i přírodní krajiny, rostoucí výskyt průmyslových brownfields, zastaralou fyzickou a technickou infrastrukturu, vysokou nezaměstnanost, nerovnováhu mezi požadovanou a disponibilní kvalifikací místní pracovní síly, výskyt negativních demografických trendů (stárnutí populace, odliv mladých a vzdělaných) a obecně špatnou image regionu.

Staré těžební regiony jsou specifickým typem starých průmyslových regionů, které kromě uvedených charakteristik vykazují mnohem intenzivnější narušení krajinných struktur. V těžebních regionech Evropy se mnohem naléhavěji projevují deficity fyzických struktur, neboť volná krajina je často součástí krajinného rámce více či méně osídlených oblastí a jejich funkčního zázemí. Výzvy rozvoje těchto regionů jsou proto často úzce spjaté s tvorbou nové krajiny [Svobodová in Maier a kol. 2012], její rekultivací [např. Štýs; Svobodová; Gremlica], revitalizací i resocializací [Vráblíková a kol. 2011]. Ucelenějšímu pohledu na proces transformace těžebních regionů a zkušenostem evropským i celosvětovým se v roce 2009 věnovala mezinárodní konference Opportunity: Post-Mining Landscapes, která se konala u příležitosti závěru mezinárodní stavební výstavy IBA

1) Analýza disparit byla podrobně popsána v rámci výzkumného projektu Modelové řešení revitalizace průmyslových regionů a území po těžbě uhlí na příkladu Podkrušnohoří, který byl součástí programu Ministerstva pro místní rozvoj ČR „WD výzkum pro řešení regionálních disparit“
2) Podkrušnohoří je uvažováno zhruba jako pás aglomerace rozprostírající se od Chomutovska až po Ústecko.

Fürst-Pückler-Land ve staré těžební oblasti Lužice v Německu [IBA 2012]. Sborník [IBA 2010] z této konference dokladuje široké spektrum témat zabývajících se procesem transformace těžebních regionů a udržitelným rozvojem tzv. post-těžební krajiny i kontextem současných společenských výzev. Německé zkušenosti ukazují, jak zacházet s post-těžebními oblastmi.

Obecný přístup strategie transformace průmyslových a těžebních oblastí

V případě dlouhodobých procesů transformace starých průmyslových a těžebních regionů je třeba plánovat strategicky. Strategické plánování je orientované na dlouhodobé cíle a má celostní (holistické) zaměření. Zabývá se současně a rovnocenně rozvojem fyzických struktur v území stejně jako společenskými a ekonomickými procesy a změnami. Směr budoucího rozvoje regionů je přitom dán celkovou vizí, prioritami a konkrétními střednědobými i dlouhodobými strategickými cíli [Maier a kol. 2012:41,43].

Intervence veřejných politik ve starých průmyslových regionech se zaměřují na čtyři klíčové oblasti [Boschma a Lambooy 1999 in Slach 2014:42]: zlepšení fyzického prostředí (budov, infrastruktury, prostředí); eliminaci nezaměstnanosti, resp. podporu zaměstnanosti a privátních investic; vytváření intermediárních institucí (rozvoj spolupráce mezi privátním sektorem, univerzitami a dalšími aktéry); hledání nové konkurenční výhody (nová regionální identita a image, atraktivní a diverzifikovaný region)³⁾.

S ohledem na přípravu nových programů a nástrojů kohezní politiky byly z věcného hlediska prověřovány evropskou administrativou příklady úspěšných transformačních strategií městských průmyslových regionů (Manchester, Essen,

Lille a Bilbao) realizovaných s podporou strukturálních a investičních fondů. V každém z analyzovaných případů si transformace vyžádala masivní podporu ze strany národních, regionálních, municipálních i soukromých zdrojů [Tödtling, Davies 2013]. Přesto, že uváděné příklady nejsou typickými reprezentanty regionů specifických rozsáhlou povrchovou těžbou, lze obecná doporučení, která z analýzy vyplynula pro programové období 2014–2020, považovat za relevantní i pro případ těžebních regionů. Jedná se o tato doporučení [Tödtling, Davies 2013:47-50]: podpora diverzifikovaného rozvoje, strategie pro chytrý a udržitelný růst jako obecné zásady, politiku soudržnosti soustředit na podporu investic do obnovy kapitálu území (bydlení, infrastruktury, půdy) a prostředky zaměřit tak, aby byly investice viditelné, s významným přínosem, a vedly k postupnému odstraňování regionálních disparit (například prostřednictvím klíčových projektů s velkým pákovým efektem), podpora dlouhodobých strategií integrovaného rozvoje (nové integrované nástroje jako např. integrované územní investice).

Jak zároveň dokládají mnohé německé příklady rozvojových strategií starých průmyslových a těžebních regionů [Slach, Boruta, Rumpel 2009], mohou mít některé principy plánování spjaté s vytvářením organizačních rámců pro strategické projekty významný podíl na iniciaci žádoucích transformačních změn. Slach [2014:83] však také poukazuje, že některé „*principy inovativně orientovaného plánování*“ – např. plánování prostřednictvím projektů „*jsou sice v českém kontextu využívány, ale naprosto špatným způsobem*“. I přes dílčí výtky a odlišnosti (např. nedostatky v české institucionální kapacitě) však mohou být německé transformační procesy a strategické přístupy inspirací pro české prostředí [Slach, Boruta, Rumpel 2009], a to i vzhledem k relativní podobnosti samotné pláno-

vací praxe [srov. Pincová, CROSS-DATA⁴⁾]. Úspěšnost příkladů transformací starých průmyslových regionů v Německu zřejmě souvisí i s těsnější provázaností a koordinováním regionální politiky a územního plánování.

Jak na konkrétních příkladech naznačují Felcman [2013], Maier, Vozáb [2013], Körner [2014], existují však v českém prostředí nedostatky v souladu a provázanosti neformálních (z hlediska územního rozhodování nezávazných) strategických plánů⁵⁾ a přísněji formalizovaných územně plánovacích nástrojů⁶⁾. Zvláště při faktickém uplatňování a realizaci regionálních rozvojových strategií se ve srovnání se západoevropskými zeměmi projevují rozdíly v nedostatečně koordinovaném a integrovaném přístupu a slabé vazbě na územní dimenzi řešených témat. Přitom integrovaný přístup, soulad odvětvových politik s politikami územními a urbánními, i prostorový kontext konkrétních opatření s jasnou vazbou na finanční zdroje jsou základními předpoklady racionálního udržitelného rozvoje. Nedostatky se projevují zvláště u plánování rozvoje větších funkčních celků, přesahujících administrativní hranice jednotlivých obcí, zejména pak metropolitních oblastí. Tam zpravidla chybí přímá opora v územně plánovacích prostředcích. Koordinace neformálních strategických plánů i územně plánovacích dokumentů je v této územní podrobnosti nedostatečná. Například Závěrečná zpráva výzkumného projektu INTERREG III B – Strategie pro regionální polycentrické systémy ve Střední a Východní Evropě tyto nedostatky potvrzuje a uvádí: *Měl by být přijat integrovaný přístup a měla by být zajištěna soudržnost a soulad odvětvových politik s politikami územními a urbánními. S tím, jak na sebe v územním kontextu vzájemně působí měkké a tvrdé faktory rozvoje, je prostorový kontext čím dál více určujícím faktorem pro úspěšné politiky*

3) Všechny tyto čtyři oblasti pokrývají problematiku měkkých faktorů rozvoje, kterou pro české odborné publikum přiblížili Slach, Rumpel, Koutský (2013) v rámci výzkumného projektu Role měkkých lokalizačních faktorů v eliminaci regionálních disparit ve strukturálně postižených regionech Ostravska a Ústecka. Projekt byl řešen v rámci programu Ministerstva pro místní rozvoj ČR „WD výzkum pro řešení regionálních disparit“.

4) Projekt CROSS-DATA – přeshraniční systém managementu dat pro územní plánování (česko-saský informační systém pro územní plánování) financován z programu Cíl 3 na podporu přeshraniční spolupráce mezi Svobodným státem Sasko a Českou republikou 2007–2013. www.cross-data.eu

5) pořizovaných zpravidla s ohledem na zákon č. 128/2000 Sb., o obcích, zákon č. 129/2000 Sb., o krajích a zejména zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje

6) pořizovaných dle zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon)

[Benini 2008:108]⁷⁾. Tyto na západ od nás více či méně samozřejmé atributy regionálního rozvoje bylo nutné s ohledem na poskytovanou finanční podporu Evropské unie při uplatňování programů kohezní politiky celoevropsky „institucionalizovat“.

Nové integrované přístupy a nástroje⁸⁾ zaváděné evropskou politikou soudržnosti reagují na zjištění o problematice institucionální kapacitě ve strukturálně postižených regionech a městských oblastech⁹⁾, jimž často chyběla kapacita pro vybudování efektivních lokálních partnerství pro „inteligentní specializaci“, územní koordinaci rozvojových záměrů a pro využívání jiných administrativně náročných nástrojů podporujících regionální rozvoj. Jedním ze tří nástrojů pro realizaci intervenčních projektů s využitím finančních zdrojů Evropských strukturálních a investičních fondů je pro nadcházející programové období 2014–2020 tzv. Integrovaná územní investice (ITI), která cílí na podporu největších metropolitních oblastí a sídelních aglomerací. V České republice bylo pro využití nástroje integrované územní investice vymezeno celkem 7 metropolitních oblastí, mezi něž je dle Strategie regionálního rozvoje ČR 2014–2020 řazena také Ústecko-chomutovská aglomerace [MMR, 2015]. Nový nástroj tak dává možnost účelně koordinovat intervence s výrazným dopadem na území aglomerace bez ohledu na administrativní hranice jednotlivých územních jednotek (krajů, obcí) a soustředit více finančních zdrojů na jejich realizaci. Základním principem integrovaného přístupu má být věcná, územní i časová provázanost intervencí realizovaných na základě kvalitní strategie rozvoje území. Podkladem pro realizaci nástroje integrované územní investice v Ústecko-chomutovské aglomeraci je

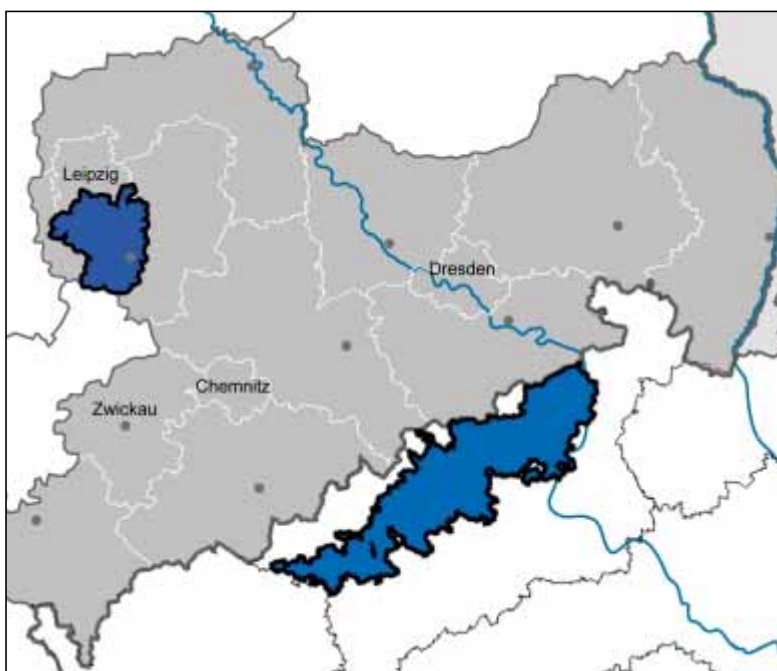
Integrovaná strategie rozvoje území. Integrovaná strategie musí vycházet ze specifik a potenciálu řešeného území, přičemž integrované územní investice budou zaměřeny převážně na realizaci větších strategických projektů, které mají významný dopad pro řešená území. Podpořeny by měly být i vhodné doplňující menší projekty pro dosažení žádoucích synergických efektů [MMR 2015:4-5]. Pro kvalitní strategii by přitom mělo být žádoucí účelně provázat dílčí neformální i formální rozvojové plány a navázat na jejich realizaci.

Je otázkou, zda dokážeme plně využít všech možností, které nám nové nástroje nabízejí, nebo zda vznikne účelový dokument pouze pro čerpání „cizích“ finančních zdrojů na více či méně nesourodou skladbu individuálních a mnohdy parciálních projektů a opatření, bez větší motivace je cílit na skutečně smysluplné a potřebné intervence. Využijeme příležitosti nové formy nástroje ITI

pro koncepční podporu a provázanost územního a regionálního rozvoje? Je česká strategie pro budoucí rozvoj těžební oblasti Podkrušnohoří dostatečně „integrovaná a územně provázaná“? Jsou v kontextu zkušeností z obdobných regionů prosazované typy intervencí vhodné a účelné?

Cíl

Hlavním cílem práce bylo srovnat strategické přístupy k transformaci těžebních oblastí na pozadí intervencí regionální politiky, které v kontextu realizace evropské politiky hospodářské a sociální soudržnosti¹⁰⁾ využívají podporu Evropských strukturálních a investičních fondů¹¹⁾. V čem je možné spatřovat integrovaný přístup rozvojových strategií těžebních oblastí a v čem spočívá věcná, územní, ale i časová provázanost skladby intervencí, jež by měly k žádoucímu rozvoji přispět?



Zdroj: Integrovaná strategie Ústecko-chomutovské aglomerace: Wikimedia Commons [https://nl.wikipedia.org/wiki/Landkreis_Leipzig#/media/File:Saxony_L_\(District\).svg](https://nl.wikipedia.org/wiki/Landkreis_Leipzig#/media/File:Saxony_L_(District).svg); vlastní zpracování

Obr. 1: Zájmová území – Südraum Leipzig a Ústecko-chomutovská aglomerace

- 7) Benini 2008:108 („An integrated approach should be adopted and coherence and consistency between the sectoral policies and spatial and urban policies should be ensured. The spatial context is more and more a determinant for successful policies, as soft and hard factors interact reciprocally in the territorial context.“)
- 8) V českém prostředí bude integrovaný přístup s využitím Evropských strukturálních a investičních fondů realizován prostřednictvím tří integrovaných nástrojů – Integrovaných územních investic (ITI), Integrovaných plánů rozvoje území (IPRÚ) a Komunitně vedeného místního rozvoje (CLLD) (MMR 2015).
- 9) Strategie regionálního rozvoje ČR na období 2014-2020 hovoří v této souvislosti o tzv. hospodářsky problémových oblastech, regionech (MMR, 2013: 20, 58).
- 10) Naplňování dlouhodobé vize rozvoje Evropské unie v současné době reprezentuje zejména strategie EU2020 – Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění.
- 11) Tyto prostředky jsou přitom určené ke snižování ekonomických a sociálních rozdílů mezi členskými státy a jejich regiony. <http://dotaceeu.cz/cs/Fondy-EU/Informace-o-fondech-EU>

S přihlédnutím k pozitivním zkušenostem a inspirativním příkladům byl pro potřeby výzkumného cíle uvažován referenční rámec starých průmyslových a těžebních regionů z německého prostředí, kde revitalizace a ekonomická restrukturalizace započala před 30–40 lety (např. Porúří). V některých regionech vyznačujících se povrchovou těžbou (Lipsko-Halle nebo Lužice) však obdobně jako v Podkrušnohoří započala útlumem v 90. letech 20. stol. a stále probíhá. Zároveň se nabízely dvě možné roviny srovnání – hledisko tematické, tj. podobnosti socioekonomických charakteristik a specifika regionu, nebo hledisko prostorového uspořádání struktury osídlení, přičemž při plánování rozvoje nelze opomenout ani jednu z uvedených rovin.

S ohledem na specifika Podkrušnohoří, které se od 90. let 20. stol. potýká v důsledku útlumu těžby s hlubokými strukturálními problémy, bylo primárně zvoleno první hledisko, přičemž hlavním kritériem byl charakter území dotčeného regionálně významnou povrchovou těžbou hnědého uhlí. Pro komparaci byla pozornost zaměřena na povrchovou těžbou jednu z nejvíce zasažených oblastí v okolí Lipska – tzv. Südraum Leipzig, neboť tento region vykazuje řadu podobných charakteristik území a relativně srovnatelný socioekonomický profil i historický vývoj.

Metoda

Empirické srovnání bylo provedeno na pozadí připravené Integrované strategie rozvoje území Ústecko-chomutovské aglomerace s obdobnou rozvojovou strategií – Regionálním rozvojovým konceptem [REK¹²⁾] Südraum Leipzig, resp. Aktualizací REK Südraum Leipzig 2008 – realizovanou v minulém programovém období 2007–2013 v jižním předpolí Lipska. Tuto strategii považuji za referenční, využívající již v předchozím programovém období správný integrovaný přístup reagující chytře na místní podmínky a úspěšně rozvíjející formy kooperace a koordinace záměrů v širším

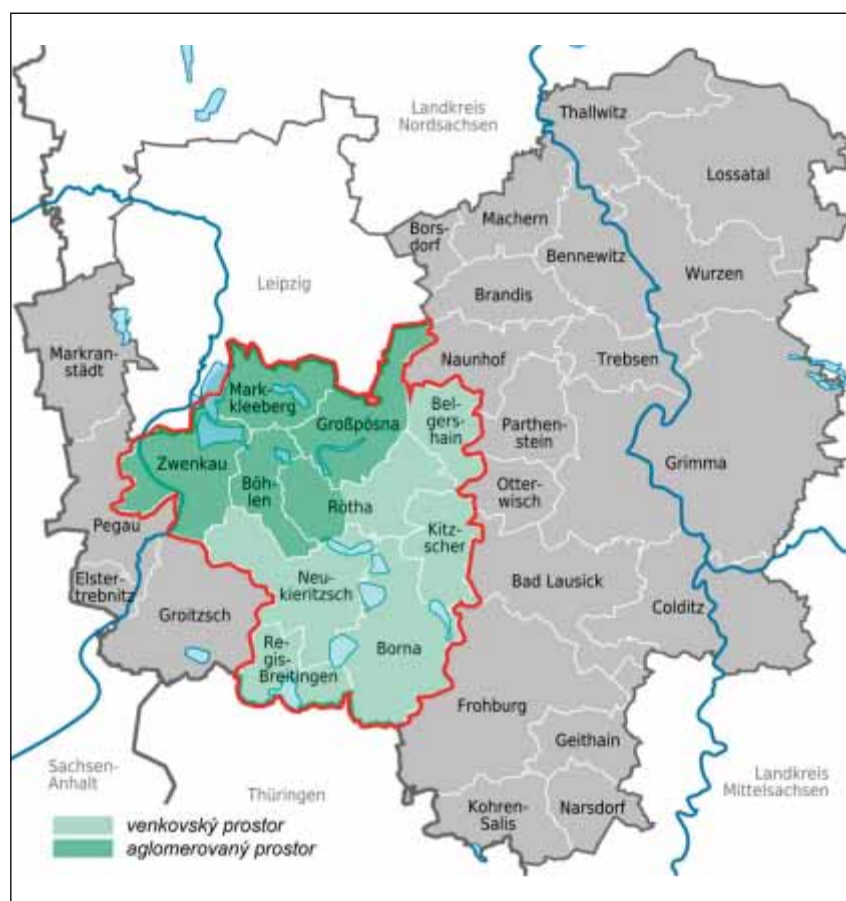
územním kontextu. Na obě strategie bylo nahlíženo celostně, a to zejména z hlediska věcného řešení problematiky transformace těžebních regionů.

V prvním kroku bylo provedeno srovnání základních charakteristik a specifika obou oblastí, které je řadí mezi staré průmyslové a těžební oblasti. Konkrétní výchozí podmínky a vývojové tendence jsou však při detailnějším územním pohledu na každou z řešených oblastí odlišné, územně diferencované, a jsou proto podrobněji popsány až následně v rozboru analytické části pro jednotlivou strategii. Komparace vlastního návrhu strategie se pak zaměřila na prověření integrovaného přístupu v plánování věcně, územně i časově provázaných intervencí, jejichž skladba pak vytváří předpoklady pro dosažení očekávaných účinků řešení a synergických efektů v žádoucím rozvoji území. Komparace se soustředila se zejména na:

- popis přístupu strategie s ohledem na obecnou potřebu transformace těžebního regionu, a to v souslednosti: analýza výchozího stavu → vize → koncepce, resp. strategie rozvoje (prioritní /strategické oblasti a cíle, akční oblasti a návrhy intervencí);
- skladbu cílů, intervenčních opatření, aktivit a projektů, jejich věcné a územní vazby a potenciál pro synergické účinky;
- identifikaci základních rozdílů obou strategií v aplikování integrovaného přístupu a jejich zobecnění.

Základní charakteristiky srovnávaných těžebních regionů

V obou případech byly regiony účelově vymezeny pro potřeby věcného řešení hlavních problémů a rozvojových výzev¹³⁾. Südraum Leipzig tvoří

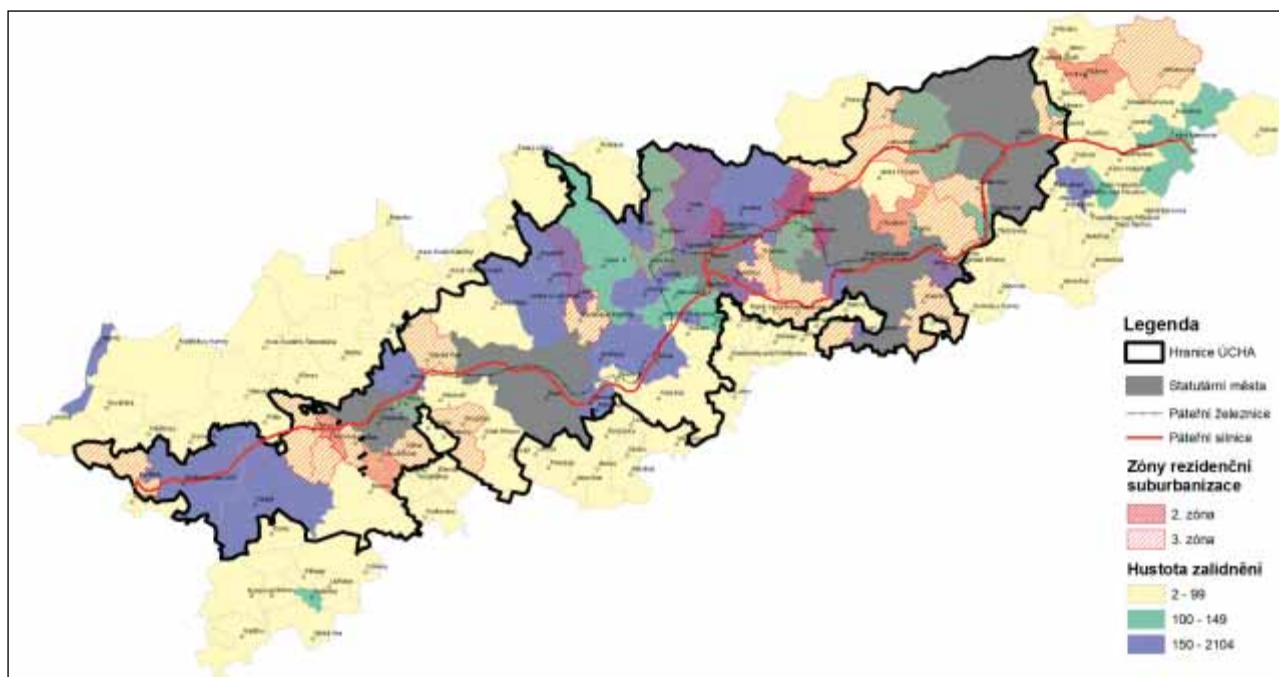


Obr. 2: Řešené území REK Südraum Leipzig, dle členění po správní reformě v roce 2008

Zdroj: Wikimedia Commons https://de.wikipedia.org/wiki/Datei:Municipalities_in_L.svg; vlastní zpracování

12) Regionales Entwicklungskonzept

13) Ústecko-chomutovská aglomerace byla vymezena na základě funkčních vazeb aglomerace – a to jednak kritérii osídlení, jednak společných charakteristik průmyslového a těžebního regionu.



Obr. 3: Řešené území Ústecko-chomutovské aglomerace

10 obcí¹⁴⁾ a z hlediska sídelní struktury představuje de facto aglomerované předměstí na jih od půlmilionového Lipska přecházející postupně ve venkovskou oblast. Ústecko-chomutovská aglomerace je přibližně 3x větší svou rozlohou a 5x větší z hlediska počtu obyvatel než region Südraum Leipzig. Ústecko-chomutovská

aglomerace je charakteristická svou polycentrickou strukturou osídlení, tvoří ji celkem 75 obcí. Hlavními jádry aglomerace je 5 statutárních měst, v nichž žije téměř 60 % obyvatel aglomerace.

Oba těžební regiony spojují politické, společenské i ekonomické změny, které

nastaly po roce 1989, resp. 1990 (sjednocení Německa), kdy došlo vlivem restrukturalizace ekonomiky a její racionalizace ke značnému útlumu do té doby v regionech dominantních odvětví průmyslu, zejména k útlumu povrchové těžby hnědého uhlí¹⁵⁾. Ačkoliv měly obě oblasti relativně srovnatelné

Řešené území	REK Südraum Leipzig (2008)	ITI Ústecko-chomutovské aglomerace (2015)
Počet obyvatel	95 843 (31. 12. 2006)	521 577 (1. 1. 2014)
Rozloha (km ²)	440	1543
Počet obcí	1317	75
Hustota zalidnění (obyvatel/km ²)	217,8	338,1
Vývoj počtu obyvatel	úbytek (2000-2006)	stagnace (mírný úbytek) (1991–2013)
Stav těžební a post-těžební krajiny v řešeném území *		
těžební a post-těžební plochy	post-těžební 123 km ²	post-těžební 79 km ² těžební 152 km ²
Aktivní velkolomy	Schleenhain	Bílina, Jan Šverma a Vršany, Československá armáda, Nástup Tušimice – Libouš
Největší rekultivovaná jezera (celková plocha v km ²)	Hainer See (6,0), Markkleeberger See (2,5), Störnthaler See (7,3), Cosputener See (4,4), Zwenkauer See (10,1), Heselbacher See (3,4)	Milada (2,6), Most (3,1)
Podíl ploch na celkové výměře řešeného území (%)**		
zastavěné plochy	15	2
zemědělské plochy	45	52
lesní plochy	10	30
vodní plochy	5	2
ostatní plochy vč. ploch těžby	25	14

Tab. 1: Základní charakteristiky těžebních oblastí

Zdroje: Statistisches Landesamt des Freistaates Sachsen (2006); Český statistický úřad (údaje k 1. 1. 2014); *(REK 2008:38), (Svobodová et al. 2012:36), RPV Leipzig-West Sachsen Seenkatalog Mitteldeutschland 2013–2015, Leipzig 2013; ** Statistisches Landesamt des Freistaates Sachsen, Genesis-Datenbank 2007 (2004), Český statistický úřad – 2013(2014);

14) Před správní reformou v roce 2008, kdy došlo ke sloučení některých municipalit, tvořilo Südraum Leipzig 7 měst a 6 obcí; řešené území původně zahrnovalo část bývalého zemského okresu Leipziger Land a částečně také zasahovalo do zemského okresu Muldentalkreis. Od správní reformy 1. 8. 2008 spadá celé řešené území do zemského okresu Landkreis Leipzig, jež patří do plánovacího regionu Westsachsen.

15) Pro představu zahrnoval v roce 1989 těžební průmysl v prostoru Südraum Leipzig 8 povrchových velkolomů, 16 briketáren a 6 elektráren, s celkovým počtem 54 tis. zaměstnanců (Michel 2008:48).

výchozí podmínky a nastoupené trendy na počátku 90. let, výchozí podmínky území se v době přípravy prověřovaných strategií již do určité míry liší právě v závislosti na stavu, rozsahu a pokročilosti těžebních i post-těžebních aktivit. V současnosti jsou v prostoru jižně od Lipska pouze dva činné hnědouhelné povrchové doly a na ně vázané

modernizované elektrárny: povrchový důl Schleenhain (činnost do roku 2040) s elektrárnou Lippendorf a povrchový důl Profen¹⁶⁾ (činnost do roku 2030–35) s elektrárnou v Schkopau. Těžební aktivity v ostatních oblastech středoněmeckého hnědouhelného revíru – u Bitterfeldu a Halle již byly víceméně ukončeny. V Podkrušnohoří byl útlum

těžebních činností mnohem pozvolnější – podíl těžebních ploch (aktivních lomů) je vůči plochám rekultivovaným mnohem významnější, než je tomu v regionu Südraum Leipzig. V Podkrušnohoří se v současné době nachází 4 hlavní lokality velkolomové těžby hnědého uhlí. Uvedené rozdíly a výchozí situaci ilustruje tabulka tab. 1.

Hospodářství, turistika a cestovní ruch / Regionální ekonomika	
S	Významný region z hlediska energetiky a těžby hnědého uhlí, zásoby nerostného bohatství
	Industriální tradice (pracovní síla, benevolence obyvatel vůči průmyslu)
	Poměrně velký počet průmyslových a rozvojových zón
	Sanace a opětovné využití bývalých a těžebních a průmyslových ploch a areálů
	Ekonomicky výhodná geografická poloha (v nadregionálním kontextu) – vazba na metropolitní oblasti
	Dostupnost vysokoškolských zařízení
W	Negativní image starého průmyslového regionu
	Nedokončená restrukturalizace regionální ekonomiky (útlum těžby a energetiky)
	Poměrně vysoká materiálová, energetická a environmentální náročnost místní ekonomiky
	Nadprůměrně vysoká míra nezaměstnanosti v meziregionálním srovnání
	Strukturální nezaměstnanost (dlouhodobá, absolventi, 50+)
	Nízká akceptace hospodářské transformace, strukturálních změn ve společnosti
	Nepříznivá vzdělanostní struktura resp. nerovnováha mezi požadovanou a disponibilní kvalifikací místní pracovní síly
O	Industriální dědictví, tradice a související atraktivita
	Přeměna krajiny a jejího využití
T	Odliv mozků, mladých a vzdělaných lidí
	Prohloubení demografických problémů (pokles počtu obyvatel, zhoršení věkové a vzdělanostní struktury)
	Zranitelnost ekonomické struktury (sekundér)
Populace, struktura osídlení, sociální infrastruktura / Sociální soudržnost	
S	Dostatečná nabídka bydlení
	Relativně dostatečná nabídka sociální infrastruktury (zdravotnická zařízení, péče o seniory, ad.)
W	Nedostatečná diverzita bytového fondu (značný podíl homogenních, uniformních sídlišť)
	Sídelní struktura úzce navázaná na bývalou základnu těžebního a těžkého průmyslu
	Koncentrace emisí v sídlech
	Negativní image starého průmyslového regionu
	Oslabená či přerušovaná regionální identita, slabá identifikace obyvatel s územím
	Stárnutí populace
	Nedostatečná flexibilita kapacit MŠ a ZŠ s ohledem na demografický vývoj
	Nesoulad mezi územním rozvojem a rozvojem kapacit občanské vybavenosti (zejména v souvislosti s procesem suburbanizace); Suburbanizační tendence
O	Rozvoj lidských zdrojů a služeb (vzdělávání, kvalifikace apod.)
	Podpora komunitního života v obcích a posilování identity obyvatel
T	Zhoršování sociální struktury obyvatel, odliv mozků
	Prohlubující se nesoulad kvalifikace pracovních sil s nabídkou na trhu práce
	Nedostatečná spolupráce mezi podnikatelským sektorem, vzdělávacími a výzkumnými institucemi
	Rostoucí náklady na infrastrukturu a distribuci
Doprava / Dopravní infrastruktura	
S	Dobré napojení na regionální dopravní síť
	Relativně hustá základní dopravní síť (silniční a železniční)
W	Nedostatečné napojení průmyslových či komerčních zón veřejnou dopravou
	Koncentrovaná doprava (převážně tranzitní) v důsledku těžební činnosti; dopravní závaty
	Nevyhovující stav, vybavenost či poloha některých přestupních uzlů
O	Rozvoj dopravní obsluhy obchodních zón veřejnou dopravou
	Zvýšení dopravní obslužnosti veřejnou dopravou
	Zvýšení podílu cyklo dopravy
	Dobudovávání dílčích úseků dopravní infrastruktury
T	Oslabení veřejné dopravy a zvýšení individuální automobilové dopravy pokud nebudou provedena opatření pro zvýšení atraktivity ve veřejné dopravě
Přírodní podmínky, využívání půdy / Životní prostředí	
S	Postupné zlepšování špatného stavu složek životního prostředí
W	Značný rozsah ploch devastovaných těžbou; značný podíl antropogenní krajiny
	Nepříznivé klimatické poměry (např. nízký roční úhrn srážek, hydrologické poměry, zhoršená kvalita vod, špatný stav ovzduší, hluk)
	Značné množství ploch brownfields
O	Příležitosti související s transformací těžební krajiny na post-těžební (přírodní potenciály, jezerní krajina)
T	Nárůst klimatických extrémů v důsledku globálních změn klimatu (povodně, sucha, apod.)
	Růst záboru půdy a fragmentace krajiny

Legenda: S (silné stránky), W (slabé stránky); O (příležitosti); T (hrozby)

Tab. 2: Společné charakteristiky vyplývající ze SWOT analýz ITI ÚCHA a REK Südraum Leipzig

16) Povrchový důl Profen s elektrárnou Schkopau se nachází mimo vlastní řešené území REK Südraum Leipzig.

17) 10 obcí po správní reformě v roce 2008

Společné socioekonomické podmínky a specifika, jež tematicky řadí oba regiony mezi staré průmyslové a těžební oblasti [jak je shrnul např. Slach 2014], byly identifikovány na základě syntézy analýz (sociodemografické analýzy a zejména analýzy SWOT) REK Südraum Leipzig a ITI ÚCHA.

Dynamika některých změn a trendů je však odlišná, nebo s ohledem na rozdílnou sídelní strukturu a vazby územně diferencovaná. Ústecko-chomutovská aglomerace vlivem pomalejšího útlumu těžebních činností zaostává v celkové restrukturalizaci a diverzifikaci ekonomiky a její postupné terciarizaci. Stejně tak například zaostává v opětovném využívání bývalých areálů a ploch brownfields.

Regionální rozvojový koncept (REK) Südraum Leipzig

Analytická část

Kromě základního shrnutí dosavadního plánovacího procesu a rámce relevantních rozvojových strategií obsahuje analytická část především podrobnější popis výchozí charakteristiky území – socioekonomickou analýzu a SWOT analýzu. Ty se týkají hodnocení stavu a vývoje území, popisují územní podmínky a předpoklady. Kromě vývojových trendů zpravidla z posledních 5–10 let jsou v dílčích tématech prezentovány také dlouhodobé prognózy předpokládaného vývoje. V rámci analytické části však nebyl kladen důraz pouze na socioekonomické charakteristiky a fyzické podmínky v území, ale zejména byly popsány jejich prostorové vztahy, dopady a hrozby pro budoucí vývoj. Vystižení prostorové diferenciace specifických podmínek a územních disparit považuji za zvláště významné, neboť bylo podstatným aspektem pro návrhovou část strategie. Socioekonomická analýza byla členěna na základní tematické okruhy, jimž odpovídalo i následné členění SWOT analýzy: přírodní prostředí; využití ploch a struktura osídlení; obyvatelstvo; hospodářství; cestovní ruch; in-

frastruktura. Přestože byla analytická část strukturována do dílčích okruhů, vždy byla patrná jejich věcná provázanost. Z identifikace vzájemných příčinných souvislostí a možných synergií pak vyplývaly zřejmé konkrétní potřeby a výzvy k řešení. Relevantní potřeby tak bylo možné územně identifikovat v podrobnosti jednotlivých obcí nebo obecněji rozlišovat aglomerovaný vs. venkovský prostor.

Přírodní prostředí

Podobně jako je tomu v Podkrušnohoří, vykazuje i tato krajina vlivem těžební činnosti a navazujícího palivoenergetického a chemického průmyslu stále negativní projevy spojené s kvalitou přírodního prostředí (narušení přírodních funkcí krajiny a ekosystémových služeb, využívání půdy spojené s fragmentací krajiny apod.). Z hlediska využívání půdy, resp. uspořádání krajiny vykazoval Südraum Leipzig stále významné meziregionální disparity (vysoký podíl antropogenních ploch, množství ploch brownfields).

Od 90. let však krajina prochází v důsledku útlumu těžební činnosti razantními změnami, které tvoří její zcela nový obraz a které se podílejí na kompletním ozdravení přírodního prostředí. **Proměna krajiny včetně nového fenoménu vodních prvků je zásadním faktorem atraktivity regionu Südraum Leipzig. Tento „nový“ potenciál sleduje dlouhodobá strategie rozvoje oblasti.**

Využití ploch a struktura osídlení

Rozvoj urbanizovaného území naznačil trendy zahušťování v okrajových, předměstských částech Lipska. Zvláště v aglomerovaném prostoru se v porovnání s obcemi ve venkovském prostoru projeví výrazné suburbanizační procesy (nárůst obytných ploch zejména v obcích Markkleeberg, Grosspösna). Z hlediska bytové výstavby byla patrná diferenciace mezi aglomerovanou a venkovskou částí regionu. Ve venkovském území se projevoval přebytek nevyužitého bytového fondu, který s sebou nesl potřeby nejen přestaveb, ale i častějších demolice prázdných a nevyužitých budov. V této souvislosti SWOT

analýza naznačila možnosti provázání trendů stárnutí populace s převisem nevyužitého domovního fondu, vhodných přestaveb a nového využití (domy s pečovatelskou službou, chráněné bydlení, formy vícegeneračního bydlení). Obecným trendem v celém regionu byl pak nárůst výstavby rodinných domů, který odrážel převažující poptávku po individuálním bydlení.

Kromě kvantitativní nabídky bydlení (převis nabídky ve venkovských oblastech a vyrovnaný trh v aglomerovaném území) byla analyzována také kvalitativní nabídka, do níž se promítají obecné trendy poptávky spojené se zvyšující se mírou individualizace společnosti (nárůst jednočlenných domácností či bydlení pro seniory; nárůst bytové plochy na obyvatele). *Pozitivní vývoj je zaznamenán zejména v sídlech, kde se podařilo zajistit bydlení v zeleni a dobrou sociální infrastrukturu.* Důraz strategie měl být tedy obecně kladen na **kvalitu obytného prostředí**. Pro charakter regionu Südraum Leipzig jako atraktivního obytného území proto záleželo zejména na celkové revitalizaci bývalých těžebních prostorů spojené s otázkami sídelní struktury. Blízkost nadregionálního centra Lipska, stejně jako rekreační a krajinný potenciál budoucí jezerní krajiny, měly představovat zásadní faktory přitažlivosti pro cílové skupiny společnosti. V této souvislosti hrály krajinné změny jednoznačně pozitivní roli a poskytovaly potenciál pro synergické účinky. Aktuální byly také výzvy spojené s reurbanizací ve vazbě na stávající infrastrukturu, což platilo nejen pro obytné území, ale i pro komerční a průmyslové zóny. Analýzou byla také prověřena nabídka komerčních ploch (obchodních a průmyslových), která je významným lokalizačním faktorem pro potenciální investory a podniky. Okres vykazoval v celostátním srovnání poměrně vysoký podíl obchodních a průmyslových ploch na obyvatele, zvláště pak obce Böhlen a Espenhain¹⁸⁾. Z porovnání však vyplynulo, že lokality v blízkosti Lipska (obce Markkleeberg, Zwenkau a Großpösna) již byly téměř plně využité, zatímco v obcích ve venkovské části byly některé plochy stále volné.

18) po správní reformě v roce 2008 součástí města Rötha

Pro strukturu osídlení celého regionu jsou klíčová dvě středně velká města Markkleeberg a Borna, která přebírají funkci obslužných center regionu¹⁹⁾. Město Borna má zásadní význam pro celý venkovský prostor.

Obyvatelstvo

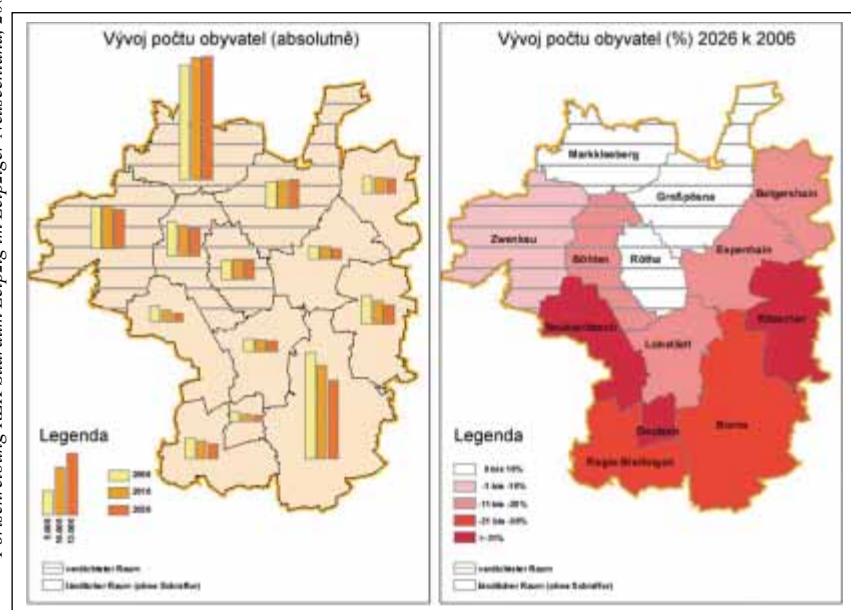
Vývoji obyvatelstva dominují dva fenomény – úbytek obyvatelstva a stárnutí. V aglomerovaném území počet obyvatel stagnoval, zatímco ve venkovské oblasti významně klesal. Na úbytku obyvatelstva se podílela **převážně migrace**, přičemž pro venkovské oblasti byl mnohem silnější trend emigrace z těchto oblastí a přesun do větších měst a jejich zázemí. Migrační toky byly sledovány z prostorového hlediska, migrační aktivita také z hlediska dotčených věkových skupin obyvatel. Zvláště negativní byla přítom migrace mladých lidí, kteří opouštěli region. Zároveň bylo nutné počítat s větší mobilitou a adaptabilitou ve vztahu bydliště – pracoviště. Významně se také zmenšoval rozsah nejmladší věkové skupiny, což ještě více posilovalo negativní trend poklesu počtu obyvatel, zejména ve venkovských oblastech. Ohroženými skupinami byli proto mladí lidé a rodiny s dětmi. Těmto cílovým skupinám bylo důležité nabídnout adekvátní perspektivy v regionu. Zvláštní pozornost bylo

nezbytné věnovat posilování podmínek ve venkovském prostoru a tam podpořit soudržnost společenství obyvatel. Dle prognózy vývoje počtu obyvatel by mělo dojít v Südraum Leipzig do roku 2056 k poklesu obyvatelstva asi o 45 %, z 95,8 na 52,5 tis., přičemž intenzita ztráty obyvatelstva byla očekávána ve venkovském prostoru mnohem silnější (73% pokles), než u aglomerovaného prostoru (21% pokles). V rámci prognózy byl jako další negativní projev očekáván trend stárnutí. Vzhledem k tomu, že stárnutí společnosti je de facto nevyhnutelné, bylo třeba jej takto přijmout a na tento vývoj nahlížet jako na příležitost (potřeba po sociálních službách a zařízeních bude stoupat a zvýší potřebu kvalifikovaných specialistů). Návrh vhodných opatření bylo tedy potřeba neomezovat pouze na vytváření podmínek pro soudržnost mladé populace, ale také rozvíjet a rozšiřovat příslušné nabídky pro seniory. Pokles populace zároveň vedl ke zhoršení podmínek pro udržení struktury konvenční veřejné dopravy, zejména ve venkovských oblastech. V souvislosti s trendy stárnutí populace se podíl méně mobilních obyvatel navíc dále zvyšuje. Do budoucna bylo proto velkou výzvou zajištění optimální dostupnosti a obslužnosti regionu **veřejnou dopravou**.

Hospodářství

Významné strukturální změny v prostoru Südraum Leipzig se negativně projeví na vývoji nezaměstnanosti. Analyzována byla proto odvětvová struktura a její vlivy na vývoj zaměstnanosti. Od roku 1991 klesl počet zaměstnaných v okrese ze 76 400 na 47 600 v roce 2005, přičemž do nepříznivého vývoje zaměstnanosti se kromě poklesu počtu obyvatel promítal také vliv stárnutí populace. Z vývoje mezi lety 1991 a 2005 je patrný zejména razantní pokles zaměstnanosti v původně dominantním sektoru těžebního průmyslu, z 21 800 na 1 400. Relativně vysoký pokles zaznamenal také sektor stavebnictví. Podíl zaměstnanosti v hornictví a energetice, stejně jako ve stavebnictví a obchodních službách byl však stále vyšší, než činil saský průměr. Největší ekonomickou oblastí z hlediska zaměstnanosti však byl sektor služeb, s dostatečným předstihem před výrobním sektorem. I přesto, že terciér již tvořil z hlediska zaměstnanosti nejvýznamnější část hospodářství regionu, byl jeho podíl v saském srovnání stále výrazně podprůměrný. Nezaměstnanost stagnovala na vysoké úrovni, byla však územně diferencována. Podíl počtu nezaměstnaných osob k počtu obyvatel v produktivním věku se v aglomerovaném prostoru pohyboval mezi 10,1 % a 12,6 %, zatímco ve venkovském prostoru byl vývoj negativnější a dosahoval asi 1,5x vyšších hodnot. Problematický byl zvláště silný nárůst nezaměstnaných osob a mladých lidí. S ohledem na trvale vysokou míru nezaměstnanosti bylo proto třeba usilovat o další diverzifikaci hospodářské základny a vytváření nových inovativních hodnotových řetězců v regionu. Rozhodujícím faktorem pro posilování atraktivity pro progresivní ekonomická odvětví a podnikání obecně byla proto **tvorba nové image regionu** spojená s jedinečnými příležitostmi, které post-těžební krajina nabízí. Tyto souvislosti však bylo potřeba zároveň správně sdělovat a komunikovat jak dovnitř regionu, tak je posilovat v nadregionálním kontextu a tím podpořit zájem investorů a příliv in-

Zdroj: Zweckverband Kommunales Forum Südraum Leipzig; Forschungsbereich REK Südraum Leipzig im Leipziger Neuseenland, 2008



Obr. 4: Vývoj počtu obyvatelstva v Südraum Leipzig v období 2006–2026

19) REK Südraum Leipzig 2008 tuto hierarchii center osídlení přejal z regionálního plánu Westsachsen: vyšší centrum – Lipsko; střední centra – Markkleeberg, Borna (město Borna přebírá úlohu původních základních center Kitzscher a Regis-Breitingen); základní centra – Zwenkau / Böhlen

vestic. S tím bezprostředně souvisela i potřeba podpory značky (branding) Neuseenland jako nově vznikající krajiny jezer ve středoněmeckém metropolitním regionu Lipsko/Halle, jejíž turistický potenciál měl být využíván i pro atrakci podniků. Příležitostí bylo tedy **posílit institucionální kapacity**, podpořit transparentní plánování a veřejnou správu a v užší spolupráci a diskusi s občany pak hledat a postupně realizovat žádoucí opatření.

V rámci suburbanizačních procesů po roce 1990 došlo v souvislosti s rozvojem místní dopravní sítě i k rozvoji průmyslových areálů a komerčních lokalit. Velké části těžební krajiny stejně jako některé průmyslové areály byly v předchozích letech asanovány a byly tak připraveny pro průmyslové nebo turistické využití. **Zvýšená potřeba fyzické přestavby území** se proto projevila i na vývoji počtu podniků a provozoven registrovaných průmyslovou a obchodní komorou v jednotlivých odvětvích, významný nárůst zaznamenal například stavební průmysl [REK 2008:57].

Analýza také hodnotila území z hlediska **lidského kapitálu**. Významné vzdělávací a výzkumné instituce jsou soustředěny v Lipsku jako hlavním centru vzdělávání, vědy a výzkumu. Přímo v řešeném území, v Markkleeberku, se nachází pouze pobočka Vysoké školy pro techniku, vědu²⁰⁾/obchod²¹⁾ a kulturu Leipzig (Hochschule für Technik, Wirtschaft und Kultur Leipzig). Dostupnost vzdělávacích a výzkumných institucí přitom působí jako měkký lokalizační faktor ekonomického rozvoje regionu.

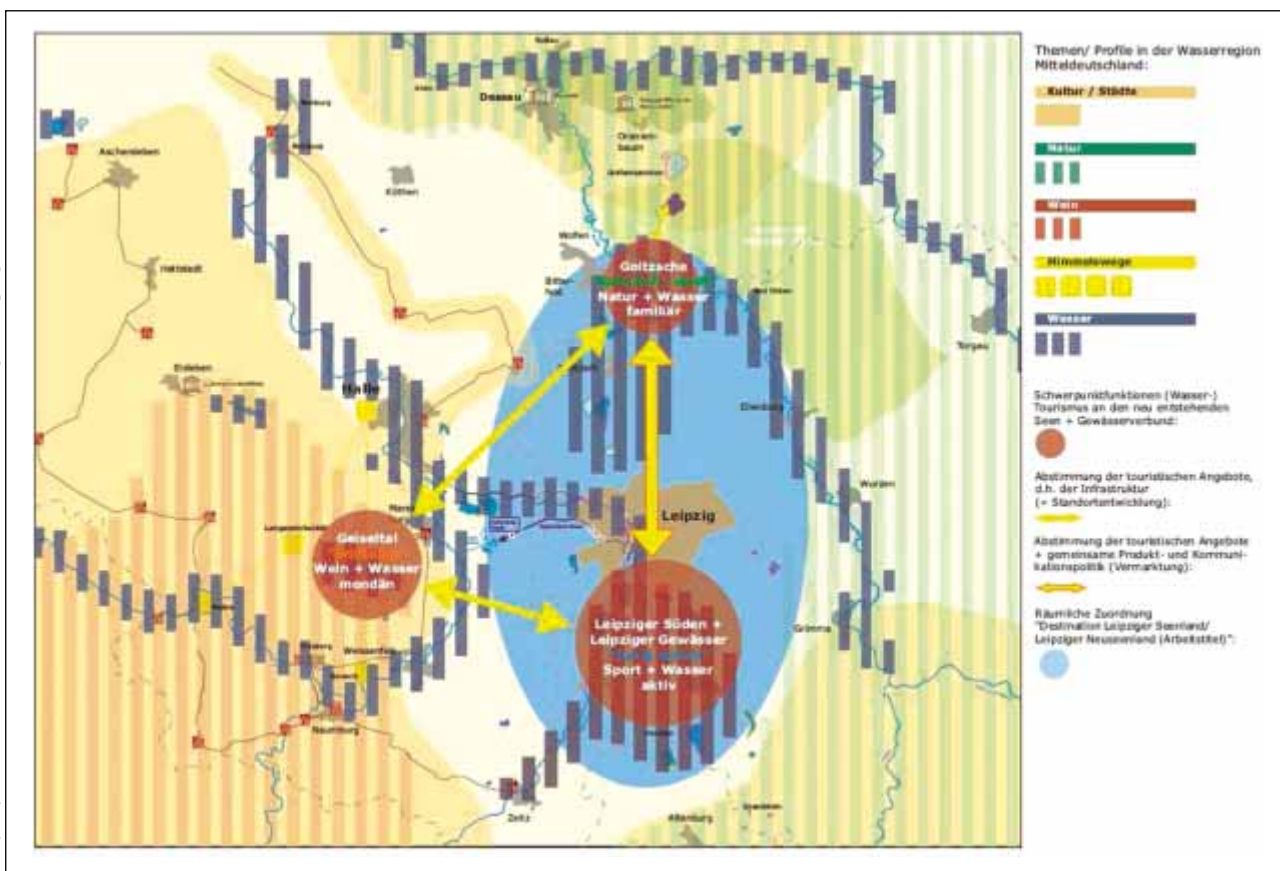
Nedostatek kvalifikovaných pracovníků byl identifikován jako klíčový problém pro region Südraum Leipzig. Příčinou byly mj. obecné nedostatky v oblasti vzdělávání a v odborné přípravě pracovníků. Ve vazbě na možný rozvoj progresivních průmyslových odvětví byla zdůrazněna potřeba podpory technického vzdělávání a technických věd ve spolupráci se školami. Hlavní výzvou bylo proto **vytvoření podmínek pro atrakci a podporu kvalifikované pracovní síly**. Zároveň bylo

žádoucí zintenzívnit spolupráci mezi vzdělávacími institucemi a podniky. Dalším analyzovaným faktorem byla vyjížďka a dojížďka. Od 90. let se Südraum Leipzig změnil z hlavní cílové oblasti na oblast zdrojovou. V pozadí tohoto vývoje byl kontinuální pokles nabídky pracovních míst v prostoru Südraum Leipzig, naopak jako hlavní pracovištní centrum začalo dominovat jednoznačně Lipsko. Vzhledem k blízkosti Lipska byly negativní důsledky poklesu nabídky v aglomerované části Südraum Leipzig na rozdíl od venkovského prostoru zmírněny. Situace byla tedy nejnaléhavější ve venkovské oblasti, kde bylo nezbytné usilovat o podporu vyváženosti pracovištní a obytné funkce.

Cestovní ruch

S probíhajícími změnami krajiny je spojován ekonomický potenciál. Lipsko jako centrum kultury je stále významnějším cílem turistů. Cílem je na tuto atraktivitu navázat i nabídkou v regionu Südraum Leipzig. Spolu s využitím potenciálu blízkosti Lipska má region

Zdroj: Information zum „Touristischen Gewässerverbund Region Leipzig“, 2008



Obr. 5: Turistická destinace Leipziger Neuseenland

20) překlad dle zdroje Nedrdová a kol. 2014: 15

21) překlad dle zdroje Kedzierski 2014: 54

díky rozvoji nabídek sportovních a volnočasových aktivit v krajinném zázemí předpoklady stát se významnou destinací na regionální a národní úrovni v oblasti cestovního ruchu a rekreace. Rozvoj regionu zapadá do postupně naplňované Koncepce využití vodní turistiky.²²⁾ V této souvislosti je potřeba navázání úzké spolupráce s turistickými strukturami a institucemi Lipska a společné budování marketingové značky „Leipziger Neuseenland“²³⁾.



Zdroj: Zwei Jahrzehnte Braunkohlesanierung Eine Zwischenbilanz, LMBV

Obr. 7: Bergbau-Technik-Park, dálnice A 38, vodní propojení mezi Markkleeberger See a Störnthaler See

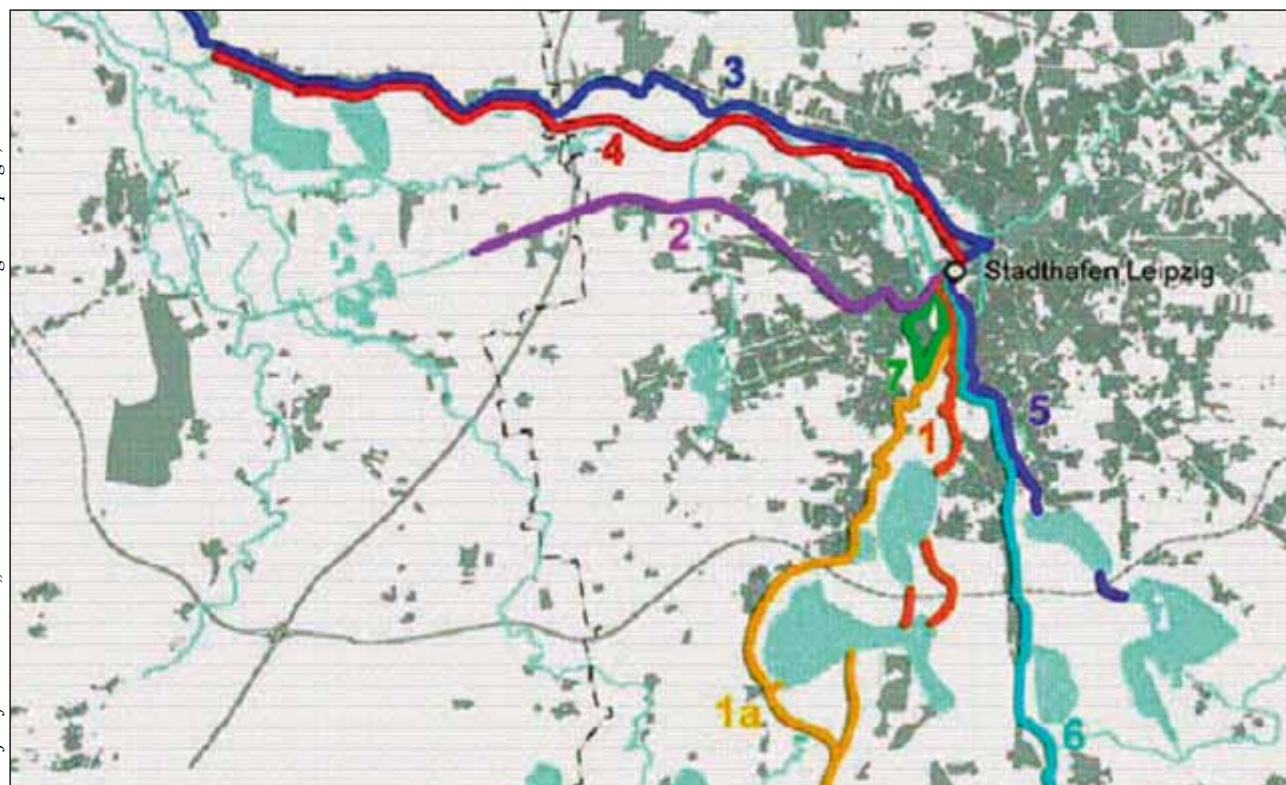
Důležitým krokem k naplnění tohoto cíle je proto realizace vodního propojení Lipska s prostorem Südraum Leipzig (projekt Gewässerverbund). **Gewässerverbund Leipziger Neuseenland** je nejvýznamnějším klíčovým projektem pro region Südraum Leipzig. Cílem projektu je propojení jezer vodními cestami, další revitalizace vodních toků vnitřního města Lipska a propojení obou vodních systémů (Neuseenland na jihu a vodního uzlu v Lipsku), což přináší jedinečný charakter rezidenční a rekreační oblasti pro území Südraum Leipzig i pro samotné město Lipsko. Svaz municipalit „Grü-

ner Ring Leipzig“ funguje jako institucionální²⁴⁾ a koordinační platforma pro realizaci konceptu vodního propojení.

Potenciální synergie mohou vznikat ve spojení s rozvojem nabídky výjimečných míst pro kulturní akce v jezerní krajině. Pro Lipsko to může znamenat rozšíření nabídky v oblasti vodních sportů a turistiky. Bohatá kulturní a rekreační infrastruktura zároveň obecně zvyšuje kvalitu života a brání před nepříznivými migračními tendencemi. V kontextu těchto proměn je zásadní **rozvoj infra-**

struktury cestovního ruchu, její budování a rozšiřování nabídky.

Kvalitní napojení rekreačních oblastí a turistických atraktivit bylo jedním z předpokladů rozvoje. Region již měl dobře rozvinutou síť cyklostezek. Přesto zde existoval potenciál pro další rozvoj cyklistických tras, stejně jako pro rozvoj sítě hiposteze. V případě cyklistických tras bylo potřeba zlepšit jejich napojení na nadregionální síť. Rozvoj hipoturistiky spočíval zejména ve zlepšení napojení na jezerní oblasti.



Obr. 6: Gewässerverbund Leipziger Neuseenland

22) Wassertouristisches Nutzungskonzept Region Leipzig

23) Podobný koncept rozvoje cestovního ruchu je rozvíjen také v těžební oblasti Lužice pod marketingovým názvem Lausitzer Seenland.

24) svaz obcí (Rackwitz, Borsdorf, Belgershain, Grosspösna), měst (Taucha, Brandis, Leipzig, Markkleeberg, Böhlen, Zwenkau, Pegau, Markranstädt, Schkeuditz), a okresů (Nordsachsen, Leipzig) (Zdroj: <http://www.gruenerring-leipzig.de/>, 2015)

Z pohledu rozvoje cestovního ruchu je sledováno rozšiřování nabídky sportovních aktivit (široká nabídka vodních sportů, pěší turistika, cykloturistika, ostatní sportovní aktivity). Díky této rozsáhlé a částečně i mimořádné nabídce je region profilován nejen jako oblast s novou atraktivní krajinou, ale zejména jako cíl pro aktivní turisty. Ve venkovských oblastech je nabídka menší než v aglomerovaném prostoru. Stávající nabídka aktivit je soustředěna zejména v oblasti Markkleebergu, okolí jezera Cospuden a sousedního jezera Markkleeberg.

V případě využití potenciálu nově vzniklých jezer bude hlavní výzvou zajistit vyváženou míru mezi ochranou přírody, cestovním ruchem a rekreací a obytnou funkcí. Podpora by se přitom měla soustředit na funkční synergické vazby města a krajinného zázemí (spojení vodní turistiky a jezerní krajiny s kvalitní nabídkou kulturních aktivit a příležitostí ve městě), fyzický rozvoj infrastruktury a nabídky lokalit (základní infrastruktura a rozšiřování nabídky ploch, jezera a dopravní infrastruktura propojující atraktivitu, koordinace a diferenciaci nabídky s ohledem na cílové skupiny a jejich nároky na infrastrukturu), na institucionální podporu spočívající v koordinaci rozvoje nabídky a profilace jednotlivých jezer, společný vnitřní i vnější marketing (rozvoj produktů, komunikace a prodej) i na regionální hospodářskou a pobídkovou politiku podpory potenciálních investorů, poskytovatelů služeb.

Infrastruktura

Trendy úbytku populace a stárnutí se negativně projevují na intenzitě využití různých infrastruktur (veřejná doprava, energie, veřejné služby a zdravotní péče), nákladech na jejich provoz a vyvolávají tak otázky jejich udržitelnosti. Veřejnou infrastrukturu bylo proto potřeba přizpůsobit probíhající demografickým změnám. Hlavním cílem proto byla potřeba plánování a nalezení optimálních chytrých řešení pro zvýšení účinnosti využívání a údržby infrastruktury. Analýza se přitom soustředila na dvě oblasti sociální infrastruktury²⁵⁾ (**školský a kulturní**) a infrastrukturu **dopravní**.

Z hlediska dokončeného vzdělání byla struktura obyvatelstva nepříznivá – nadprůměrný podíl absolventů bez odpovídající kvalifikace. To mělo obecně negativní důsledky na vývoj kvalifikované nabídky pracovních sil v regionu a mohlo se dále projevit na snížení atraktivity regionu pro podnikatelský sektor. Zařízení základního a středního školství přitom vykazovala v důsledku razantního poklesu počtu žáků podvyužitou kapacitu. Proto bylo nutné zabránit prohlubování tohoto trendu, jinak by v důsledku omezování sítě školských zařízení v regionu hrozilo další oslabení atraktivity regionu vůči rodinám s dětmi. S ohledem na potřeby pracovního trhu bylo nezbytné **podpořit všeobecné vzdělávání mladých lidí, ale i celoživotní vzdělávání, stejně jako modernizaci a rozšíření nabídky vzdělávacích zařízení.**

Kulturní aktivity podobně jako vzdělávání a výzkum působí jako měkké lokalizační faktory. Přestože má oblast poměrně kvalitní nabídku kulturní občanské vybavenosti, významnou podpůrnou roli zde hraje nadregionální centrum Lipsko. V řešeném území pak mají význam zejména střední centra Markkleeberg a Borna. V celém regionu byly četné záměry na oživení a obnovení kulturního zázemí. **Doplnění nabídky kulturních zařízení** bylo plánováno **ve vazbě na krajinné zázemí** (jezero Zwenkau), **průmyslové dědictví** (Brikettfabrik Witznitz a Neukirchen), **ale i na vzdělávací a informační centra.** Stávající nabídku kulturních aktivit bylo třeba udržet a pokud možno i rozšířit především ve venkovském prostoru. V příměstském prostoru Lipska byla dostupnost kulturních zařízení lepší. Ve spolupráci s lipskou kulturní scénou bylo vhodné hledat příležitosti pro lokalizaci **specifické kulturní nabídky nadmístního významu.**

Dopravní infrastruktura je naopak tvrdým lokalizačním faktorem rozvoje území. V důsledku povrchových dolů nebo jezer byla dopravní síť částečně fragmentována a měla za následek její soustředění na ostatních koridorech a trasách. Silniční síť byla proto postupně dobudována. K podpoře hospodářského růstu přitom výrazně přispělo

zlepšení dopravní infrastruktury a zejména napojení na nadregionální síť. Některá plánovaná dopravní napojení však stále nebyla realizována a představovala další příležitosti (dokončení dálnice A72 propojující dva metropolitní regiony Leipzig/Halle a Chemnitz/Zwickau). V případě města Borna byla lokálně nezbytná další opatření, která by minimalizovala negativní dopady dopravy v blízkosti obytného území, rekreace a pracovišť. Poloha prostoru Südraum Leipzig přímo na ose obou regionů v oblasti tzv. Saského trojúhelníku (Leipzig/Halle – Dresden – Chemnitz/Zwickau) měla v souvislosti s tvorbou nové post-těžební krajiny dobré předpoklady pro vznik regionu atraktivního pro bydlení a volný čas.

Zároveň bylo potřeba zajistit dobré **napojení obchodních parků i rekreačních lokalit** v okolí jezer. Dopravní napojení komerčních a obchodních ploch je významným faktorem pro atraktivitu nových podniků. Ačkoliv obchodní a komerční zóny v regionu měly relativně dobré dopravní silniční napojení, jejich **obsloužení veřejnou hromadnou dopravou** nebylo v některých lokalitách optimální. Ve vazbě na cestovní ruch je významné také dopravní napojení nových jezerních oblastí na systém veřejné dopravy. Pro zvýšení atraktivity obsluhy těchto lokalit bylo třeba zajistit zejména snížení časové dostupnosti, stejně jako zkrátit dobu přestupů mezi parkovišti a zastávkami veřejné dopravy.

Veřejná doprava byla obecně vázána na spojení s Lipskem. Náklady za veřejnou dopravu byly přitom často srovnatelné jako při použití individuální automobilové dopravy. Většina obcí byla dopravně obsloužena autobusovými linkami nebo železničními spoji. Ne všechny spoje do Lipska však byly bez přestupů. Aglomerovaná oblast přitom vykazovala obecně lepší podmínky ve využívání služeb veřejné dopravy ve srovnání s venkovským prostorem. Na střední centrum Borna byly rychlým a přímým spojením napojeny pouze města Markkleeberg a Böhlen a obce Neukieritzsch a Lobstädt. Nevýhodou byla navíc okrajová poloha stanice vůči městskému centru Borna.

Z analýzy vyplynula potřeba efektivního rozvoje veřejné dopravy. Cílem bylo

25) Do oblasti sociální infrastruktury jsou v Německu obecně zahrnována veřejná obslužná zařízení z oblasti školství, kultury, zdravotnictví, sociální péče, sportu – rekreace a další (Körner, 2014)

zatraktivnit služby veřejné dopravy a především zlepšit podmínky pro přestup pro pravidelně dojíždějící za prací. Hlavní výzvou proto bylo **snížení časové dostupnosti a zlepšení příležitostí pro přestup** z individuální automobilové dopravy na veřejnou hromadnou dopravu (rozvoj přestupních uzlů a zastávek). Za tímto účelem byly třeba krátké jízdní doby a časové intervaly, ale také pohodlný přístup k významným cílům, obchodním a komerčním zónám apod. Atraktivitu mohly zvýšit komfortní přestupní terminály včetně integrování systémů P + R²⁶⁾, B + R²⁷⁾ a do určité míry také flexibilní způsoby přepravy namísto provozu ztrátových konvenčních linek.

Strategická část

Základním posláním rozvojové strategie bylo jednak zajistit její působení směrem dovnitř regionu (mobilizovat endogenní potenciály) a přispět tak k vytvoření a posílení regionální identity. Na druhé straně bylo cílem budovat jednotnou, atraktivní image regionu směrem navenek. Regionální rozvojový koncept zároveň plní svou úlohu koordinačního nástroje i v kontextu „správného“ cílení a rozdělování dotací.

Vize aktualizace regionálního rozvojového konceptu REK Südraum Leipzig [2008], který navázal na započatý hospodářský a strukturální vývoj od REK 2001 si stanovila motto „*Südraum Leipzig – Neue Seen Neue Ideen Die Wirtschafts-, Lebens- und Freizeitregion*“ („*Südraum Leipzig – Nová jezera, nové ideje – hospodářský, rezidenční a volnočasový region*“²⁸⁾). To staví jednoznačně na novém fenoménu oblasti – vznikající jezerní krajině jako významném impulzu pro atraktivitu obytného prostředí, rekreaci a volný čas i pro ekonomický rozvoj. Vize spojuje pro region Südraum Leipzig **5 strategických oblastí: Transformace s novými nápady a regionální identita; Ekonomika; Život v regionu; Volný čas a cestovní ruch a Blízkost a propojení (vytváření sítí) s regionálním centrem Lipsko.**

Regionální rozvojový koncept identifikuje v rámci procesu transformace těžební a průmyslové oblasti a budování

regionální identity významné příležitosti pro tvorbu atraktivní krajiny s novými prvky i nápady. To se projevuje nejzřejměji ve formě jezer, která postupně vznikají zatápěním bývalých hnědouhelných povrchových dolů. Vzhledem k jejich regionálnímu rozsahu prostupuje tato změna všemi oblastmi regionálního rozvoje. Probíhající změny v krajině přinášejí regionu významnou podporu image a zároveň podporují rozvoj regionální identity, což je základní podmínkou pro úspěšnou budoucnost oblasti. Pocit sounáležitosti mezi obyvateli a obcí působí zároveň pozitivně proti převládajícím demografickým trendům (odliv mladých lidí z regionu, migrace z venkova do měst, stárnutí populace), bojuje proti vnitřním střetům zájmů, zvyšuje organizační a institucionální kapacity regionu a je atraktivní pro investory. Strukturální změna se proto zaměřuje jednak na posilování významu hospodářství v nadregionálním kontextu a jednak na posilování regionální identity, která je zásadní pro soudržnost společenství obyvatel.

Hlavní prioritou v oblasti ekonomiky byla v průběhu strukturálních změn diverzifikace regionálního hospodářství. Další vývoj by se měl proto soustředit na strategie pro zlepšení specifík lokalizačních faktorů a místních podmínek, budování regionálních sítí a strategie sídelní struktury a zaměstnanosti.

Regionální změny v posledních letech významně přispěly ke zvýšení atraktivity regionu Südraum Leipzig jako rezidenční oblasti. Na tento příznivý vývoj navázal regionální rozvojový koncept a měl jej dále zintenzívnit. Prostřednictvím inovativních nápadů a řešení se soustředil na **zlepšování obytného prostředí a jeho vazby na krajinné zázemí, rozšiřování kvality a nabídek veřejných služeb, příležitostí pro vzdělávání**, a to zejména v kontextu cílové skupiny mladých lidí, která se měla stát hlavní oporou budoucnosti. S ohledem na očekávaný demografický vývoj (stárnutí populace) však bylo třeba zároveň začít reagovat i na čím dál silící potřeby starších obyvatel.

Vlivem post-těžebních změn v krajině se oblast stává stále významnější v ob-

lasti volného času a cestovního ruchu. Strategie proto rozšiřovala nabídku v této oblasti, a to jak pro obyvatele, tak pro turisty a rekreanty. Cílem regionálního rozvojového konceptu bylo profilovat oblast cestovního ruchu jako významný hospodářský sektor regionu, a zároveň i nadále posilovat kvalitu života obyvatel.

Blízká poloha Lipska jako významného nadregionálního centra zároveň poskytuje oblasti Südraum Leipzig obrovskou strategickou výhodu v mnoha oblastech (hospodářství, dopravy, vědy a výzkumu, vzdělávání, kultury, volného času, cestovního ruchu apod.). Regionální rozvojový koncept tedy reaguje na tento potenciál a využívá jej v rámci podpory spolupráce s Lipskem (nové způsoby kooperace, cílené synergie a společné nové inovativní přístupy).

Pro reálné naplnění pěti strategických oblastí vymezil REK Südraum Leipzig **tři základní akční oblasti**, které definují jednotlivá poměrně konkrétní opatření, a to se zvláštním zřetelem na specifické aspekty diferenciací mezi venkovským územím a aglomerovaným prostorem: **Ekonomika a krajina; Moderní obce v silném regionu a Zabezpečení obecného zájmu jako základ pro rozvoj ekonomiky.**

Ekonomika a krajina

Akční oblast Ekonomika a krajina kladě důraz na další vývoj diverzifikované ekonomiky, včetně cestovního ruchu a zemědělství jako její integrální součástí, i ve vazbě na rozvoj lidských zdrojů ve venkovském a aglomerovaném prostoru. Cílem v této oblasti je společně budovat Südraum Leipzig jako místo s budoucností, tedy jako místo pro „práci, život i trávení volného času“.

Mezi hlavní směry této oblasti patří jednak posilování diverzifikace regionálních ekonomických struktur, zejména zlepšení místních podmínek pro lokalizaci odvětví, podniků i obyvatel a podpora všeobecného rozvoje hospodářství a cestovního ruchu, včetně související institucionální podpory, veřejných služeb i marketingu. S tím souviselo zároveň formování nové

26) záchytná parkoviště typu P + R (park + ride) „zaparkuj a jeď“

27) záchytná parkoviště typu B + R (bike and ride) jako forma kombinované přepravy s návazností cyklistické dopravy na veřejnou hromadnou dopravu; umožňuje se zejména budováním záchytných míst a zařízení k bezpečnému odkládání jízdních kol obvykle v blízkosti nádraží a jiných terminálů

28) Pozn.: vlastní překlad

krajiny jako základu pro obnovení regionální identity a soudržnosti. Pilířem pro naplňování přitažlivé image regionu je ve spojení s marketingovým rámcem Leipziger Neuseenland realizace „nové“ krajinné infrastruktury, jejímž klíčovým projektem je vodní propojení a rozvoj zázemí jezer.

Moderní obce v silném regionu

Tato akční oblast se zaměřuje na posílení institucionální kapacity regionu a kvalitní podporu veřejné správy, její profesionalizaci a modernizaci. Cílem je moderní a vyspělá veřejná správa, společný regionální marketing i flexibilní veřejné služby. Dílčí opatření se soustředí například na podporu plánování dalšího rozvoje regionální infrastruktury a rozhodování v území (predikce vývoje poptávky po veřejných službách a energiích, strategie a politiky pro dosažení optimalizace a účinnosti v zásobování technické infrastruktury). Oblast umožňuje podporovat iniciativní a aktivní plánování v rámci veřejné správy, rozvíjet udržitelné formy meziobecní spolupráce, spolupráce veřejného a soukromého sektoru, utvářet účelové spolky a sdružení i zajistit odborný pohled a přístup. Mimo to se oblast soustředí také na cílené posilování dvou středních center Markkleeberg a Borna s přihlédnutím

k místním výhodám a podmínkám. Významným tvrdým projektem v těchto obslužných centrech je pak rozšíření a modernizace zařízení středních škol pro podporu a stabilizaci rozvoje všeobecného vzdělávání v regionu.

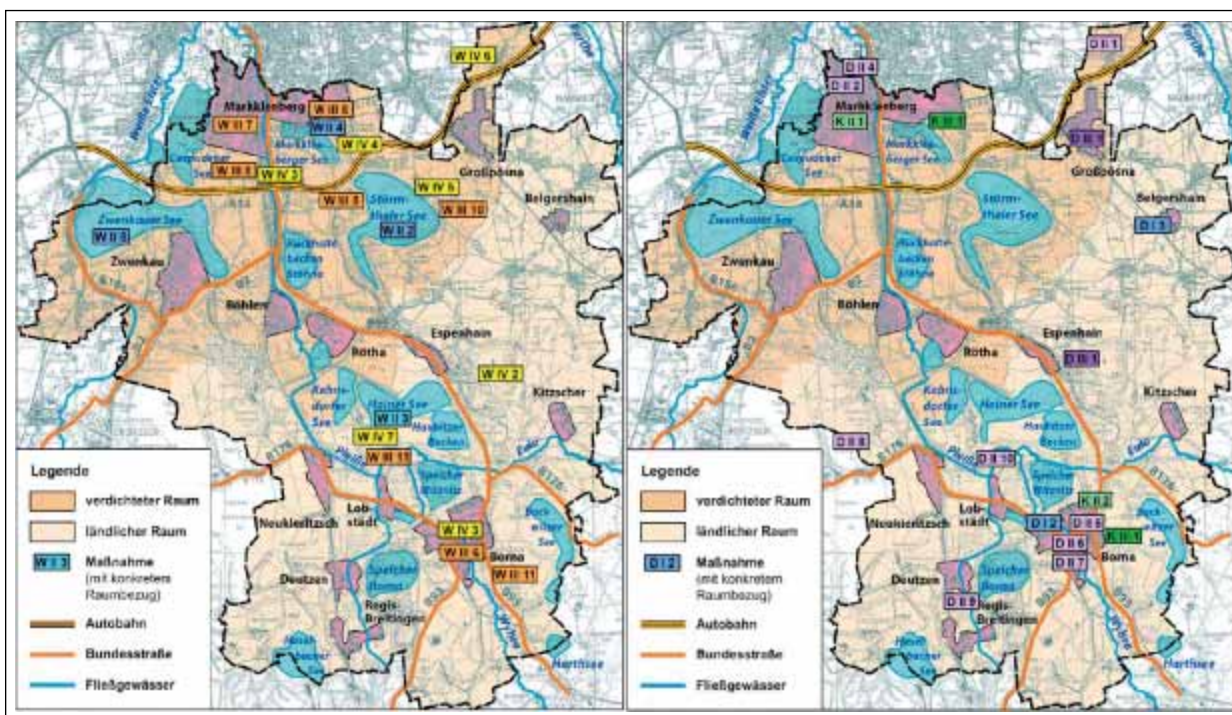
Zabezpečení obecného zájmu jako základ pro rozvoj ekonomiky

Atraktivita Lipské jezerní oblasti (Leipziger Neuseenland) zejména pro mladé lidi nezanedbatelně záleží na kvalitě a dostupnosti služeb a nabídek v regionu (vč. nabídek školení / poradenství, profesních a pracovních příležitostí apod.). V souvislosti s demografickým vývojem v regionu je tato akční oblast zaměřena právě na podporu mezigenerační mobility a flexibility, rozvoj sociální infrastruktury a zejména na vytváření atraktivní a široké nabídky pro mladé lidi. Budování a komunikování regionální identity jsou základními součástmi regionální strategie pro budoucnost regionu. Hlavními směry je tedy motivovat mladé lidi pro život v regionu a udržet je zde, podporovat mobilitu a flexibilitu pro všechny generace (zejména s důrazem na dostupnost vzdělávání, ale i dostupnost bydliště – pracoviště i rekreace veřejnou dopravou) a udržet a přizpůsobit sociální infrastrukturu potřebám obyvatel.

Opatření se proto soustředí na roz-

šiřování nabídky progresivních služeb v oblasti mobility (např. opatření na optimalizaci veřejné integrované dopravy s přihlédnutím k nabídce rekreace a cestovního ruchu v regionu, výstavbu přestupních uzlů a terminálů – železniční terminál Borna, železniční stanice Belgershain), regionální osvětu a posilování identity prostřednictvím realizace tvrdých opatření – zařízení sociální infrastruktury (zařízení občanského vybavení pro všechny věkové skupiny společnosti – komunitní centrum, léčebné a rehabilitační centrum, veřejný park, sportovní a rekreační zařízení, mediátéku apod.), vždy však s ohledem na lokální potřeby obyvatel i na územní předpoklady a vazby.

V rámci strategie REK Südraum Leipzig je schematicky vyjádřen územní průmět u tzv. tvrdých, převážně infrastrukturálních projektů – veřejná dopravní a technická infrastruktura, sociální infrastruktura a občanské vybavení (vč. infrastruktury cestovního ruchu) a veřejná prostranství (např. parky). „Měkké“ (nehmotné) projekty, jejichž průmět do území nelze zpravidla vymezit, (např. budování turistické značky Leipziger Neuseenland s kvalitními službami, služby cestovního ruchu v obcích nebo řada aktivit institucionální podpory pro rozvoj podnikání a spo-



Obr. 8: Lokalizace jednotlivých opatření v prioritních oblastech

Zdroj: Zweckverband Kommunales Forum Südraum Leipzig; Fortschreibung REK Südraum Leipzig im Leipziger Neuseenland, 2008

lečných organizačních struktur) však na tvrdá opatření věcně navazují a úzce souvisejí s podporou marketingu, síťování a utváření organizačních struktur a veřejnou správou jako podpůrnou službou pro veškeré aktivity v území. Pro jednotlivá opatření byly zároveň vyjádřeny i priority, resp. pořadí, v jejichž souslednosti je žádoucí je naplňo-

vat. Klíčové intervence v oblasti obnovy fyzického prostředí, jako například vodní propojení (Gewässerverbund) či rozvoj jezer a jejich zázemí bylo nutné zahájit nejdříve, neboť se jednalo o časově náročné intervence, které zároveň vytvářely územní podmínky pro další „menší“ navazující projekty.

Schéma 1 zobrazuje skladbu akčních oblastí, cílů a jednotlivých opatření, naznačuje jejich věcné a územní vazby. Ze schématu je patrné, že dílčí opatření naplňují nejen cíle, pod které přímo spadají, ale posilují i základní strategické směry (oblasti), resp. podporují řešení nejzávažnějších okruhů disparit.

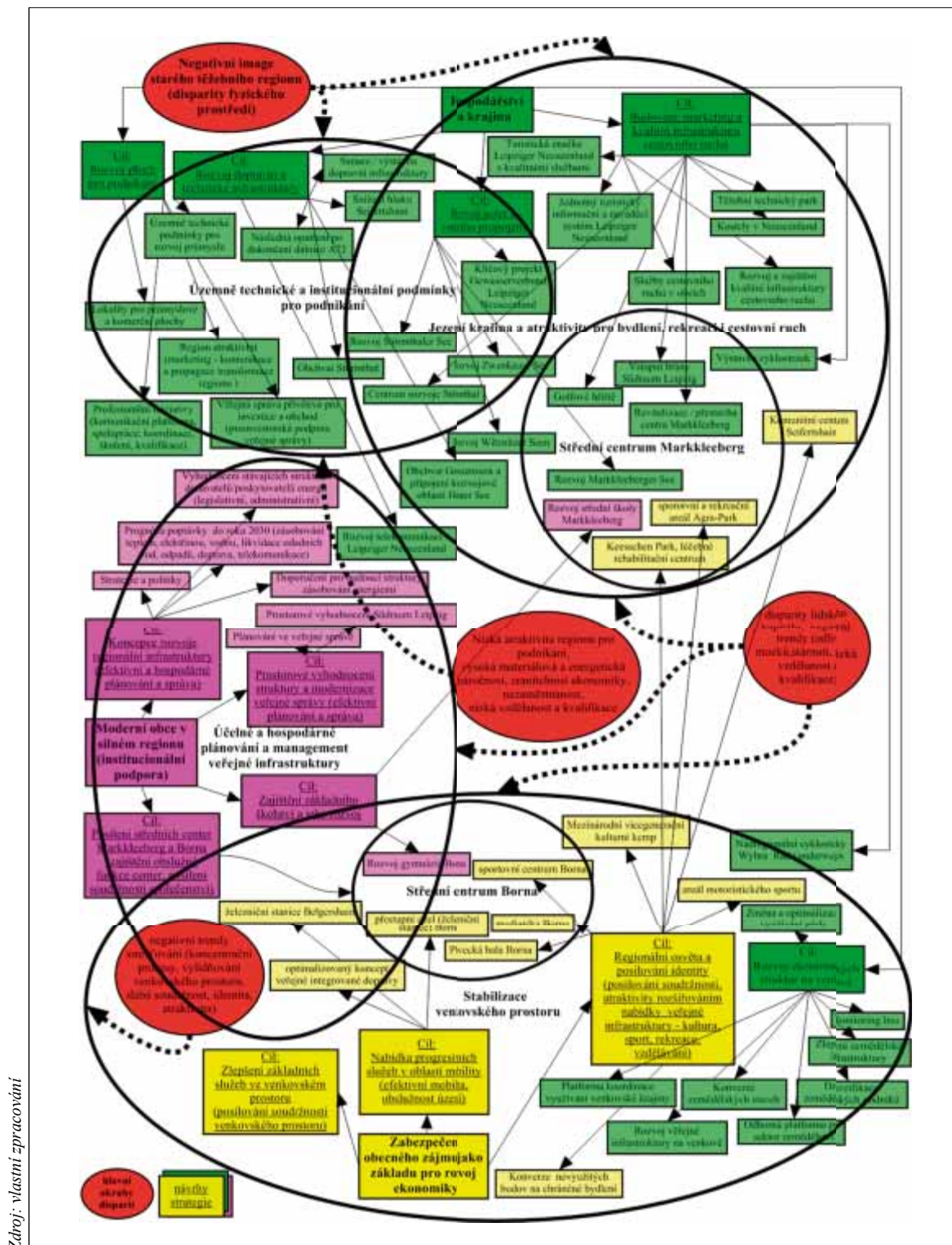


Schéma 1: Věcné a územní vazby strategie REK Südraum Leipzig

Integrovaná strategie Ústecko-chomutovské aglomerace (ÚCHA)

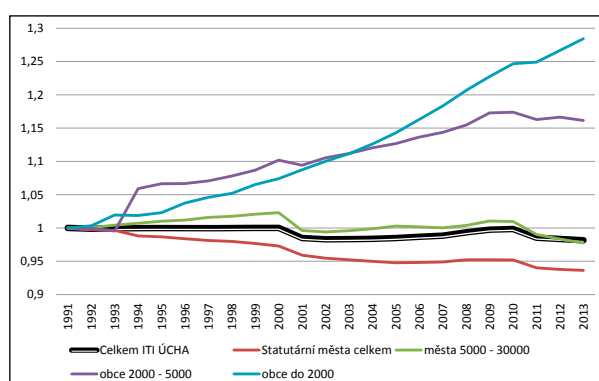
Analytická část

Z analytické části dokumentu lze hodnotit relativně pozitivně socioekonomickou analýzu, která popisuje stav a vývoj území z hlediska základních tematických oblastí a ukazatelů. Poslední vývoj regionu dokládají trendy, které jsou zpravidla sledovány od počátku 90. let 20. stol, tedy od počátku ekonomické transformace. Dílčí tematické okruhy jsou doplněny kartogramy, které ukazují na vnitřní územní diferencovanost jednotlivých socioekonomických charakteristik, oblasti koncentrace některých problémů nebo místní deficity.

Z analytické části zmíním jen některá dílčí témata, u nichž lze při podrobnějším zkoumání identifikovat územní diferencovanost nebo prostorově určité vztahy, na které by mohla či dokonce měla strategie vhodným způsobem reagovat. Krátký historický exkurz nastínil příčiny a důsledky vývoje aglomerace ve 2. pol. 20. století – negativní devastace sídel v důsledku těžby, devastace historických jader měst, existence rozsáhlých panelových sídlišť, mnohdy neodpovídajících dnešním představám o kvalitním bydlení, značné množství plošně rozsáhlých brownfieldů, v sociální oblasti pak zejména

zaostávání území z hlediska kvality lidských zdrojů. Z pozitiv vývoje lze vyzdvihnout naopak nadstandardně rozvinutou dopravní a technickou infrastrukturu a poměrně solidní úroveň občanské vybavenosti. Analýza vyjížděky a dojížděky do škol a do zaměstnání potvrdila silnou polycentrickou provázanost středisek, zejména z hlediska vztahů bydliště – pracoviště, kde lze identifikovat několik mikroregionálních seskupení, kde kromě statutárních měst má z hlediska pracovištních center význam i několik dalších měst (např. Litvínov na Mostecku, Trmice na Ústecku, Krupka na Teplicku), z hlediska center bydliště také např. Jirkov na Chomutovsku. Z těchto vztahů vyplývají také specifické potřeby aglomerace, co se týče dopravní dostupnosti a případného posilování vnitřní propojenosti regionu.

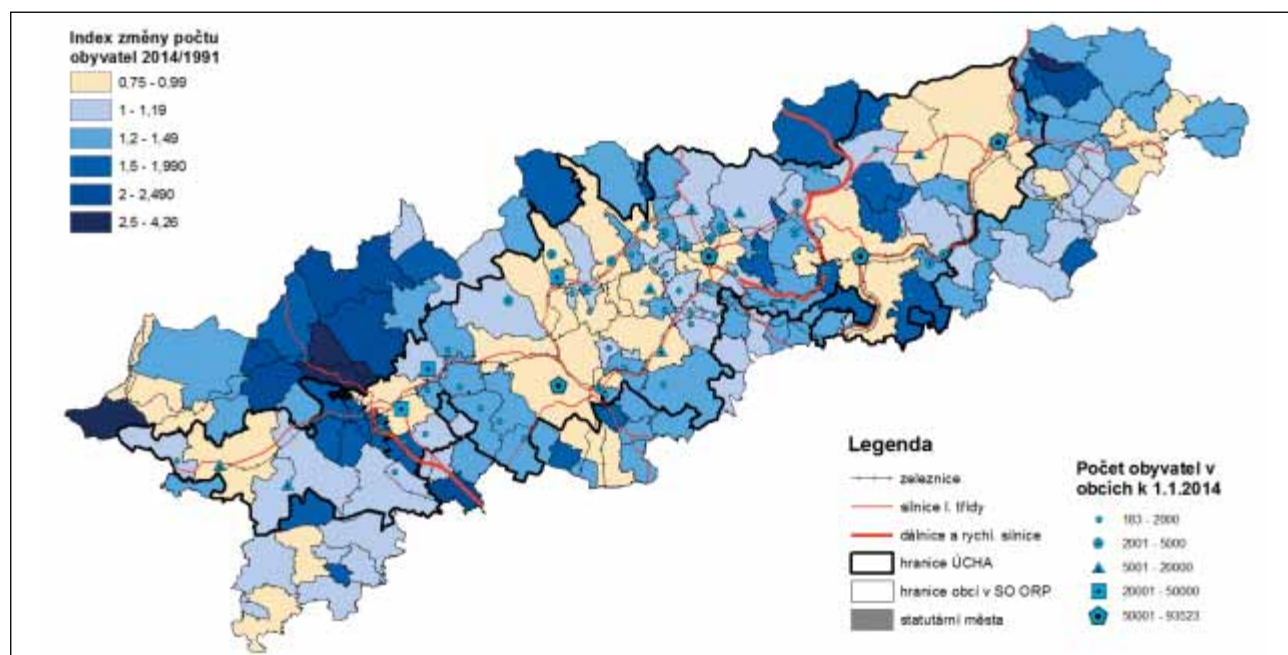
Vývoj počtu obyvatel aglomerace je při srovnání velikostních skupin obcí nevyvážený. Jak dokládá graf (obr. 9), statutární města vykazují úbytky, naopak kategorie nejmenších obcí a obcí do 5000 obyvatel dlouhodobě populačně rostou. Interpretace těchto vývojo-



Obr. 9: Vývoj počtu obyvatel v obcích mezi lety 1991 a 2014

vých trendů a jejich prostorové rozmístění jsou jen velmi okrajově promítnuty v rámci SWOT analýzy. Analýza explicitně nepojmenovává případné hrozby plynoucí z těchto trendů ani nepředkládá možné žádoucí směry pro koordinované řešení tohoto disproporčního vývoje v rámci celé aglomerace.

Z analýzy lze přesto usuzovat prostorově diferencované potřeby na posílení rezidenčních funkcí, či spíše obytnou atraktivitu hlavních center aglomerace (statutárních měst). A to zejména kvalitu obytného prostředí jádrového území měst a dalších hustě osídlených částí (sídlíšní panelová zástavba). Pro ostatní menší města a větší obce v aglomeraci to naopak znamená požadavky na rozšiřování veřejné infrastruktury – zejména veřejného občanského vybavení, včetně obsluhy veřejnou dopravou.



Obr. 10: Vývoj počtu obyvatel v obcích mezi lety 1991 a 2014

Demografický vývoj tedy naznačuje nepříznivý trend dekoncentrace jádrových měst aglomerace, což vytváří tlaky na relokizaci veřejné infrastruktury. Věková struktura obyvatelstva je v aglomeraci naopak poměrně příznivá ve srovnání s ostatními regiony ČR. Méně příznivá věková struktura ve velkých městech se váže mj. i na emigrační trendy (odliv mladých lidí).

Celková vzdělanostní úroveň je v aglomeraci všeobecně podprůměrná a je důsledkem tradičně orientované struktury hospodářství a s ní související dlouhodobé poptávky po pracovnících s nižší kvalifikací. Faktory vzdělanostní struktury jsou nepříznivé zejména z hlediska budoucnosti regionu. Významným specifickým oblastí je také všeobecně nízká identifikace obyvatel s regionem.

Z hlediska struktury zaměstnanosti plynou v celorepublikovém srovnání jednoznačně významné deficitní sektory znalostní ekonomiky (informační a komunikační činnosti, peněžnictví a pojišťovnictví, činnosti v oblasti nemovitostí, služeb pro podnikání, výzkum), ale i obecně sektorů ostatních služeb (obchod, opravy motorových vozidel a spotřebního zboží, pohostinství a ubytování), tedy obecně sektoru terciéry a kvartéry.

Z hlediska počtu zaměstnanců ve výzkumu a vývoji i výdajů na výzkum a vývoj v přepočtu na obyvatele je Ústecký kraj v meziregionálním (krajském) srovnání (i bez započítání Prahy) i přes postupný nárůst hodnot obou ukazatelů v posledních letech stále vý-

razně podprůměrný. V zásadě je možné konstatovat, že zde jsou dlouhodobě poměrně nepříznivé podmínky pro rozvoj znalostní ekonomiky [Strategie ITI ÚCHA, 2015: 43].

Kromě socioekonomické analýzy obsahuje analytická část i další kapitoly, které podávají základní informaci o potenciálech a předpokladech regionu. Hodnotí mj. vnější vlivy i jejich očekávaný vývoj v budoucnosti, identifikují hlavní aktéry rozvoje. SWOT analýza, ač vystihuje základní silné a slabé stránky, příležitosti i hrozby aglomerace, již však územní diferencovanost těchto charakteristik v řadě případů opomíjí. Stejně tak není odlišena jejich různá významnost, což považují za nedostatek v kontextu části Analýza problémů a potřeb. Definované potřeby jsou tematicky i prostorově nekonkrétní, a bez vyjádření jejich časové naléhavosti.

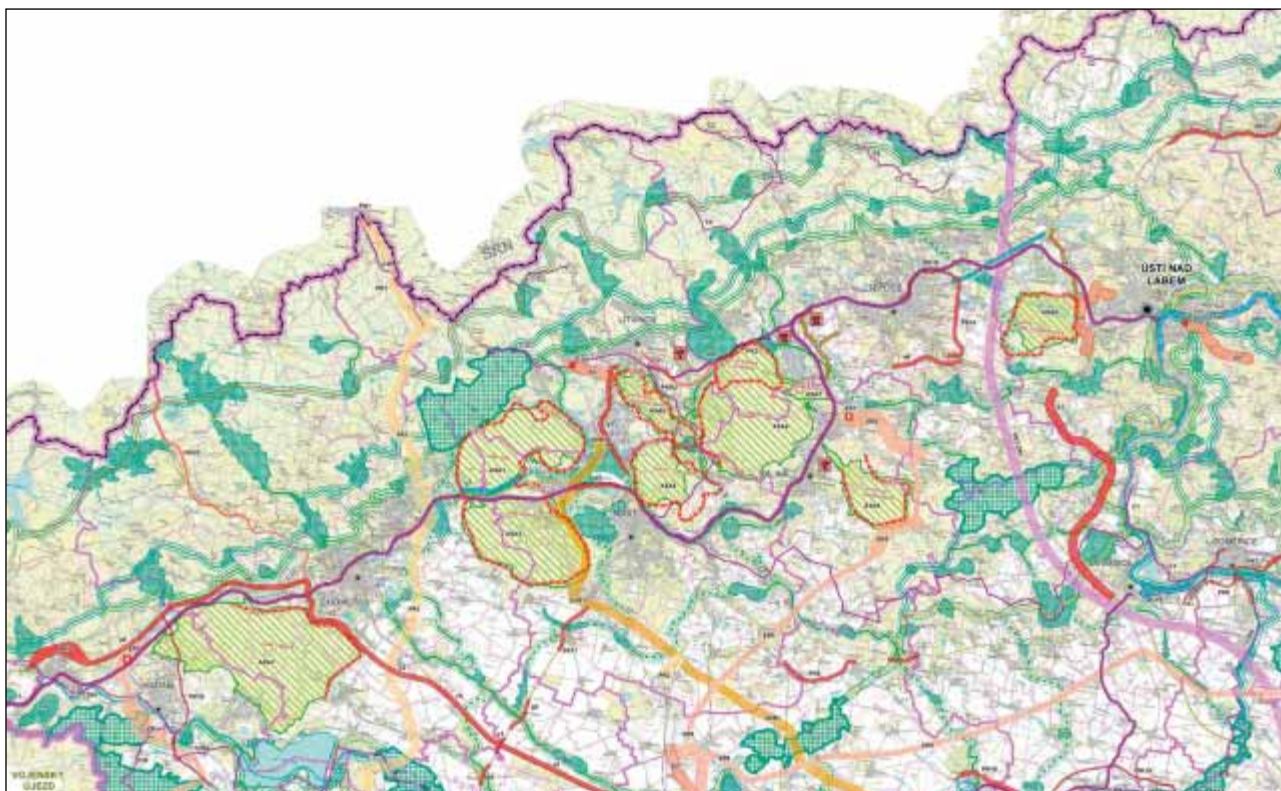
Byly také hodnoceny vazby na ostatní strategické dokumenty – zde však chybí odpovídající hierarchické uspořádání dokumentů, a to jak v úrovni vertikální (od národní úrovně až po úroveň komunální/obecní), tak v rovině horizontální (odlišení komplexních od resortních či úzce zaměřených). Identifikované vazby na problémové oblasti ITI jsou tak zpracovány ve zcela obecné rovině, což při širší problémových oblastí spíše budí dojem pouhého výčtu bez hlubšího významu. Hlavní směry relevantních strategických dokumentů jsou sice dále přiblíženy, ale již nedo-

chází ke vzájemné syntéze společných či souvisejících cílů ani hledání účelných řešení pro jejich naplňování.

Z formálních územně plánovacích dokumentů, na něž Strategie odkazuje, však lze vyvodit určité sdílené představy na směřování rozvoje území, které plynou z jimi stanovených koncepcí. Určitou podobu sdílené vize lze vyvodit zejména z krajské územně plánovací dokumentace, Zásad územního rozvoje Ústeckého kraje. Kromě stanovených priorit a prostorově diferencovaných úkolů pro územní plánování pro jednotlivé rozvojové oblasti, osy či specifické oblasti jsou z hlediska strategie rozvoje Podkrušnohoří zvláště významné také v ZÚR ÚK vymezené plochy asanací nadmístního významu (území po povrchové těžbě hnědého uhlí), které bezprostředně navazují na souvisle urbanizovaná území aglomerace a významně tak formují charakter krajinného zázemí měst a obcí. Jednotlivé plochy asanace přesahují hranice více obcí a koordinace všech souvisejících nápravných opatření na meziobecní, regionální úrovni i státní úrovni je nezbytnou podmínkou pro jejich úspěšnou realizaci. Klíčové pro kvalitu tohoto krajinného zázemí jsou Zásadami stanovené dílčí kroky naplňování cílových charakteristik krajiny Severočeská devastovaná a souvisle urbanizovaná území, které spočívají [ZÚR ÚK, Odůvodnění:125] v obnově ekologické rovnováhy a vytvoření nové krajinné struktury, přičemž „vytvoření celkem šesti velkých vodních ploch v relativně koncentrovaném prostoru, o rozloze od několika set ha až po více než 1000 ha, je nejvýraznějším a určujícím fenoménem při tvorbě nové krajinné struktury a obnově ekologické rovnováhy. V daleké budoucnosti tak po překonání problémů (množství a kvalita vody) lze očekávat vznik mimořádné krajiny (na území ČR s ničím nesrovnatelného krajinného celku)“. Je tak očekávána zcela nová kvalita krajiny Podkrušnohoří, která se může stát impulzem i pro socioekonomickou transformaci celé oblasti. V případě Podkrušnohoří je však krajská úroveň územně plánovacích dokumentů s ohledem na specifika území v těchto případech nedostatečně podrobná [Vráblíková a kol. 2011:252]. Rozvojové dokumenty jednotlivých obcí a měst naopak dostatečně nekoordinují tyto nadmístní zájmy.

	Zemědělství, lesnictví	Průmysl	Stavebnictví	Obchod, opravy motor. voz., sport. zb.	Doprava a skladování	Pohostinství a ubytování	Informační a komunikační činnosti	Peněžnictví a pojišťovnictví	Činnost v obl. nemov., služ. pro pod., výzkum	Veř. správa a obrana	Školství, zdravotnictví a sociální péče
Česká republika	2,7	25,4	6,8	10,2	5,6	3,1	3,0	2,5	7,8	5,9	12,5
Ústecký kraj	1,8	27,0	7,0	9,0	6,6	2,6	1,8	1,8	6,4	6,7	12,7
Celkem ÚCHA	0,8	27,4	6,9	9,2	6,6	2,6	1,9	1,9	6,9	6,3	12,8
Statutární města	0,5	24,2	6,7	9,7	7,1	2,7	2,3	2,2	7,4	6,8	14,0
Děčín	0,7	21,3	6,5	9,6	11,7	3,2	2,0	2,2	6,3	6,5	12,8
Chomutov	0,7	30,5	7,1	9,2	4,6	2,5	1,5	2,0	6,8	7,0	12,7
Most	0,5	29,0	6,0	9,3	6,3	2,5	2,0	1,9	7,7	6,3	13,1
Teplice	0,4	24,2	6,8	10,4	5,3	3,1	2,1	2,4	8,4	5,5	14,2
Ústí nad Labem	0,4	19,1	6,9	9,8	7,6	2,5	3,1	2,4	7,6	8,0	15,7
Celkem ostatní	1,1	32,2	7,4	8,5	5,8	2,4	1,3	1,5	6,2	5,6	11,0

Tab. 3: Struktura zaměstnanosti dle oborů činností v meziokresním srovnání – SLDB 2011



Obr. 11: Výřez z Výkresu ploch a koridorů nadmístního významu, včetně ÚSES

Strategická část

Strategická část Integrované strategie Ústecko-chomutovské aglomerace definuje vizi, cíle a opatření, jejichž prostřednictvím budou cíle naplňovány. Opatření obsahují také typové aktivity, které konkretizují možný směr řešení. Na úrovni opatření byly stanoveny relevantní indikátory a očekávané výsledky. Je však otázkou, zda budou odrážet reálnou skutečnost při naplňování cílů. Jasná vazba mezi volbou indikátorů (včetně kvantifikování jejich cílových hodnot) a identifikovanými potřebami z analytické části totiž ze Strategie není zřejmá.

V rámci Strategie byly identifikovány také tzv. předpokládané klíčové projekty, tedy projektové záměry, jejichž náklady na realizaci přesahují hranici 150 mil. Kč. Volbu a účelnost těchto klíčových projektů by bylo možné porovnat na základě zkušeností a dobrých příkladů praxe s charakterem tzv. „flagship“ projektů z podobných rozvojových strategií (IBA Emscher Park, IBA Fürst-Pückler Land, REK Südraum Leipzig).

Vize dle Strategie ITI ÚCHA [2015:170] charakterizuje Ústecko-chomutovskou aglomeraci jako „urbanizovanou, ekono-

micky významnou část České republiky, kde hospodářská výkonnost regionu vychází z pestré odvětvové základny a z napojení na německou ekonomiku v oblasti investic a trhu práce. Celá oblast Ústecko-chomutovské aglomerace je dobře dopravně dostupná a vnitřně propojená. Obyvatelé měst zde žijí ve zdravém životním prostředí, v bezpečí a ve zlepšených sociálních podmínkách.“

Pominu-li, že to lze stěží reálně považovat ve srovnání s německým příkladem za skutečnou vizi, přesto je možné s ohledem na identifikované disparity regionu z dané formulace vyvodit základní strategické směry, které je třeba při jejím naplňování sledovat.

Primárně je nezbytné sledovat potřebu diverzifikace ekonomické základny, což je obecným trendem restrukturalizace tradičních průmyslových regionů. V této souvislosti je však třeba se blíže podívat na charakter odvětvové struktury Ústecko-chomutovské aglomerace [Tabulka 12; Strategie ITI ÚCHA, 2015: 46], kde lze identifikovat možné potenciály pro žádoucí rozvoj ekonomických odvětví. Region ve srovnání s celorepublikovým průměrem jednoznačně zaostává v oblasti terciéru a kvartéru, zejména pak v odvětvích tzv. znalostní

ekonomiky, která se má stát dle politiky Evropské unie hlavním motorem růstu a prosperity. Diverzifikace odvětví přitom může vést k posílení odolnosti vůči krizím. Diverzifikované hospodářství, které kombinuje dobře fungující průmyslová odvětví a sektory služeb s příznivým obchodním prostředím jsou nejlepším základem pro udržitelný růst [Tödtling, Davies 2013].

Napojení na německou ekonomiku v oblasti investic a trhu práce je sice vhodné či dokonce žádoucí, ale v následném zpřesňování cílů a opatření již nejsou naznačeny žádné obrysy možného „napojení“, ať už z hlediska preferovaných oblastí hospodářství, progresivních odvětví, nebo například z hlediska navazování partnerství s konkrétními regiony, městy či institucemi. Základní předpoklady může obecně napomoci vytvořit podpora vzdělávání a kvalifikace obyvatelstva, podpora vědy a výzkumu nebo zvyšování institucionální kapacity v aglomeraci.

Vize dobré dopravní dostupnosti a vnitřní propojenosti celé oblasti je vzhledem k polycentrickému uspořádání aglomerace logická. Lze však polemizovat o správnosti volby některých opatření, aktivit, a jejich účelnosti při naplňování

cílů a vize. Například z předběžné charakteristiky aktivity „Nákup nízkoemisních a bezemisních vozidel pro přepravu osob“ a odpovídajících předpokládaných klíčových projektů nesdílím přesvědčení, že by obnova vozového parku dopravních podniků jednotlivých statutárních měst, i s přihlédnutím k poměrně nezanedbatelné investiční náročnosti těchto záměrů, byla tím zásadním a účinným impulzem pro dlouhodobě udržitelné „přizpůsobení kvality hromadné dopravy potřebám obyvatel a životnímu prostředí“. Navíc přihlídneme-li k faktu, že „všechny dopravní podniky statutárních měst (včetně společných podniků Chomutova s Jirkovem a Mostu s Litvínovem) s výjimkou DP města Děčína prošly v minulosti ekologizací vozového parku, resp. dopravních prostředků“ a že „v nedávné minulosti pak v některých městech (Most, Litvínov a Ústí nad Labem) došlo k nahrazení části vozového parku autobusů na naftový pohon autobusy na CNG / LPG“ [Strategie ITI ÚCHA, 2015: 89–90], nejsou známy relevantní potřeby či důvody pro obnovu tohoto vozového parku z prostředků ESIF²⁹⁾. Zcela jiným možným řešením by totiž mohla být prostorová optimalizace a flexibilní formy obslužnosti regionu veřejnou dopravou, což by navíc bylo nákladově jistě úspornější. Posledním pilířem vize je zdravé a bezpečné životní prostředí a zlepšené sociální podmínky pro obyvatele, tedy poměrně střízlivá podpora základních předpokladů pro posílení soudržnosti společenství obyvatel.

Strategickým cílem pro naplnění vize je „aktivizovat lidské zdroje, zvýšit jejich mobilitu a zlepšit životní prostředí, kvalitu života a podmínky k podnikání v Ústecko-chomutovské aglomeraci jako nutný předpoklad pro hospodářský růst a sociální stabilitu regionu“. Pro naplnění strategického cíle byly vyčleněny čtyři prioritní oblasti: **Konkurenceschopná ekonomika postavená na moderních technologiích, znalostech a inovacích; Sociální soudržnost; Dopravní dostupnost a propojenost regionu a Krajina a životní prostředí** [MMR, 2015: 32].

Záměr aktivizovat lidské zdroje se ukazuje dle dostupných analýz jako zásadní. Na něj se soustředí převážně prioritní oblast Konkurenceschopná ekonomika postavená na moderních technologiích, znalostech a inovacích, okrajově také prioritní oblast Sociální soudržnost.

Konkurenceschopná ekonomika postavená na moderních technologiích, znalostech a inovacích

Oblast konkurenceschopné ekonomiky postavené na moderních technologiích, znalostech a inovacích se soustředí na rozvoj funkční infrastruktury pro vědu a výzkum a inovačního podnikání (rozvoj specializovaných výzkumných center), což umožní soustředit fyzickou infrastrukturu do hlavních pólů rozvoje výzkumu a vývoje v aglomeraci, tedy zejména do statutárních měst (kampusů vysokých škol, výzkumných ústavů apod.). Opatření využívá potenciálu místních vysokých škol a vědeckovýzkumných institucí a vytvoří předpoklady pro zvýšení regionální konkurenceschopnosti.

Doplňující měkká opatření pro mobilizaci lidského kapitálu pro rozvoj vědy, výzkumu a inovačního podnikání cílí na zintenzivnění možností spolupráce v oblasti aplikovaného výzkumu, posílení sektoru podnikání a podnikavosti. Nedostatečná propagace technických věd a technologického podnikání, ale i chybějící podpora síťování a spolupráce³⁰⁾ vědy, výzkumu a inovací, zejména v oblasti spolupráce veřejného a soukromého sektoru, jsou dlouhodobými hendikepy, které má strategie snahu také napravit.

I přestože již v analytické části bylo konstatováno, že potenciál rozvoje znalostí a inovace jsou v aglomeraci velmi omezené, lze považovat tuto prioritní oblast za integrovanou i relativně vyváženou, co se týče struktury specifických cílů a jednotlivých dílčích opatření. Tato prioritní oblast postihuje různé úrovně potřeb (všeobecná osvěta a propagace, střední školství, vysoké školství, věda a výzkum i podpora vzájemné spolupráce). Prioritní oblast tak cílí jak na všeobecné, tak na regionálně specifické problémy a výzvy.

Převaha opatření zaměřených na rozvoj vědy a výzkumu je však v relativně neinovativním regionu s ohledem na závěry ze Zprávy ESPON [2013: 20–24] diskutabilní. Otázkou je, zda by se strategie neměla například více soustředit na opatření podporující všeobecnou kultivaci prostředí, včetně zkvalitňování veřejné vybavenosti s cílem udržet či přitáhnout kvalifikované a vzdělané obyvatele. Tento přístup by mohl více korespondovat s rolí měkkých faktorů rozvoje, jak je v souvislosti s konceptem kreativní třídy [Florida 2000, 2002] konceptualizuje Slach [2014] na příkladech transformací starých průmyslových regionů. Pro atrakci kreativní třídy, tedy kvalitního lidského kapitálu, je obecně zdůrazňován význam kvality místa a tzv. amenities [např. Florida, Clark].

Sociální soudržnost

Prioritní oblast Sociální soudržnost řeší sice vybrané problematické oblasti v sociální oblasti (sociální bydlení, sociální vyloučení), nicméně opomíjí mnohé identifikované potřeby – např. rozvoj občanské vybavenosti v souladu s měnícími se potřebami obyvatel. Také potřeba řešit např. oslabenou regionální identitu, relativně slabou identifikaci obyvatel s územím, nízkou míru sociální soudržnosti a vztahu k území a veřejnému prostoru, kterou potvrzuje SWOT analýza, zůstává stranou stanovených cílů. Stejně jako zůstává stranou potřeba řešit reálnou hrozbu odlivu mladých, vzdělaných a podnikavých obyvatel, kterou mj. prokázala Analýza vztahu obyvatelstva k transformaci těžební oblasti Podkrušnohoří [Pospíšil, 2014].

Opatření na podporu zapojení osob se zdravotním postižením a kumulovaným sociálním znevýhodněním na trhu práce považuji za ne nevýznamnou, ovšem spíše doplňkovou záležitost s relativně malým dopadem v aglomeraci. Opatření by mělo sice přispět ke zmírnění důsledků, ale nepřispívá k řešení hlavních příčin disparitních projevů a zhoršených sociálních charakteristik regionu.

Opatření na rozvoj sociálního bydlení a rozvoj nízkokapacitních pobytových forem sociálních služeb jsou vcelku

29) Evropské strukturální a investiční fondy (ESIF)

30) Na potřeby síťování v oblasti vědy, výzkumu a praxe reagovaly mj. projekty „Propojení vědy a výzkumu pro malé a střední podniky v sasko-českém přístupu“ (Leadpartner: Ústecký kraj) nebo „INPOK – Inovační potenciál jako faktor zvýšení konkurenceschopnosti česko-saského pohraničí“ (Leadpartner: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem).

vhodná, nicméně cílová hodnota indikátoru podpořených bytů pro sociální bydlení (171) se jeví v kontextu regionálního zaměření strategie jako zcela nedostatečná, a velmi obtížně si lze představit žádoucí dopad tohoto opatření na úrovni celé aglomerace.

Opatření prevence sociálně patologických jevů a prevence kriminality jsou zcela obecná a nenaznačují žádný konkrétnější charakter projektů, který by byl kritériem a zárukou vhodných a účinných řešení. Vyvolává dojem, že se může jednat pouze o pokračování stávajících aktivit a doposud vykonávané agendy, jen s rozdílem využití „vnějšího“ financování.

Dopravní dostupnost a vnitřní propojenost regionu

Avizovaná potřeba zvýšení mobility obyvatel je diskutabilní. Analýza vyjížděky a dojížděky do zaměstnání nebo do škol sice prokazuje, že je mobilita pro region významná. Aglomerace však vykazuje díky svému polycentrickému uspořádání a relativně dobré síti dopravní infrastruktury vysokou obslužnou atraktivitu území [Maier a kol., 2007].

I zjištěné hodnoty časové dostupnosti pro ochotu denní dojížděky do zaměstnání u obyvatel Podkrušnohoří *potvrzují vyšší míru pracovní mobility obyvatel v Podkrušnohoří*. Stejně tak schopnost obyvatelstva flexibilně reagovat na změny socioekonomických podmínek zvýšením mobility je relativně dobrá [Pospíšil, 2014]. Přesto by správně zvolená opatření mohla ke zvýšení mobility přispět. Otázkou však může být míra návratnosti vynaložených prostředků v případě tvrdých investic [srovnej ESPON, 2013: 53–58, 62–63] i vliv na atraktivitu regionu. Opatření v oblasti rozvoje cyklistické dopravní a související infrastruktury včetně souvisejících aktivit mohou dílčím způsobem přispět ke zvýšení podílu cyklodopravy v dopravě. U tvrdých opatření realizace cyklotras a cyklostezek však záleží na jejich prostorové lokalizaci a významu – záleží na konkrétním územním průmětu tras, jak jejich umístění bude reagovat na toky vyjíždě-

ky a dojížděky do škol, do zaměstnání, jak docílí k propojení bydliště a pracoviště, případně jak lze síť synergicky využít i pro propojení cílů pro příměstskou rekreaci a cestovní ruch.

Dle dostupných podkladů a předběžné lokalizace předpokládaných záměrů se však jedná o projekty relativně dílčí, které se soustředí na hlavní jádra aglomerace. Je tedy otázkou, podle jakého klíče či koncepce bude nakonec vybrán soubor možných projektů a zda se nakonec bude jednat o ucelený logický systém cyklistických tras, nebo budou realizovány pouze dílčí ojedinělé záměry.

V případě specifického cíle Přizpůsobit kvalitu hromadné dopravy potřebám obyvatel a životnímu prostředí není odůvodněna skutečná naléhavost potřeb obyvatel a významnost vlivů dopravy na životní prostředí.

Potřeby obyvatel v oblasti veřejné dopravy je možné vnímat ve vazbě na poměrně dynamické změny a trendy v územním rozvoji aglomerace, procesy suburbanizace, vyliďňování center měst, ale i změny v koncentraci bydlišť a pracovišť. Je proto nezbytné volit taková opatření a aktivity, které budou flexibilně reagovat na změny potřeb obyvatel. Tomu mohou vzhledem k polycentrickému uspořádání aglomerace přispět jak měkká opatření typu integrování systémů místní a regionální veřejné dopravy, které odstraní prostorové bariéry ve využívání veřejné dopravy v celé aglomeraci, stejně jako tvrdá opatření spočívající ve vhodné lokalizaci přepravních uzlů a terminálů veřejné dopravy. Na druhou stranu však mohou mít význam i řešení, která by v regionálním měřítku důsledněji koordinovala a usměrňovala územní rozvoj obcí právě s ohledem na prostorové vztahy mezi bydlišti a pracovišti, podporovala zejména jejich vzájemnou propojenost a koncentrovanost a naopak omezovala extenzifikaci.

Efekt na zvýšení atraktivity veřejné dopravy některými opatřeními a aktivitami, například prostřednictvím modernizace a doplnění vozového parku, může být diskutabilní. Jistě mnohem významnějším faktorem bude pro uživa-

vatele (cestující) cena jízdného nebo dostupnost zastávek veřejné dopravy a četnost spojů. Také celkový vliv na životní prostředí může být prostřednictvím modernizace a vozového parku pouze dílčí, neboť *podíl všech mobilních zdrojů na celkové produkci emisí byl významný u CO (40%), TZL (35%) a VOC (16%), méně pak u NOx* [Strategie ITI ÚCHA, 2015: 95]. Přitom však musíme počítat, že veřejná hromadná doprava z tohoto podílu představuje pouze malý zlomek. V tomto kontextu by však v případě skutečně účinných opatření, kterými by se dosáhlo významnějšího zvýšení podílu přepravených osob hromadnou dopravou, bylo možné reálně snížit i zátěž mobilních zdrojů znečištění.

Naopak záměr na výstavbu, modernizaci a zatraktivnění dopravních terminálů a přepravních uzlů je v případě polycentrického uspořádání oblasti zvláště významný, stejně jako rozvoj informačních a odbavovacích systémů nebo systémů dynamického řízení provozu. Pakliže budou realizovány ve všech hlavních centrech aglomerace, resp. ve všech centrech, kde dochází k významné reciproční výměně vyjíždějících a dojíždějících, má opatření nesporně integrační charakter pro celou aglomeraci³¹⁾.

Možný integrační potenciál lze uvést také na příkladu typových projektů k Integrované strategii Ostravské metropolitní oblasti, kde jsou patrné vazby projektů na podporu zaměstnanosti (Labour Pool), podnikání (řemeslných a podnikatelských inkubátorů) s rozvojem městské hromadné dopravy (zlepšení dostupnosti lokalit, kde se realizují projekty na podporu zaměstnanosti). V souvislosti s městskou dopravou budou rozvíjeny také terminály, které budou sloužit k záchytu meziměstské dopravy a k přesměrování cestujících na MHD, stejně jako například podpora cyklodopravy v aglomeraci (propojení více obcí a měst), zvýšení podílu cyklodopravy v rámci dojížděky do zaměstnání a navázání cyklodopravy na systém dopravních terminálů.

31) Tuto taktiku použila i strategie IBA Emscher Park v 90. letech 20. stol. v oblasti konurbace v Porúří, kde modernizací železničních stanic a nádraží vytvořila nové dopravní uzly, s nimiž byly integrovány i ostatní formy dopravy (park and ride, bike and ride) a související veřejné infrastruktury, občanského vybavení a služeb. Na tyto moderní terminály byla mj. navázána hustá síť cyklotras a cyklostezek, které se staly alternativou bezpečné meziměstské dopravy obyvatel (IBA 1999).

Prioritní oblast Krajina a životní prostředí

Zlepšit životní prostředí, kvalitu života a podmínky k podnikání je komplexním tématem, které se přímo váže na výzvu zastavit trend odlivu mladých, vzdělaných a podnikavých obyvatel, čehož lze dosáhnout soustavným zvyšováním atraktivity prostředí – obytného prostředí jednotlivých měst a obcí, ale i jejich krajinného zázemí.

Deficity životního prostředí, včetně jeho estetických a funkčních kvalit, se projevují v krajinném zázemí, které bylo v minulosti nebo stále je formováno těžební činností. Zde jsou patrné nedostatky v tvorbě „nové“ krajiny v post-těžebních oblastech, především mezi úrovní rekultivací a následnou revitalizací a resocializací, návratu k jejímu polyfunkčnímu využívání – hospodářskému využití, rekreaci a cestovnímu ruchu, anebo jejímu ponechání přírodnímu charakteru a posilování ekostabilizačních složek. V této oblasti představují významné příležitosti například oblasti jezera Milada a jezera Most. Existuje také potenciál pro revitalizaci vodních toků, zejména Podkrušnohorského přivaděče a Bíliny, které procházejí pásem aglomerace, volnou krajinou i zastavěným územím.

Je otázkou, zda tyto deficity by nebylo možné řešit právě v rámci projektů, které by v lokálnějším kontextu navazovaly na již realizované koncepce postupné

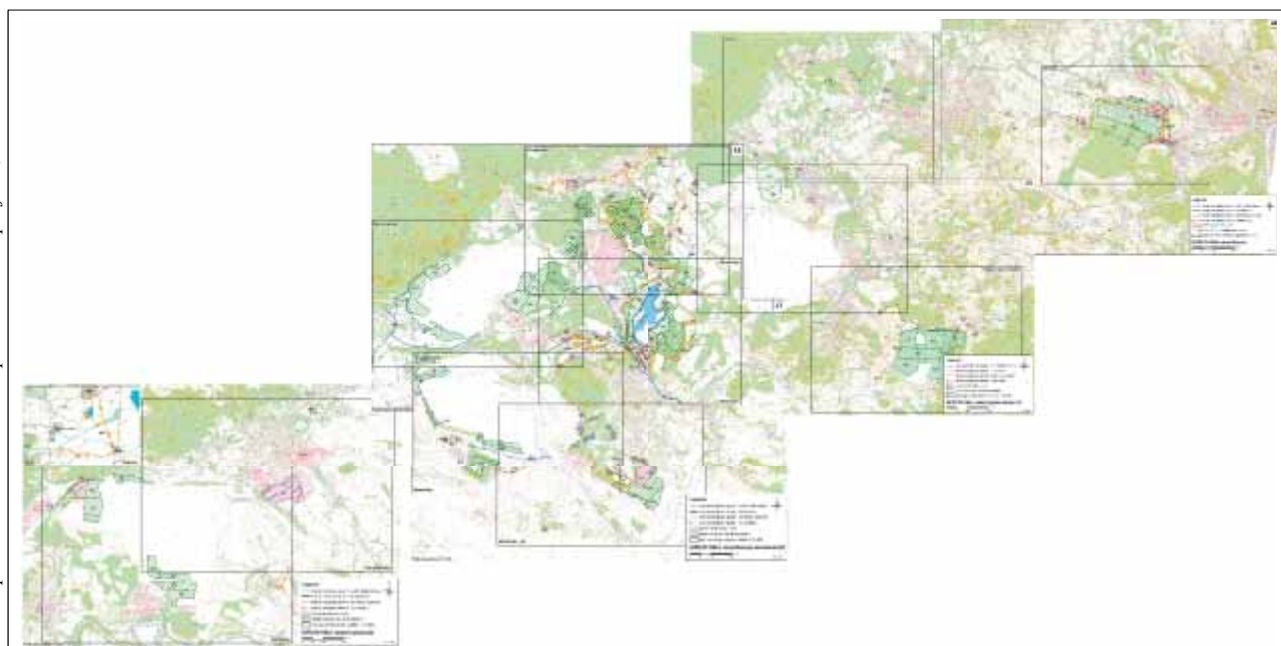
obnovy a znovuvyužití kulturní krajiny v zázemí měst a obcí. Právě oblast revitalizace post-těžebních ploch i rozvoje příměstské krajiny je na lokální úrovni často upozaděna. Mnohdy se tato území nacházejí na rozhraní více obcí a měst, či dokonce zasahují do více správních území ORP. Rozhodování o možném rozvoji tak vyžaduje zvýšené úsilí při koordinaci a hledání shody, což je většinou i politicky neatraktivní.

Stejně tak příležitosti pro jasnější možnosti navázání na realizované projekty z předchozího programovacího období EU 2007–2013, které se v rámci programů IPRM (integrovaných plánů rozvoje měst) zpravidla zaměřovaly na revitalizaci vnitřních center měst, specifických městských zón (např. sídlišť) nebo určitou tematickou oblastí (např. mobilitou). Soustředěná podpora rozvojových projektů chyběla v krajinném zázemí měst, které bylo významně poznamenáno ekologickými škodami v důsledku povrchové těžby hnědého uhlí. Byly sice realizovány dílčí projekty Koncepce řešení ekologických škod po těžbě hnědého uhlí, resp. její 2. aktualizace v rámci podpory tzv. 15 ekomiliard. Ty se však soustředily především na sanační a rekultivační aktivity v krajině, které objemem finančních prostředků spadají do záležitostí na státní úrovni, nicméně zohledňují i krajské a obecní rozvojové záměry v území. Podíl revitalizačních

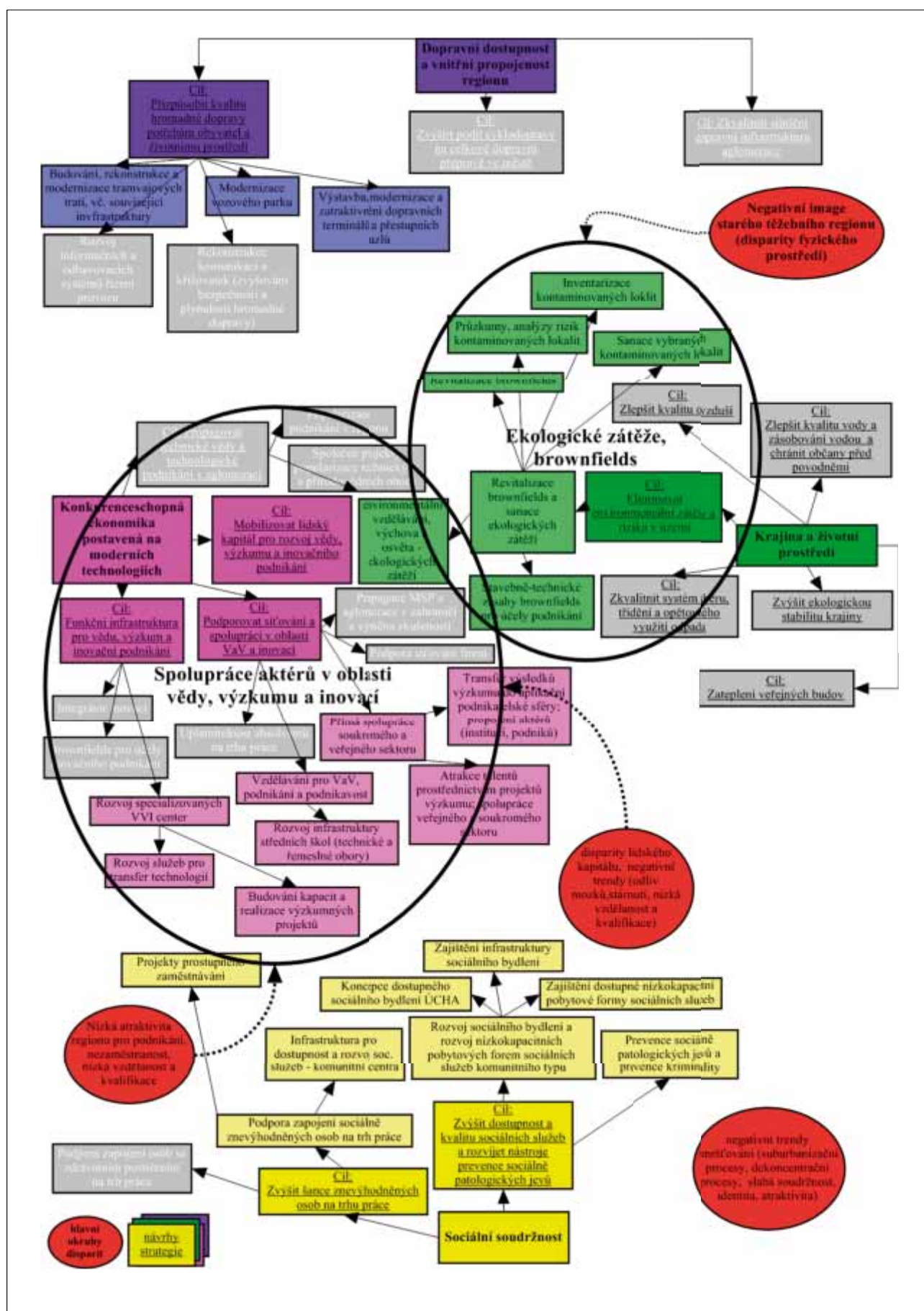
a resocializačních projektů byl však z hlediska finančních zdrojů minimální. Rekultivační, ale i revitalizační projekty jsou v rámci Koncepce řešení ekologických škod řešeny zpravidla pouze do omezené úrovně detailu z hlediska kvality jejich krajinářského, stavebně-technického, ev. architektonického řešení. Projektům chybí „lidské měřítko“, architektonický a krajinářský detail. Právě tato mezera je možným potenciálem pro soustředěnou podporu.

Ani tato strategie bohužel nereflexuje dostatečně specifika Ústecko-chomutovské aglomerace jako těžební a post-těžební oblasti. Nepracuje dostatečně s krajinným zázemím, rozvojem jeho potenciálu, cíle strategie zcela opomíjejí příležitosti vyplývající z významné potřeby tvorby nové krajiny. Tato témata jsou v německých příkladech oblastí dotčených povrchovou těžbou hnědého uhlí (oblasti Lipska nebo Lužice) klíčová a náleží jim i odpovídající podpora. Například v rámci naplňování regionálního rozvojového konceptu Südraum Leipzig bylo pro realizaci integrovaných opatření cílených na obnovu post-těžební krajiny a na projekty rozvíjející její nové potenciály alokováno přes 66 % veškerých finančních prostředků strategie. Přitom by v případě Podkrušnohoří bylo možné věcně navázat právě na Koncepci řešení ekologických škod

Zdroj: Recoplan s.r.o., Real&Projekt Most s.r.o., Mgr. Martin Kabrna, Zpracování aktualizace mapové lokalizace projektů, 2010



Obr. 12: Průběh projektů schválených k financování v rámci Koncepce řešení ekologických škod vzniklých před privatizací státních hnědouhelných podniků v Ústeckém a Karlovarském kraji



Zdroj: vlastní zpracování

Schéma 2: Věcné vazby strategie ITI ÚCHA

Šedě označená pole značí cíle/opatření formulovaná nad rámec Strategie ITI ÚCHA, pro které nejsou alokovány finanční zdroje a nemusejí být proto realizovány.

a jí realizované projekty, zejména z hlediska jejich „humanizace“, posilováním vazeb mezi městy a krajinným zázemím, rozvojem rekreačních aktivit a cestovního ruchu v krajině, ale i třeba návratem perspektivních forem zemědělství apod. Analýza potřeb revitalizace území Ústeckého kraje [ÚK 2011:26] již v roce 2011 konstatuje, že „případná alokace prostředků z evropských strukturálních fondů může být přínosem především pro projekty v Prioritě 3³²⁾, 2. aktualizace Koncepce řešení ekologických škod vzniklých před privatizací hnědouhelných těžebních společností v Ústec-

kém a Karlovarském kraji. Finanční nároky těchto projektů na území Ústeckého kraje byly vyčísleny na 2,224 mld. Kč a patří sem především projekty, které budou případně realizovány obcemi a krajem.“

Záměr zlepšení životního prostředí je tedy vzhledem ke stávajícímu stavu životního prostředí a stanoveným cílům pouze deklaratorní, bez konkrétnějších odrazů v návrhových opatřeních. Jako jediné relevantní specifikum a zároveň regionální disparitu, které strategie reflektuje a předpokládá jeho řešení, je nadměrný podíl brownfieldů v regionu.

Schéma 2 zobrazuje skladbu prioritních oblastí, strategických cílů, jednotlivých opatření a možných aktivit Integrované strategie Ústecko-chomutovské aglomerace a naznačuje jejich věcné vazby. Vazby je možné spatřovat v rámci jednotlivých prioritních oblastí, nicméně ve srovnání s německým příkladem jsou vazby napříč hlavními tématy slabé či zcela chybí – například jednotlivé skupiny opatření cílí na různé skupiny obyvatel, anebo prioritní oblasti a jejich opatření řeší jen velmi omezené segmenty územních disparit, čímž nemůže docházet k synergickým efektům.

kritéria	Integrovaná strategie Ústecko-chomutovské aglomerace	REK Südraum Leipzig
Provázanost strategie	▪ nejasná vazba vize – podmínky a předpoklady – strategie – akce ▪ kvalitní socioekonomická část analýzy, ale již nízká nebo neurčitá (vágní) odezva v dalších částech analýzy (identifikace problémů a potřeb, jejich aktuálnost a významnost) ▪ zcela nedostatečná vazba na návrhovou část strategie (nejasná efektivita navržených opatření vzhledem k identifikovaným potřebám, výzvám, příležitostem a hrozbám); akční oblasti představují prostřednictvím konkrétních opatření relativně úzce vymezené oblasti a vedou k ad hoc řešením bez prokazatelného efektu pro naplnění cílů strategie – struktura jednotlivých cílů a opatření v některých oblastech se zdá být nevyvážená ▪ „roubování“ strategie na prosazované projekty bez jasné vazby v regionálním kontextu	▪ jasná vazba vize – podmínky a předpoklady – strategie – akce ▪ vyvážená analytická část (provázanost socioekonomické analýzy, SWOT analýzy a identifikace konkrétních potřeb / rozvojových výzev vč. jejich územní identifikace) ▪ identifikované problémy a významné potřeby se přímo vážou na hlavní identifikované disparity, příležitosti / hrozby a řeší hlavní dlouhodobé výzvy ▪ v návrhové části jsou řešení integrovaná a komplexní – akční oblasti zpravidla kombinují opatření ve 3 základních rovinách: zlepšování fyzických podmínek v území (prostorový rámec infrastruktur a územních podmínek prostředí), vytváření předpokladů pro zvyšování kapacity území (např. lidský kapitál, dostupnost), institucionální podmínky (pravidla, institucionální podpora) ▪ zřetelná základní linie strategie, ale i její následná distribuce cílů do jednotlivých opatření a projektů
Územní dimenze	▪ základní identifikace prostorové diferenciaci územních podmínek a vývojových trendů (bez prognóz) ▪ nedostatečná identifikace prostorové diferenciaci územních potenciálů a potřeb ▪ opatření / projekty v návrhové části nejsou vyjádřeny územním průmětem (→ není transparentně vyjádřena vazba opatření na identifikované disparity a potřeby)	▪ základní identifikace prostorové diferenciaci územních podmínek a vývojových trendů (vč. prognóz) ▪ dílčí identifikace prostorové diferenciaci územních potenciálů a potřeb (mj. vazby na jiné plánovací dokumenty a strategie) ▪ „tvrdá“ opatření / projekty jsou v návrhové části vyjádřeny jednoduchou formou územního průmětu ▪ klíčová opatření mají značný územní dopad

32) Tyto projekty jsou vesměs resocializačního charakteru (na územích s již realizovanou rekultivací), případně doplňují již realizovanou rekultivaci (ÚK 2011:27).

Klíčové projekty (opatření)	▪ u klíčových projektů absentuje sjednocující prvek ve vazbě na regionální kontext ▪ s ohledem na obecná specifika starých průmyslových regionů, jejich disparity a problémy je efekt a účinnost hlavních projektů značně diskutabilní ▪ na příkladu projektů obnovy vozového parku je snaha řešit „standardní agendu rozvoje“ vnějšími zdroji	▪ důraz na „společné, sjednocující“ projekty s nadmístním významem (s územním přesahem více obcí) a širokým dopadem na území a společnost (projekt Gewässerverbund a rozvoj jezerních oblastí – komplexní charakter opatření) ▪ jasná vazba na specifika regionu, hlavní disparitní projevy i nejviditelnější výzvy (→ důraz na změnu image regionu, tvorba atraktivní krajiny) ▪ funguje jako „kostra“ pro ostatní dílčí projekty, které dále provazuje a synergicky zesiluje jejich individuální účinky (paralely lze najít i u realizovaných koncepcí těžebních oblastí IBA Emscher Park či IBA Fürst-Pückler-Land)
Opatření (Projekty)	▪ v řadě případů tematicky úzké výseče opatření / projektů; opatření vykazují územně velmi lokální efekty, s nízkým dopadem pro region, zejména vzhledem k relativně nižší četnosti intervencí (ta je v návrhu strategie nejednoznačně vymezená) ▪ skladba opatření má nižší provázanost 3 rovin intervencí (fyzické podmínky prostředí, institucionální podmínky a kapacita); nízká podpora projektů institucionálního charakteru či všeobecné podpory lidského kapitálu ▪ s ohledem na vysoké deficity krajinného zázemí absentuje rovina opatření do jeho fyzické regenerace, resocializace, ale i např. podpory identity	▪ vzájemně se prolínají roviny fyzických intervencí a infrastruktury, institucionální podpory (plánování a kooperace, marketing), i obecného zlepšování kapacit území (lidský kapitál) (→ síťování hmotné struktury, ale i např. síťování veřejné správy a lidského kapitálu, zájmových spolků apod.) ▪ vesměs napříč veškerými artikulovanými tématy se tyto 3 roviny prolínají ▪ zejména hmotné projekty fungují jak autonomně (jako „akupunkturní“ intervence), tak zároveň spolupůsobí i jako provázaný soubor, mnohdy vztahující se ke kostře dané charakterem klíčových projektů (synergie vznikají díky vzájemným vazbám) ▪ relativně vyšší množství jednotlivých opatření a projektů (→ zaručuje vyšší míru synergií a zesilujících se účinků, přitom i vyšší pravděpodobnost úspěchu strategie jako celku, i v případě selhání jednotlivého projektu)
Efekty opatření z časového hlediska	▪ mnoho opatření vykazuje jen dílčí, časově omezený přínos/prospěch (vozový park – „jednorázová záležitost“)	▪ krátkodobé, střednědobé i dlouhodobé efekty (reakce na emigraci mladých lidí, stárnutí populace, tvorba krajiny a kvality životního prostředí) ▪ mnoho opatření má charakter trvalého, dlouhodobého přínosu
Financování (kam směřují finance)	▪ jednotlivé projekty dopravní infrastruktury a zejména obnova vozového parku MHD podniků statutárních měst ▪ vědecko-výzkumné pracoviště (zde je s ohledem na závěry ze Zprávy ESPON (2013: 20-24) diskutabilní právě míra soustředění se na vědu a výzkum) ▪ nejasná struktura nákladů (investiční x neinvestiční)	▪ největší náklady představuje společný projekt Gewässerbund Leipziger Neuseenland (vytvářející novou infrastrukturu klíčovou pro atraktivitu regionu) a další projekty spojené s revitalizací krajinného zázemí, jezer ▪ další tvrdé investice pro doplnění nabídky zařízení sociální infrastruktury (atraktivit cestovního ruchu, kultury, veřejných služeb apod.)³³⁾ ▪ náklady dělené na investiční a neinvestiční (na materiál a na personál)

33) Vyčíslené náklady na jednotlivá opatření REK 2008 činily celkem 87,5 mil. Euro. To pro srovnání představuje zhruba 2,187 mld. Kč. Přičemž téměř polovina (45 %) finančních prostředků byla směřována na realizaci opatření v klíčové oblasti rozvoje jezer regionu Leipziger Neuseenland a vodního propojení Lipska a prostoru Südraum Leipzig (projekt Gewässerverbund).

Zdroje Financování	▪ strategie přizpůsobena na míru specifických zdrojů z ESIF, resp. dle podmínek příslušných operačních programů (→ je však mnohdy omezující pro návrh optimálních integrovaných řešení a vede k návrhu pouze dílčích opatření bez odpovídajícího kontextu) ▪ „úzké“ spektrum zdrojů deformuje komplexnost rozvojové strategie a oslabuje požadovanou provázanost opatření a jejich možné synergické efekty. (→ výsek zdrojů formuje strategii, namísto toho, aby kvalitní, komplexní, avšak nákladově střízlivá strategie maximálně soustředila různé dostupné typy zdrojů.	▪ integrace (sdružování) více typů zdrojů v rámci jednotlivých opatření (ESIF, veřejné rozpočty – obecní, komunální, a jiné vč. zohlednění financování v rámci běžné agendy) ▪ někdy však neúplné, nejasné či nevyčíslené veškeré uvažované zdroje financování
Vazba na plánovací dokumenty	▪ nehierarchizovaná dle významu (tematicky i územně), ▪ pouze formální výčet – zmíněna společná, relevantní avšak obecná témata/opatření – bez podrobnějšího rozboru věcného vztahu ke specifickým podmínkám v území	▪ strategie jednoznačně navazuje na již naplňované rozvojové koncepce a veřejné investice ▪ vytipovány hlavní tematické oblasti a jejich konkretizace na podmínky území (doplněné o vazby na konkrétní opatření formálních i neformálních plánovacích dokumentů, které lze podrobněji řešit ve strategii) ▪ přímý vztah na navržené prioritní oblasti specifické cíle, příp. opatření (přímé odkazy)
Koordinace naplňování strategie	▪ chybějící organizační/správní struktury na mikroregionální úrovni (deficity přesobecní spolupráce a koordinace zájmů) ▪ nositelé opatření / klíčových projektů jsou jednotlivá větší města, příp. jiné významné regionální subjekty – centralizace zájmů pro dominantní subjekty (statutární města) a nízká otevřenost a potenciální přínosy strategie vůči slabším aktérům (malé obce) ▪ řídicí struktura ITI by mohla přispět ke zlepšení chybějící koordinace	▪ vyšší institucionální kapacita (zejména veřejné správy) a priority v samotné strategii pro její další posilování ▪ spolky/svazy obcí (tzv. Zweckverband) např. Grüner Ring Leipzig, Kommunles Forum Südraum Leipzig – jako významný aktér koordinace a naplňování společných zájmů a projektů ▪ aktivní zapojení významných aktérů rozvoje (např. asociace pro cestovní ruch, veřejnou dopravu, sanace a rekultivace území – LMBV, apod.) ▪ předpoklady pro vyšší podporu sdělování a komunikace realizace strategie směrem k veřejnosti, podpora marketingu a vztahů s veřejností

Tab. 4: Srovnání strategií ITI ÚCHA a REK Südraum Leipzig

Srovnání

V čem se tedy uvedené strategie rozvoje těžebních regionů liší? Co na českém přístupu chybí? Srovnání obou strategií je zobecněno do několika základních témat a uvedeno v tabulce 4.

Závěr

Cílem Integrované strategie rozvoje Ústecko-chomutovské aglomerace mělo být, alespoň dle konstatování jejích nositelů³⁴⁾, soustředění na klíčové tematické okruhy rozvoje, které jsou specifické pro danou metropolitní oblast a jsou v souladu s cíli a prioritami Evropské unie. Integrovaná strategie musí vychá-

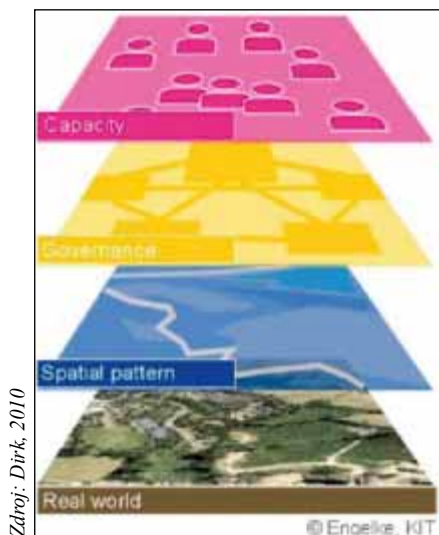
zet ze specifík a potenciálu řešeného území, přičemž integrované územní investice budou zaměřeny převážně na realizaci větších strategických projektů, které mají významný dopad pro řešená území. Podpořeny by měly být i vhodné doplňující menší projekty pro dosažení žádoucích synergických efektů [MMR, 2015: 4–5]. Pro kvalitní strategii by přitom mělo být žádoucí účelně provázat dílčí neformální i formální rozvojové plány a navázat na jejich realizaci. Zásadní otázkou je, zda navržená Integrovaná strategie Ústecko-chomutovské aglomerace skutečně reaguje na aktuální potřeby. Zejména pak, zda struktura specifických cílů a volba opatření až do úrovně jednotlivých ak-

tivit a jejich následné realizace v podobě konkrétních projektů povedou k viditelnému naplnění strategického cíle a tím i formulované vize.

Na německém příkladu lze jasně dokladovat přímočarost, ale zároveň komplexnost strategického přístupu i samotného rozvojového dokumentu uzpůsobeného konkrétním podmínkám regionu. Předpoklady pro synergické efekty přitom spočívají v integrovaném zapojení chytrých řešení, kde stejné hlavní výzvy jsou řešeny z různých úhlů pohledu, průřezově v různých tematických oblastech různými prostředky, přičemž jednotlivá opatření svou povahou „nejdou proti sobě“, ale naopak mohou vzájemně své účinky kumulativně zesilovat. Již

34) Nositeli ITI ÚCHA jsou statutární města Ústí nad Labem, Děčín, Teplice, Most a Chomutov, kteří zároveň tvoří sdružení zadavatelů Integrované strategie rozvoje území Ústecko-chomutovské aglomerace.

samotné akční oblasti jsou ve své podstatě integrované subsystémy. Struktura a skladba opatření a projektů zároveň potvrzuje význam integrace tak, jak ji nastínil Dirk [2010], kdy správná řešení provazují 3 základní roviny intervence (prostorové, správy a capacity).



Obr. 13: Roviny intervencí

Z uvedeného srovnání lze naopak v českém případě identifikovat mnohé nedostatky z hlediska identifikace vhodných synergii a výběru účelných a efektivních řešení, a tím i možností pro dosažení nejvyššího účinku a návratnosti vynaložených finančních prostředků ESIF pro realizaci inteligentního, udržitelného a inkluzivního růstu.

Použité zdroje:

BLAŽEK, Jiří – UHLÍŘ, David. *Teorie regionálního rozvoje*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002. 211 s. ISBN 80-246-0384-5.

BOSCHMA, Ron – LAMBOUY, Jan. The prospects of an adjustment policy based on collective learning in old industrial regions. In: *GeoJournal* 1999, roč. 49, č. 4, s. 391–399. ISSN 0343-2521.

CROSS-DATA: *Systém územního plánování v České republice a Svobodném státě Sasko*. [online]. 1. vyd. Dresden: Saské státní ministerstvo vnitra, Odbor zemského rozvoje a kartografie, Referát evropského územního plánování a regionálního rozvoje, 2012 [cit. 2014-04-09]. Dostupné z www: <http://cross-data.eu/fileadmin/user_upload/2_Download/Broschuere_Flyer/CrossData_brozura_A4.pdf>.

DIRK, Engelke. *Integrated regional development strategies in Europe – Best Practices*. [online]. Katowice: 2010 [cit. 2015-03-08]. Dostupné z www: <<http://www.e-slask.pl/files/zalaczni-ki/2010/06/14/1276079334/1276512192.pdf>>.

TÖDTLING-SCHÖNHOFER, Herta – DAVIES, Sara. *Regional Strategies for Industrial Areas. Note*. [online]. Brussels: Directorate – Gene-

ral for Internal Policies, Policy Department B: Structural and Cohesion Policies, Regional Development, European Parliament, 2013 [cit. 2015-03-06]. Dostupné z www: <http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/regi/dv/pe495848/_pe495848_en.pdf>.

ESPON. *Druhá syntetická zpráva programu ESPON. Územní přehled: Kam soustředit jaké typy investic*. Brno: Ústav územního rozvoje, 2013. s. 20–24, 53–58, 62–63. ISBN 978-80-87318-26-3.

FELCMAN, Jindřich. Spojení plánování a financování – inspirace ze Švýcarska. *Urbanismus a územní rozvoj* 2013, roč. XVI, č. 4, s. 57–60. ISSN 1212-0855.

FLORIDA, Richard. *Competing in the age of talent: quality of place and the new economy : A Report Prepared for the R. K. Mellon Foundation, Heinz Endowments, and Sustainable Pittsburgh*. [online]. 2000. 53 s. [cit. 2015-10-06]. Dostupné z www: <<http://www.redbcm.com.br/arquivos/cidadescritivas/competing%20in%20the%20age%20of%20talent%20-%20richard%20florida.pdf>>.

FLORIDA, Richard L. *The Rise of the Creative Class and how it's transforming work, leisure, community everyday life*. New York: Basis Books, 2002. ISBN 04-650-2476-9.

GREMLICA, Tomáš a kol. *VaV SP/2d1/141/07 „Rekultivace a management nepřírodních biotopů v České republice“, Závěrečná zpráva za celé období řešení projektu 2007–2011*. [online]. Praha: 2011 [cit. 2015-04-22]. Dostupné z www: <[http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/rekultivace_neprirodnich_biotopu/\\$FILE/OO-OPK-Zaverecna_zprava_2007-20150119.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/rekultivace_neprirodnich_biotopu/$FILE/OO-OPK-Zaverecna_zprava_2007-20150119.pdf)>.

Internationale Bauausstellung Emscher Park GmbH (IBA) (Eds.). *Internationale Bauausstellung Emscher Park - Katalog der Projekte 1999*. Gelsenkirchen: Rehrmann Print und Medien GmbH, 368 s, 1999

Internationale Bauausstellung (IBA) Fürst-Pückler Land (Ed.). *Bergbau Folge Landschaft, Konferenzdokumentation*. Berlin: jovis Verlag GmbH, 2010. 240 s. ISBN 978-3-86859-043-2.

Internationale Bauausstellung (IBA) Fürst-Pückler-Land GmbH i. L. (Ed.). *Redesigning Wounded Landscape, The IBA Workshop in Lusatia*. Berlin: jovis Verlag GmbH, 2012. 196 s. ISBN 978-3-86859-142-2.

Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem – TU Dresden. *Region a inovace v kostce, Manuál k posílení technologického transferu v česko-saském pohraničí* [online]. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2014 [cit. 2016-03-08]. Dostupné z www: <<http://inpok.eu/doc/convert-tisk.pdf>>.

KABRNA, Martin. 2. aktualizace Koncepce řešení ekologických škod [online]. Ministerstvo financí ČR, 2010 [cit. 2015-05-25]. Dostupné z www: <<http://www.15miliard.cz/koncepce.php>>.

KEDZIERSKI, Ute – ZTS Zentrum für Technologiestrukturentwicklung. *Studie „Možnosti, příležitosti a bariéry přeshraničního transferu technologií“* [online]. Annaberg-Buchholz: Wirtschaftsförderung Erzgebirge GmbH, projekt „Propojení VaV pro MSP v sasko-českém přihraníčí“, 2014 [cit. 2016-03-08]. Dostupné z www: <http://icuk.cz/files/docs/Studie-Moznosti_prilezitosti_a_bariery_preshranicniho_transferu_tehnologii.pdf>.

KÖRNER, Milan. Metropolitní region Mnichov v kontextu bavorského regionálního plánování. In: *Urbanismus a územní rozvoj*, 2014, roč. XVII, č. 2, s. 11–23. ISSN 1212-0855.

Information zum „Touristischen Gewässerverbund Region Leipzig“ [online]. b. m.: Leipziger Internet Zeitung, 2008-06-30 [cit. 2015-11-25]. Dostupné z www: <<http://www.l-iz.de/wp-content/uploads/2015/04/iv-ds-2742-text.pdf>>.

BLANKE, Marcus – KADLER, Andreas – STEIN-HUBER, Uwe. *Zwei Jahrzehnte Braunkohlesanierung Eine Zwischenbilanz*. Senftenberg: Lausitzer und Mitteldeutsche Bergbau-Verwaltungsgesellschaft mbH Unternehmenskommunikation, 2010. 122 s. [cit. 2015-08-12]. Dostupné z www: <http://www.lmbv.de/tl_files/LMBV/Publikationen/Publikationen%20Zentrale/Publikationen%20Divers/LMBV_Buch_Zwischenbilanz.pdf>.

MAIER, Karel a kol. *Udržitelný rozvoj území*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a. s., 2012. 256 s. ISBN 978-80-247-4198-7.

MAIER, Karel – DRDA, Filip – MULÍČEK, Ondřej – SÝKORA, Luděk. Dopravní dostupnost funkčních městských regionů a urbanizovaných zón v České republice. In: *Urbanismus a územní rozvoj* 2007, roč. X, č. 3, s. 75–80. ISSN 1212-0855.

MAIER, Karel – VOŽÁB, Jan. Vazby a vztahy nástrojů územního plánování a managementu území: příklad Prahy. In: *Urbanismus a územní rozvoj* 2013, roč. XVI, č. 4, s. 29–35. ISSN 1212-0855.

MICHEL, Jeffrey H. *Status and Impacts of the German Lignite Industry, Air Pollution and Climate Series* [online]. 2. vyd. Göteborg: The Swedish NGO Secretariat on Acid Rain, 2008. 100 s. [cit. 2012-12-05]. Dostupné z www: <<http://www.heuersdorf.de/apc18.pdf>>. ISBN 91-973691-9-5.

MMR 2012: *Sborník příspěvků ze setkání ředitelů výzkumných projektů z programu „WD výzkum pro řešení regionálních disparit“* [online]. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2012. s. 45–46. [cit. 2014-07-12]. Dostupné z www: <<http://www.mmr.cz/getmedia/6d3c8022-1780-4c15-9559-67d67267835d/Sbornik-prispevku-ze-setkani-resitelu-vyzkumnych-projektu.pdf>>. ISBN 978-80-87147-32-0.

MMR 2013: *Strategie regionálního rozvoje ČR 2014-2020* [online]. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2013. 150 s. [cit. 2015-07-05]. Dostupné z www: <<http://www.mmr.cz/getmedia/08e2e8d8-4c18-4e15-a7e2-0fa481336016/SRR-2014-2020.pdf?ext=.pdf>>.

MMR 2015: *Integrované územní investice v programovém období 2014–2020 (publikace)* [online]. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2015, s. 4–5. [cit. 2015-11-08]. Dostupné z www: <http://www.usti-nad-labem.cz/files/rozvoj-mesta_publikace-iti-2015.pdf>.

NEDRDOVÁ, Jana a kol. *Vědecký koncept k rozvoji inovačních potenciálů ve společném regionu* [online]. Ústí nad Labem. Inovační centrum Ústeckého kraje, z. s., projekt „Propojení VaV pro MSP v sasko-českém přihraníčí“, 2014 [cit. 2016-03-08]. Dostupné z www: <http://icuk.cz/files/docs/Vedicky_koncept_k_rozvoji_inovacnich_potencialu_ve_spolecnem_regionu.pdf>.

PINCOVÁ, Stanislava. *Prostorové plánování v Německu – komparace s ČR* [online]. Praha, 2011 [cit. 2015-03-05]. Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická v Praze, Národohospodářská fakulta. Vedoucí práce Ing. Milan Damborský, Ph.D. Dostupné z www: <<http://theses.cz/id/x4wamd/>>.

POSPÍŠIL, Martin. Analýza vztahu obyvatelstva k transformaci těžební oblasti Podkrušnohoří. In: *Urbanismus a územní rozvoj* 2014, roč. XVII, č. 2, s. 3–10. ISSN 1212-0855.

REK 2008: SJK GmbH – Büro für Projektentwicklung und Sozialplanung in Sachsen. *Fortschreibung REK Südraum Leipzig im Leipziger Neuseenland* [online]. Markkleeberg: Zweckverband Kommunales Forum Südraum Leipzig, 2008 [cit. 2015-07-14]. Dostupné také z www: <<https://www.yumpu.com/de/document/view/25851737/30112008-rosental-immobilien/13>>.

BENINI, Roberta ed. *Regional Polycentric urban system Final Report* [online]. INTERREG III B, Strategy for a Regional Polycentric Urban System in Central Eastern Europe, Economic Integrating Zone, RePUS, 2008. s. 108 [cit. 2015-07-05]. Dostupné z www: <http://www.espon-interstrat.eu/admin/attachments/ZL_dsresource.pdf>.

SLACH, Ondřej. *Role měkkých faktorů v regeneraci starých průmyslových regionů: komparace Ostravska, Porúří a Sársky* [online]. Praha, 2014, 105 s. [cit. 2015-05-18]. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje. Vedoucí práce doc. RNDr. Jiří Blažek, Ph.D.

SLACH, Ondřej – BORUTA, Tomáš – RUMPEL, Petr. *Inovativní plánovací kultura v rámci strategie IBA Emscher park*. In: *Regionální studia* 2009, roč. 2009, sv. 3, s. 38–44. ISSN 1803-1471.

SLACH, Ondřej – RUMPEL, Petr – KOUTSKÝ, Jaroslav. *Profilace měkkých faktorů regionálního rozvoje* [online]. Ostrava: ACCENDO – Centrum pro vědu a výzkum, o.p.s., 2013 [cit. 2015-05-18]. 181 s. ISBN 978-80-904810-7-7. Dostupné z www: <http://accendo.cz/wp-content/uploads/Profilace_mekkykh_faktoru_web.pdf>.

Strategie ITI ÚCHA: SPF Group, s.r.o. – Mepco, s.r.o. – EUFC CZ, s.r.o. *Integrovaná strategie Ústecko-chomutovské aglomerace*. [online]. Ústí nad Labem: 2015, 300 s. [cit. 2015-09-11]. Dostupné z www: <http://www.usti-nad-labem.cz/files/is-iti-ucha_2015-08.pdf>.

SVOBODOVÁ, Kamila – SKLENIČKA, Petr – MOLNÁROVÁ, Kristína – ŠÁLEK, Miroslav. Visual preferences for physical attributes of mining and post-mining landscapes with respect to the sociodemographic characteristics of respondents. In: *Ecological Engineering* 2012, č. 43, s. 34–44. ISSN 0925-8574.

ŠTÝS, Stanislav. *Rekultivace území devastovaných těžbou nerostů*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1990, 186 s. ISBN 80-85087-10-3.

Regionální rozvojová agentura Ústeckého kraje, a.s. *Analýza potřeb revitalizace území Ústeckého kraje* [online]. Ústí nad Labem: Ústecký kraj, 2011, 67 s. [cit. 2015-03-12]. Dostupné z www: <http://www.kr-ustecky.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=450018&id_dokumenty=1666987>.

VRÁBLÍKOVÁ, Jaroslava a kol. *Revitalizace antropogenně postižené krajiny v Podkrušnohoří, 1. část, Přírodní a sociálně ekonomické charakteristiky disparit průmyslové krajiny v Podkrušnohoří*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Fakulta životního prostředí, 2008. 182 s. ISBN 978-80-7414-019-8.

VRÁBLÍKOVÁ, Jaroslava a kol. *Revitalizace území v severních Čechách*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Fakulta životního prostředí, 2011. 294 s. ISBN 978-80-7414-396-0.

Výzkumný ústav pro hnědé uhlí, a. s. *Koncepce řešení ekologických škod vzniklých před privatizací hnědouhelných těžebních společností v Ústeckém a Karlovarském kraji* [online]. Most: Fond národního majetku ČR, 2003. [cit. 2015-05-25]. Dostupné z www: <<http://www.15miliard.cz/koncepce.php>>.

Atelier T-plan s.r.o. *Zásady územního rozvoje Ústeckého kraje*. Ústí nad Labem: Ústecký kraj, 2011. Dostupné také z WWW: <<http://www.kr-ustecky.cz/platne-zasady-uzemniho-rozvoje-usteckeho-kraje-dokumentace/ds-99030/archiv=0&p1=204650>>.

Mapové a obrazové podklady:

DIRK, Engelke. *Integrated regional development strategies in Europe – Best Practices*. [online]. Katowice: 2010 [cit. 2015-03-08]. Dostupné z www: <<http://www.eslask.pl/files/zalaczni-ki/2010/06/14/1276079334/1276512192.pdf>>.

KABRNA, Martin – Real&Projekt Most s.r.o. – Recoplan s.r.o. *Zpracování aktualizace mapové lokalizace projektů*. [online] 2010 [cit. 2015-05-25]. Dostupné z www: <<http://www.15miliard.cz/koncepce.php>>.

Information zum „Touristischen Gewässerverbund Region Leipzig“ [online]. b.m.: Leipziger Internet Zeitung, 2008-06-30 [cit. 2015-11-25]. Dostupné z www: <<http://www.l-iz.de/wp-content/uploads/2015/04/iv-ds-2742-text.pdf>>.

BLANKE, Marcus – KADLER, Andreas – STEIN-HUBER, Uwe. *Zwei Jahrzehnte Braunkohlesanierung Eine Zwischenbilanz*. Senftenberg: Lausitzer

und Mitteldeutsche Bergbau-Verwaltungsgesellschaft mbH Unternehmenskommunikation, 2010, s. 70 [cit. 2015-08-12]. Dostupné z www: <http://www.lmbv.de/tl_files/LMBV/Publikationen/Publikationen%20Zentrale/Publikationen%20Divers-LMBV_Buch_Zwischenbilanz.pdf>.

SJK GmbH – Büro für Projektentwicklung und Sozialplanung in Sachsen. *Fortschreibung REK Südraum Leipzig im Leipziger Neuseenland, Abb. 19: Bevölkerungsentwicklung 2006–2026 im Südraum Leipzig, Abb. 37: Lokalisierung der Einzelmaßnahmen im Handlungsfeld 1 innerhalb des Südraums Leipzig, Abb. 38: Lokalisierung der Einzelmaßnahmen in den Handlungsfeldern 2 und 3 innerhalb des Südraums Leipzig* [online]. Markkleeberg: Zweckverband Kommunales Forum Südraum Leipzig, 2008 [cit. 2015-07-14]. Dostupné také z www: <<https://www.yumpu.com/de/document/view/25851737/30112008-rosental-immobilien/13>>.

SPF Group, s.r.o. – Mepco, s.r.o. – EUFC CZ, s.r.o. *Integrovaná strategie Ústecko-chomutovské aglomerace, Mapa 1: Poloha ÚCHA v rámci ČR, Mapa 2: Vymezení ÚCHA se zobrazením kritérií v rámci příslušných SO ORP, Graf 1: Vývoj počtu obyvatel podle velikostních skupin obcí a měst v ÚCHA, Mapa 7: Vývoj počtu obyvatel v obcích mezi lety 1991 a 2014, Tabulka 12: Struktura zaměstnanosti dle oboru činnosti v mezikresním srovnání (2011)* [online]. Ústí nad Labem: 2015 [cit. 2015-09-11]. Dostupné z www: <http://www.usti-nad-labem.cz/files/is-iti-ucha_2015-08.pdf>.

Hagar66 based on work of TUBS. *Map of the state Saxony in Germany since 2008, district Leipzig highlighted, Map of the Municipalities in Landkreis Leipzig* [online]. Wikimedia Commons, 2009 [cit. 2016-03-14]. Dostupné z www: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Landkreis_Leipzig>.

Atelier T-plan s.r.o. *Zásady územního rozvoje Ústeckého kraje, Výkres ploch a koridorů nadmístního významu, včetně ÚSES*. Ústí nad Labem: Ústecký kraj, 2011. Dostupné také z www: <<http://www.kr-ustecky.cz/platne-zasady-uzemniho-rozvoje-usteckeho-kraje-dokumentace/ds-99030/archiv=0&p1=204650>>.

Ing. arch. Martin Pospíšil
Ústav prostorového plánování
Fakulta architektury ČVUT v Praze

ENGLISH ABSTRACT

Comparison of development strategies for mining areas in the Czech Republic and Germany, by Martin Pospíšil

The article identifies the different approaches to the planning of the transformation of old industrial and mining zones adopted in the Czech Republic and Germany and comments on differing extents in an integrated and spatial-based approach to development strategies. Taking into account the common characteristics of these regions (dominant opencast lignite mining) and similarities in the socio-economic structure, the analysis refers to the regions south of Leipzig for the German part and at the foothills of the Ore Mountains (Podkrušnohoří) in the Czech Republic. It compares empirically their development strategies anchored in the update of REK Südraum Leipzig 2008 (an outcome of the European cohesion policy in the 2007-2013 programme period) and the Integrated Development Strategy of the Ústí-Chomutov Agglomeration (under preparation for the 2014-2020 programme period). Focusing on the relation between the analytic and strategic chapters, the needs identified and the objectives stipulated, the article explores the factual composition and structure of the measures to be taken and the effects and impacts they may have on the territory.

KRAJINA – VEŘEJNÝ ZÁJEM VYMEZENÝ V ÚZEMNĚ PLÁNOVACÍ DOKUMENTACI

Beata Vinklárková

Od roku 2007, kdy začal platit nový stavební zákon, je krajina v územním rozsahu krajů, a tím i celoplošně na území republiky, tématem územního plánování, které má za úkol překonat resortismus, vyslovit koncepci ochrany jejích hodnot a podle Evropské úmluvy o krajině implementované do tohoto zákona formulovat cílové charakteristiky krajiny pro vymezené typy „specifických“ krajin. To všechno v územně plánovací dokumentaci kraje – zásadách územního rozvoje. Dosavadní zkušenosti vyvolávají širokou odbornou debatu jak o problémech nedostatku expertních kapacit a konstruktivní participace obyvatel, tak i o samotném uchopení problematiky krajiny na různých hierarchických stupních územně plánovací dokumentace, které jsou závazné pro rozhodování v území. Možnost vytvoření relevantního podkladu pro tyto dokumentace nabízí územní studie krajiny pořízené jak na úrovni kraje, tak na úrovni obcí s rozšířenou působností.

Krajina hraje významnou roli z hlediska veřejného zájmu v oblasti kultury, ekologie, životního prostředí, v sociální oblasti, a představuje příznivý zdroj pro hospodářskou činnost. Je klíčovým prvkem prospěchu jednotlivce i společnosti a její ochrana, správa a plánování jsou spojeny s právy a povinnostmi pro každého. Ochrana a plánování krajiny mohou stejně tak přispívat k vytváření pracovních příležitostí. [1]

Územnímu plánování prostřednictvím územně plánovací dokumentace bylo stavebním zákonem dáno za cíl vytvářet předpoklady udržitelného rozvoje a zároveň ve veřejném zájmu chránit krajinu pro společenství lidí, kteří chtějí a mají právo žít v příznivém životním prostředí společně s hospodářským rozvojem. [2]

Je tedy zjevné, že územní plánování má možnost posuzovat a regulovat území. To všechno za účasti dotčených orgánů, vlastníků infrastruktury, veřejnosti, jednoduše každého. K těmto cílům je potřeba doplnit, že územní plánování neumí vyřešit všechny problémy. Vezmeme-li v úvahu popořadě problémy sociální, hospodářské, kulturní atd., které současnou společnost trápí, nebudeme kromě pohádkových kouzel jednu metodu, která by to všechno vyřešila. Možnosti územního plánování, kterými přispívá k jejich řešení, je vymezení územních podmínek. Zároveň nemůžeme zapomenout na omezení územní plánování limitující. Jedná se primárně o to, že každá regulace, podmínka nebo úkol vyslovené územně plánovací dokumentací musí mít své důvody [3], protože tím v nezbytné míře, ale přesto, zasahuje do práv ne-

jen jednotlivců. Územně plánovací dokumentace je hierarchicky rozdělena a není ji dovoleno, aby obsahovala podrobnosti náležející svým obsahem dokumentaci jiné. [4]

Krajina je jediným prostředím, ve kterém se život lidí odehrává. S vědomím nejen uvedených vlastností územně plánovací dokumentace je nutné i ke krajině jako jedné z výchozích složek území také přistupovat. Možnost postupovat od celku k jednotlivostem dovoluje územně plánovací dokumentaci souhrnný pohled na všechny spolupůsobící a navzájem propojené složky krajiny. Ty vstupují do analýz, jejichž cílem je, aby územně plánovací dokumentace kraje ve svém měřítku a rozsahu vyslovila koncepci krajiny, vymezila její územní podmínky a ochránila její

přírodní, kulturní a civilizační hodnoty. Zároveň tato dokumentace bez ohledu na to, zda se jedná o území zastavěné či nezastavěné, hodnotné nebo degradované, prostě celoplošně vymezuje cílové charakteristiky krajiny pro celý kraj. V obsahu zásad územního rozvoje [5] to znamená velmi úzkou spojitost mezi jednotlivými kapitoly, která je potvrzena skutečností, že identifikované hodnoty krajiny jsou současně tím, co spoluvytváří charakter typů specifických krajin. Krajina má polyfunkční charakter, je výsledkem geopolitického, hospodářského a kulturní vývoje v závislosti na přírodních podmínkách vyplývajících z její zeměpisné polohy. Přírodní složka krajiny tvoří její základ, vše ostatní je vytvořené nebo zaviněné člověkem. Neoddělitelnost vlastností identifikovaných hodnot vytváří důvo-



Moravskoslezské Beskydy

Foto © Beata Vinklárková



Těžbou degradovaná krajina Karvinska



Plužiny Zlatohorské vrchoviny

dy pro vymezení nikoliv oddělených hodnot území, ale hodnot, kdy jedna složka krajiny, přírodní, kulturní nebo civilizační, podmiňuje zbývající znaky. Hodnoty území jsou ve většině případů jevy kumulované.

Zkušenosti na území krajů od roku, kdy začaly být vydávány zásady územního rozvoje, jsou různé. V krajích určitě lépe uchopili možnosti své dokumentace ti, kteří použili cílové charakteristiky ke stanovení budoucích směrů v krajině s jejími hodnotami nejen přírodními, ale i těmi, které člověk vytvořil dříve nebo činí dnes. V případě Moravskoslezského kraje, odkud pochází moje zkušenost, zásady územního rozvoje uchopily krajinu na základě jejích typů funkčního využití dle úhrnné hodnoty druhů pozemků, jak je vede katastrální úřad [6] a zároveň vymezily oblasti krajinného rázu na základě geomorfologického členění, aniž by kromě kon-

statování výčtu přítomných krajinných typů formulovaly odlišnosti např. lesů v různých pohořích nebo polní krajiny, která je součástí urbanizovaného území sídelní aglomerace, ale současně vnitřní periferie kraje. Praxe záhy ukázala, že takové provázání chybí, že výsledek je kontraproduktivní a především ve svém uplatnění jak při následném pořizování územně plánovací dokumentace obcí, tak při územním rozhodování nedokáže zohlednit odlišnosti území [7] v tak heterogenním území, jakým tento kraj je.

Územní studie krajiny pro území kraje

Možnost, jak prostřednictvím nástrojů územního plánování co nejrychleji, najít řešení nefunkční ochrany krajiny se nabízí v pořízení územní studie v rozsahu území kraje.

Krajinu územní plánování chrání ve veřejném zájmu, hledá obecně prospěšný soulad veřejných zájmů s těmi soukromými. Definovat pojen vyvážený vztah stejně jako uspokojování potřeb nemůže být jednoznačné. Je to dáno různorodostí lidí, kteří v území žijí nebo mají své zájmy, a jejich soukromým vlastnictvím. Z krajiny lze vyčíst, jaký k ní a k budoucnosti má člověk poměr. Budoucnost je podle definice něco, co nemůžeme znát. Na základě současného poznání ale můžeme pracovat s pravděpodobnostmi, anebo se scénáři a vývojovými modely [8]. Jestliže bychom však svými zásahy do krajiny popřeli budoucnost, jestliže naše zásahy do krajiny škrtnou naději, znamená to také, že pro nás vlastně neexistují ti druzí, kteří mají přijít po nás. Zrůdnost tohoto počínání vyvstává ještě křiklavěji v okamžiku, kdy si uvědomíme, že těmi druhými jsou naše děti [9].

Hodnocení krajiny v rozsahu kraje a měřítku zásad územního rozvoje [10] má možnost zachytit krajinu v širších souvislostech. Údajů o složkách krajiny není nedostatek. Ve spojitosti územně analytických podkladů a také dalších podkladů, které jsou dostupné i podstatné pro komplexní přístup, je následně nutná syntéza, která není jen samotnou sumarizací těchto informací. Je to proces spojení souvisejících rozmělných údajů o složkách krajiny do celku specifické krajiny. Rozhodující je celostní pohled, který se neobejde bez zkušeností a expertního přístupu. Pro pochopení podstaty krajiny je klíčová znalost její heterogenity, skladebných prvků a charakter vztahů mezi těmito prvky [11]. Po ukončení fáze analýz morfologických, archeologických, historických, kulturních a přírodních charakteristik a jejich vzájemných vztahů včetně analýzy změn, sídelní struktury a demografické skladby obyvatelstva, tedy sumy jednotlivých složek krajiny, je nezbytné se zabývat krajinou komplexně, provést syntézu s ohledem na vyhodnocení kvality prostředí [12]. Kvalita ovlivnění začíná tam, kde je už kulturní vklad do krajiny takového rázu, že si člověk rozmyslí prostě jen tak sbalit kufry a zkusit to znovu o kus dál. Kulturní krajina vzniká ve fázi, kdy se strategie trvalého osídlení a soustavného ovlivňování začne vyplácet víc,

než strategické kočování a namátkové působení [13]. Metod přístupů k hodnocení krajiny je nemálo, nicméně pravidla, jak interpretovat krajinu, nejsou jednoznačná. Zvláště důležitá je zvolená metoda právě proto, že územní studie jsou podkladem, předběžnou fází, pro závaznou územně plánovací dokumentaci, po které je požadováno zmíněné odůvodnění všech tvrzení. V případě Moravskoslezského kraje územní studie v souladu s Evropskou úmluvou o krajině a jejími principy vymezila specifické krajiny včetně přechodových pásem a jejich cílových charakteristik a nevynechala návrh opatření k jejich dosažení [14]. S vědomím toho, že výsledek je závislý nejen na kvalitě podkladů a zadání, je to především šance

a současně možnost, jak v zájmu ochrany krajiny a jejího udržitelného využívání krajinu uchopit. Cílové charakteristiky krajiny na regionální úrovni s ohledem na podrobnost dokumentace směřují k vymezení těch specifických hodnot krajiny, které ovlivnily charakter krajin. Jedná se o ochranu těch signifikantních znaků krajiny, bez níž by se změnila v krajinu zcela odlišnou. Potřebná je také identifikace území nejohroženější kulturní krajiny, kde je jádrem hodnot, a tedy smyslem ochrany a regeneračních aktivit, pouze krajinná informace o tradičním měřítku osídlení nebo o formě využívání území, které již nepokračuje [15], ale vytváří vazbu obyvatel k místu, kde žili jejich předci a kde dnes žijí oni.

V této souvislosti alespoň krátce připomeňme Hodnocení ekosystémů k miléniu [16], ze kterého vyplývá, že krajina a její dědičné hodnoty, jako i ty, které v ní zůstávají a udržují se v současnosti, patří mezi ekosystémové kulturní služby, jež jsou jednou ze služeb přispívajících k lidskému blahobytu. Ochrana krajiny v územně plánovací dokumentaci kraje ve větším regionálním měřítku tak nabízí možnost jednoho z východisek k posílení dobrých společenských vztahů, soudržnosti obyvatel, vzájemné úcty a schopnosti pomáhat. Podrobnost této koncepce však nemá nástroje, jak konkrétně provázat ekologické, sociální a ekonomické informace [20]. Nicméně příspěvek k zachování, případně posílení ekosystémových služeb, nejen těch kulturních, se územně plánovací dokumentací upřít nedá napříč obsahem této dokumentace. S ohledem na obsah územně plánovací dokumentace kraje a již zmíněnou podrobnost včetně potřeby relevantních důvodů pro zásah do práv dotčených osob, které územně plánovací dokumentace stanovením kritérií, podmínek a regulací v území stanoví, je však obdobně jako v už zmíněných problémech celé společnosti úkol územně plánovací dokumentace omezený.

Krajina podléhá vlivu lidského vnímání a politických a ekonomických zájmů. To také ovlivňuje rozhodování ve věcech ochrany krajiny. Osobitost krajiny vychází nejen z uspořádání krajinné struktury a podílu jednotlivých složek, jejich vztahů a významů, ale také – a to zejména – z vizuálního projevu vnitřní struktury krajiny a probíhajících procesů. Z hlediska krajinných analýz se jedná o fyzickou (hmotnou) trojrozměrnou prostorovou strukturu. Vynechat nelze ani fakt, že se tato struktura vyznačuje i nehmotnými atributy, podstatnými pro identitu a ojedinělost krajin (hodnoty vědecké, užitkové a duchovní). Stále však zůstává v platnosti subjektivní pohled hodnotitele, který je nedílnou součástí postupů hodnocení krajiny. Kdyby totiž bylo možné definovat krásu, psaly by se dávno místo básní rovnice [17].

Při použití více měřítek v procesu hodnocení krajiny je třeba důsledně dbát zásady návaznosti a srovnatelnosti



Hrubý Jeseník



Strátovulkán Velký Roudný



Řeka Huntava vytváří v Nízkém Jeseníku Rešovské vodopády

krajinných jednotek v různých hierarchických úrovních [11]. Tuto možnost nabízí územní studie krajiny pro území obcí s rozšířenou působností navazující na výsledky studie krajiny na úrovni kraje [18]. Dodržení zásady pokračování hodnocení krajiny ve smyslu postupu od celku k detailu může přinést výsledky, které v navazujícím zapracování do územně plánovací dokumentace nejen ochrání krajinu při rozhodování v území a posuzování konkrétních zájmů v území v procesu jejich povolování, ale nabídne i možnost zvýšení povědomí veřejnosti o důležitosti ochrany a smysluplné tvorby krajiny.

Ambice vymezení cílů krajiny

Cíl v pojmenování všech možností budoucího stavu krajiny na úrovni kraje je nesplnitelný s ohledem na samosprávu obcí a právo obyvatel o svém rozhodovat sami. Místo pro komunikaci s veřejností o cílových charakteristikách krajiny a jejich následnou analýzu při zachování návaznosti podkladů (územní studie) na koncepční územně plánovací dokumentaci podle stavebního zá-

kona je v procesu pořizování zásad územního rozvoje. V rozsahu kraje je otázkou, zda participace relevantního počtu obyvatel dokáže uchopit jevy přesahující měřítko zázemí jejich každodenního života. Zkušenosti z projednání zásad územního rozvoje, kdy se může vyjádřit každý, vykazují zcela zanedbatelný počet a často ani jednu z připomínek, které by se zabývaly jak vymezenými hodnotami, tak cílovými charakteristikami území. Veřejnost se mnohem rychleji mobilizuje a zapojuje do diskuse, pokud se jedná o konflikt, který se týká osobního zájmu nebo jeho obrany. Jisté je to pochopitelné, pokud by uživatelé území změnou současného stavu území mohli přijít o své hmotné i emoční investice v území. Zároveň není tato obava ze změny ničím výjimečným nebo oje-

diněným jen pro územní plánování [24]. Zatím se však ukazuje, že stav krajiny mezi zájmy veřejnosti příliš nepatří.

Krajina je složitým souborem mnoha zájmů dotčených subjektů, vlastníků, investorů, obcí, státní správy, kteří doposud nepřekonali soustředění pouze na svůj zájem. V případě koncepčního dokumentu, jakým zásady územního

rozvoje jsou, nejde samozřejmě odhlédnout od skutečnosti, že se jedná o dokument obsáhlý a složitý, vztahující se k velkému území, pro většinu obyvatel vzdálený a častokrát abstraktní. Tím je participace veřejnosti na něm podstatně složitější, i když v každé z fází, kterými tento dokument prochází, má veřejnost podle stavebního zákona možnost se vyjádřit. Stále však územně plánovací dokumentace zůstává zejména v případě kraje plánem „shora dolů“ tedy ve směru od veřejné správy k občanům, o kterém rozhoduje zastupitelstvo kraje. Konzultace, nebo, chceme-li, diskuse nad jejím návrhem, probíhají v zákonem stanovených mantinelech a náměty uplatněné formou připomínek veřejnosti, ať už jsou to jednotlivci, sdružení, spolky, neziskové organizace nebo zástupci soukromého sektoru se vyhodnotí a o námitkách se rozhodne, podle správního řádu. Nemůže tomu být jinak, pokud možnosti veřejné správy jsou dány zákonem. Problém „veřejnost má možnost se vyjádřit, je vyslechnuta, ale rozhoduje někdo jiný“ [23] je zapotřebí úsilím všech, kteří takové plány tvoří a o nich rozhodují, překonávat, pokud jde o formalistický a resortní přístup ke krajině a nakládání s ní.

Přestože snaha o formulaci budoucí vize, cílových charakteristik krajiny, hledání společné cesty pro stav krajiny, zatím zůstávají bez povšimnutí veřejnosti, je nezbytné vymezení specifických



Průmyslová krajina Karvinska

kých krajín a jejich cílových charakteristik v územně plánovací dokumentaci v rozsahu kraje založené na ochraně jedinečných hodnot krajiny vkladem do procesu participace, jako informace vzešlé z expertního vyhodnocení. Tyto informace mohou být základem pro menší projekt, který lidem umožní krajinu konkrétněji nejen vnímat, ale aktivně se na ní podílet, neboť výsledky takového projektu se jich bezprostředně mohou dotýkat. Institucionální přínos, který má vést ke zlepšení stavu území (krajiny) a jeho udržitelného rozvoje, má dlouhodobý charakter. Kvalita a kontinuita zásad územního rozvoje jako plánu „shora“ by měla odolávat spíše více než méně čtyřletým volebním obdobím v zastupitelské demokracii. Současně, všechny přínosy participace pro kvalitu plánu (uveďme například úplné informace o území a vztazích v něm), pokud jde o naplnění potřeby všech cílových skupin a mnohé další, není nutné a dokonce ani možné je naplnit v územně plánovací dokumentaci [24].

Problémy participace, jak jsme si připomněli výše, nemají řešení jen v procesech územního plánování, přestože v současnosti tato disciplína disponuje nejkomplexnější možností krajinu zachytit. Problémy aktivní participace jsou také ve školství, kulturní úrovni společnosti, zájmu o věci veřejné a společné, které nenastanou ze dne na den, z roku na rok. Zlepšení kulturní služby krajiny je potřeba hledat ve zlepšení nejen těchto „vědomostních systémů“ [16]. Jak výstižně uvádí I. Michal: „Není to krajina, která potřebuje právní režim daný zákonem, ale člověk a jeho aktivity v krajině. Sebelepší předpis však ani při zásazích do krajiny nenahradí kulturnost a elementární slušnost. Dostupným cílem je pro nás především kultivovat veřejnou rozpravu o těchto problémech, až v druhé řadě měnit předpisy v situaci, kdy meziresortní řízení ani parlamentní rozprava tuto roli nenaplní“.

V zájmu ochrany a udržitelného využívání krajiny je nutné v systému vzdělávání zapojit krajinu do oborů, které s ní zdánlivě nesouvisí. Zdánlivě proto, že nedohlížejí, že i obory jako ekonomie a regionální rozvoj, průmysl a zemědělství se odehrávají právě

v jediném možném prostředí – v krajině. V současnosti stojí na jedné straně jednoznačně vyčíslitelné zájmy s danou ekonomickou hodnotou, na straně druhé krajina, která kromě svých částí, jež lze ekonomicky zhodnotit jednoznačně (nerostné suroviny, výnos ze zemědělské produkce, nezastavěné území, které lze využít), má i hodnoty, které mají své nezastupitelné místo v životě člověka, ale primárně je ekonomicky vyhodnotit nelze. Podstata problému tkví v podceňování funkcí krajiny, které nemají tržní ohodnocení. Metody hodnocení netržních služeb krajiny a jejich ekosystémů narážejí na dosud nevytvořený a potřebný etický a hodnotový rámec. Hodnocení takových služeb tak závisí na aktuální společenské poptávce po nich [19]. Na straně hospodářského využití stojí tvrdá ekonomická data, zatímco hodnota netržních funkcí krajiny bývá popisována spíše na emocionální úrovni. Územní plánování má možnost postavit netržní služby území na úroveň tržních statků. Pro tento účel environmentální ekonomové vyvíjejí metody netržního oceňování [21].

Fakt, že většina z nás chce přijít domů a žít své běžné životy [22], nestarat se o věci veřejné, o správný chod institucí, vytváří pro budoucnost nejméně stejné riziko, jako kdybychom ignorovali nebezpečí další povodňové pohromy, o kterém víme. Skutečné nebezpečí, které může na desetiletí rozvrátit celý národ (jako kdybychom to z historie neznali), přichází ze sféry politiky a ekonomie [8].

Použité zdroje:

- [1] *Evropská umluva o krajině. Ministerstvo životního prostředí [online] Praha: MŽP, 2016* Cit. 15. 3. 2016. Dostupné z: www.mzp.cz/cz/evropska_umluva_o_krajine_smlouva.
- [2] § 18 zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů. In: *ÚZ č. 953*, Praha: 2013, nakladatelství Sagit. ISBN 978-80-7208-979-6.
- [3] Viz např. rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové č. 30 A 2/2013-118 „Odůvodnění územního plánu musí bezvýhradně odpovídat základním zásadám činnosti správních orgánů (viz § 2 až § 8 správního řádu z roku 2004), přiměřeně náležitostí správních rozhodnutí (viz § 68 správního řádu z roku 2004), jakož i musí obsahovat zmíněné náležitosti stanovené v § 53 odst. 4 a odst. 5 sta-

vebního zákona z roku 2006. Pokud územní plán těmito požadavkům neodpovídá, je nepřezkoumatelný.“

- [4] § 36 odst. 3 stavebního zákona – „Zásady územního rozvoje ani vyhodnocení vlivů na životní prostředí nesmí obsahovat podrobnosti náležející svým obsahem územnímu plánu, regulačnímu plánu nebo navazujícím rozhodnutím.“ § 43 odst. 3 stavebního zákona – „územní plán ani vyhodnocení vlivů na udržitelný rozvoj území nesmí obsahovat podrobnosti náležející svým obsahem regulačnímu plánu nebo územním rozhodnutím“.
- [5] Příloha č. 4 k vyhlášce č. 500/2006 Sb., kapitoly E. a F. obsahu zásad územního rozvoje.
- [6] *Stav úhrnné hodnoty druhů pozemků (ÚHDP) ke dni 31. 12. 2006*, zdroj ČÚZK.
- [7] Krajinový typ lesní součásti oblasti krajinného rázu Hrubý Jeseník i Moravskoslezské Beskydy. Krajinový typ krajina polní součásti oblasti krajinného rázu Opavsko i Osoblah. Kapitola E. Zásad územního rozvoje Moravskoslezského kraje, 2011. Dostupné z: http://www.msk.cz/cz/uzemni_planovani/zasady-uzemniho-rozvoje-msk-ke-stazeni-44261/.
- [8] CÍLEK, Václav. *Krajiny vnitřní a vnější*. Praha: 2005, nakladatelství Dokořan. ISBN 80-7363-042-7.
- [9] POSPÍŠIL, C. V. Krajina jako způsob bytí člověka a zrcadlo lidského nitra. *Sborník konference Tvář naší země – krajina domova, svazek úvodní. ČKA, Praha pp. 165–170*.
- [10] Grafická část zásad územního rozvoje se vydává v měřítku 1 : 100 000 nebo v odůvodněných případech 1 : 50 000, popřípadě 1 : 200 000 – § 6 vyhláška č. 500/2006 Sb.
- [11] SKLENÍČKA, Petr. *Základy krajinného plánování*, 2. vyd. Praha: 2003, vydavatel: Naděжда Skleníčková, 321 s. ISBN 80-903206-1-9.
- [12] *Doporučení CM/Rec (2008) 3 Výboru ministrů členským zemím o pokynech pro implementaci Evropské úmluvy o krajině přijaté Výborem ministrů 6. února 2008 na 1017. setkání zástupců ministrů*.
- [13] CÍLEK, Václav a kol. *Krajina a revoluce. Významné přelomy ve vývoji kulturní krajiny Českých zemí*. Praha: 2005, vydavatel: Malá Skála, 248 s.
- [14] MORAVSKOSLEZSKÝ KRAJ. *Územní studie Cílové charakteristiky krajiny Moravskoslezského kraje 2013*. Dostupné z: http://www.msk.cz/cz/uzemni_planovani/uzemni-studie-cilove-charakteristiky-krajiny-moravskoslezskeho-kraje-46500/
- [15] KUČEROVÁ, Věra. Kulturní krajina a krajinné památkové zóny v České republice v kontextu světového kulturního a přírodního dědictví. In: *Zprávy památkové péče 2008*, roč. 68, číslo 4, str. 295–301.
- [16] REID, W. V. *Skupina Hodnocení ekosystémů k miléniumu (Millennium Ecosystem Assessment) Ekosystémy a lidský blahobyt – Zpráva Hodnocení ekosystémů k miléniumu*. Syntéza. Praha: COŽP UK, 2005. ISBN 80-239-6300-7.
- [17] DVOŘÁČEK, P. Kulturní kvalita krajiny jako politické zadání. In: *Zahrada-park-krajina 2001*, s. 14–15.

- [18] Např. Geomorfologický celek Nízký Jeseník leží na území 8 ORP, Moravská brána na území 4 ORP, Moravskoslezské Beskydy na území 6 ORP a zároveň 2 krajů, Hrubý Jeseník na území 3 ORP v Moravskoslezském kraji, celé pohorí na území 2 krajů. Slezské Beskydy leží na území 2 ORP a území 2 států.
- [19] SEJÁK, J., POKORNÝ, J. – CUDLÍN, O. Možnosti hodnocení ekosystémových služeb. *Život. Prostr.*, Vol. 44, No. 2, p. 74–77, 2010.
- [20] VAČKÁŘ, D. – FRÉLICOVÁ, J. – LORENCOVÁ, E. – PÁRTL, A. – HARMÁČKOVÁ, Z. – LOUČKOVÁ, B. *Metodologický rámec integrovaného hodnocení ekosystémových služeb v České republice*. Metodika byla certifikována MŽP, sekci ochrany přírody a krajiny dne 10. února 2015 pod číslem jednací 63394/ENV/14.
- [21] ŠVEJDOVÁ, Hana – CUDLÍNOVÁ, Eva. *Ekonomická hodnota kulturní krajiny, neproduční služby území a netržní metody oceňování*. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Ekonomická fakulta 2013, ISSN 0572-3043.
- [22] SWINGEDOUW, Eric. Rebelující plánovači a návrat politického v post-demokratickém městě. In: *Urbanismu s a územní rozvoj* č. 5/2015, str. 14–17.
- [23] ARNSTEIN, SHERRY. *Žebříček participace*. 1969
- [24] MAIER, K. a kolektiv. *Udržitelný rozvoj území*, Grada Publishing, 2012, ISBN 978-80-247-4198-7.

Ing. arch. Beata Vinklárková
Odbor územního plánování, stavebního řádu a kultury
Krajský úřad Moravskoslezského kraje

ENGLISH ABSTRACT

The landscape: public interest as defined in spatial planning documents, by Beata Vinklárková

When the new Building Act came into effect in 2007, landscape became a subject of spatial planning in the scope of the Regions, and this applies for the whole territory of the Czech Republic. The aim of landscape planning is to overcome departmentalism, and to define the concept of the protection of landscape values and the quality objectives of landscapes according to the European Landscape Convention. All this should be anchored in documents of spatial planning of the Regions, i.e. the Principles of Spatial Development. Current experience is boosting professional debate on the lack of expert input and effective public participation. The attitude to problems of landscape prevalent at various levels of the hierarchy of spatial planning documentation is also a current topic of discussions. Opportunities for the creation of a relevant basis for spatial planning documentation are offered by spatial studies produced at the level of the Regions and Municipalities with extended powers.

URBÁNNÍ AGENDA EU: PROČ, JAK A PRO KOHO? ZPRÁVA Z DISKUSE U KULATÉHO STOLU NA PRAŽSKÉM KONGRESU AESOP 16. ČERVENCE 2015

Anna Geppert a Laura Colini

Ministři zemí EU odpovědní za územní soudržnost a urbánní záležitosti schválili na svém neformálním setkání 10. června 2015 v litevské Rize Deklaraci ministrů o Urbánní agendě EU, dvacet let očekávaný významný krok směřující k politickému dokumentu iniciovanému evropskými institucemi.

Vzhledem k tomu, že Evropská unie nedisponuje konkrétními kompetencemi na poli prostorového / územního plánování, nemůže být Urbánní agenda právně závazná. Může se ale stát průsečným vodítkem politik EU, jakými jsou kohezní politika, životní prostředí, doprava, konkurenceschopnost, výzkum a další relevantní politiky. Navíc se může stát živnou půdou pro nové myšlenky, které mohou vzniknout v následujícím programovém období. A konečně může být považována za všeobecný rámec, soubor zásad sdílených členskými zeměmi Evropské unie a jejich městy.

Každopádně ale může být chápána jako „posun od papíru k akci“, jak konstatoval komisař na Fóru měst 3. června 2015. Představitelé odborné obce plánovačů hrají v tomto procesu významnou roli, a to jak jako kritičtí myslitelé, tak jako poradci veřejné správy území. To je důvodem, proč AESOP věnoval na svém pražském kongresu kulatý stůl tomuto problému – aby posoudil a kriticky prodiskutoval Urbánní agendu. Kulatého stolu se zúčastnilo kolem stovky účastníků z řad akademických pracovníků a tvůrců politik, jejichž názory tato zpráva prezentuje.

Olivier Baudet, pracovník zabývající se tvorbou politik v DG Regio Evropské komise, představil dosavadní stav Urbánní agendy a konzultoval toto téma s akademickou obcí.

Je mnoho důvodů, proč byla zřízena Urbánní agenda. Města se zaměřují na mnoho současných evropských výzev, například na bezdomovectví. Někdy jsou zde rozdíly mezi cíli, kompetencemi a regulativy Evropské unie. Cíle pro emise skleníkových plynů

jsou celostátní, ale jsou to města, která organizují veřejnou dopravu. Města by měla zlepšit kvalitu ovzduší, ale užívání vozidel s diesellovými motory je regulováno celostátně. Legislativa EU není vždy vzhledem k městům relevantní. Ne vždy například umožňuje subvencování sociálního bydlení, nebo nemůže zabránit narůstajícímu množství hypermarketů na předměstích.

Urbánní agenda je potřebná a politické souvislosti jsou příznivé už proto, že zde existuje podpora mnoha zainteresovaných subjektů: členských zemí, Evropského parlamentu, Výboru regionů a měst. Veřejná diskuse iniciovaná Evropskou komisí v roce 2014 měla velkou odezvu. V roce 2015 se dvou konferencí na téma Urbánní agenda zúčastnilo přes 500 lidí.

Interní pracovní dokument Evropské komise prezentuje následující klíčové principy:

1. Zahrnutí urbánní dimenze do vytváření politik na všech úrovních: evropské (EU), národní i místní.
2. Posílení spolupráce a koordinace mezi jednotlivými generálními ředitelstvími (DG) Evropské komise, ale také mezi jednotlivými úrovněmi (EU, národní, regionální/místní).
3. Tvorba nových partnerství (mnohoúrovňová governance): integrovaný přístup vyžaduje spolupráci mezi jednotlivými administrativními úrovněmi, ale také napříč rezorty, např. mezi dopravou a energetikou.
4. Implementace dobrých projektů pro města. Fondy zde jsou: mezi lety 2014 a 2020 bude 15 miliard EUR přímo směřovat do měst. Programy Urban Innovative Actions a URBACT poskytnou příležitosti pro inovace.
5. Zlepšení znalostí o městech mezi tvůrci politik.

Evropská komise chce dosáhnout většího pokroku, ale EU nemá v městských záležitostech žádnou pravomoc. Vzhledem k tomu, že některé z členských zemí se v této věci zdráhají, je nutno brát zřetel na čtyři principy:

1. Vše musí vycházet z dobrovolnosti. Jinými slovy, pokud město nechce participovat, není zde žádná povinnost.
2. Nevznikne žádná nová instituce či administrativa EU.
3. Nevznikne žádná nová legislativa EU, což neznamená, že nemohou být uplatňovány stávající evropské politiky.
4. Nebudou poskytnuty žádné nové finanční prostředky.

Urbánní agenda zkrátka může napomoci vytvořit to nejlepší z dosavadních možností.

Jaromír Hainc, zástupce vedoucího Kanceláře metropolitního plánu Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy se podělil o zkušenosti z Prahy jako jediného města v České republice, které má svůj operační program.

Příprava proběhla dobře: Praha má integrované územní investice (ITI) a uspěla v první komunitní výzvě „chytrých měst“ – Smart Cities (Triangulum consortium). Zejména ve východní Evropě je velmi důležitá implementace. Praha proto spoléhá na své partnery, jakými jsou Eurocities, Fraunhofer Institute a iniciativa Morgenstadt, sdružující hospodářství, akademický sektor a města. Integrace politiky je složitá. Praha například vytvořila některé chytré budovy, aniž by realizovala související infrastrukturu či logistiku. Je také velmi obtížné zvolit, jak dnes pokračovat: existuje mnoho nabídek i podnětů (např. „chytrá města“), ale tyto pobídky

ky jsou krátkodobé, zatímco města potřebují na zpracování svých strategií více času například co do pořádání veřejných konzultací nebo dokonce získání souhlasu městské rady, což musí být provedeno před vlastní realizací. EU nabízí dostatek vhodných nástrojů, programů a příležitostí, aby města jako je Praha mohla být v tomto směru aktivní.

Andreas Faludi, profesor Technické univerzity v Delftu, dlouhodobě sleduje evropské prostorové / územní plánování. Je tedy svědkem střetů v této oblasti mezi Evropskou komisí a členskými zeměmi, mezi plánovacím přístupem a koordinací napříč odvětvími a úrovněmi.

Evropská komise získala díky Urbánní agendě opět institucionální mandát pro podporu integrace. Členské země se ale nechtějí svých pravomocí vzdát. Proto má komise dobrý důvod najít nové partnery, kterými jsou města a městské oblasti. Při hledání nových cest tedy nemá důvod starat se o kompetenční otázky. Spolupráce musí být dobrovolná – nebudou žádné nové fondy, stejně jako nevzniknou žádné nové evropské instituce. Podobně „měkký“ přístup komise použila již při zpracování Makroregionální strategie (MRS).

Komise společně s DG Regio hledá spojence. Ředitel DG Regio Johannes Hahn, který tuto myšlenku inicioval, předvídal, že města a urbánní oblasti budou potenciálními partnery. Jestliže dříve byly předmětem zájmu regiony (nebo dle žargonu „méně vyvinuté regiony“), nyní jsou to města, ve kterých žije převažující většina evropské populace, a která také chtějí svůj podíl. Města a regiony nejsou na rozdíl od členských států v Bruselu oficiálně zastoupeny. Komise může počítat s platformami, jakými jsou Eurocities nebo Metrex, nebo s Výborem regionů, který má vlastní agendu podporující regionální instituce. Je zde ale jistá ambivalence: kdo jsou tito partneři? Mělo by jít o formální orgány, mezi něž patří Výbor regionů, nebo o orgány reprezentativní, jakými jsou městské či metropolitní oblasti?

Zajímavý je samotný název Urbánní agenda. Člověk se může zeptat: co znamená termín „urbánní“? Krajina je stá-

le více urbanizována, 95 % populace žije v urbanizovaném prostředí. Termín „urbánní“ je zde tedy dosti nejednoznačným pojmem. Znamená to, že otevíráme Pandořinu skříňku. Výbor regionů ve své reakci na diskusi o Urbánní agendě tvrdí, že výraz „urbánní“ zahrnuje více než pouze města ve svých hranicích. Jde také o otázku demokratické legitimacy: kdo jsou zástupci takto vymezených urbanizovaných území? Kdo je odpovědný za správu a hospodaření s evropskými patnácti miliardami? Tyto problémy nejsou specifické pro Urbánní agendu, ale projevují se v ní, a to na mnoha místech a ve všech formách prostorového plánování.

Olivier Baudelet připomněl, že komise musí ve snaze najít konsensus spolupracovat s členskými státy. Více než spojence musí hledat „skutečné lidi“, kteří by dělali „skutečnou práci“. V případě Pobaltského regionu byly navrženy strategie a vybráni vždy dva lidé pracující na plný úvazek pro každou prioritní oblast, což je klíčovým faktorem úspěchu.

Nejednoznačnost co do definice měst je problém. Města jsou místy, kde žije většina lidí. V zájmu oslovení lidí se zdá, že zde je nejlepší startovní čára. Komise a OECD schválily definici, ale věc je komplikovanější. Jak řešit malá města, venkovské oblasti, nebo vztah mezi urbánním a rurálním? Přesto by ale neměla být definice měst příliš „ředěna“.

Juliet Carpenter z univerzity Oxford Brookes provedla výzkum zanedbaných městských oblastí a evropských urbánních politik.

Rížská deklarace odkazuje na principy subsidiarity a proporcionality. To vytváří výzvu k dosažení relevantních struktur veřejné správy tak, aby byla urbánní agenda realizována: multiúrovňové struktury veřejné správy svedou dohromady relevantní partnery ke spolupráci horizontální i vertikální, stejně jako mezirezortní i víceúrovňové.

Důležitější je ale potřeba, aby flexibilní a neformální vládní struktury reagovaly na konkrétní výzvy měst. Měly by dát dohromady zainteresované subjekty, které mají skutečný zájem o tuto problematiku: regiony, univerzity, podniky, občanskou společnost, nevládní

organizace a místní komunity, které v Rížské deklaraci nejsou dostatečně zmíněny. Podpora akcí týkajících se místních obyvatel, mobilizující komunitní skupiny, zapojí občany do společné tvorby a společné výstavby města.

Mnohé z těchto problémů nejsou nové. Už v roce 1997 byla na vídeňské konferenci představena iniciativa Evropské komise pod názvem „K urbánní agendě v EU“. V průběhu osmnácti let tyto otázky nastávají znovu a znovu. Jak můžeme přejít od papírování ke skutečné akci? Je zde mnoho řešení:

- Tvorba kapacit mezi zainteresovanými subjekty vedoucích k úspěšnému partnerství. To nevznikne přes noc, vybudování pracovního partnerství je lidsky složité.
- Sdílení znalostí o systémech takových sítí, jako je URBACT. Dobré příklady multiúrovňové veřejné správy mohou být sdíleny šířeji, ačkoli nelze zaručit, že to, co někde funguje, bude také fungovat na jiném místě. Například srovnání ekonomických a sociálních výstupů může vyústit ve velmi odlišné odpovědi v závislosti na tom, z čí perspektivy budou uchopeny.
- Řešení urbánních problémů prostřednictvím inkluzivní a citlivé veřejné správy. Je zde nedostatek otevřenosti vůči pružnějším přístupům a je nezbytné tyto bariéry prolomit. Evropská komise má v této souvislosti příležitost převzít prostřednictvím Urbánní agendy vedoucí pozici a podporovat efektivní struktury veřejné správy včetně všech zainteresovaných subjektů. Klíčová je problematika zapojení místních občanů – je nutno řešit depresivní problémy, jimž města čelí dnes.

Stephane Labonne, vedoucí Odboru evropských záležitostí regionu Île-de-France, se podělil o zkušenosti z nového řídicího orgánu pro strukturální fondy, jenž byl ustaven ve všech francouzských regionech a převzal tak dosavadní celostátní vládní řízení. Tyto řídicí orgány koordinují činnosti na různých administrativních úrovních: vláda, obce a jejich společenství, ostatní správní úrovně, bytové podniky, obyvatelé atd. Pro zvládnutí takto složitých vazeb chtějí regiony změnit způsob koordinace práce z vertikální

na horizontální. Velikost a organizace každé regionální administrativy tomuto účelu odpovídá. Regionální organizace nejsou příliš velké (celkem 400 až 2 000 zaměstnanců) a disponují dostatkem zkušeností. To usnadňuje vnitřní koordinaci mezi jednotlivými rezortními odbory (např. na úseku zaměstnání, bydlení či školství). Dnes má 20 z 22 francouzských regionů zavedeny programy ITI (Integrated Territorial Investment – Integrované územní investice, pozn. překl.), přičemž každý z nich volí vlastní cestu.

Region Île-de-France má 11,2 milionů obyvatel a nachází se v něm 40 % problémových urbánních oblastí ve Francii. Region alokoval ze strukturálních fondů do ITI 100 milionů EUR, což čtyřnásobně převyšuje regulativní požadavky. Mimoto region podporuje investice na základě vztahu „1 euro z regionu na každé 1 euro ze strukturálních fondů“. Prospěch z ITI bude mít dvanact obecních seskupení, která zahrnují 2,3 milionů obyvatel. Projekty jsou integrovány a financovány jak z ERDF (65 %), tak z ESF (35 %). To nebylo možné v předchozí generaci francouzských městských projektů (a stále dosud není u všech regionů ve Francii). Pro spolupráci na místní úrovni zřídil region Île-de-France tým „mobilních zásahových brigád“. Pět lidí bude pomáhat obcím při implementaci jejich projektů. Spolupráce s centrální vládou je obtížnější. Tak například nejsou ITI dostatečně zahrnuty v programu regenerace měst pro období 2014–2020. Urbánní agenda bude vítána, pokud přispěje ke zlepšení víceúrovňové veřejné správy.

Olivier Baudet se zabýval budoucností Urbánní agendy. Jednou z možností je striktně dodržovat pracovní dokument. To znamená, že Evropská komise funguje pouze na své úrovni a zbytek je na úrovni členských států a/nebo měst. Komise má pracovat na zlepšení koordinace a upřednostnit posuzování dopadů na legislativu a zlepšení znalostí o urbánních problémech. Další možnost je inspirace vycházející z makroregionálních strategií. Urbánní agenda v tomto případě disponovala akčním plánem a každá prioritní oblast by byla v členských státech řízena skupinou lidí – konkré-

tní města, konkrétní uskupení. Komise by podporovala implementaci akčního plánu. Lze ale objevit mnoho dalších možných budoucích řešení.

Předseda Evropské komise Jean-Claude Juncker řekl: „Evropská unie musí být velká pro velké věci a malá pro věci malé.“ Dnes existuje množství akutních problémů a priorit k projednání, a to jak interně, tak s členskými státy, z nichž některé Urbánní agendu vítají, jiné ne. K těm prvním patří Nizozemí jako předsednická země EU v prvním pololetí roku 2016. Pracovní dokument je základem. Půjde dále? Je to vhodné, ale ne jisté, a scénář je stále otevřený.

Karel Maier, profesor na FA ČVUT, se věnoval malým a středním městům. Konstatoval, že priority expandují, a to včetně urbánních oblastí malých a středních měst. Okolo 80 % obyvatel České republiky žije ve funkčních urbanizovaných územích, a proto 80 % obyvatel bude Urbánní agendou ovlivněno. Malá a střední města hrají v rámci struktury země významnou roli, a to jako místní i regionální centra. Problémům dnes čelí zejména malá centra v periferních územích.

Jaký způsob řešení můžeme najít pro tato urbanizovaná území? V metropolitních územích se výrazně rozvíjí podíl vysoce specializovaných pracovních míst a tvůrčích odvětví. Urbanizovaná území středně velkých a menších měst by měla usilovat o specializaci založenou na místních zdrojích a doplňovat tak velká města. Je samozřejmě otázkou, jak to provést udržitelně – jaký lidský potenciál bude k dispozici, aby byla území středních a malých měst opravdu takto konkurenceschopná? Nakonec, alespoň prozatím, bude nezbytné uplatnit princip územní solidarity.

Iván Tosics z budapešťského Metropolitního výzkumného ústavu připomněl, že dokument z roku 1997 je dosti podobný nedávno vydané Říšské deklaraci. Panuje obecná shoda, že Urbánní agenda je nutná, a že by měla být „chytrá, zelená a inkluzivní“. Zpráva „Města zítřka“ to pěkně popisuje, ale co je skutečným problémem? Proč potřebují města nový dokument? Jedno německé město chtělo realizovat integrovaný urbánní rozvoj, ale spolko- vá země jej zamítla. Městu nebylo do-

voleno využít 5 % z ERDF pro deprivované oblasti tak, jak plánovalo – muselo je použít na environmentální opatření.

Dalším příkladem nadřazenosti environmentálních či sociálních aspektů je závazná Evropská směrnice o energetické náročnosti budov. Všechny nové budovy musejí do roku 2018 splňovat parametry takřka nulové energetické náročnosti. A do roku 2020 by měly všechny významné urbánní projekty regenerace dosáhnout této úrovně. To vše však povede k obrovskému nárůstu nájemného. Kdo bude schopen platit narůstající nájem? Kdo si vezme odpovědnost za to, že v důsledku velmi přísných environmentálních cílů budou méně majetní doslova vytlačeni ze svých domovů?

Abychom předešli těmto rozporům, je zapotřebí jak urbánních, tak sociálních úprav, které by měly být součástí Urbánní agendy. Zahnutím národních vlád do realizace tohoto dokumentu dosáhneme, že města budou moci zajistit, aby byly zohledněny urbánní i sociální aspekty. Jednou z možných cest je hodnocení územních dopadů (Territorial Impact Assessment, TIA). Je nezbytné provést výzkum, který by ukázal, jak můžeme hodnotit ex ante urbánní a sociální důsledky plánu nebo regulací na místní či národní úrovni.

Další hybnou silou může být „urbánní“ delegát v Evropské komisi, silný komisař, skutečně zastupující všechny typy urbánních oblastí. Je nezbytné, aby byla věnována patřičná pozornost sociálním aspektům. Ani DG Regio and Urban ani DG Employment and Social Affairs nemohly být dosud považovány za silné hráče, zatímco generální ředitelství jiných rezortů EU, například DG Move nebo DG Connect, postupují daleko rychleji a zdá se, že mají i mnohem větší vliv.

Nizozemské předsednictví EU vyhlásilo, že nová Urbánní agenda bude přijata v květnu 2016, ale že bude omezena na dvě nebo tři konkrétní priority, které přinesou konkrétní projekty. To by byla chyba. Nejdůležitější věcí je vyvinout obecný rámec, který by umožnil městům a urbánním oblastem skutečně realizovat integrovaný rozvoj (zahrnující také sociální aspekty) a poskytnout městům dokument, který mohou používat jako nástroj přesvědčující národní vlády, aby

nedělaly něco, co je v rozporu s urbánními a sociálními zájmy. Předseda Juncker správně říká: „budme velcí ve velkých věcech a malí ve věcech malých“, ale také musí uznat, že integrovaný rozvoj urbánních oblastí je velkým problémem. Urbánní oblasti mají v Evropské unii velkou váhu.

Budou-li fungovat dobře, stanou se demokratičtějšími a lidé budou Evropskou unií více uznávat.

Plenární diskuse řešila různé aspekty Urbánní agendy: její působnost, její možné výhody a nedostatky, očekávání na místní úrovni a v rámci různých

národních souvislostí. Vysoká úroveň diskuse potvrzuje, že vědecká komunita shromážděná na konferenci AESOP představuje významný zdroj objasňování cílů budoucí Urbánní agendy, stejně jako podporu její implementace v evropských městech.

*Prof. Anna Geppert, Ph.D.
Institut pro městské a regionální plánování
Université Paris-Sorbonne*

*Dr. Laura Colini
Leibniz- Institute für Raumbezogene Sozialforschung (IRS)
Erkner*

překlad: -lf-

Anglický originál článku vydalo nakladatelství Routledge ve svém časopisu disp – The Planning Review. Český překlad je zveřejněn se souhlasem vydavatele.

ENGLISH ABSTRACT

Urban agenda of the EU: Why, how and for whom?

Report of a round table discussion at the Prague AESOP congress, held on 16 July 2015, by Anna Geppert and Laura Colini

The ministers responsible for territorial cohesion and urban matters in EU member countries gave their assent to the Declaration of Ministers towards the EU Urban Agenda in the Latvian capital Riga on 10 June 2015. The publication of such an important political document, instigated by European institutions, had been expected for nearly two decades.

25 LET EVROPSKÉ POLITIKY URBÁNNÍHO ROZVOJE

Věra Thea Zoubková

Tento článek vzniká v předvečer konání globální konference HABITAT III,¹⁾ na kterou byla Evropská unie pozvána, aby zde představila svou vizi urbánního rozvoje. Má Evropa co nabídnout? Příspěvek shrnuje vývoj evropské urbánní agendy, který během posledních čtyř programových období nejvíce ovlivnily členské státy prostřednictvím svého působení v Radě Evropské unie²⁾ a Evropská komise³⁾ svými exekutivními rozhodnutími.

Téma integrace politiky urbánního rozvoje je velmi aktuální a naléhavé. Více než sedmdesát procent obyvatel Evropy žije ve městech. Evropské metropole jsou místy pro setkávání kultur i politiků, sídly mezinárodních organizací a institucí. Města jsou motory socio-ekonomického rozvoje, uspokojují potřeby občanů, musejí však zároveň odpovídat na výzvy současného globalizovaného světa. Finanční krize, ekonomická stagnace, setkávání, ale i střetávání etnik a kultur, hrozba terorismu, environmentální deprivace a sociální vyloučení jsou jen některými z palčivých problémů, kterým města a obce čelí. Evropským metropolím navíc roste globální konkurence zejména v severoamerických a východoasijských megapolích. V prostředí roztržštěných národních úprav politiky urbánního rozvoje lze jen obtížně hledat rychlou a adekvátní odpověď na tyto výzvy. Proto se Evropská unie (EU) snaží budovat systém jednotné evropské urbánní politiky. Základním argumentem je silná a konkurenceschopná Evropa. A právě společný přístup členských států a vnitrostátních aktérů otevírá cestu k rychlejší reakci a adaptaci urbánního prostředí na změny a zvýšení šancí Evropské

unie na zajištění konkurenceschopnosti, bezpečnosti a trvale udržitelného rozvoje v globalizovaném světě.

Ačkoli urbánní politika svým charakterem patří mezi koordinované politiky EU,⁴⁾ v posledních 25 letech lze zaznamenat rostoucí zájem členských států předsedajících Radě i některých evropských institucí o prosazení integrovaného přístupu k problematice rozvoje a posilování konkurenceschopnosti evropských měst. Tomu však nejprve předcházela vznik regionální politiky Společenství.

Evropská unie – vnitřní urbánní politika

Vznik regionální politiky (1975–1988)

Od založení Evropského hospodářského společenství v roce 1958 bylo jedním z jeho dlouhodobých úkolů dosáhnout politického sjednocení Evropy prostřednictvím ekonomické integrace. Již v polovině 70. let bylo zřejmé, že tohoto cíle bude složité dosáhnout mimo jiné kvůli značným rozdílům mezi bohatými a chudými regiony napříč Evropou. To bylo v roce 1975 jedním z důvodů k vy-

tvoření Evropského fondu regionálního rozvoje, který odčerpal na nové projekty 5 % z celkového rozpočtu Společenství. Poprvé tak došlo k uznání potřeby územní dimenze evropských politik.

Krátce po prvních přímých volbách do Evropského parlamentu v roce 1979 vytvořili poslanci Meziskupinu pro urbánní otázky. I když nebyla orgánem Parlamentu a nevyjadřovala tak jeho oficiální názor, poskytla významnou platformu pro neformální výměnu názorů a vytvořila prostor pro kontakty s občanskou společností.⁵⁾ Katalyzátorem evropské debaty o urbánní problematice se stala městská lobby, reprezentovaná od roku 1986 sdružením největších evropských měst EUROCITIES.⁶⁾ Přestože v tomto období tvořily náklady na regionální politiku, a potažmo také na urbánní problematiku, již 20 % rozpočtu Společenství, o urbánní dimenzi evropské politiky zatím nelze hovořit.

Objevení urbánní agendy (1989–1993)

Prvním opravdovým impulzem ke změně se stalo přijetí Čtvrtého akčního programu pro životní prostředí v roce

1) Konference OSN o bydlení a udržitelném rozvoji měst, která se koná od roku 1976 vždy jednou za dvacet let. Celkově třetí světová konference se uskutečnila v říjnu 2016 v ekvádorském hlavním městě Quitu. Výsledkem konference má být dokument Nová urbánní agenda, vymezující globální strategii udržitelného urbánního rozvoje na příštích dvacet let.

2) Rada Evropské unie (Rada ministrů/Rada) je nepermanentním, kolektivním vrcholným orgánem Evropské unie, který reprezentuje zájmy členských států. Hlavní náplní její činnosti je zajišťování koordinace politik v rámci EU, uzavírání mezinárodních smluv a přijímání legislativy společně s Evropským parlamentem, reprezentantem občanů Unie. Členské státy se střídají v předsednictví Rady po půl roce. Na zasedání Rady členský stát zastupuje, a případně zavazuje ministr, do jehož resortu spadá projednávaná agenda.

3) Evropská komise (Komise) je vrcholný exekutivní orgán Evropské unie, nezávislý na členských státech a hájící zájmy EU. Skládá se z jednotlivých resortů – generálních ředitelství (GR). Komise dbá na dodržování zakládajících smluv Evropské unie, účastní se na tvorbě evropské legislativy, vydává doporučení a stanoviska, vykonává pravomoci v přenesené působnosti, podílí se na zahraniční politice a spravuje rozpočet EU.

4) Jde o politiky, u nichž členské státy přenesly svou působnost na orgány EU jen částečně. Těžiště rozhodování je stále v jejich působnosti. EU smí zasáhnout jen tehdy, když je schopná jednat účinněji než členské státy. Samotná realizace těchto politik tedy spočívá na členských státech, zatímco koordinace a harmonizace spadá do působnosti orgánů Evropské unie.

5) Viz <http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/cs/20150201PVL00010/Organizace#intergroups>.

6) Zakládajícími členy byly Barcelona, Birmingham, Frankfurt nad Mohanem, Lyon, Milan a Rotterdam. Sdružení je otevřeno pro evropská města nad 250 000 obyvatel. V současné době je v něm zapojeno 130 měst.

1987. V něm členské státy mimo jiné podpořily využívání integrovaných postupů při ochraně životního prostředí, a zároveň zavázaly Evropskou komisi (Komise) předložit zprávu, která zhodnotí možnosti spolupráce veřejného a soukromého sektoru při obnově zanedbaných městských lokalit. Odpovědí Komise na tento požadavek byla Cheshireova zpráva z roku 1988. Ta upozornila na kritickou situaci v mnoha evropských městech potýkajících se s ekonomickou krizí, průmyslovou stagnací, vysokou nezaměstnaností a sociálním vyloučením. Kritizovala nedostatečnost programů a finančního zajištění regionální politiky ve prospěch měst, zároveň však hájila intervence nadstátní povahy ve městech na podporu rovného přístupu ke službám a eliminace tržního selhání. Ve zprávě bylo také navrženo vytvoření evropských programů určených přímo na rozvoj bydlení, služeb a revitalizaci brownfieldů.⁷⁾ Krátce nato vydala Komise Zelenou knihu o urbánním prostředí (1990). V ní uznala vliv jednotlivých evropských politik na urbánní prostředí a identifikovala problematické oblasti rozvoje měst (brownfieldy, periferie, kvalita a znečištění životního prostředí). Zároveň navrhla překonat sektorový přístup

politik a zavádět integrované postupy tak, jak to zdůraznil Čtvrtý akční program pro životní prostředí.

Zásadní v tomto okamžiku byla ochota členských států reformovat rozpočet Společenství. S přijetím prvního finančního rámce pro roky 1988–1992 byly razantně navýšeny zdroje ze Strukturálních fondů a Komisi poskytnuty pravomoci v oblasti vyhlášení programů a iniciativ. První pilotní projekty (Urban Pilot Projects/UPP), zaměřené na podporu obnovy a rozvoje měst, začala vytvářet Komise v roce 1989.⁸⁾ Krátce nato byl otevřen také program RECITE (Regions and Cities of Europe) na podporu společných projektů a výměnu zkušeností napříč sítěmi účastnických měst a regionů (např. Eurocities, Quartiers en crise).

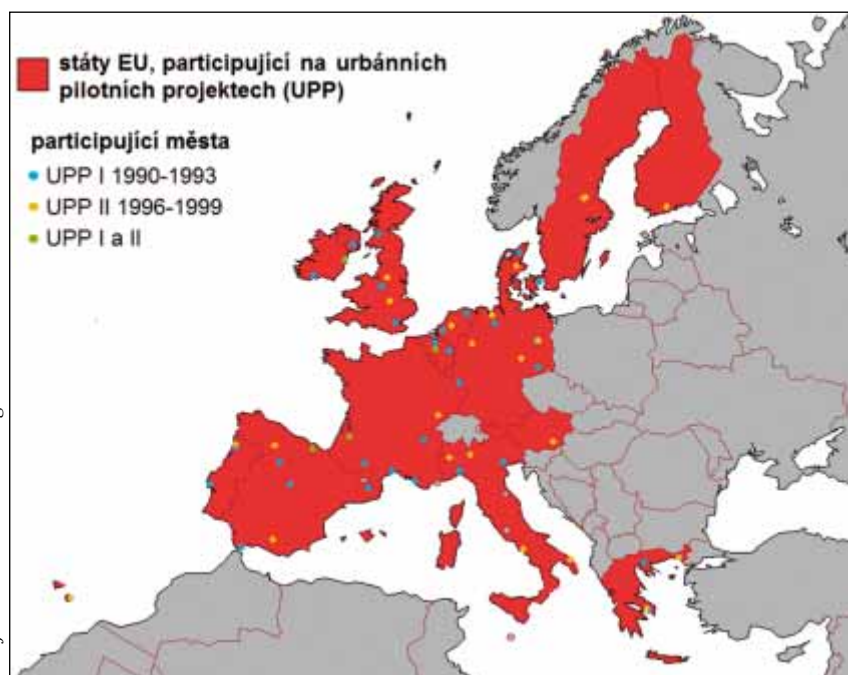
Smlouva o Evropské unii, podepsaná členskými státy Společenství v Maastrichtu v roce 1992, postavila územní soudržnost spolu s monetární unií a jednotným trhem mezi hlavní cíle nově vytvořené unie. Urbánní agenda zůstala i nadále v gesci regionální politiky. Na podporu infrastruktury a životního prostředí nejméně vyspělých regionů vznikl Kohezní fond. Stimulem k další činnosti Komise v oblasti

urbánního rozvoje byla Parkinsonova zpráva (1992), která zhodnotila možnosti a úkoly evropských měst z pohledu budoucí ekonomické a politické integrace a vybídla k většímu zapojení EU do řešení urbánních problémů. Brzy po publikování zprávy začalo Generální ředitelství Komise pro regionální politiku (GR) připravovat novou iniciativu, určenou městům v nadcházejícím programovém období, dotovanou z nástroje Iniciativy Společenství, který umožňoval Komisi využít až 9 % Strukturálních fondů na projekty zvláštního významu pro EU.⁹⁾

Konsolidace urbánní agendy (1994–1999)

V návaznosti na výsledky pilotních projektů z předchozího období vytvořila Komise v roce 1994 program URBAN na podporu rozvoje problematických čtvrtí evropských měst. Program s rozpočtem 600 mil. ecu byl vůbec první iniciativou EU, která se plně soustředila výhradně na urbánní prostředí. Hlavním záměrem bylo podpořit malý počet revitalizačních projektů, které by díky ekonomickým, infrastrukturním a sociálním opatřením znovu integrovaly a propojily cílová území se zbytkem města. Projekty byly vybírány členskými státy a GR pro regionální politiku. Financovány byly z Evropského fondu regionálního rozvoje (ERDF) a z Evropského sociálního fondu (ESF).

Původně bylo podpořeno 50 evropských měst, nakonec se v rámci programu URBAN uskutečnilo 118 projektů a celkové investice dosáhly 1,8 mld. ecu (třetina pocházela z evropských dotací), přestože pravidla pro výběr lokalit byla striktní. Území měst musela na základě indikátorů vykazovat zásadní problémy s výskytem fyzické deprivace, sociálního vyloučení a ekonomické stagnace. Průměrná velikost vybraných oblastí se pohybovala kolem 6 km² s minimálně 20 000 obyvateli. Projekty musely používat integrované postupy a zahrnout všechny lokální aktéry, včetně participace místních občanů. Program URBAN



Obr. 1: Urbánní pilotní projekty 1989–1999

7) Viz Cheshire et al. 1988.

8) Na základě čl. 10 nařízení Rady (EEC) č. 4254/88 o Evropském fondu regionálního rozvoje.

9) Torafides 2003.

byl aplikován většinou ve městech nad 100 000 obyvatel. Průměrná velikost příspěvku na jednu lokalitu byla 10 mil. ecu, výše dotace dosahovala 50 % způsobilých výdajů.¹⁰⁾

Amsterdamská smlouva z roku 1997 potvrdila důležitost územní soudržnosti a zdůraznila potřebu spolupráce mezi členskými státy na snižování nezaměstnanosti.¹¹⁾ Poprvé byl v Evropské unii smluvně zakotven princip udržitelného rozvoje. V květnu 1997 představila Komise analýzu problémů a příležitostí evropských měst,¹²⁾ která se stala základem pro pilotní projekt sběru statistických dat z měst napříč Evropou (Urban Audit). V červnu téhož roku byla urbánní problematika zařazena poprvé v historii na program jednání evropských ministrů pro územní plánování, a to v rámci předsednictví Nizozemí v Radě EU. Diskuse sice nepřinesla žádný konkrétní posun v institucionalizaci urbánní politiky,¹³⁾ ale stála u zrodu častějšího zapojování předsedajících zemí do snah o řešení urbánní problematiky na evropské úrovni.

Sérii „urbánně aktivních“ předsednictví zahájila Velká Británie v první polovině roku 1998. Navrhla vytvořit neformální síť členských států, které by si vyměňovaly zkušenosti z některých oblastí urbánní politiky,¹⁴⁾ především z dobré praxe při řešení násobné deprivace, problémů životního prostředí a zapojování obyvatel.¹⁵⁾ Hned nato ve druhé polovině roku 1998 navázalo předsednictví Rakouska. Pod jeho patronací se ve Vídni konalo první evropské Urbánní fórum za účasti 700 politiků, odborníků, zástupců měst a neziskových organizací z členských zemí EU, na kterém byl prezentován a diskutován Akční plán Komise pro udržitelný rozvoj měst.¹⁶⁾ Zdůrazňoval potřebu větší „citlivosti“ politik EU vůči mės-

tům, lepší koordinace a cílenosti činnosti Společenství při řešení urbánních problémů.¹⁷⁾ Zaměřil se na posilování lokální samosprávy, ekonomiky a zaměstnanosti a podporu rovnosti, sociální inkluze a zlepšování urbánního životního prostředí.¹⁸⁾ Plán byl účastníky fóra velmi kladně přijat a stal se novým impulzem pro činnost Komise v dalším období.

Německo během svého předsednictví v první polovině roku 1999 učinilo důležitý krok – propojilo urbánní agendu s politikou územní soudržnosti a politikou regionálního rozvoje. Na zasedání ministrů v Postupimi v květnu 1999 byl přijat definitivní návrh Evropské perspektivy územního rozvoje (ESDP), diskutované v EU již od roku 1993. Cílem dokumentu bylo prohloubení integrace a územní koordinace společného evropského prostoru v zájmu posílení územní soudržnosti, zachování přírodních zdrojů a kulturního dědictví a větší konkurenceschopnosti území v globálním měřítku. Pro dosažení těchto cílů ESDP stanovila tři základní úkoly:

- 1) rozvíjet polycentrický, vyvážený městský systém a posílit partnerství mezi urbánními a venkovskými oblastmi;
- 2) podpořit rozvoj integrované dopravy a komunikačních systémů;
- 3) zajistit ochranu a rozvoj přírodního a kulturního dědictví.

Ministři zdůraznili potřebu větší spolupráce mezi regiony a místními orgány nejen na vnitrostátní úrovni, ale také bez ohledu na státní hranice. ESDP se tak stala referenčním dokumentem pro podporu spolupráce členských států, jejich regionů, lokálních samospráv a Komise.

Práci předchozích předsednictví završilo v tomto programovém období Finsko, které se na setkání ministrů v Tam-

pere v říjnu 1999 přidalo k iniciativě rozvoje spolupráce, představené Velkou Británií, a posunulo dále také snahu o implementaci ESDP. Finsko navrhlo posílit společný výzkum měst a prosadilo vznik expertní Skupiny pro urbánní rozvoj, která začala vyvíjet činnost v roce 2000 v rámci Výboru pro územní rozvoj (CSD).¹⁹⁾ Na setkání ministrů byl také odsouhlasen akční plán pro implementaci ESDP, který mimo jiné podpořil větší spolupráci s cílem:

- 1) identifikovat společné priority v oblasti urbánního rozvoje s přihlédnutím k rozmanitosti městského prostředí v rámci Evropy;
- 2) zhodnotit potřebu výměny zkušeností nad rámec dosavadní spolupráce a případně iniciovat další sítě dobré praxe.

Uznání role měst (2000–2006)

Během francouzského předsednictví v Radě ve druhé polovině roku 2000 byl ministry přijat první víceletý program, který se zabýval spoluprací členských zemí EU v oblasti urbánní politiky. Akční program z Lille navrhl soubor devíti priorit pro zlepšení přípravy a provádění urbánní politiky:

- 1) uznání role měst v územním rozvoji,
- 2) nový přístup urbánních politik jak na národní úrovni, tak na úrovni Společenství;
- 3) podpora zapojení občanů;
- 4) větší pozornost sociální a etnické segregaci;
- 5) podpora integrovaného a vyváženého rozvoje měst;
- 6) podpora partnerství veřejného a soukromého sektoru;
- 7) sdílení zkušeností a vytváření sítí dobré praxe;
- 8) podpora moderních technologií při řízení měst;
- 9) prohlubování znalosti městského prostředí na základě dalších analýz.

10) Zdroj: URBAN, NODUS.

11) Viz Treaty of Amsterdam Amending the Treaty of the European Union, the Treaties Establishing the European Communities and Certain Related Acts, 97/C 340/01.

12) Viz CEC (1997).

13) Srov. Van den Berg et al. (2007).

14) Viz Atkinson (2001).

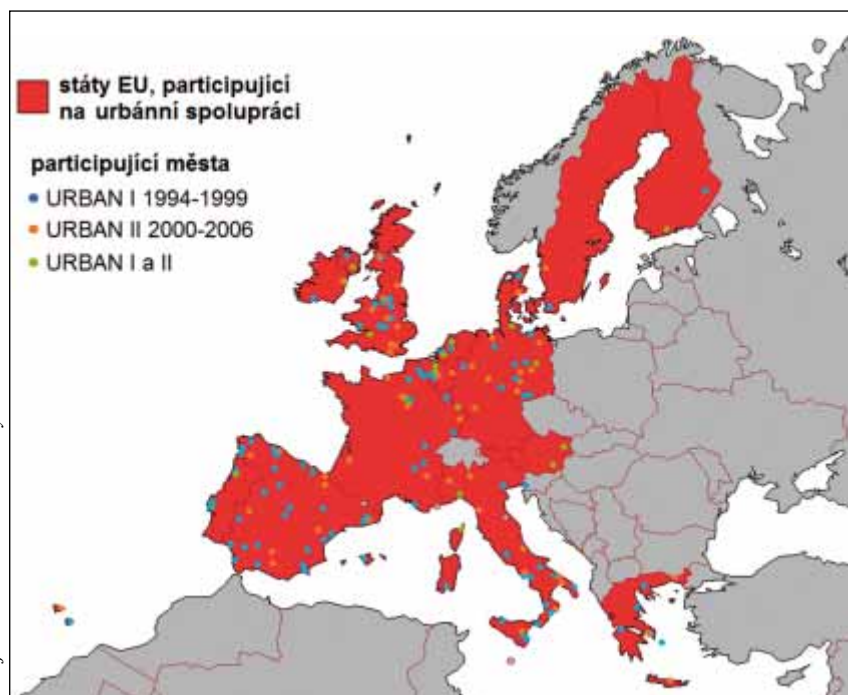
15) Srov. UEI (1999): 2.

16) Sustainable Urban Development in the European Union: a Framework for Action.

17) Srov. CEC (1998): 4; Aldskogius (2000): 9.

18) Viz CEC (1998).

19) Sdružuje zástupce členských států a Komise.



Obr. 2: Evropská urbánní spolupráce v letech 1994–2006 v rámci programů URBAN

Na iniciativu URBAN, vyhlášenou Komisí již v předchozím období, navázal v roce 2000 program URBAN II, a právě v jeho rámci se na základě závazku Akčního programu z Lille začala od roku 2002 rozvíjet síť URBACT, podporující výměnu informací a zkušeností v oblasti udržitelného rozvoje měst napříč EU.

Urbánní agendě se věnovalo také dánské předsednictví v roce 2002, během kterého byla schválena tzv. Kodaňská charta. Ministři v ní refletovali vliv globalizace na evropský regionální a urbánní rozvoj. Pro lepší zvládání důsledků globalizace, zachování růstu, udržitelnosti, evropské identity a rozmanitosti byly stanoveny základní principy:

- 1) integrovaný, koordinovaný přístup k řešení konfliktů v území;
- 2) princip partnerství;
- 3) podpora diverzity kultur a lokální identity;
- 4) posílení participace obyvatel;
- 5) zvýšení dostupnosti dopravy, zaměstnání, bydlení, vzdělání, služeb.

Charta kladla také důraz na integraci strategií městského růstu do kontextu regionálního rozvoje.²⁰⁾

K dalšímu posunu v pojetí urbánní agendy došlo v roce 2004, krátce po rozšíření EU o státy střední a východní Evropy. V průběhu nizozemského předsednictví ve druhé polovině roku 2004 schválili ministři pro územní plánování a regionální rozvoj dokument Urban Acquis, který shrnul hlavní zásady uceleného přístupu k městské politice. Prioritami se stala hospodářská konkurenceschopnost, sociální soudržnost a kvalita životního prostředí města. Urban Acquis zdůrazňoval vzájemnou vyváženost priorit, potřebu integrace sektorových politik na národní, regionální a místní úrovni a význam partnerství mezi jednotlivými úrovněmi státní správy a zapojení všech zainteresovaných subjektů. Z územního hlediska Urban Acquis podpořil zacílení politik na řešení sociálních problémů v zanedbaných, sociálně vyloučených lokalitách ve vazbě na hospodářské příležitosti v širším regionu.

Ve snaze intenzifikovat výměnu zkušeností byla po nizozemském předsednictví založena Evropská urbánní znalostní síť (EUKN), která prostřed-

nictvím společného internetového portálu začala poskytovat svým členům příklady dobré praxe v oblasti udržitelného rozvoje evropských měst. Účastníky projektu se staly členské státy EU, sdružení evropských měst EUROCIITIES a města, participující v programu URBACT.

Poslední předsednickou zemí programového období 2000–2006, aktivně prosazující urbánní problematiku v rámci své agendy, byla Velká Británie v druhé polovině roku 2005. Na závěr jejího předsednictví byla ministry pro územní rozvoj přijata Bristolská dohoda, která znamenala změnu ve vnímání urbánní politiky na evropské úrovni. Poprvé byl oceněn a uznán význam měst pro další rozvoj Evropy, v příloze dohody bylo navíc definováno osm charakteristik udržitelného sídla, které by mělo být aktivní, komplexní a bezpečné, dobře řízené, projektované a vybudované, s dobrým spojením a službami, citlivé k životnímu prostředí, prosperující a spravedlivé ke všem.

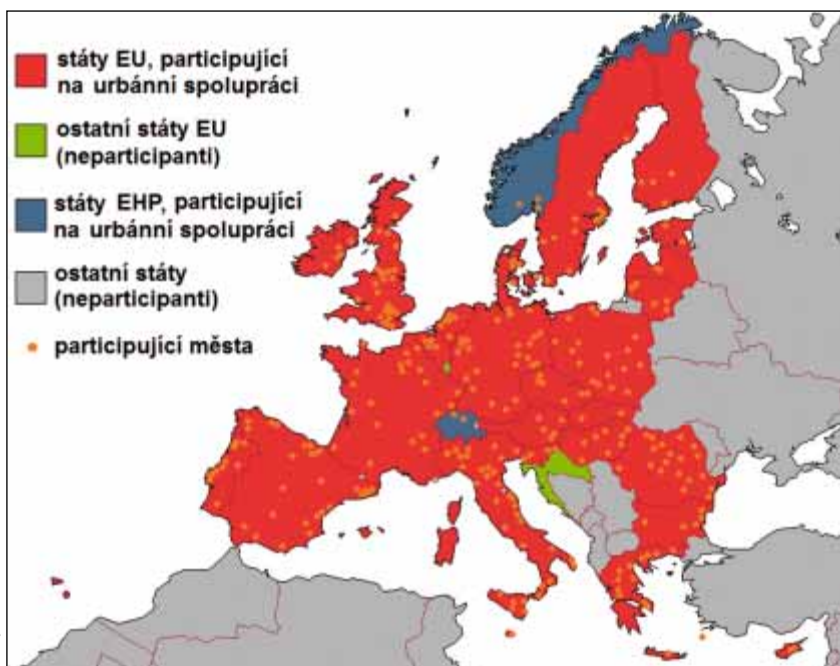
Rozvoj a diverzifikace urbánní agendy (2007–2013)

Strukturální fondy se v programovém období 2007–2013 více zaměřily na řešení problémů městského prostředí zvláště v nových členských státech střední a východní Evropy, které se potýkaly s následky socialistického územního plánování a konverzí hospodářství.²¹⁾ Například v České republice podpořil Integrovaný operační program zlepšení situace v problémových sídlištích, Operační program Životní prostředí věnoval prostředky na regeneraci urbanizované krajiny, sociální integraci příslušníků romských lokalit řešil Operační program Lidské zdroje a zaměstnanost.

Program URBAN byl po dvou cyklech (1994–1999 a 2000–2006) ukončen a nově byl Komisí vyhlášen program URBACT na podporu výměny znalostí a zkušeností evropských aktérů urbánní politiky. K němu postupně

20) Parkinson 2005.

21) Viz čl. 8 nařízení (ES) č. 1083/2006.



Obr. 3: Evropská urbánní spolupráce v letech 2007–2013 v rámci programů URBACT

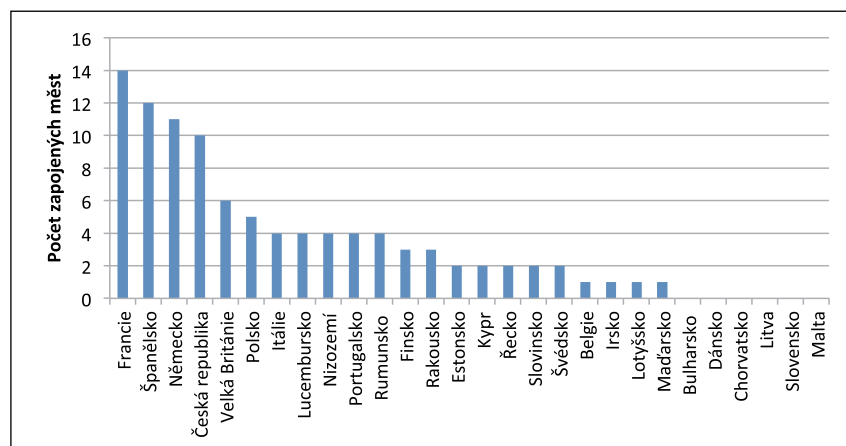
přibýly také iniciativy JASPERS, JEREMIE, JASMINE a JESSICA.²²⁾ Poprvé se do programů vyhlašovaných Komisí zapojily nové členské státy, a navíc také Norsko a Švýcarsko, členské státy Evropského hospodářského prostoru (EHP).

Problematika urbánního rozvoje byla součástí agendy Německa, které stálo v čele Rady hned na začátku nového programového období v první polovině roku 2007. Na neformálním zasedání v Lipsku v květnu 2007 schválili ministři pro urbánní politiku Lipskou chartu o udržitelných evropských městech, ve které se zavázali uplatňovat integrovaný přístup při regeneraci znevýhodněných čtvrtí měst a na národní úrovni vytvořit odpovídající rámec pro jeho implementaci. Charta zdůraznila také nutnost stanovit na národní úrovni hlavní principy rozvoje měst a vytvořit s pomocí strukturálních fondů pobídky pro inovační řešení.

V Lipsku byla také schválena Územní agenda Evropské unie. Dokument umístil problematiku měst do kontextu území a územní soudržnosti. Stavěl

na cílech ESDP a v tomto duchu vymezil priority územního rozvoje v Evropské unii, kterými se staly:

- 1) posílení polycentrického rozvoje a inovací prostřednictvím vytváření sítí městských regionů a měst;
- 2) vytváření partnerství venkovských a městských oblastí;
- 3) podpora regionálních seskupení pro posílení hospodářské soutěže;
- 4) posílení a rozšíření transevropských sítí;



Graf 1: Zapojení členských států EU do Referenčního rámce pro udržitelná evropská města podle Marseillské deklarace

Zdroj dat: RFSC (2015)

- 5) podpora transevropského řízení rizik včetně dopadů způsobených změnami klimatu;
- 6) posílení ekologických struktur a kulturních zdrojů.

O prosazení priorit Lipské charty do politické praxe se aktivně zasazovalo francouzské předsednictví, na jehož závěr byla v Marseille 25. listopadu 2008 schválena tzv. Marseillská deklarace. Ve svých závěrech stanovila tři priority pro následující období:

- 1) implementace Lipské charty a její integrace do problematiky územní soudržnosti;
- 2) rozvoj měst zohledňující probíhající klimatické změny;
- 3) nutnost využití politiky soudržnosti při podpoře integrovaného rozvoje měst.

Pro podporu praktického uplatnění integrovaného přístupu v urbánním rozvoji navrhla Francie vytvoření Referenčního rámce pro udržitelná evropská města, nástroje k vytvoření společné metodiky obsahující kritéria a indikátory, významné pro společný postup při zajišťování udržitelného rozvoje měst v EU.

V roce 2010 se k urbánní agendě přihlásilo Španělsko. Během jeho předsednictví v Radě byla podepsána tzv. Toledská deklarace (22. června 2010), která zdůraznila potřebu vypracová-

22) JASPERS (Joint Assistance to Support Projects in European Regions) – společná pomoc a podpora poradenství při realizaci velkých infrastrukturních projektů.
 JEREMIE (Joint European Resources for Micro to Medium Enterprises) – pomoc finančním zprostředkovatelům (zápůjčkové fondy, fondy rizikového kapitálu atd.) na investice do malých a středních podniků.
 JASMINE (Joint Action to Support Micro-finance Institutions in Europe) – technická pomoc poskytovatelům mikroúvěrů.
 JESSICA (Joint European Support for Sustainable Investment in City Areas) – podpora pro udržitelné investice a růst v městských oblastech, fondům městského rozvoje, investicím do partnerství veřejného a soukromého sektoru.
 Zdroj: <https://www.euroskop.cz/9217/sekce/iniciativy-kohezní-politiky/>.

ní společné evropské urbánní agendy. Doporučila proto napojovat aktivity po sobě jdoucích předsednictví, posilovat agendu nejen v rámci politiky soudržnosti, ale také v rámci spolupráce a většího propojení s územní problematikou. Ministři zároveň podpořili pokračování procesu implementace Referenčního rámce pro udržitelná evropská města. Jeho činnost se poté podařilo nastartovat v roce 2011 a dosud se do něj zapojilo 22 z 28 členských států EU.

Vytvoření společné evropské městské agendy podpořil v roce 2011 Evropský parlament²³⁾ a v roce 2013 také Výbor regionů.²⁴⁾ Význam urbánní dimenze pro hospodářský, sociální a územní rozvoj v EU byl potvrzen v roce 2012 přejmenováním Generálního ředitelství Evropské komise pro regionální politiku, pod které problematika měst spadá, na Generální ředitelství pro regionální a urbánní politiku.²⁵⁾

Prohlubování urbánní dimenze politiky soudržnosti (2014–2020)

V polovině roku 2013 přišla skupina členských států v čele s Nizozemskem a Belgií s návrhem společné městské agendy, jenž byl dále rozpracován litevským, řeckým a italským předsednictvím.²⁶⁾ Na svém zasedání v červnu 2015

schválila Rada EU Řízkou deklaraci. V ní byla poprvé uznána role a důležitost malých a středních měst pro vyvážený územní rozvoj a dosažení společných cílů EU.²⁷⁾ Ministři také podpořili spolupráci členských zemí, Komise, Evropské investiční banky, regionů a měst na přípravě urbánní agendy EU. Důraz byl kladen na odstraňování administrativních překážek, využívání integrovaných postupů a posilování spolupráce mezi městy všech velikostních kategorií napříč Evropou. Schválení konečného návrhu společné urbánní agendy EU, tzv. Amsterdamského paktu, bylo naplánováno na 30. května 2016.

Z hlediska financování programů urbánního rozvoje došlo pro období 2014–2020 k podstatnému posílení městského rozměru politiky soudržnosti.²⁸⁾ Minimálně 50 % prostředků Evropského fondu pro regionální rozvoj (ERDF), tedy přibližně 80–90 miliard eur, má být prostřednictvím operačních programů investováno v městských oblastech, přičemž členské státy musejí vyhradit nejméně 5 % svého vnitrostátního přidělu prostředků z ERDF (v rámci cíle Investice pro zaměstnanost a růst) na podporu integrovaných strategií udržitelného rozvoje měst.²⁹⁾ K tomuto účelu lze využít integrované územní investice, zvláštní operační programy nebo prioritní osy.³⁰⁾ Kromě toho jsou zaváděny nové nástroje³¹⁾

na podporu inovací v oblasti urbánního rozvoje³²⁾ a na prohloubení diskuse o uskutečňování městské dimenze v politikách EU.³³⁾

Evropská unie – vnější urbánní politika

Evropská unie v posledních 25 letech rozšířila svou působnost a prohloubila spolupráci v oblasti urbánního rozvoje nejen mezi členskými státy, ale také na mezinárodním poli v rámci politiky sbližování se státy Latinské Ameriky a v rámci politiky sousedství a partnerství se státy východní Evropy a jižního a východního Středomoří.

Latinská Amerika

Na společném summitu Evropské unie a Latinské Ameriky ve Valparaísu v roce 1992 byl přijat návrh EU na vytvoření programu urbánní spolupráce. Poté začalo období příprav a konkretizace plánu, až v roce 1995 schválila Evropská komise první program podpory decentralizované spolupráce URB-AL. Společné projekty, koordinované účastnickými městy a dotované Evropskou komisí, se otevřely pro města, regiony a další lokální aktéry z členských států EU (v té době 15 států) a osmnácti vybraných států iberské Ameriky.

Zdroj dat: URB-AL

Evropská unie			Latinská Amerika			
Belgie	Itálie	Rakousko	Argentina	Honduras	Mexiko	Salvador
Dánsko	Lucembursko	Řecko	Bolívie	Chile	Nikaragua	Uruguay
Finsko	Německo	Španělsko	Brazílie	Kolumbie	Panama	Venezuela
Francie	Nizozemí	Švédsko	Ekvádor	Kostarika	Paraguay	
Irsko	Portugalsko	Velká Británie	Guatemala	Kuba	Peru	

Tab. 1: Státy s možností účasti na programu spolupráce EU a Latinské Ameriky v oblasti urbánního rozvoje v roce 1995

23) Viz Komise (2014).

24) Viz Stanovisko Výboru regionů – Směrem k integrované městské agendě pro EU, 2014/C 271/03, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2014.271.01.0011.01.CES. Výbor regionů je od roku 1994 poradním orgánem EU. Vyjadřuje stanoviska regionálních a místních samospráv k připravované legislativě a rozhodnutím evropských institucí, která mají dopad na regionální nebo místní úroveň.

25) Komise (2014).

26) Srov. op. cit.

27) V EU je 8 000 malých a středních měst, v nichž žije celkem 25 % evropské populace. Zdroj: EUKN (2015): <http://www.eukn.eu/news/detail/latvian-presidenc-signs-declaration-of-ministers-towards-the-eu-urban-agenda/>.

28) Viz http://ec.europa.eu/regional_policy/cs/information/publications/guidelines/2015/guidance-for-member-states-on-integrated-sustainable-urban-development-article-7-erdf-regulation.

29) Komise (2014).

30) Viz čl. 7 odst. 2 nařízení č. 1301/2013 o ERDF.

31) Jde o studie a pilotní projekty za účelem určování nebo testování nových řešení problémů, týkajících se udržitelného rozvoje měst. Srov. čl. 8 odst. 1 nařízení č. 1301/2013 o ERDF.

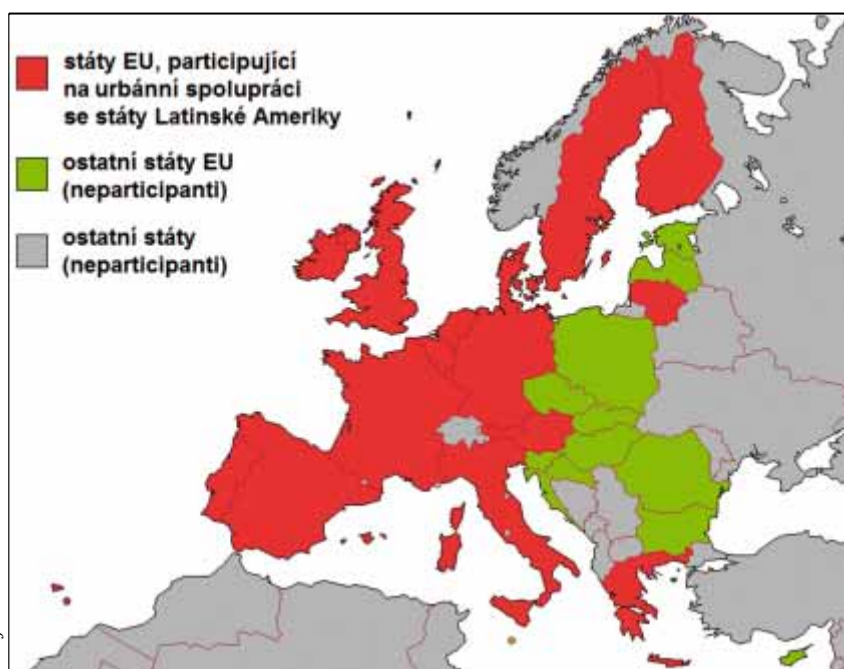
32) Viz Inovační opatření v oblasti udržitelného rozvoje měst, článek 8 nařízení č. 1301/2013 o ERDF.

33) Viz Sít' pro rozvoj měst, článek 9 nařízení č. 1301/2013 o ERDF.

Cílem podpory bylo pomoci zrealizovat některé finančně náročné projekty a přivést účastníky ke spolupráci a sdílení zkušeností. V konečném důsledku bylo hlavní ambicí programu posílení hlasu samospráv v dialogu s ostatními lokálními partnery při rozhodování o budoucnosti území. Města a regiony se mohly zapojit do programu podpory EU bez ohledu na svou velikost. Projekty byly rozvíjeny v rámci osmi tematických sítí (drogy a město, památková péče, demokracie ve městě, ekonomický rozvoj, sociální politika, životní prostředí, řízení a kontrola urbanizace a doprava). V druhém programovém období v letech 2000–2006 přibýlo k původním osmi dalším pět tematických sítí (financování a participace obyvatel, boj s chudobou, podpora žen v řídicích funkcích, informační technologie a bezpečnost obyvatel). A v právě dobíhající třetím programovém období se mohla města a regiony zapojit již do celkem 20 tematických sítí (regenerace území a sociální dimenze, sociální koheze a integrace, integrovaný management území, rovnost a občanské soužití, redukce odpadů a recyklace, integrovaná sociální politika, městské prostředí v chráněném území, posilování produkčních vazeb, municipální vládnutí, integrovaný urbánní rozvoj, vzdělávání a zaměstnanost žen, udržitelný turismus, inkluzivní a participativní rozvojové strategie, prevence



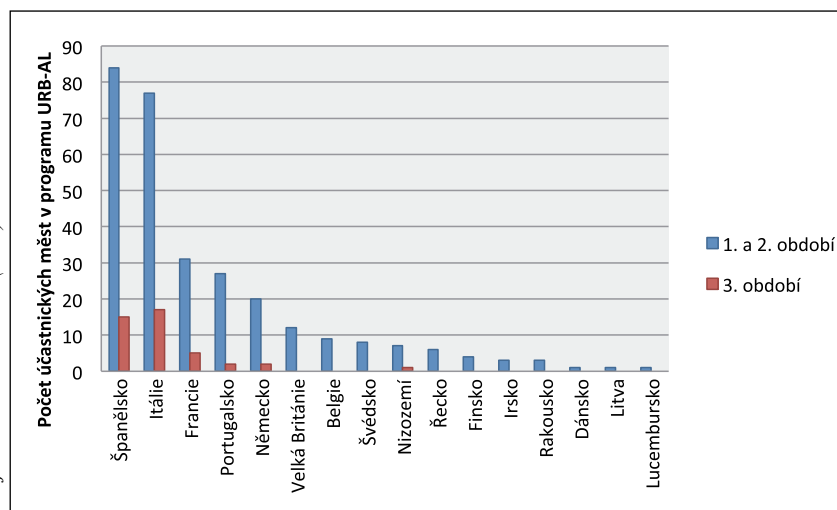
Obr. 5: Participace států Latinské Ameriky na programu decentralizované spolupráce URB-AL



Obr. 4: Členské státy EU participující na programu decentralizované spolupráce URB-AL s Latinskou Amerikou

kriminality, reurbanizace, rozvoj lokální výroby, sociální podnikání a ekologické zpracování odpadu, lokální rozvoj a vylidňování, participativní management území a institucionální reforma).

Projekty vždy spolufinancovala účastnická města a regiony z Evropy a Latinské Ameriky, nejvýznamnější objem prostředků však poskytl Evropská komise. Celkový rozpočet v každém programovém období byl 50 milionů eur. V prvním období měly projekty finanční strop ve výši 100 000 ecu a mohly počítat s pomocí EU až do výše 50 procent celkového rozpočtu, v druhém období získaly projekty grant až do výše 800 000 eur s možností zisku dotace až do 70 procent způsobilých nákladů. V současnosti dobíhající třetí fázi bylo k dispozici maximálně 1 870 787 eur na projekt s možností finančního příspěvku od Evropské unie až do výše 80



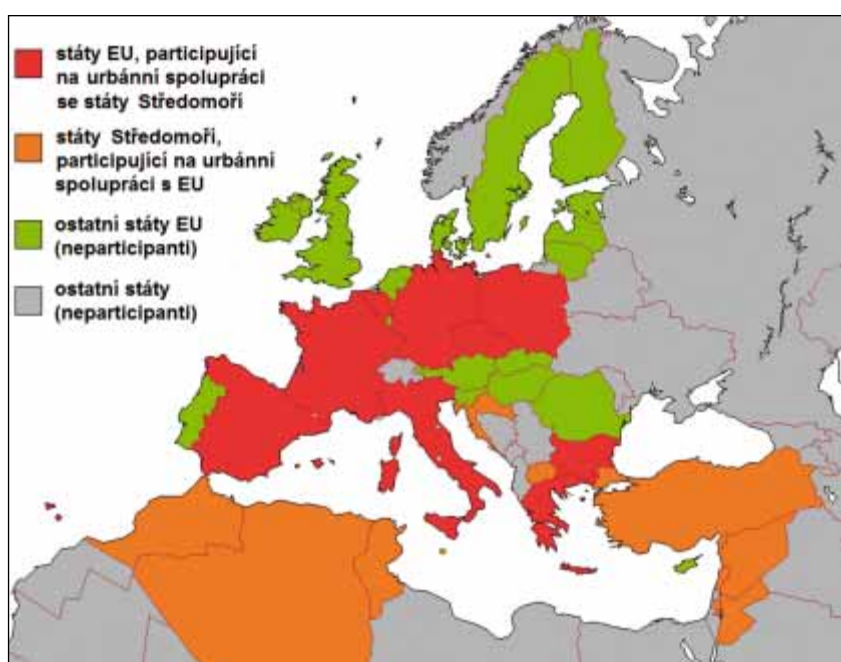
Graf 2: Účast měst z Evropské unie v programu URB-AL

V souvislosti s rozvojem Východního partnerství³⁴⁾ byl v roce 2009 iniciován program lokální spolupráce CIUDAD, financovaný z prostředků Nástroje evropského sousedského partnerství (ENPI). V programovém období 2009–2013 se mohla do projektů zapojit města z EU, 10 středomořských³⁵⁾ a 7 východoevropských států včetně Ruska.³⁶⁾ Rozpočet programu byl stanoven na 14 milionů eur. Projekty spolupráce měst se týkaly udržitelného využívání vodních zdrojů, plánování městské dopravy, regenerace městského prostředí, snižování a prevence tvorby odpadů, sociální inkluze, památkové péče, udržitelného turismu, řešení problémů mi-

procent způsobilých nákladů. Ze strany evropských partnerů projevil zájem o účast hlavně státy ze Středomoří – Španělsko, Portugalsko, Francie a Itálie. V Latinské Americe byly hlavními příjemci pomoci Argentina, Brazílie, Chile, Kolumbie a Mexiko.

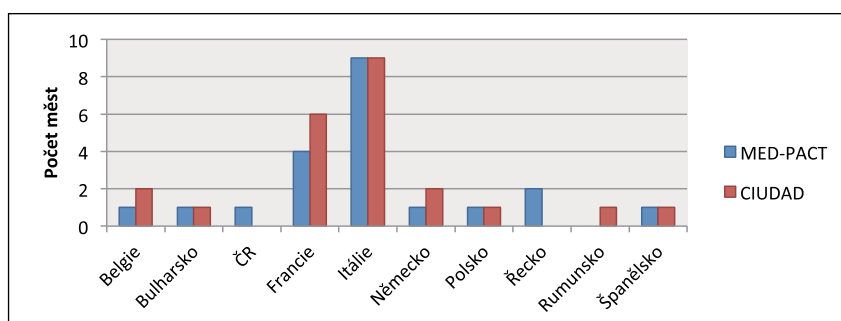
Jižní a východní spolupráce

Spolupráce evropských měst s lokálními partnery ze Severní Afriky a Středního východu se začala rozvíjet v roce 2006 v rámci politiky sbližování Evropské unie s jižním a východním Středomořím (Barcelonský proces/EURO-MED). Nově vytvořeného programu MED-PACT, financovaného z nástroje Mesures d'accompagnement (MEDA), se mohla účastnit města z EU a z Alžírsko, Egypta, Izraele, Jordánska, Libanonu, Maroka, Palestiny, Sýrie, Tuniska a Turecka. Rozpočet pro období 2006–2010 činil 5 milionů eur. Projekty spolupráce měst se týkaly integrace znevýhodněných skupin obyvatel a menšin, nakládání s odpady, podpory lokálního ekonomického rozvoje, definování urbánní politiky a integrovaného městského rozvoje. Spolupráce v programu MED-PACT se účastnila města z devíti států EU včetně České republiky (Ústí nad Labem).



Zdroj dat: URB-AL

Obr. 6: Urbánní spolupráce členských států EU a států Středomoří v programovém období 2006–2010



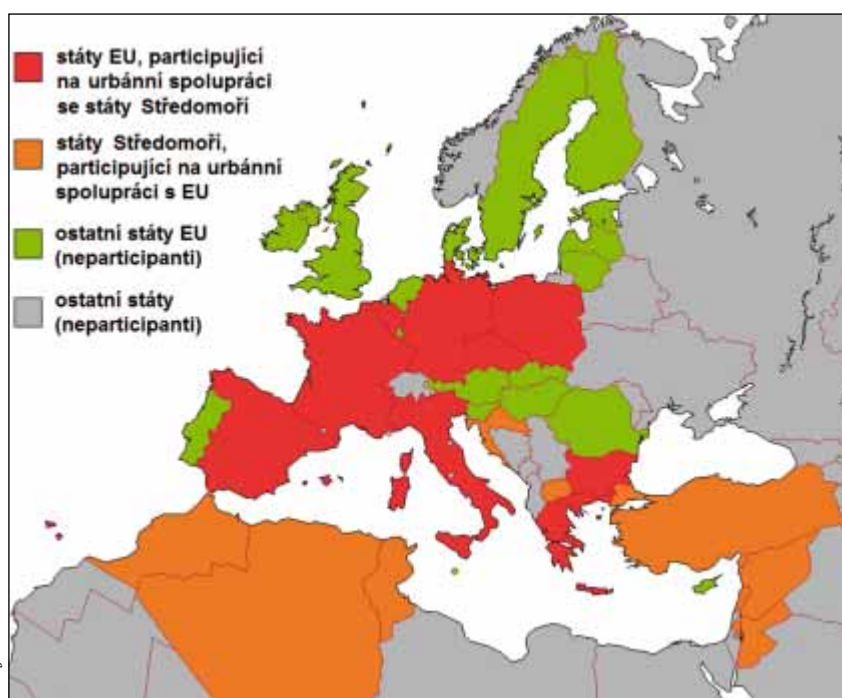
Zdroj dat: MED-PACT, CIUDAD

Graf 3: Účast měst z Evropské unie na programech MED-PACT a CIUDAD

34) Projekt těsnější spolupráce EU se šesti státy východní Evropy a Kavkazu, schválený v květnu 2008 v Bruselu a zahájený během českého předsednictví v Radě EU v první polovině roku 2009.

35) Alžírsko, Egypt, Izrael, Jordánsko, Libanon, Maroko, Palestina, Sýrie, Tunisko a Turecko. Sýrii bylo členství v průběhu programu pozastaveno z důvodu nestabilní vnitropolitické situace.

36) Arménie, Ázerbájdžán, Bělorusko, Gruzie, Moldávie, Ukrajina a Rusko.



Obr. 7: Urbánní spolupráce členských států EU, Středomoří a východní Evropy v programovém období 2009–2013

grace a participace obyvatel. Spolupráce v programu CIUDAD se účastnila města z osmi států EU.

Závěr

V posledních 25 letech bylo možné zaznamenat rostoucí zájem členských států a vrcholných institucí Evropské

unie o vytvoření jednotné urbánní politiky. V počáteční fázi došlo k uznání role měst na celkovém ekonomickém rozvoji Evropy. Poté byly postupně vymezovány problémy, které by měly být řešeny na úrovni EU, a identifikovány nejvhodnější přístupy k intervenci v městském prostředí. Ukázalo se také, že urbánní agendu nelze formulovat izolovaně, ale měla by být plně

v souladu s celkovými cíli a strategiemi EU tak, aby byla zajištěna územní a sociální soudržnost.

Po fázi experimentování v pilotních projektech spustila Evropská komise v polovině 90. let řadu programů a iniciativ na podporu rozvoje měst a obcí. Mezi hlavní priority patřila regenerace upadajících čtvrtí, zlepšení životního prostředí a dostupnosti bydlení, služeb a vzdělání, posílení participace občanů, odstraňování segregace, vytváření partnerství veřejného a soukromého sektoru a sdílení zkušeností. Úhelným kamenem se stal integrovaný a koordinovaný přístup k řešení konfliktů v území a princip udržitelného urbánního rozvoje. Díky těmto aktivitám byla posílena angažovanost měst v oblasti tvorby a provádění politik na evropské a vnitrostátní úrovni. Integrovaná se urbánní agenda však také vytvořila novou platformu pro poskytování rozvojové pomoci a prostředek k prosazování principů evropské politiky i za hranicemi členských států.

Evropská unie získávala v posledním čtvrtstoletí významné zkušenosti v oblasti koordinované urbánní politiky. Na nadcházející globální konferenci HABITAT III tak může jistě přispět k mezinárodní debatě o udržitelném městském rozvoji.

Rok	Předsednictví v Radě EU	Aktivita Rady v oblasti urbánního rozvoje	Důležité konference
1997	Nizozemsko	1. jednání evropských ministrů o urbánní problematice	Evropské urbánní fórum
1998	Velká Británie	Urban Exchange Initiative I	
	Rakousko	→	
1999	Německo	Urban Exchange Initiative II Evropská perspektiva územního rozvoje	
	Finsko	Urban Exchange Initiative III Akční plán pro implementaci ESDP	Summit evropských měst
2000	Francie	Akční program z Lille	
2002	Dánsko	Kodaňská charta	
2004	Nizozemsko	Urban Acquis	
2005	Velká Británie	Bristolská dohoda	
2007	Německo	Lipská charta o udržitelných evropských městech Územní agenda EU	Konference EUKN: Města příležitosti Evropský summit regionů a měst
2008	Francie	Marseillská deklarace	
2009	Česko	Hodnotící zpráva o implementaci Lipské charty	
	Švédsko	→	Konference EUKN: Město, mládež, migranti

Rok	Předsednictví v Radě EU	Aktivita Rady v oblasti urbánního rozvoje	Důležité konference
2010	Španělsko	Toledská deklarace	Evropské fórum architektonických politik Konference EUROCITIES Konference URBACT
	Belgie	<i>Setkání tria ES-BE-H s předsedou Mezi-skupiny pro urbánní otázky Evropského parlamentu</i>	
2011	Maďarsko	→	Evropské fórum architektonických politik
	Polsko	Zpráva o urbánní dimenzi kohezní politiky po roce 2013	
2012	Kypr	→	Konference EUKN: Upadající lokality Konference EUKN: Energeticky efektivní města CITIES – Města zítřka: Investování v Evropě
2013	Litva	<i>Rozpracován návrh městské agendy³⁷⁾</i>	
2014	Řecko		
	Itálie		
2015	Lotyšsko	Rižská deklarace	
2016	Nizozemí	Amsterdamský pakt	Veletrh inovací 2016: Města budoucnosti Setkání primátorů hlavních měst členských států Konference Výboru regionů o urbánní agendě EU

Tab. 2: Aktivita Rady EU v oblasti urbánní politiky (1997–2016)

Rok	Programy a iniciativy			
	Vnitřní urbánní spolupráce		Vnější urbánní spolupráce	
1989	URBAN PILOT PROJECTS	RECITE I	URBAN I	URB-AL I
1990				
1991				
1992		URBACT I	URBAN II	URB-AL II
1993				
1994				
1995				
1996		URBACT I	URBAN II	URB-AL II
1997				
1998		URBACT I	URBAN II	URB-AL II
1999				
2000	URBACT II	URBAN II	URB-AL II	
2001				
2002	URBACT II	URBAN II	URB-AL II	
2003				
2004	URBACT II	URBAN II	URB-AL II	
2005				
2006	URBACT II	URBAN II	URB-AL II	
2007				
2008	URBACT II	URBAN II	URB-AL II	
2009				
2010	URBACT II	URBAN II	URB-AL II	
2011				
2012	URBACT II	URBAN II	URB-AL II	
2013				
2014	URBACT II	URBAN II	URB-AL II	
2015				

Tab. 3: Programy a iniciativy Komise v oblasti urbánního rozvoje

37) Srov. Komise (2014).

Použité zdroje:

- ALDSKOIGIUS, Göran. *Urban Policy in the Structural Policy of the European Union*. Umeå: CERUM, 2000.
- ATKINSON, Rob. The Urban Dimension in Cohesion Policy: Past developments and future prospects. *European Structural and Investment Funds Journal* 3 (1), 2015, s. 21–31.
- BLOOMFIELD, Jon. *Developing Europe's Urban Model: 25 Years of EUROCIITIES*. Brussels: EUROCIITIES, 2011.
- CEC/Commission of the European Communities. *Green Paper on Urban Environment. COM(90) 218 final*. Brussels, Luxembourg: CEC, Office for Official Publications of the European Communities, 1990.
- CEC. *Community Structural Funds 1994–1999. Revised Regulations and Comments*. Brussels, Luxembourg: CEC, Office for Official Publications of the European Communities, 1993.
- CEC. *Towards an Urban Agenda in the European Union, COM(97) 197 final*. Brussels, Luxembourg: CEC, Office for Official Publications of the European Communities, 1997.
- CEC. *Sustainable Urban Development in the European Union: a Framework for Action, COM(98) 605 final*. Brussels, Luxembourg: CEC, Office for Official Publications of the European Communities, 1998.
- CEU/Council of the European Union. *Declaration of Ministers towards the EU Urban Agenda, 9625/15*. Brussels: Office for Official Publications of the European Communities, 2015.
- Council Regulation (EEC) No 4254/88 Laying Down Provisions for Implementing Regulation (EEC) No 2052/88 as Regards the European Regional Development Fund, 31988R4254*, Brussels, 19 December 1988. Dostupné na: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:31988R4254&from=CS>>.
- Final Statement by the Ministers in Charge of Urban Development*, 25 November 2008, Marseille: Présidence Française, 2008. Dostupné na: <http://urban-intergroup.eu/wp-content/files_mf/fi2008iifinal_statement_en_cle5df3a31.pdf>.
- CHESHIRE, Paul – HAY, Dennis – CARBONARO, Gianni – BEVAN, Nick. *Urban Problems and Regional Policy in the European Community*. Luxembourg: European Commission, Office for Official Publications of the European Communities, 1988.
- KOMISE. *Městská dimenze politik EU – Hlavní rysy městské agendy EU, COM(2014) 490 final*, 18. 7. 2014, Brusel. Dostupné na: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:52014DC0490>>.
- KUNCOVÁ, Tereza. Toledská deklarace – města roku 2020. In: *Urbanismus a územní rozvoj* č. 6, 2010, Brno, ÚÚR. s. 7–8. ISSN 1212-0855.
- Lipská charta o udržitelných evropských městech*, 25. května 2007, Lipsko: Předsednictví Německa, 2007. Dostupné na: <<http://www.mmr.cz/getmedia/aff892fa-b724-4ff8-bf47-3447a7571b79/Lipska-charta-o-udrzitelných-evropských-městech.pdf?ext=.pdf>>.
- MMR. *Zásady urbánní politiky*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj, 2010.
- NÁLEVKA, Vladimír. Evropská unie a Latinská Amerika. *Mezinárodní politika* 25 (3), 2001, s. 4–5.
- OCO URB-AL III. *Informe final: Alcances y aprendizajes del Programa URB-AL III*. Barcelona: Diputació de Barcelona, Oficina de Coordinación y Orientación del Programa URB-AL III, 2013.
- PARKINSON, Michael. *Urban Policy in Europe: Where Have We Been and Where Are We Going?* Liverpool: EIUA, Liverpool John Moores University, 2005.
- PARKINSON, Michael – BIANCHINI, Franco – DAWSON, Jon – EVANS, Richard – HARDING, Alan. *Urbanization and the Function of Cities in the European Community*. Brussels: European Commission, DG for Regional Policies, 1992.
- Rotterdam Urban Acquis, Ministerial Meeting Urban Policy "Cities Empower Europe", Conclusions*. Rotterdam: Dutch Presidency, 2004. Dostupné na: <http://urban-intergroup.eu/wp-content/files_mf/nl2004urbanaquisrotterdam2004.pdf>.
- SWIANIEWICZ, Paweł – ATKINSON, Rob – BAUCZ, Ana. *Background Report on the Urban Dimension of the Cohesion Policy post 2013. Report Prepared at the Request of the Polish EU Presidency*. Warsaw: ES, 2011.
- Toledo Informal Ministerial Meeting on Urban Development Declaration*. Madrid: Presidencia Española UE, 2010. Dostupné na: <http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/newsroom/pdf/201006_toledo_declaration_en.pdf>.
- TORAFIDES, Maria. *Urban Policy in the European Union – A Multi-level Gatekeeper System*. Aldershot: Ashgate, 2003.
- TORTOLA, Pier Domenico. Federalism, the State, and the City: Explaining "City Welfare" in the United States and the European Union. *Journal of Federalism* 43 (4), 2013, s. 648–675.
- Treaty of Amsterdam amending the Treaty of the European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts, 97/C 340/01*, 10 November 1997, Official Journal of the European Communities. Dostupné na: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:11997D/TXT&from=EN>>.
- UEI. *Urban Exchange Initiative II Report on Elements of a Sustainable Urban Development in the European Union*. Potsdam: Bundesministerium für Verkehr und digital Infrastruktur, 1999.
- Územní agenda Evropské unie – Pro konkurenceschopnější a udržitelnou Evropu rozmanitých regionů*, Lipsko: Předsednictví Německa, 25. května 2007. Dostupné na: <<http://www.mmr.cz/getmedia/0159eabb-cdb8-4569-bfde-39ba74a25494/uzemni-agenda-EU.pdf?ext=.pdf>>.
- VAN DEN BERG, Leo – BRAUN, Erik – VAN DER MEER, Jan (eds.). *National Policy Responses to Urban Challenges in Europe*. Aldershot: Ashgate, 2007.
- Závěry neformálního jednání ministrů v Bristolu o udržitelných sídlech v Evropě, 7. prosince 2005, *Urbanismus a územní rozvoj* (2), s. 19–32 sam. příl. Dostupné na: <http://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-a-knihovna/casopis/2006/2006-02/30_zavery.pdf>.

Ing. Věra Thea Zoubková, Ph.D.
Fakulta životního prostředí
Česká zemědělská univerzita v Praze

ENGLISH ABSTRACT

Twenty-five years of the European policy of urban development, by Věra Thea Zoubková

This article originated on the eve of the Habitat III global conference, to which the European Union was invited to present its vision of urban development. Is there anything Europe can offer? The article summarizes the development of the European urban agenda as influenced by executive decisions of the Council of the European Union and the European Commission.

VINAŘSKÁ ARCHITEKTURA A JEJÍ PODÍL NA OCHRANĚ KRAJINNÉHO RÁZU

Petr Dýr

Dějiny vinařství sahají až někdy k 8. tisíciletí př.n.l. K nim se váží i vinohradnické stavby. Tradiční forma drobných účelových viničních staveb boud a sklepů se na našem území postupně rozvíjela od 13. století n.l. a v různých podobách se dochovala dodnes. Do krajinného rázu vinorodých oblastí vnesla nezaměnitelný historický otisk.

Koncem 20. století a na počátku století 21. se v souvislosti s novými výrobními technologiemi a rozvojem vinařské turistiky formuje nová vinařská architektura do struktur, které se snaží svojí funkcí, tvaroslovím či materiály spojit víno se zážitkem. Do krajiny vstupují nové solitérní vinařské objekty, které výrazně ovlivňují její tradicionalistický krajinný ráz. Novostavby vinařských domů mohou být, při dodržení určitých zásad, pozitivním přínosem pro krajinu. Konflikt ovšem může nastat, když požadavky investorů přesáhnou únosnou velikost. Pak se nabízí myšlenka využití stávajícího potenciálu bývalých areálů zemědělských družstev, které jsou dnes pro klasické zemědělství využívány ze 40–50 procent.

Víno se vždy vyrábělo v účelových objektech k tomu určených. Protože je tento proces vázaný k specifickým fyzikálním podmínkám, tedy konstantní teplotě, vlhkosti a tmě, soustřeďovala se výroba až donedávna výhradně do podzemních prostor, doplněných o nadzemní vstup s lisovnou. Takto se to dělo od nejstarší historie až k počátku třetího tisíciletí.

Za nejstarší historii výroby vín musíme jít až do 8. tisíciletí před naším letopočtem, do oblasti dnešní Arménie, Gruzie, Íránu a Turecka. Odvozujeme to od archeologických nálezů např. zemních kvasných nádrží nebo pozůstatků keramiky. Paradoxem je, že dnes se v Íránu víno pít nesmí, protože ho korán zakazuje. Za dob Mezopotámie tomu však bylo jinak. Tam někde je prapůvod počátků šlechtění plané vinné révy.

Morava zná víno z doby osídlení Kelty a následně od antiky díky Římanům. Ti, když anektovali celou Evropu, potřebovali zásobovat své legie v odlehlých oblastech vínem. Dodávky

z hlavního města často vázly, takže se legionáři dali do vysazování vlastních vinohradů, třeba v okolí Pálavy. Důkazem jsou vykopávky v místech původních římských táborů, např. u Pasohlávek. Víno jim nejen zlepšovalo náladu, ale zároveň přidáváním do vody sloužilo jako desinfekce. Doklady o přítomnosti vína v tomto regionu máme rovněž z období Velkomoravské říše. Významným milníkem je pak panování Karla IV., jenž vinařství velmi podporoval. Nejvíce vinic se na území českých zemí rozprostíralo v 17. a 18. století. Ve druhé polovině 19. století vinařství u nás i v celé Evropě ničí epidemie révokazu, mšice, zavlečené sem z Ameriky. Až teprve nové rouby, naočkované na americké podnože révokazu odolné, znovu počátkem 20. století vinaření v Evropě obnovují.

A jak po staletí zůstávala neměnná technologie výroby vína, tak i architektura vinařských staveb se nijak zvlášť nerozvíjela. U nás, v Evropě ani ve světě. Výraznými nositeli tradice pěstování vín byly kláštery a šlech-

tická sídla. Ve vinařských oblastech se stavěly rozsáhlé podzemní sklepní prostory, často i několikapatrové. U drobných pěstitelů však šlo většinou o klenutý podlouhlý sklep s nadzemním domkem – boudou, který nesl výtvarné stopy a specifika dané oblasti. Na Moravě takové výrazné regionální stavby sklepní architektury najdeme třeba v obci Petrov, část Plze. Chlubí se svými barokními bílými portály s malovanými žudry a tmavě modrými podezdívkami. Unikát najdeme na Vrbici. Spočívá v tom, že vstupy a okna místních sklepů jsou rámovány ostře pálenými cihlami v lomených obloucích, což vytváří gotizující dojem. Vrbice leží ve svahu a sklípky jsou zde umístěny v sestavách nad sebou a vytvářejí labyrint. Protože je jejich majitelé stále prodlužují a zvětšují, stává se občas, že se prokopou nebo propadnou k sousedovi.

Podobu soudobé vinařské architektury podmiňuje výrazná změna technologického přístupu k výrobě vína, kdy se z tradičních selských, rustikálních me-



Historická vinařská architektura na Vrbici

Foto © Petr Dýr

tod přechází k systému řízeného kvašení. Víno fermentuje v izolovaných ne-rezových tancích za uměle regulované teploty. Víno je víc a víc žádané, a tak vinařství navyšují objem produkce. Současně se stává i artiklem zvyšující turistický zájem o daný region. Díky této kombinaci novinek se začaly před dvaceti lety stavět převážně ve volné krajině nové vinařské domy, reagující na novou situaci moderním architektonickým pojetím staveb. Prozatím výstavba nových objektů u nás není tak častá jako třeba v Rakousku, Německu, Maďarsku či Slovinsku. Hodně moravských vinařů sice nové technologie používá, ale instaluje je do svých původních starých sklepů. Domnívám se však, že boom vinařských novostaveb nás teprve čeká.

Mezi první stavby novodobé architektury patří vinařské domy nad Popicemi – Sonberk a Gotberg. Nejsou součástí zástavby, ale stojí soliterně v krajině na viničních tratích. Vzniká tak nový architektonický prvek – stavba ve vinici, která mění krajinný ráz. Dá se říci, že tato dvě vinařství nastartovala i nové směřování moravské vinařské architektury. Na ně sice navazuje další soudobá výrazná vinařská architektura, jako např. Modré vinařství v Mutěnicích nebo vinařství Krásná hora ve Starém Poddvorově, ale to jsou stavby zakomponované do stávajících vesnických urbanistických struktur, nikoliv objekty ve volné krajině.

Jsou připravovány další projekty. Stavět se má v Pavlově, v okolí Mikulova i na Znojemsku. Zde u Dobšic plánuje velké vinařství Lahofer moderní dům



Zdroj: vizualizace ze studie Tomáše Javorského

Vinařství Lahofer – vizualizace vinařského domu v krajině – studie Tomáše Javorského

ve vinici. Produkce ze 400 ha obhospodařovaných vinic by měla dosáhnout až jednoho milionu lahví vín ročně. Studenti oboru Architektura Fakulty stavební VUT Brno na toto téma zpracovali několik alternativních studií. Dokonce tak zajímavých, že vinařský dům Tomáše Javorského, studenta III. ročníku, byl oceněn titulem Stavba Jihomoravského kraje 2014 v kategorii studentské práce – výrobní stavby. Důležitou podstatou výsledných studií ale bylo zjištění, že stavba tak velkého rozsahu se jako samostatný celek již do krajiny nehodí. Ač jsou určité části objektů zcela nebo částečně zasazeny pod zem, přesto vytváří mohutnou strukturu výrazně narušující tradicionalistický krajinný ráz Jižní Moravy. Z toho plyne úvaha, že stavba vinařského domu v krajině by měla být v daleko menším měřítku a reprezentovat dané vinařství maximálně výrobou a nabídkou pouze svých top produktů. Ostatní výroba, skladování, adjustace apod. by měly směřovat do jiných lo-

kalit, blíže k intravilánům vinařských obcí. A zde se nabízí další úvaha související s pozůstatkem socialistické velkovýroby. Naše krajina, tu vinařskou nevyjímaje, disponuje areály bývalých zemědělských družstev. Ty jsou pro klasickou zemědělskou produkci nyní využívány ze 40–50 procent, zbytek je „volný“. Při tom skýtají potenciál v podobě vybudovaných inženýrských sítí, trafostanic, komunikací, kanalizací a často i čistíren odpadních vod. Přeměna ve vinařské domy či areály by byla cestou, jak tyto brownfieldy revitalizovat. Prospělo by to krajině i místní zaměstnanosti.

Jak již bylo zmíněno, bývalé areály jednotných zemědělských družstev nabízejí značný plošný potenciál, který by bylo možné v oblastech pěstování vinné révy využít pro vinařskou výrobu. Studie velkokapacitního vinařství na příkladu Lahoferu totiž jednoznačně ukázala, že tak rozsáhlá výrobní stavba není přínosem pro krajinu a přispívá spíše k její další devastaci. Ano, je smysluplné a žádoucí stavět vinařské stavby ve vinicích, zdařilé příklady vinařské architektury Sonberku a Gotbergu to dokazují, ovšem za podmínek, že se bude jednat o stavby nízkých výrobních kapacit do objemu výroby 280 000 litrů vína/rok, resp. 40 ha obdělávaných vinic. Pokud má vinařství ambice na větší výrobní kapacity až do 1 mil. litrů vína/rok, resp. 100–120 ha vinic, pak je nutné výrobu rozdělit. Výrobu a prezentaci tak zvaných TOP vín lze realizovat v reprezentativním vinařském domě mezi vinicemi,



Foto © J. Zajíc

Vinařství Krásná hora Starý Poddvorov

Zemědělský areál je situován na východním okraji zastavěné části

Středisko disponuje vydatným vlastním zdrojem kvalitní pitné vody, která je jímána do vlastního vodojemu. Odpadní vody jsou sváděny

V areálu se nachází značné množství různých staveb původně sloužících pro rostlinnou a živočišnou výrobu. Většina z nich je na konci životnosti dále nevyužitelná, určená k demolici. K revitalizaci se hodí pouze původní administrativně-správní budova se sklepním



Zdroj: katastr nemovitostí ČR

hospodářstvím a ubytovnou. Dále pak jeden, max. dva objekty pro živočišnou výrobu. Potenciál tkví v uvolněných plochách pro novou výstavbu popř. jiné využití.

6. Majetkové a právní vztahy
Zde se jeví největší problém. Areál je situován na velkém množství parcel drobných vlastníků, jak je patrné z obrázku 4. Jde o dosud nevyřešený majetkový stav, který vznikl v 50. letech minulého století při vkladu majetku drobných zemědělců do společného družstevního hospodaření. Tito vkladatelé již dávno nežijí, jejich synové jsou v penzijním věku a vnuci, dědictvím nabytí současní vlastníci, jsou mnohdy již odstěhovaní. Majetkové „narovnání“ je tedy důležitým předpokladem dalšího rozvoje dané lokality. Není to ojedinělý případ. Všechna původní zemědělská družstva jsou takto majetkově „neuspořádána“.
7. Co s potenciálem na zbývající ploše 4 ha? Jde o více než dvě třetiny původní využitelnosti areálu. Nabízí se zde více možností. Situovat sem další sportovní aktivity (golfová akademie, minigolf, plážový volejbal apod.) a rozšířit tak spektrum sportovní zábavy dosud v Němčičkách vybudované. Je možné na uvolněných plochách vysadit „cvičné vinnice“ s turistickými bungalovy a při-

lákat tak další zájemce o vinařskou turistiku. Nebo využít objekty a plochy k další doplňkové výrobě pro vinaře. Mezi studentskými nápady se objevila i kozi farma s výrobky sýrů. Vždyť víno a sýry se spolu velmi dobře snoubí.

Na základě provedených analýz zpracovali diplomanti oboru Architektura FAST VUT Brno architektonicko-urbanistické studie využití areálu. Projekt vinařského domu Němčičky Bc. Jiřího Vojtěška je nominován na cenu Stavba Jihomoravského kraje 2015 v kategorii ekologických staveb. To svědčí i o tom, že daná problematika je vysoce aktuální a velmi sledovaná.

Souhrnně lze konstatovat, že bývalé areály JZD by se velmi dobře daly pro vinařskou výrobu využít. Vinaři Velkých Bílovic si v oblasti Sadová začali stavět na „zelené louce“ nové vinařské domy. Museli vybudovat cesty, drahé inženýrské sítě. Kdyby se využil již vybudovaný potenciál části bývalých zemědělských areálů, nutně by to mělo ekonomický přínos. Co však považuji za hlavní efekt, je likvidace venkovských brownfields a nová, smysluplná náplň již vybudovaných a nevyužívaných výrobních kapacit. Také proto, že poměr zastavěné plochy výrobní k ploše obytné je v našich obcích 1:3 až 1:4. A to není zanedbatelné!

Obor Architektura Stavební fakulty Vysokého učení technického v Brně, si připomněl v roce 2015 desáté výročí svého založení. Zdejší škola architektury je jednou z mála v České republice, která se cíleně věnuje architektuře zemědělských staveb s nemalým a možná nesnadným cílem – ovlivnit myšlení lidí majících co do činění s účelovou zemědělskou výstavbou a pokusit se navrátit architekturu těchto staveb tam, kde její základy položil a v mnohých realizacích barokních statků uskutečnil Jan Blažej Santini.

Použité zdroje:

MELUZÍNOVÁ, J. – KOVÁŘŮ, V. *Vinohradnické stavby na Moravě*. ERA Brno, 2004. ISBN 80-7366-001-6.

BAUER, J. *Po proudu Dyje – krajem vína a slavné historie*. Regia Praha, 2014. ISBN 978-80-87866-09-2.

VAŘEKA, J. – FROLEC, V. *Lidová architektura*. Encyklopedie. GRADA Praha, 2007, ISBN 978-80-247-1204-8.

Architecture and wine in central Europe. Sborník ze stejnojmenné výstavy v Galerii Jaroslava Fragnera, Praha 2013–2014.

<http://www.wineofczechrepublic.cz>.

<http://www.topvinarskycil.cz>.

Ing. arch. Petr Dýr, Ph.D.
Ústav architektury
Fakulta stavební VUT v Brně

ENGLISH ABSTRACT

Vineyard architecture and its role in the protection of landscape character, by Petr Dýr

The history of viticulture, some eight thousand years old, is closely connected with vineyard architecture. On the territory of today's Czech Republic, the traditional form of purpose-built vineyard cabins and cellars was first developed in the 13th century, and it has survived in various forms to this day. It has enriched the landscape character of the wine-growing regions by its unmistakable reference to their history.

PROMĚNY MĚSTA ASTANY

Hana Urbášková, Radan Volnohradský, Yelena Zhuravlyova

Každé město je jedinečným živým organismem, který se vyvíjí v čase a prostoru podle svých možností. I přes některé významné individuální počiny není nikdy tvořeno podle jednoho plánu ani jedním architektem. To přináší obrovskou pestrost a komplexnost na jedné straně, ale také zátěž a komplikace na straně druhé. Zůstává-li však společným jmenovatelem všech novodobých zásahů vědomá snaha o trvale udržitelný rozvoj, pak existuje reálná šance, že kvality současných měst budou moci obdivovat i následující generace.

Úvod – hlavní město

Astana je městem, které prochází velmi rychlou a rozsáhlou přeměnou. Původní malé provinční město Akmolinsk se v 50. letech minulého století rychle rozvíjí vlivem Chruščovova programu využití celin pro zemědělské využití. V roce 1961 bylo město přejmenováno na Celinograd a po vyhlášení nezávislosti Kazachstánu v roce 1991 získává v roce 1993 oficiální kazašské jméno Akmola. Rok poté rozhodl prezident Nursultan Nazarbajev přestěhovat celý státní aparát z Almaty (Alma-Ata) do Akmoly a ta je prezidentským dekretem v roce 1998 přejmenována na Astanu, což znamená kazašsky „hlavní město“.

Geografická a demografická situace města

Přesunutí hlavního sídla z jižního příjemného klimatu a krásného prostředí vrcholku Ťan-šanu na nehostinný sever stepních oblastí mělo zvýšit vliv kazašského etnika v majoritně ruský obydlených oblastech a změnit demografickou situaci. Místní prostředí s extrémně suchým klimatem (při teplotách až +45°C v létě a -45°C v zimě) si neslo silnou ekologickou zátěž z dob, kdy zde byly násilně z neobdělávaných pastvin vybudovány obilnice bývalého SSSR. Tento zásah nicméně vytvořil první nezbytný základ pro pozdější hospodářský a demografický rozvoj celé oblasti. Dnes má Astana kolem 750 tis. obyvatel (nárůst okolo 470 tis. obyvatel od roku 1999) s očekávaným počtem obyvatel 1 milion do roku 2030. Do Astany stále přicházejí z celého Kazachstánu a sousedních států mladí odborníci, kteří chtějí budovat kariéru a souběžně tak vzniká i poptávka po místech pro byd-



Mapa Kazachstánu

lení. Astana rychle dostává ráz kosmopolitního města, nicméně s výraznými specifiky lokální národnostní politiky.

Urbanistický koncept

Historický vývoj urbanismu města

V padesátých letech (v souvislosti s hospodářským a demografickým růstem oblasti) byl schválen plán města (architekti E. K. Dyatlov, V. Sh. Gersberg, N. L. Rozenberg), který byl zaměřen na rozšíření obytných čtvrtí, vymezení hlavních komunikací a vybudování centra města. Nová bytová bloková výstavba byla rozvíjena podél železniční tratě západním až mírně jihovýchodním směrem. Dále byla vybudována hlavní magistrála spojující hlavní nádraží s centrem města.

Geograficky se město budovalo pouze na pravém břehu řeky Išim, rovnoběžně s kanálem řeky a železniční tratí. Podle územního plánu z roku 1963 (architekt G. Gladshteyn a vědecký poradce

V. Shkvarikov) se město rozvíjelo na funkcionalistických principech s jasným „line-stripe“ zónováním (průmyslová, rezidenční a rekreační oblast). Jedním z důležitých aspektů územního plánu bylo vytvoření pásu ochranné zeleně kolem řeky Išim. Během tohoto období byly také postaveny první čtvrtě celé z prefabrikovaných panelových domů a jejich velký nárůst trval až do 70. let. Astana – tehdejší Celinograd – stejně jako mnoho dalších sovětských měst, začala ztrácet svůj charakteristický individuální obraz a stává se neosobním městem s typovou zástavbou, vyznačující se monotónností a mechanickou kompozicí. V této době bylo také postaveno množství majestátních budov občanské vybavenosti ve stylu socialistického realismu, které dnes mají historickou a architektonickou hodnotu. V polovině 80. let byl zpomalen stavební rozvoj města, ale výstavba města pokračovala. Geograficky se město rozšiřuje na východním břehu potoka Akbulak (malý pravostranný přítok řeky Išim), kde vznikají nové obytné čtvrtě.

Zdroj: http://es.wikipedia.org/wiki/Soubor:Mapa_Kazachst%C3%A1nu.PNG



Ulice Míru v roce 1969

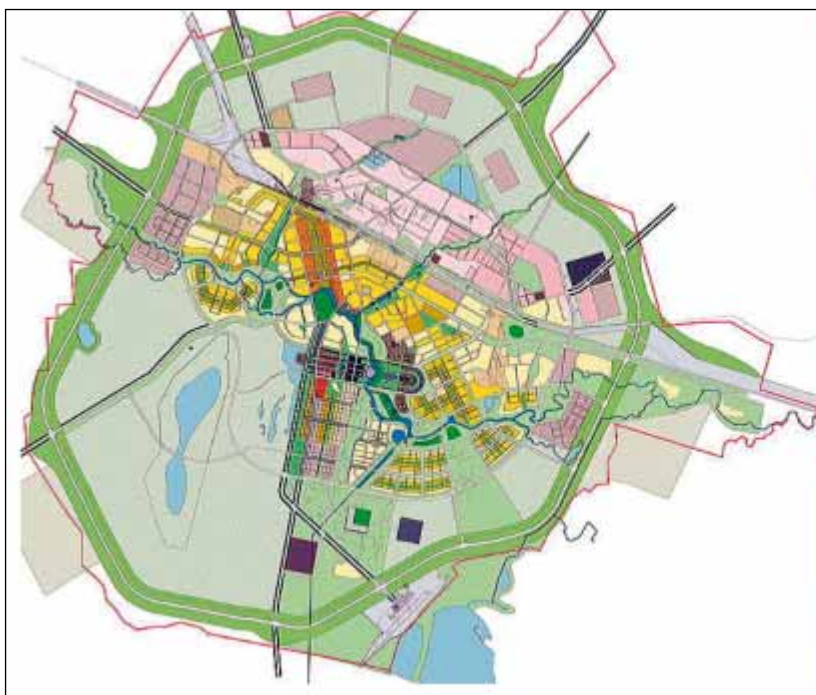
Novodobý urbanistický koncept

Urbanistický koncept nové Astany navrhl světoznámý japonský architekt Kišó Kurokawa, jehož úkolem bylo vytvořit novou metropoli Kazachstánu dle představy prezidenta Nazarbajeva, jako vizionářskou „Mekku“ moderní architektury. Na pravém břehu řeky Išim projekt zachovával části původního města a na levém břehu navrhoval urbanistické řešení nové městské čtvrti. Dochází tak k zajímavému navrstvení stávajících struktur fragmentovaných časem vzniku

a zcela nových koncepcí. Symbiotická architektura je základem nového územního plánu města. Kurokawa nahlíží na urbanizované městské prostředí jako na živý organismus, což odpovídá trendům 21. století. Nicméně se ukázalo, že i přes veškerou kreativitu a inovační myšlenky architekta nebyla věnována dostatečná pozornost rychlému růstu města a plány vyžadovaly úpravy. Astana je progresivní mladé město, které má ve svém růstu výraznou vládní podporu, což s sebou ale nese i řadu nepředvídatelných potíží.

Architektura nové městské čtvrti

Nová městská čtvrt je specifická rozlehlým centrálním obdélníkovým prostorem, jehož organizační osa je založena na systému tří náměstí. Na největším z nich, uprostřed monumentální prázdnoty ohraničené parlamentními, vládními a soudními budovami, stojí mezi záhony květin prezidentský palác Ak Orda (v kazaštině doslova „Bílá Horda“, výška 80 m). Za prezidentským palácem se rozkládá nově založený rozsáhlý park zakončený dominantou Paláce míru a porozumění ve tvaru pyramidy (výška 62 m). Ten je koncipován jako globální centrum pro náboženské porozumění, zřeknutí se násilí a prosazování víry a lidské rovnosti. Na druhém konci urbanistické osy stojí dominanta zábavního centra Chan Šatyr (výška 150 m) a mezi nimi symbol města – vyhlídková věž Bajterek (výška 105 m). Architekturu všech tří dominant navrhl anglický architekt Sir Norman Foster. Dalšími spoluvůdci Astany jsou architekti z celého světa, kteří získali zakázky v mezinárodních soutěžích. Například italské duo Manfredi a Luca Nicoletti je autorem stavby městského koncertního sálu „Kazachstán“ s kapacitou 3 000 osob.



Kišó Kurokawa – Master Plan Astana, 2001





Mešita, Pyramidy míru, Umělecká univerzita



Centrální prostor s vyhlídkovou věží Bajterek



Promenáda k Chan-šatyr

Podle Kurokawova projektu se mělo město kolem pyramid postupně rozrůstat. Mělo vzniknout množství parků uměle zabudovaných do stepní scenérie. Ve městě vyrostly desítky moderních kancelářských budov, nové ulice, parky i rezidenční čtvrti a promenáda kolem řeky Išim. Do původně jednotného konceptu nového města však postupně zasahovaly vlivy bohatých kazašských společností a politiků, kteří si impozantní sídlo upravovali po svém. Výsledkem je směsice budov, které se liší svým designem, výškou a snahou o výjimečnost. Vedle super moderní architektury se tu realizují i nové stavby připomínající moskevské paláce Stalinovy epochy.

Ambiciózní projekty

Ambiciózní snahou prezidenta Nazarbajeva je vytvořit euroasijskou metropoli s honosnými bulváry, luxusními rezidenčními čtvrtěmi, vybavenou kulturními a sportovními stavbami. Z velké části jsou tyto stavby již postaveny. Nejbližší okolí pyramid dotváří futuristické stavby Paláce nezávislosti a Umělecké univerzity. Nejnovějším vzdělávacím experimentem je nově otevřená Nazarbajevova univerzita, která má za cíl přenést kvalitu prestižních světových univerzit na kazašskou půdu. Podle plánu má výuku na každé fakultě zabezpečovat jedna ze sedmi univerzit,

kteří byly vybrány z třicítiky nejlepších škol světa (např. Harvard by měl zodpovídat za medicínu). Kromě sportovních hal (Astana Arena, zimní stadion, plavecký stadion, rychlobruslařský stadion atd.), kde se konají mezinárodní akce, byla realizována budova cirkusu a Oceánárium, které je jedno z nejdále vzdálených od mořského pobřeží.

Další ambicí města je být příkladem etnického a náboženského smíru. Věřícím nabízí vedle monumentálního Paláce míru, synagogy a křesťanských chrámů meditace v novém Islámském centru, které tvoří mešita s kapacitou 5000 osob, Medresi a knihovny. Mešita byla postavena podle plánů libanonského architekta Charlese Hafeeze a finančně ji podporoval katarský emír Hamad bin Kalifa.

Obytná výstavba

Prefabrikované panelové domy

Díky prefabrikované výstavbě od 50. let byla vyřešena bytová krize a obyvatelům bylo poskytnuto bydlení s lepším sociálním zázemím (ústřední vytápění, teplá voda atd.) a především možnost získání samostatného státního bytu oproti původnímu společnému bydlení v kasárnách a ubytovnách. Zároveň ale byly původně pětipodlažní prefabrikované panelové domy vystřídány záhy devíti a v polovině 70. let dvanáctipodlažními. Budovy se začaly vymykat přirozenému měřítku prostředí a jejich monotónnost značně rušila strukturu města. Původně vznikly dva typy prefabrikované panelové budovy – Chruščovka a Břežňovka.

Chruščovka je typ pětipodlažní budovy, stavěné za vlády N.S.Chruščova. Výstavba se začala v 60. letech pod heslem „Každé rodině malé, ale svoje“. Nosné konstrukce jsou vnější, budova nemá podkroví ani výtah. Byty specifikuje velmi malá rozloha ložnic (6–9 m²) a kuchyně (6 m²). Výhodou těchto domů jsou především nízké provozní náklady (ve srovnání s ostatními typy domů) a také jejich umístění většinou v místech s rozvinutou infrastrukturou. Hlavní námitkou na „Chru-

ščovku“, kromě malých ploch a kombi koupelnou, jsou špatné tepelně technické podmínky (v zimě je chladno, v létě je teplo) a nedostatečná zvuková izolace vnitřních mezibytových stěn s tloušťkou jen několik centimetrů.

Panelové „Brežňovky“ jsou v principu vylepšené „Chruščovky“ (výstavba od roku 1965 do začátku roku 1980). Oba tyto typy jsou klasifikovány jako „starý panel“. Plocha bytu je zde větší a kuchyně se také mírně zvětšila. Domy, které patří do tohoto typu bydlení, již mají odpadkovou šachtu a výtah. Hlavní nevýhodou je nedostatek sklepů k malým bytům a nepohodlné kuchyně. V jednopokojových bytech jsou kombi koupelny, v ostatních samostatné, i když malé. Průchozí pokoje jsou pouze ve třípokojových bytech. Nepříjemná je i úzká chodba ve tvaru písmena L.

V současné době se v původní sovětské Astaně na pravém břehu řeky Išim způsob života nezměnil a žije se zde velmi skromně. Domy v panelových sídlištích jsou ve velmi špatném stavebně technickém stavu. Jejich opravy a rekonstrukce se neprovádějí a okolí domů je neupravené. Kladem těchto lokalit je vzrostlá zeleň a fungující základní občanská vybavenost. „Nouzové obytné kolonie“ ze stalinské éry s neregulovanou svépomocnou improvizovanou výstavbou se v blízkosti „nové Astany“ přestavují na obytná sídliště.

Individuální bydlení

Individuální bytová výstavba nebyla do poloviny 80. let státem podporována, protože v období budování socialismu bylo zrušeno soukromé vlastnictví a univerzálním vlastníkem bytové výstavby byl stát. V druhé polovině 80. let začíná být výstavba rodinných domků považována za jednu z hlavních směrů řešení problému bydlení (Chubary, Jihovýchod). Tehdy vzniklé jedno až dvoupodlažní rodinné domy však neměly koncepční urbanistický charakter, zástavba vznikala chaoticky bez vybudovaných inženýrských sítí, občanské vybavenosti a bez architektonického výrazu. V současnosti vzni-



Staré město ze sovětské éry

Foto © Hana Urbášková



Původní obytné kolonie

Foto © Hana Urbášková



Přestavba starého města s individuální výstavbou

Foto © Hana Urbášková

kají nové městské vily pouze v okrajových částech města a jejich výstavba je již podřízena územnímu plánu.

Moderní soudobé bydlení

K dispozici jsou jak drahé (a pro většinu obyvatel finančně nedostupné) byty ve výškových apartmánech kolem řeky Išim s výhledem na nové centrum, tak levnější byty v nově vzniklých obytných čtvrtích. Závisí na každém jedinci a jeho životním stylu, jaké náklady na bydlení je schopen a ochoten vynaložit.

Pro nové obyvatele jsou připraveny nové obytné čtvrtě. Ty jsou cenově více přístupné, i když jejich cena k průměrné mzdě je rovněž velmi vysoká. Proto se nyní začíná řešit a realizovat také výstavba sociálního bydlení. Nevýhodou nově vzniklých obytných čtvrtí je jejich monofunkčnost a nutné dojíždění do zaměstnání. Obyvatelé si stěžují na nedostatek parkovacích míst, protože nájem nebo koupě podzemní garáže, jimiž jsou sídliště vybavena, je velmi drahý a proto nevyužívaný.



Nábřeží řeky Išim

Problémy města

Umělé město

Hlavní město Astana je budováno uměle podobně jako Petrohrad, Washington, Canberra, Brasília nebo Putrajaya. Takto vzniklá města někdy vypadají dobře z ptačí perspektivy, ale život v nich je pro jejich obyvatele častokrát obtížný (jak upozorňuje dánský vizionářský architekt Jan Gehl). Z letadla či vrtulniku vnímáme krásné parky, aleje a zahrady, široké ulice lemované mrakodrapy. Vidíme Astanu – město budoucnosti – jako ve sci-fi filmu, kde je všechno krásné, zářící mrakodrapy, město pro bohaté, mladé a úspěšné. Když sestoupíme z výšin na nejnižší úroveň města, ocitneme se často ve veřejných prostorech bez výraznější identity a integrity. Pro normálního obyvatele jsou to prostory těžko uchopitelné, jako kostra bez života.

Astanu jsme měli možnost poznat v roce 2012 v rámci pedagogické stáže na Fakultě architektury S. Seifullin Kazakh Agro Technical University Astana. Se studenty jsme v rámci výuky diskutovali problémy města, přičemž často docházelo ke shodě nad výše zmíněným. V pečlivě plánované moderní Astaně chyběl „duch místa“. Liduprázdné anonymní rozsáhlé prostory nevytvářely podmínky pro setkávání a příjemné pobývání. Na principu „místem ve stepi se šetřit opravdu nemusí“ se plýtvá ve všech směrech. Široké bulváry a rozlehlá prostranství kolem nových impozantních staveb jsou však zcela pustá. Místní obyvatelé žijí převážně ve staré Astaně a nové moderní centrum se po skončení pracovní doby zcela vyprázdňuje. Vzhledem k malému počtu obyvatel se

v kulturních budovách koná vystoupení jen mimořádně a také sportovní stavby nejsou běžně otevřeny místním obyvatelům. V současnosti se ale tento trend postupně mění s přípravou města na světovou výstavu EXPO 2017.

Doprava

Astana leží uprostřed Kazachstánu, a tím má zvláštní postavení dopravního uzlu. V roce 2005 byla dokončena velká rekonstrukce mezinárodního letiště podle projektu architekta Kurokawy. V současné době se projektuje futuristická stavba dopravního centra Astana Central (vlak, autobus, LRT) od australské architektonické kanceláře Kann Finch Group. Vzhledem k tomu, že benzin a tím i provoz auta je laciný, jsou komunikace v Astaně stále přetížené a doprava včetně MHD značně problematická. Vozový park je zastaralý, jezdí zde převážně vyřazená vozidla z Evropy nevyhovující evropským normám z hlediska spotřeby benzínu i emisních automobilových standardů. Město se každodenně potýká s dopravními zácpami, které se snaží řešit rozšiřováním komunikací na úkor stávající vzrostlé zeleně, což situaci ještě zhoršuje. Stávající dopravní problémy má v budoucnu vyřešit metro, které se nyní buduje pro potřeby EXPO 2017 v trase letiště – centrum města.

Příležitosti města

Financování projektů

Všechny megalomanské projekty je možné realizovat díky bohatství země. Motorem ekonomiky je těžba surovin,

jichž má Kazachstán širokou paletu. V oblasti při Kaspickém moři jsou velké zdroje ropy a plynu a v severovýchodní části země obrovské zásoby uhlí. Navíc Kazachstán drží celou pětinu veškerých světových zásob uranu. Vedle zisků z těžby nerostných surovin je dalším přílepkem státní pokladny roční nájem za raketovou základnu Bajkonur, které má Rusko v pronájmu až do roku 2050.

Na rozdíl od novodobé Dubaje, která nasměrovala rozvoj na cestovní ruch, obchod a bankovníctví a provádí politiku poskytující výrazné sociální jistoty a zabezpečení místního obyvatelstva, mají běžní obyvatelé Astany nízké příjmy a malou kupní sílu. V Emirátu se neplatí daně, je tam bezplatné zdravotnictví a školství a obyvatelům je umožněno studovat na prestižních světových univerzitách. Naproti tomu je zatím Kazachstán málo otevřená země o malé hustotě obyvatel (6 obyv./km²). Pro srovnání s ČR (133 obyv./km²) má Kazachstán jen 15 milionů obyvatel, ale jeho rozloha je 34krát větší.

Zhodnocení vývoje města

Hodnotit vývoj města není jednoduché, protože Astana se nyní velmi rychle mění. Město se připravuje na světovou výstavu EXPO 2017, jejímž ústředním tématem je „Energie budoucnosti“. Cílem je seznámit návštěvníky se změnami v odvětví energetiky, které spočívají v rozvoji technologií usilující o rozvoj udržitelných energií, podpoře energetické bezpečnosti, využívání obnovitelných zdrojů energie a v realizaci energeticky efektivní produkce a spotřeby. Astana má být příkladným vzorem nejen v energetice, ale i ve zlepšení sociálních poměrů a ve snížení zátěže životního prostředí díky novým způsobům dopravy.

Uskutečnění světové výstavy Expo 2017 je pro Astanu jedinečnou příležitostí představit se návštěvníkům z celého světa a šancí na zlepšení investičního klimatu pro zahraniční společnosti a podnikatele a na vytvoření „otevřeného trhu“ pro vysoce kvalifikované pracovní síly.

Je otázkou, jak se město bude po skončení výstavby dále vyvíjet. Vznik nového politického centra s novými pracovními příležitostmi je hlavním důvodem migrace kazašského obyvatelstva do Astany, a to jak z venkova, tak měst. Tento vývoj je sice ekonomicky pozitivní, neboť přicházející mladí lidé dosáhnou na vyšší životní úroveň, ale současně se negativně projevuje ve vylidňování už dnes velmi málo osídleného kazašského území. Příliv obyvatel z okolních států nelze očekávat, protože současný trend národního sebeuvědomování se, posilování národní identity a preferování kazašských specifíků včetně uznání kazaštiny úředním jazykem, je vnímán mezi ostatními etniky jako diskriminující. Rovněž nelze počítat s velkým přílivem turistů, protože rozvoj cestovního ruchu je nepříznivě ovlivňován extrémními klimatickými podmínkami lokality.

Na druhou stranu má Kazachstán zájem se otevřít světu, podporuje integrační procesy v eurasijském regionu a snaží se vytvářet podmínky nutné ke vzniku ekonomicky a bezpečnostně stabilního regionu. Princip decentralizace a subsidiarity preferovaný Evropskou unií není ovšem v Kazachstánu uplatňován a je nahrazen centralistickými zásadami a silným etatismem. Rozvoj hlav-

ního města je ovlivňován současným autoritativním prezidentem, což se při realizaci výrazných urbánních konceptů a idejí územního rozvoje Astany jeví jako velmi operativní, ale do budoucna, především při mocenských změnách, mohou nastat velké problémy.

V žádném městě i sebelépe vyprojektovaném nelze naplánovat život. Na příkladech nově vzniklých „ideálních“ měst 20. století Brasília a Chandigarh se můžeme poučit, že „architekt a politik mluví, život mění“. Genius loci města nevytváří jednotlivé majestátní budovy, ale lidé žijící v prostorách města. Tato veřejná prostranství proto musí architekt urbanista utvářet tak, aby byla příjemná pro život a splňovala potřeby lidí a nesloužila jen potřebám automobilové dopravy či prezentaci moci.

Uvidíme, zda se splní ambice představitelů města a Astana se stane pro návštěvníky pozoruhodným místem, kam se budou chtít vracet, a pro své obyvatele přívětivým domovem. Astana nemá být fata morgána uprostřed kazašské stepi, splňující ambice politiků či architektů, ale živým, udržitelným a zdravým městem, domovem zohledňujícím specifika místních obyvatel.

Závěr – specifický výzkum

Článek je jedním z výstupů jednorokého grantového projektu SPECIFICKÝ VÝZKUM – JUNIORSKÝ PROJEKT na FA VUT v Brně „Proměny města“ FA-J-14-2508, jehož cílem bylo ukázat rozličné pohledy studentů doktorského studia na proměny měst, jejich problémy i možnosti rozvoje.

Použité zdroje:

NAZARBAJEV, Nursultan. *Kritické desetiletí*, 2006, Vyd. 1, česky, Aventinum, Praha, s. 192, ISBN: 80-86858-21-9.

ROBBINS, Christopher. Neznámý Kazachstán, BB art 2008, s. 294, ISBN 978-80-7381-378-9.

URBÁŠKOVÁ, Hana. Astana – hlavní město Kazachstánu. In: Sborník mezinárodní konference *Architektura v perspektivě – architektura a urbanismus od 2. poloviny 20. století* – 5. ročník vědecké konference – 26.–27. 9. 2013, VŠB – Technická univerzita Ostrava, 2013, s. 43–49, ISBN 978-80-87079-36-2

TESTADO, Justine, Adrian Smith + Gordon Gill wins Kazakhstan Astana World Expo 2017 competition, *Architekt* [on-line], dostupné na <http://architect.com/news/gallery/85523503/5/adrian-smith-gordon-gill-wins-kazakhstan-astana-world-expo-2017-competition>.

prof. Ing. arch. Hana Urbášková, Ph.D.
Ing. arch. Radan Volnohradský
Ing. arch. Yelena Zhuravlyova
Fakulta architektury VUT Brno

ENGLISH ABSTRACT

Metamorphoses of the city of Astana, by Hana Urbášková, Radan Volnohradský & Yelena Zhuravlyova

Every city is a unique living organism that evolves in time and space according to its potential. Despite some important individual interventions, it is never based on one plan by one architect. This generates huge diversity and complexity as well as strain and complications. Nevertheless, if the common denominator of each modern intervention is deliberate effort in support of sustainable development, there is a realistic chance that the admirable qualities of today's cities will remain so for future generations.

KARPATY V ČESKÉ REPUBLICE A CESTOVNÍM RUCHU

Mezi naší laickou veřejností panuje ne právě široké povědomí, že někde na východě republiky se nachází pohoří Bílé Karpaty. Že daleko známější pohoří, jakými jsou Pálava nebo Beskydy náležejí také do Karpat, které tvoří 9,1 % povrchu naší republiky a které jako celek zasahují do sedmi států a tvoří tak se svým 1 500 km dlouhým hřebenem nejrozsáhlejší horskou soustavou Evropy je známo ještě podstatně méně.

Odborný tým Ústavu územního rozvoje v Brně zpracoval v rámci implementace Strategie udržitelného rozvoje cestovního ruchu v Karpatech výzkumný úkol s názvem Zásady pro infrastrukturu udržitelného cestovního ruchu v Karpatech na území ČR v kontextu s potenciálem území. Výstupy poskytly představu o potenciálu a stavu infrastruktury geomorfologicky vymezeného území Karpat respektujícího hranice obcí pro různé formy cestovního ruchu a zmapovaly běžící projekty i nové záměry iniciované zejména místními a regionálními aktéry.

Karpatská úmluva

V lednu roku 2006 vstoupila v platnost Rámcová úmluva o ochraně a udržitelném rozvoji Karpat (Karpatská úmluva). Cílem úmluvy je nalézt rovnováhu mezi ochranou jedinečných karpatských biotopů a horských vesnic s jejich mnohde dosud dochovaným původním hospodářstvím a tradičními zvyky na jedné straně a nezbytným posílením ekonomiky mnohde chudého zaostávajícího a nestabilního regionu na straně druhé. Úmluva zahrnuje řadu okruhů od ochrany biodiverzity, krajiny a kulturního dědictví, přes strategické a územní plánování, udržitelné lesní, vodní hospodářství, zemědělství, průmysl, cestovní ruch, dopravní i technickou infrastrukturu, až po vzdělávání veřejnosti a zvyšování jejího podílu na rozhodování o podobě a rozvoji prostředí, v němž obyvatelé žijí.

České předsednictví Úmluvy a cestovní ruch

V září 2014 byla na čtvrtém zasedání zemí Karpatské úmluvy v Mikulově, kde Česká republika převzala tříleté předsednictví této mezinárodní konvence, schválena aktualizovaná „Strategie rozvoje udržitelného cestovního ruchu v Karpatech“ jako jedinečné udržitelné destinace na území sedmi členských zemí. Udržitelný cestovní ruch zaměřený na všechna roční období s cílem ekonomického oživení mnohých marginálních destinací se tak logicky stal jednou z předních priorit českého předsednictví.



Foto © Robert Hruban

Panorama Mikulova – nejzápadnější výsyp území vymezeného Karpatskou úmluvou

Zatímco garantem implementace celé Karpatské úmluvy je u nás Ministerstvo životního prostředí, cestovní ruch náleží do gesce Odboru cestovního ruchu Ministerstva pro místní rozvoj. Tento odbor tedy na začátku roku 2015 uložil Ústavu územního rozvoje zadání: získat představu o potenciálu a stavu turistické infrastruktury

geomorfologicky vymezeného území Karpat respektujícího hranice obcí pro různé formy cestovního ruchu a zmapovat běžící projekty i nové záměry iniciované zejména místními a regionálními aktéry. V České republice zasahuje vymezené území Karpatské soustavy do čtyř krajů (viz tabulku).

Vnější Západní Karpaty v ČR	Rozloha (km ²)	Podíl plochy v Karpatech (v %)
ČR	7 179,61	9,1
Zlínský kraj	3 639,05	91,9
Moravskoslezský kraj	1 651,99	30,4
Jihomoravský kraj	1 546,93	21,5
Olomoucký kraj	341,63	6,5

Vnější Západní Karpaty v ČR a v jednotlivých krajích



Vymezení Karpat v ČR

Metodika a postup prací na daném úkolu

Vytvoření databáze aktuálních a připravovaných produktů cestovního ruchu v Karpatech

Přehled o produktech cestovního ruchu byl získáván následujícími způsoby:

- Rešerše dostupných rozvojových dokumentů a oborových strategií

Detailnímu šetření byly nejprve podrobeny všechny dostupné strategie cestovního ruchu dotčených krajů, ale také strategické rozvojové dokumenty dotčených dobrovolných svazků obcí (DSO), místních akčních skupin (MAS), případně dalších organizací (cestovních agentur, informačních středisek apod.) zabývajících se regionálním cestovním ruchem.

Z následného šetření přímo v území však vyplynulo, že strategie jsou často již neaktuální, mnohé projekty již realizované nebo překonané, zkrátka, že tyto strategie mohou sloužit jako vodítko, ale aktuální situaci je třeba zjistit přímo u potenciálních realizátorů produktů a projektů. Proto bylo záhy přikročeno k dalším způsobům průzkumu:

- Dotazníkové šetření určené orgánům cestovního ruchu krajů, zástupcům místních akčních skupin a dobrovolných svazků obcí

Byl zpracován dotazník zaměřený na produkty cestovního ruchu a problémy s nimi souvisejícími, který byl rozeslán odbory cestovního ruchu čtyř dotčených krajů. Současně byl podobný, rozšířený dotazník zaslán všem místním akčním skupinám /MAS/ a dobrovolným svazkům obcí /DSO/ zasahujícím do vymezené oblasti Karpat v ČR.

Návratnost dotazníků byla ze stran MAS (po dvou postupných urgencích) takřka devadesátiprocentní, v případě DSO méně než padesátiprocentní. To potvrdilo mj. tezi, že problematika cestovního ruchu se v současnosti již většinou řeší na úrovni MAS a nikoliv DSO.



Národní přírodní rezervace Pulčinské skály – Javorníky

- Přímá komunikace s aktéry – kulaté stoly v jednotlivých krajích

S pracovníky odborů cestovního ruchu krajských úřadů byly postupně dohodnuty termíny, místo a účastníci kulatých stolů, jejichž účelem bylo posoudit potenciál a infrastrukturu ve vymezeném území daného kraje, které by bylo možné a vhodné podpořit. Strukturu účastníků kulatých stolů tvořili většinou:

- zástupci odborů či oddělení cestovního ruchu, územního plánování i regionálního rozvoje,
- zástupci místních akčních skupin, případně dobrovolných svazků obcí,
- zástupci vybraných měst,
- zástupci regionálních sdružení a agentur cestovního ruchu a destinačních managementů,
- zástupci Klubu českých turistů a případně dalších organizací.

Účastníci byli seznámeni s cíli úkolu a dotazováni na možnosti a překážky v realizaci produktů cestovního ruchu. Poté byli vyzváni k následnému vyplnění databázi produktů, které jim byly v rámci dotazníkové akce již zaslány. Produkty měli rozdělovat do následujících devíti priorit vycházejících ze Strategie udržitelného cestovního ruchu v Karpatech:

1. zdůraznění specifik a tradic regionu – regionální kulturní dědictví, památková péče a národopis, regionální potraviny, regionální značkové produkty, místní zážitky,

2. pěší turistika, cykloturistika, hipoturistika, lyžařská turistika, církevní turistika, naučné stezky a tematické okruhy,
3. místní malokapacitní a venkovské ubytování, agroturistika,
4. přeshraniční spolupráce a turistika,
5. přírodní dědictví, spolupráce s ochrannou přírodou, ekoturistika, oblasti temné oblohy,
6. lázeňství,
7. rekreace u vody,
8. přístupnost pro tělesně a smyslově postižené, sociální turistika – pro nízkopříjmové skupiny (rodiny s dětmi, mládež, senioři),
9. spoluúčast místních komunit a zvyšování povědomí veřejnosti o přírodním a kulturním dědictví a udržitelném cestovním ruchu, spolupráce s ostatními karpatskými destinacemi na produktech udržitelného cestovního ruchu.

Srovnávací analýza turistického potenciálu a stávající turistické infrastruktury v řešeném území

Touto analýzou byl pověřen bývalý dlouholetý zaměstnanec ÚÚR, zkušený geograf cestovního ruchu, autor více obdobných a osvědčených expertíz, RNDr. Jan Bína, CSc.

Před začátkem analýzy bylo nutné provést dva kroky:

- 1) Pro rámcovou kvantifikaci úrovně potenciálu a infrastruktury České republiky byla vytvořena osnova tak, aby bylo možné vzájemné porovnání obou kategorií, přičemž pro obě kategorie bylo stanoveno pět stupňů:

- | | |
|--------------------|--------------------|
| 1 – vysoká, | A – vysoká, |
| 2 – vyšší střední, | B – vyšší střední, |
| 3 – střední, | C – střední, |
| 4 – nižší střední, | D – nižší střední, |
| 5 – nízká. | E – nízká. |

Vzájemně srovnatelné ohodnocení umožňuje zařadit každý územní celek (vymezený v následujícím kroku) do některé z teoreticky možných skupin, od 1/A (velmi vysoký potenciál i infrastruktura) do 5/E (velmi nízký potenciál i infrastruktura).

Hlavní praktický význam klasifikace



Foto © Archiv Dobrovolného svazku obcí Barův kanál

Vinobraní ve Strážnici

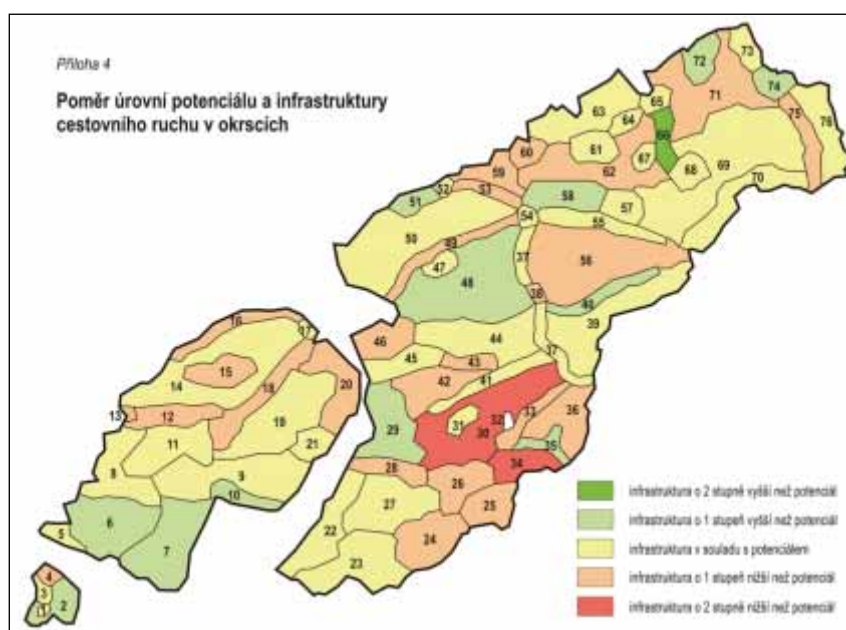
spočívá v nalézání územních celků s rozdílnou úrovní potenciálu a infrastruktury ČR, což je prvotní předpoklad pro to, aby vznikající disproporce byly účelně řešeny. V některých územích nepochybně existují dobré předpoklady pro cestovní ruch, ale vybavenost sloužící cestovnímu ruchu je nedostatečná a zasluhuje podporu, v jiných již stávající infrastruktura převyšuje potenciálové možnosti, a proto je vhodné její další kvantitativní růst utlumovat.

- 2) Byly vymezeny územní celky, v nichž byla analýza prováděna.

Porovnání úrovně potenciálu a infra-

struktury má ale smysl provádět jen u územních celků, které jsou relativně homogenní. Rozsah turistické vybavenosti bezlesých pahorkatin je třeba hodnotit jiným měřítkem než rozsah turistické vybavenosti horských partií. Vedle takové převládající homogenity na přírodním základě se uplatní i homogenita kulturní. Např. větší město se svým blízkým zázemím tvoří natolik homogenní celek, že se odlišuje od svého širšího okolí.

Podle principu relativní homogenity bylo vymezeno 76 územních celků, pro něž je zde užíván název okrsky. Jejich textové zpracování obsahuje oddíl





Dřevěný kostel ve Velkých Karlovicích se hřbitovem

Vymezení, Charakteristika potenciálu ČR (se samostatným pojednáním o přírodním a kulturním potenciálu), Charakteristika infrastruktury ČR a Závěr, resp. Závěr, specifické doporučení.

Výstupy a výsledky

Z diskusí při kulatých stolech vyplynuly následující **překážky a podněty v realizaci projektů cestovního ruchu**:

- nedostatek finančních prostředků na cestovní ruch v současném období;
- nesystémový přístup, pokud jde o podporu cestovního ruchu – potenciální žadatelé by uvítali, aby existovala dlouhodobá vize, co a jak bude podporováno, která by jim umožnila efektivnější dlouhodobé plánování;
- nespolupráce či špatná spolupráce mezi organizacemi cestovního ruchu;
- špatná a slabá propagace finančních nástrojů, destinací i produktů;
- neprovázanost jednotlivých záměrů;
- velký význam národních finančních zdrojů, které se zaměřují na oblasti nepodporované evropskými fondy a jejichž výhodou je jednodušší administrativa ve srovnání s fondy evropskými;
- co nejrychlejší převod záměrů do praktických výsledků (proto jsou z pohledu MAS velmi přínosné „malé výzvy“).

Zásobník (databáze) produktů cestovního ruchu

Projekty z jednotlivých dotazníků byly sumarizovány. Protože jeden projekt splňuje obvykle více priorit, je celková suma projektů za kraj nižší, než jejich součet za jednotlivé priority.

Bilance za jednotlivé kraje vypadala následovně:



Velké Karlovice – Podtáté – typické dlouhé karpatské údolí s rozptýleným osídlením

Zlínský kraj

Celkový počet projektů: 67, nejvíce za priority vybrané typy turistiky (42), specifika a tradice regionu (40), spoluúčast a spolupráce místních komunit (31)

Olomoucký kraj

Celkový počet projektů: 69, nejvíce za priority vybrané typy turistiky (54), specifika a tradice regionu (28), spoluúčast a spolupráce místních komunit (24)

Moravskoslezský kraj

Celkový počet projektů: 42, nejvíce za priority vybrané typy turistiky (27), specifika a tradice regionu (14), ochrana přírody, ekoturistika (24)

Jihomoravský kraj

Celkový počet projektů: 112, nejvíce za priority vybrané typy turistiky (71), specifika a tradice regionu (66), turistika znevýhodněných osob (62)

Nejvíce projektů cestovního ruchu bylo navrženo v Jihomoravském kraji. Souvisí to s rostoucím zájmem o vinařskou turistiku v napojení na cykloturistiku, neboť velká část území Karpat (s výjimkou Hornácka) v tomto kraji se nalézá ve vinorodých oblastech.

Nejméně projektů vytvořili v Moravskoslezském kraji, kde velkou část Karpat zaujímá CHKO Beskydy s po-

měrně řídkým osídlením, a kde řadu aktivit přebírá Správa CHKO Beskydy. Vzniká zde však zajímavý projekt, Dům přírody Beskydy, s možným přesahem na celé Karpaty (minimálně na CHKO Kysuce na Slovensku a Żywiecki park krajobrazowy v Polsku).

Nejvíce projektů bylo navrženo v prioritě vybrané druhy turistiky, což má vztah nejen k úpravám terénu a značení pro pěší, cyklisty, běžkaře a jezdce na koni, ale i k četným a oblíbeným naučným stezkám. Na druhém místě jsou z pochopitelných důvodů specifika, tradice a kultura regionu v lidových zvycích, architektuře nebo i místní gastronomii. Na třetím místě uváděli respondenti spoluúčast místních komunit, ať šlo o projekty časově omezené, nebo projekty charakteru staveb či zařízení, neboť je známo, že na Moravě a Těšínském Slezsku fungují tradiční venkovské komunity dobře.

Podobné pořadí projektů jako v celém řešeném území bylo i v jednotlivých krajích. Pouze Moravskoslezský kraj měl na druhém místě projekty související s přírodním potenciálem díky tomu, že jde o nejvyšší, nejhornatější i přírodně nejzachovalejší část Karpat v ČR, tedy o to nejcennější, co lze v kraji navštívit.



Foto © Igor Kyselka

Stylově realizovaný autokemp v Ostrožské Nové Vsi

Nejméně projektů se vyskytuje v prioritě lázeňství, z toho nejvíce ve Zlínském kraji, kde je také nejvíce přirozených zdrojů (Luhačovice, Smrad'avka, Napajedla, Ostrožská Nová Ves, Kostelec u Zlína). Aktivní je rovněž Jihomoravský kraj, i když ve skutečnosti jde v mnoha případech spíše o wellness, tedy o lázeňské služby bez přírodního zdroje.

Úplný přehled všech údajů o projektech v tabulkách a grafech včetně názvů projektů, jejich příslušnosti k jednotlivým předkladatelům byl shrnut v publikaci „Cestovní ruch v Karpatech v České republice“ dostupné na webových stránkách Ministerstva pro místní rozvoj a Ústavu územního rozvoje.

*Ing. Igor Kyselka, CSc.
garant úkolu za ÚÚR*

CO PÍŠÍ JINDE

Ondřej Formánek **HOSPODÁŘSKÉ NOVINY**
Praha zohavená

Říká se tomu vizuální smog. Všudy-přítomné zamoření veřejného prostoru reklamními cedulemi, vývěsními štíty, plakáty vylepenými legálně i načerno, citylighty i velkými billboardy.

Kdybychom si ho zkusili představit jako hudbu, asi by nejvíc připomínalo návštěvu kolotočářů, kde se jednotlivé stánky a atrakce vzájemně přeřvávají vyhráváním banálních popěvků a do toho lidem vyzvánějí mobily. Architektura je v takovém zamoření ztracená a v přísném ohledu absurdně zbytečná jako někdo, kdo se mezi těmi kolotoči pokouší zahrát klavírní sonátu.

Reklama hraje samozřejmě ve veřejném prostoru důležitou roli a nikdo rozumný ji nebude chtít zakazovat. Problém nastane, když je jí příliš mnoho a je agresivní a hloupá. Když naprosto nerespektuje své okolí. Prostě když je taková jako v Česku. Což obzvlášť vynikne ve městě, jako je Praha, tedy v metropoli z velké míry živěné návštěvníky, kteří sem jezdí právě za architekturou, za tím kouzelným starožitným „nábytkem“, kterým je interiér města vybaven.

Architekt Adam Gebrian před časem prohlásil, že každé město na světě, jež navštívil, má nějakou oblast, která je z hlediska reklamy příšerná. Ale každé má své významné části, které si udržují úroveň. Avšak v Praze má podle Gebriana takovou úroveň pouze Pařížská ulice.

Jinými slovy, příkladů zamoření našeho hlavního města vizuálním smogem je nepřeberně mnoho, od řvavých poustačů na krámky s turistickým kýčem a thajské masáže v samotném goticko-renesančně-barokním centru města přes historizující a secesní sloh v okolí Václavského náměstí, zohavený podle vkusu majitelů místních erotických klubů, kasin, směnárna a rychlých občerstvení, až po jakoukoliv ulici kdekoliv v širším centru města.

Avšak málokde v Praze je vizuální smog tak koncentrovaný a odpudivý jako v okolí stanice metra Anděl. Přitom se nejedná o žádnou periferii, je to rušné místo, kde se protínají klíčové dopravní trasy, sídlí tu řada významných firem, jsou tu nákupní centra, restaurace pro movitější klientelu, luxusní bary a kavárny. Architektonickým středobodem je tu komplex Zlatý Anděl od slavného francouzského architekta Jeana Nouvela.

„Když se tu člověk rozhledne, tak ho obvykle napadne nějaké české rčení, třeba že to tu vypadá jako na Balkáně nebo že to připomíná turecké hospodářství“. Přitom v Istanbulu ani ve velkých městech bývalé Jugoslávie takovéto zrudnosti nevidíte,“ říká náš průvodce pražským vizuálním smogem, sochař, architekt a teoretik umění Pavel Karous, který vyučuje na pražské VŠUP a na vyšší odborné škole vizuální komunikace Scholastika. Je autorem publikace Vetfelci a volavky o umění ve veřejném prostoru z dob normalizace, která vyhrála cenu Nejkrásnější kniha roku 2013 v kategorii Odborná literatura.

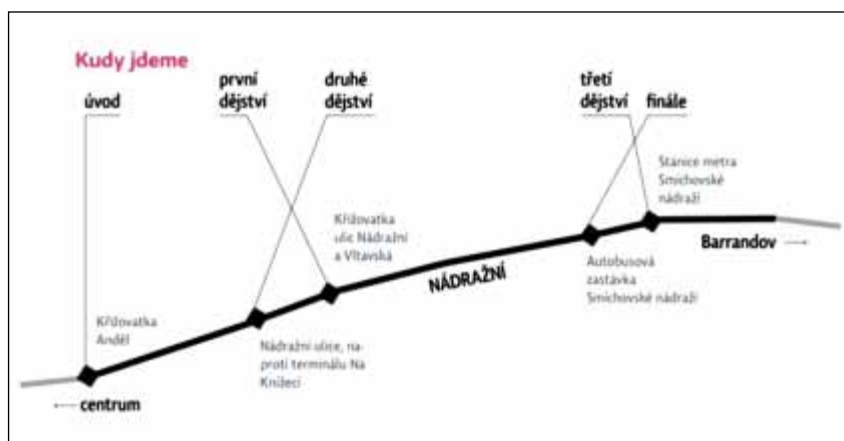
„Na některých místech je tu vizuální smog tak hustý a nepřehledný, že se v něm kolemjdoucí přestávají orientovat. Takže to nefunguje ani esteticky, ani z čistě tržního pohledu. A přitom se podívejte, kolik reklam je i na sloupech veřejného osvětlení. Reklamní agentury hledají pořád další způsoby, jak obsadit veřejný prostor.“

Pavel Karous je tak trochu estetický purista a netají se tím, že propagační cedule prostě nemá rád. „Je prokázané, že reklama ve veřejném prostoru snižuje část mozkové kapacity. Protože člověk si jí chtít nechť všimá a mozek ji automaticky čte a nějak ji musí zpracovávat. Je to, jako když zpomalujete výkon vašeho procesoru v počítači zaneseném malwaru a viry,“ tvrdí. Nepřesvědčíte ho ani argumentem, že plachty s reklamou zakrývající chátrající fasádu jsou přirozeným zdrojem peněz na rekonstrukci.

„To není většinou pravda. Typický příklad byly podobné reklamy na Veolii při rekonstrukci mytných domků na mostě Legii. Veolia si na dobu skoro tří let obsadila prestižní prostor obří reklamou v podstatě za babku. Tvrdilo se, že ta reklama platí rekonstrukci, ale rekonstrukce samotná by trvala mnohem méně času, takhle se uměle prodlužovala doba, kdy byla architektura mostu znehodnocena reklamní bannerovinou,“ tvrdí Pavel Karous.

Úvod Křížovatka na Andělu

Pár kroků od výstupu z metra, na rohu ulic Plzeňská a Štěpánikova, se pražskému chodci otevře před zraky barvitá scenerie (obr. 2).





Obr. 2

Fasádu funkcionalistického domu zde „obohacuje“ plachta, která láká z balkonového zábradlí na nějaký dietní program, na ni pak vhodně navazuje billboard trčící do ulice, neboť má „Důvod proč“. I poměrně vkusné retro logo kavárny CrossCafe na stěně sousedního domu v ústí Štefánikovy ulice je odsouzené hrát jen další part ve vizuální kakofonii. Tu „parádně“ završuje brána do Casina Craken. „To kasino je hrůza. Na dům z 19. století napláclí vchod, který má zřejmě budit iluzi, že jste se ocitli v čínských docích. A ta zlatá fólie a zahnědlé vlajky... Bože,“ kroutí Pavel Karous hlavou.

První dějství

Nádražní ulice, Na Knížecí

Vydá-li se pražský chodec od Anděla k autobusovému nádraží Na Knížecí, může se potěšit pohledem na tento dům v Nádražní ulici (obr. 3).



Obr. 3

„Podle mého soudu je to raná moderna, začátek 20. století. Už to má minimalističtější strukturu, ta fasáda není tak ornamentální,“ říká Karous. Modernistickou strohost „naštěstí vyvažuje“ plachta s přívětivým zeleným tvorem a také poutač na realitní kancelář, který fasádu rozsvítil rudou, bílou a vosí žlutou.

„Pod nánosem vizuálního smogu se nepochybně skrývá krásný dům,“ konstatuje Karous. Před podobným osudem prý prozíravě ochránil svoji pražskou stavbu slavný architekt Jean Nouvel, když v 90. letech projektoval komplex Zlatý Anděl. „Na skleněný plášť budovy navrhl nápisy s úryvky textů od Kafky, Meyrinka, Rilkeho a dalších o Praze píšících autorů. Texty označil za výtvarné řešení, za součást architektonického konceptu průčelí. A tím pádem tam nemůže nikdo plácnout reklamu, protože by tím porušil Nouvelova autorská práva“ (obr. 4).



Obr. 4

Finální ránu do vazů zasadila budově v Nádražní herna Tsunami. Karousovi připadají obzvlášť odporné přelepy oken této provozovny. „To je pro herny typické. Reklama nebo nějaká oblodná dekorace se nalepí zvnějšku na skla podniku, protože provozovatelé potřebují, aby hráči byli izolováni od denního světla a ztratili pojem o čase. Tím se líp udržuje jejich návyk na automatech.“

Druhé dějství

Nádražní a Vltavská ulice

Okolí Anděla je vůbec malým rájem velkých plachet s reklamou. Jejich výskyt graduje v ústí ulice Vltavská, kterou proudí automobily ze Smíchova k vltavskému nábreží (obr. 5).



Obr. 5

Zvlášť secesní dům po pravé straně (detail z původní výzdoby fasády, viz obr. 6), kompletně zahalený reklamou s obrázky potravin a opět vizuálně doladěný k „dokonalosti“ leskle hnědou hernou v přízemí, Pavla Karouse fascinuje. „Zdobnou secesní fasádu, tedy něco, co má mnohonásobně vyšší hodnotu, přinejmenším na materiálu, zakryjeme plachtou. Něčím mnohem lacinějším. To přece nemá logiku.“



Obr. 6

S Karousem v zásadě souhlasí i architektka a bývalá pedagožka pražské ČVUT Ivana Zavillová. „Ano, u většiny případů mají fasády domů větší uměleckou hodnotu než reklamy, které na nich visí. Zastiňují rytmus fasády (obr. 7), v některých případech i celou fasádu, která by mohla vypadat zajímavě.“



Obr. 7

Na druhé straně architektka připomíná, že zakryté domy na křižovatce delší dobu chátrají. Pokud zahalení takové budovy na pár let reklamou zaplatí vlastníkům nákladnou rekonstrukci, nemůžeme jim to zazlívát.



mozaikou z květů. „Úžasné je, že ta zídka nástupiště je obložena leštěnou žulou. Což je dost drahý materiál. A ten zde dekorativně překryli dřevotřískou za pár babek a mozaikou z odpadu z rozbitých dlaždic, kterou dodala firma, jejíž logo je samozřejmě součástí mozaiky,“ říká Karous (obr. 9).



Obr. 9

Jak jsme již zmínili v úvodu článku, Pavel Karous je přesvědčený, že takto to většinou nefunguje. A jako příklad uvádí reklamy na Veolii zakrývající lešení na mýtných domech na mostě Legii. „V západoevropských metropolích je zvykem, že pokud se v centru města rekonstruuje budova nebo veřejný prostor a má soukromého sponzora, je lešení opatřeno malým decentním logem,“ říká pedagog školy Scholastica.

Třetí dějství Smíchovské nádraží

Nádraží Smíchov navrhli v 50. letech ve funkcionalistickém stylu významní architekti Jan Závorka a Jan Žák. „Jejich plán počítal s komerčními plochami pro obchody. Jenže dnes jsou ucpané krámkami i prostory mezi sloupy, které podpírají vstup do nádražní haly. A pak se k tomu ještě nacpou billboardy, o černém výlepu ani nemluví,“ rozčiluje se Pavel Karous (obr. 8).



Obr. 8

Nedaleké nástupiště autobusů u stanice metra Smíchovské nádraží je obloženo deskami z dřevotřísky a „ozdobené“

Mozaiku vytvořili loni v září studenti Střední průmyslové školy dopravní v rámci akce Zažít MHD jinak, kterou pořádal Regionální organizátor Pražské integrované dopravy. Při této akci „revitalizovali“ zbytek nástupiště streetartoví umělci ze skupiny Artwise. Pavel Karous je přesvědčený, že toto takzvané oživení jen zakrývá původní kvalitní architekturu jako dekorační smog. Je pravda, že stanice delší dobu chátrá a čeká na rozsáhlou rekonstrukci.

Finále

Vestibul metra Smíchovské nádraží
Cestou k eskalátorům ve stanici Smíchovské nádraží se skutečný obdivovatel umění určitě zastaví v krámku s levným spodním prádlem a ponožkami (obr. 10).



Obr. 10

Uvnitř, za věšáky s textilem, je totiž ukrytý velký keramický basrelief od významné české sochařky a keramičky Marty Taberyové (obr. 11).



Obr. 11

Obchůdek někdy od začátku 21. století úplně vyplňuje odpočívadlo, které reliéf Taberyové kdysi zdobil (obr. 12).



Obr. 12

„V 70. a 80. letech bylo v rámci pražského metra vytvořeno 110 výtvarných děl,“ říká Karous. „V nových stanicích metra projektovaných po roce 1989 nevzniklo ani jedno. Takže nemáme s minulým režimem ani co porovnávat. A bohužel z oněch 110 děl se už 25 povedlo zničit, prodat, ztratit nebo nějak zakrýt komerčně využitelnou plochou, tak jako vidíme tady,“ dodává autor Větelců a volavek. Říká, že asi před měsícem poslal prostřednictvím VŠUP dopravnímu podniku e-mail, kde se na nakládání s uměním v metru ptal.

Z odpovědi cituje: „Pokud se v minulosti provedla demontáž a umístění děl do depozitu, případně jejich prodej, šlo zpravidla o díla, která byla poplatná politické situaci v době vzniku, a po změně v roce 1989 byl dán společenský požadavek na jejich odstranění, rozhodně při odstraňování nejde o svěvolu Dopravního podniku hlavního města Prahy, a ještě dnes jsou některá díla trnem v oku části veřejnosti...“

Podotkněme, že mezi odstraněnými, zničenými a prodanými „politicky poplatnými“ díly jsou i zcela abstraktní artefakty takových umělců jako Stanislav Libenský, Jaroslava Brychtová, Zdeněk Sýkora, Václav Cigler, Karel Vaňura, Slavoj Nejdl, Josef Kochrda, Pavel Trnka... Jde tedy o plejádu těch nejuznávanějších českých výtvarníků druhé poloviny 20. století.

Stanovisko památkářů

K příkladům pražských domů v okolí stanic metra Anděl a Smíchovské nádraží, které jsou zohyžděné reklamou, se nám vyjádřil i ředitel Odboru památkové péče Magistrátu hl. m. Prahy Jiří Skalický. Podle jeho slov jeho odbor posuzuje návrhy umístění reklamních zařízení v souladu s nařízením vlády z roku 1971 pro Pražskou památkovou rezervaci a podle jednotlivých vyhlášek hl. m. Prahy pro památkové zóny.

„V obou případech se sleduje nejen vliv umístění reklamního zařízení na architekturu dotčeného objektu, ale i jeho působení v rámci památkově chráněného uličního interiéru. Odbor památkové péče Magistrátu hl. m. Prahy má tedy možnosti, jak reklamu regulovat. Toto platí jak pro klasické billboardy, velké světelné reklamy na domech, tak i pro menší reklamní zařízení jako jsou např. výstrče a bannery,“ píše Jiří Skalický.

Ovšem v případě reklamních plachet, které zakrývají celé fasády budov nebo jejich rozsáhlé části, má magistrátní odbor památkové péče podle všeho svázané ruce, byť sám Skalický konstatuje, že „reklamní plachty přes fasády domů jsou z pohledu památkové péče pro dotčené domy a lokalitu degradující“.

Může za to (pro někoho jistě vítaná) díra v příslušné legislativě. Ředitel magistrátních památkářů ji vysvětluje následovně:

„Problémem je výklad definice „zařízení pro reklamu“ ve stavebním zákoně, který z pojmu „zařízení“ vylučuje samotné potištěné tkaniny a plakáty upevňované ke stavbě nebo k lešení provazy, dráty hřebíky, šrouby a přelepením (Doležal, Mareček, Sedláčková a další, Nový stavební zákon v teorii

a praxi, Praha 2006, str. 46). Pojem „zařízení“ uvedený v zákoně o státní památkové péči musí být vykládán ve shodě s definicí obsaženou ve stavebním zákoně, tak jak uvedl ve svém rozsudku č. j. 8 As 63/2012 – 37 ze dne 6. 8. 2013 Nejvyšší správní soud.“

Odbor památkové péče tedy tímto ztratil účinný nástroj k pokutování takto upevněných reklamních plachet, natož k jejich odstranění. „Výjimkou jsou ovšem kulturní památky, kde je možné vést jak sankční, tak i nápravné řízení vedoucí k odstranění takových plachet,“ říká Jiří Skalický.

Ředitel pražských památkářů nicméně dodává, že případy konkrétních domů, které v našem článku ukazujeme, se odbor památkové péče v minulosti zabýval a ještě před zmíněným rozhodnutím Nejvyššího správního soudu z roku 2013 vedl sankční řízení a ukládal pokuty. Vzhledem k tomu, že se však ani v jednom případě nemovitosti nejednalo o kulturní památku, neměl Odbor památkové péče Magistrátu hl. m. Prahy (dále MHMP OPP) pravomoc nařídit odstranění těchto reklamních plachet.

Jiří Skalický popisuje jednotlivá řízení v případech konkrétních domů popsaných v našem článku takto:

č. p. 65, k. ú. Smíchov, Na Bělidle 42, Praha 5 (rohový dům Na Bělidle/ Nádražní, na křižovatce U Anděla) – Plachta a související reflektory byly předmětem sankčního řízení na základě vlastního podnětu MHMP OPP – v roce 2010 uložena pokuta, v rámci řízení proběhlo odvolání k MK ČR, které rozhodnutí MHMP OPP potvrdilo.

č. p. 47, k. ú. Smíchov, Nádražní 90, Praha 5 – Plachta a související reflektory byly předmětem sankčního řízení na základě vlastního podnětu MHMP OPP – v roce 2008 udělena pokuta, potvrzeno MK ČR, následně zrušeno soudem.

č. p. 300, k. ú. Smíchov, Vltavská 100, Praha 5 (rohový dům Vltavská/Nádražní, na křižovatce Na Knížecí) – Plachta a související reflektory byly předmětem sankčního řízení na základě vlastního podnětu MHMP OPP – v roce 2015 byla uložena pokuta za nasvícení plachty.

č. p. 50, k. ú. Smíchov, Nádražní 96, Praha 5 – Plachta a související reflektory byly předmětem sankčního řízení na základě vlastního podnětu MHMP OPP – rozhodnutí MHMP OPP zrušeno MK ČR a vráceno k novému projednání, následně byla věc odložena s ohledem na výklad termínu „reklamní zařízení“.

Jak to chodí v cizině?

Na dotaz, od kterých měst v zahraničí by se mohla Praha v této věci nechat poučit, šéf pražských památkářů odpovídá, že ze zkušeností svých i jeho kolegů lze říci, že „historické části významných měst v západní Evropě nejsou velkoplošnými reklamními plachtami na fasádách v zásadě dotčeny. Plachty bývají umísťovány před fasády v době celkových rekonstrukcí historických objektu, nicméně tyto plachty nejsou pojaty jako nosiče reklam, ale je na nich vyobrazeno průčelí objektu, aby bylo stále patrné, co se skrývá za ochrannou plachtou.“

Tento systém ochranných plachet na lešení, na nichž je místo reklamy obraz původního průčelí, se však podle Jiřího Skalického začíná uplatňovat i u nás. Alespoň v památkově chráněných zónách. Jako příklad uvádí rekonstrukci fasády Národního divadla a dodává, že podobně tomu bude na Národním muzeu, které prochází celkovou rekonstrukcí. „Odbor památkové péče Magistrátu hl. m. Prahy v případě takových ochranných plachet připouští maximálně jednu třetinu plochy pro reklamu, dvě třetiny musí vyobrazovat fasádu objektu,“ dodává Jiří Skalický. V této věci odkazuje na manuál, v němž památkáři podrobněji popsali podmínky umísťování firemního označení a reklamních a informačních zařízení v památkově chráněných územích hlavního města. Je volně ke stažení zde:

[FORMÁNEK, Ondřej. Praha zohavená. Fotografie: Archiv Dopravního podniku Praha. In: Hospodářské noviny, Magazín ego!, č. 08, ročník II, 26. 2. 2016. Dostupné též z: <https://ihned.cz/c1-65180230-praha-zohavena>. Přetištěno se souhlasem vydavatele]

Aleš Černý

DNES

Seestadt, experiment s lidmi u Vídně

Aspern Seestadt (Jezerní město) na okraji Vídně je nové, umělé město, na kterém radní testují život v městě budoucnosti.

Ambiciózní projekt Smart City Wien (chytrá Vídeň) – způsob, jak pomocí digitálních technologií lépe řídit dopravu nebo energetiku města, má i výrazné sociální a ekologické dopady. Z českého pohledu to zavání sociálním inženýrstvím.

„Nechceme tady třeba mít velké nákupní centrum. Místo toho tvoříme uprostřed zástavby nákupní ulici, kam by to všichni měli mít do půl kilometru a která by měla přirozeně žít,“ říká Nikolaus Summer, jenž má na odboru městského plánování a stavební kontroly projekt Aspern Seestadt na starosti.

Chodníky tu jsou širší než jízdní pruhy, místo parkovacích míst stojany na kola. „Naším cílem je, aby tu hustota automobilové dopravy dosahovala maximálně pětinové hodnoty oproti vídeňskému průměru,“ vysvětluje Summer. Ale i ve „staré“ Vídni chtějí s motoristy zatočit: v jiné čtvrti legálně nezaparkují. „Jsem si jistý, že v roce 2030 už nebudou po prvním vídeňském distriktu jezdit žádná auta. Prostě se lidem nevyplatí,“ říká Dominic Weiss z městské firmy Tina.

Na otázku, jak mají rodiny řešit dopravu po zbytku Rakouska, má Weiss jednoduchou odpověď: „Já třeba už teď sdílím auto se svými dvěma sestrami a jejich rodinami. Občas se sice hádáme, kdo ho bude mít na víkend, ale vždy se nějak dohodneme.“

Na tento článek navazuje podrobnější příspěvek uvnitř listu (poznámka redakce U&ÚR).

Umělé město na okraji Vídně

Rakouský experiment hledá bydlení budoucnosti: s nízkou spotřebou energie a bez aut

Na posledních pár kilometrech vídeňské linky U2 už její okolí nepřipomíná bezmála dvoumilionovou metropoli,

ale spíš venkov. Však také obvody 21. a 22. byly původně vesnicemi. Mezi posledními dvěma zastávkami však souprava jedoucí na vyvýšených kolejích opíše nezvykle ostrý oblouk a vrací se do městské zástavby. Nebo spíše výstavby. Konečná zastávka Aspern Seestadt je bodem, v němž linka U2 spojuje hlavní město Rakouska s novou umělou čtvrtí. Vídeňští v ní testují, jak v budoucnu co nejpohodlněji žít.

Víc vytvoří, než spotřebuje

Na konferencích věnovaných fenoménu Smart Cities (chytrých měst) to většinou vypadá jako na vědeckotechnickém veletrhu, kde vzduchem létají nápady, jak pomocí digitálních technologií lépe řídit dopravu a energetiku měst. O ty není nouze ani v „Jezerním městě“ u Vídně.

Energie vedou chytré sítě, které kromě elektřiny přenášejí i informace o její spotřebě. Jedna ze zdejších centrálních budov – technologické centrum Aspern IQ – díky solárům vyprodukuje více energie, než spotřebuje. Některé městské energetické firmy a německý Siemens provozují společný výzkumný podnik s názvem Aspern Smart City Research & Co. KG. Za úkol mají na základě dat o životě v rostoucí čtvrti vymýšlet inovace zaměřené hlavně na úsporu energií. Vídeňští ale akcentují i sociální a ekologické rozměry.

„Nechceme tady mít velké nákupní centrum. Místo toho tvoříme uprostřed zástavby nákupní ulici, kam by to všichni měli mít do půl kilometru a která by měla přirozeně žít,“ vysvětluje Nikolaus Summer, který má na odboru městského plánování a stavební kontroly na starosti právě projekt Aspern Seestadt.

Místo toho, aby byli jednotliví nájemníci, jako třeba potravinový Spar, pekárna nebo kadeřnictví, v jednom domě, zabírají přízemí staveb linoucích se podél nákupní třídy. Podobně jako v obchodních centrech však všechny prostory pronajímá a spravuje jedna firma.

Za 15 tisíc měsíčně

Tím se dostáváme k další regulaci. Pozemky v Seestadtu prodává speciální firma jménem Wien 3420, ve které mají podíl jak rakouský státní správce veřejných nemovitostí BIG, tak skupina Erste a Vienna Insurance Group – dvě finanční skupiny aktivní i v Česku (Česká spořitelna, Kooperativa, Podnikatelská pojišťovna).

Zájemce o stavbu domu v Seestadtu potom musí dodržet přísné podmínky na vzhled, funkci a ekologickoenergetické nároky budov, které vycházejí z rozšířeného územního plánu. Investory jsou město, takzvané baugruppen (družstva „amatérských“ stavebníků) i soukromé firmy. Zatím se činilo hlavně město, a proto většina z aktuálních přibližně šesti tisíc obyvatel Seestadtu žije v takzvaných sociálních bytech.

Přízvisko „sociální“ nicméně ve Vídni neodkazuje na nouzové ubytování pro nejchudší. Jde o byty s regulovaným nájemným v maximální výši 7,5 eura za metr čtvereční, v přepočtu 15 200 korun měsíčně za třípokojový pětasedmdesátimetrový byt. To ve Vídni není nic neobvyklého – v regulovaném nájmu žije 60 procent Vídeňanů.

I za těchto tvrdých podmínek k investorům se územní plán rychle přenáší z papíru do reality. Pomáhá tomu i fakt, že po stagnaci v devadesátých letech nyní Vídni rychle přibývá obyvatel – asi o 40 tisíc za rok.

Kromě bytů, které by měly do roku 2028 zaplnit prostor mezi kolejemi nadzemního metra a umělým jezerem a nabídnout domov 20 tisícům lidí, se rozrůstá i kancelářská část.

Ta má obsahovat několik výškových budov včetně nejvyšší dřevostavby v Evropě. Ve městě, které zatím zabýdlují hlavně mladé rodiny, se už otevřela také základní a mateřská škola.

Kola místo aut

Hned za školou se rozkládá největší komplex budov, který do nového města příliš nepatří – továrna Opelu na výrobu motorů a převodovek z počátku 80. let. Seestadt se totiž snaží dělat vše

pro to, aby jeho obyvatelé potřebovali auta co nejméně. Nejlépe nikdy.

Na ulicích uvnitř města jsou chodníky širší než jízdní pruhy pro auta, která smějí jet maximálně třicítkou. Na značnou část vyasfaltovaných cest nebo prostranství u domů nesmějí vůbec. Místo stojících automobilů tak v okolí budov převládají hřiště, parčíky nebo komunitní zahrádky.

Mnohem víc než míst ke stání aut je na ulicích cyklistických stojanů. A ačkoli i v Česku známý koncept záchytných parkovišť Park and Ride pomáhá tomu, že vlastním vozem jezdí do Vídně mnohem méně přespolních než dříve, v Aspernu ho také „pobicyklili“.

Desítky obloukových stojanů pod mostem u stanice metra jsou ve všední den doslova obsypány koly, která tu čekají, až se jejich majitelé vrátí ze zaměstnání v centru Vídně a svezou je pár stovek metrů domů. Jedna věc je zkoušet podobné koncepty v novém městě, které podle nich budete, a něco jiného aplikovat novinky do metropole vyvíjející se po staletí.

Vídeň si přesto nastavila velmi odvážné cíle: ve své koncepci se zavázala do roku 2050 snížit emise skleníkových plynů na 20 procent stavu z roku 1990.

Pomoci k tomu mají dílčí cíle – snížení spotřeby energií či pokrytí poloviny spotřeby z obnovitelných zdrojů. Že jsou takto nastavená kritéria ambiciózní, potvrzuje Dominic Weiss z městské firmy Tina, která má iniciativu chytrého města na starosti.

Část spotřeby mají například ušetřit energeticky úsporné domy. Ty staré v centru se ale představují velmi obtížně. Komplikované je i zavádění

chytrých sítí, protože to nelze dělat najednou a plošně. „Kdykoli se však z jakéhokoli důvodu část ulice rozkope, městské ICT oddělení o tom ví a přidá tam optický kabel,“ říká Weiss.

Dalším problémem je energie z obnovitelných zdrojů. „I kdybychom osázeli všechny střechy solárními panely, tak tím pokryjeme jen asi dvě procenta spotřeby,“ tvrdí Weiss. A podobně se dívá na možnost aplikovat ve velkém chytrá řešení, například zmíněné energetické sítě nebo třeba lampy, které se sami rozsvěcejí a zhasínají podle pohybu lidí.

„Vídeň spravuje celkem 450 tisíc veřejných světel. A máme co dělat jen s tím, abychom je udrželi v bezproblémovém provozu,“ vysvětluje Weiss s tím, že na pár místech už automatické lampy fungují.

Nechceme ani elektromobily

Trochu blíže k odpovědi na otázku, jak cílů dosáhnout, se dostaneme při zmínce o elektrobusech. Těch nyní jezdí po městě čtyřicet. „Ve finále má být hromadná doprava celá elektrifikovaná a individuální motorizovaná doprava by měla z města zmizet úplně,“ uvádí Weiss. Už v roce 2025 má být úroveň provozu aut na 20 procentech roku 1990, tedy o sedm procentních bodů nižší než nyní.

Aby svých cílů dosáhli, používají ve Vídni na obyvatele metodu cukru a biče. Cukrem jsou investice do veřejné dopravy. Momentálně se několik linek metra prodlužuje či rekonstruuje a jedna úplně nová staví. Doplnkem mají být cyklostezky a kvalitní pěší koridory.

Bičem je potom třeba ekvivalent moderních zón známých z českých měst. „Chceme, aby se lidem nevyplatilo vů-

bec jezdit z jedné části Vídně do jiné. Odradit je má to, že tam legálně nezaparkují,“ říká Weiss.

Zatímco do elektrifikace veřejné dopravy město investuje poměrně hodně peněz, infrastruktura pro dobíjení osobních elektromobilů ho netrápí. „Lidé si docela často stěžují, že nebudujeme veřejné dobíjecí stanice,“ přitakává Weiss. „Nechceme, aby místa v ulicích zabírala velká černá SUV, ať už s dieslovým, nebo elektrickým motorem,“ vrací se k myšlence nulové tolerance individuální autodopravy.

Nabízí se tak otázka, jak mají například rodiny řešit dopravu po zbytku Rakouska. Že je například k výletu z Vídně do Alp auto vhodný prostředek, uznává i Weiss. Podle něj ale jen kvůli tomu lidé nebudou mít potřebu osobní vůz vlastnit. „Do budoucna bude sdílení aut fungovat mnohem efektivněji než dnes,“ uzavírá.

Cíle chytrého města Vídně * Do roku 2025 by měla individuální automobilová doprava klesnout na 20 procent stavu, který byl v hlavním městě Rakouska v roce 1990. * Do roku 2030 má produkce skleníkových plynů na hlavu ve Vídni spadnout o 35 procent oproti roku 1990. * V roce 2030 mají přes 20 procent energetického mixu Vídně tvořit obnovitelné zdroje. * Do roku 2050 se v porovnání s rokem 2005 má snížit energetická spotřeba města minimálně o 40 procent.

[ČERNÝ, Aleš. Seestadt, experiment s lidmi u Vídně. Umělé město na kraji Vídně. In: Mladá fronta DNES, 18. 4. 2016, s. 1 a 8. Praha: 2016, vydavatelství MAFRA, a. s. ISSN 12101168. Přetištěno s laskavým svolením vydavatele]

V prostorách Provozně ekonomické fakulty Mendelovy univerzity v Brně proběhla 16. dubna 2016 XXIII. valná hromada České komory architektů (ČKA). Registrovalo se na ni více než 150 jejích členů. Jedním z hlavních bodů programu byla diskuse nad změnami Soutěžního řádu ČKA, který upravuje pravidla architektonických soutěží, a dalších vnitřních řádů Komory. Legislativní téma valnou hromadu neopustilo ani při prezentaci činnosti Komory za uplynulé období. ČKA je od ledna 2015 společně s ostatními komorami zřízenými zákonem oficiálním připomínkovým místem pro tvorbu nových zákonů a předpisů, což se logicky velmi promítlo do její činnosti. Mezi stěžejní zákony, které ČKA připomínkovala, patří například novela zákona o výkonu povolání autorizovaných architektů a o výkonu povolání autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě, novela stavebního zákona či zcela nový zákon o zadávání veřejných zakázek.

Valnou hromadu, jako svůj nejvyšší orgán, svolává Komora nejméně jednou ročně. Jejím úkolem je především zvolit nové členy do orgánů samosprávy, schválit vnitřní řády nebo jejich změny, odsouhlasit rozpočet a návrh činnosti ČKA pro další období. Setkání všech autorizovaných architektů je také platformou, na níž lze diskutovat otázky profese architekta a jejich možné řešení, navrhnout a případně schvalovat dokumenty, jež by měly být podnětem pro veřejnou správu. Zároveň je možné uložit představenstvu ČKA v závěrečném usnesení valné hromady konkrétní úkoly na další rok.

Každoroční součástí valné hromady je i výstava Přehledky diplomových prací. Prezentováno bylo šest prací studentů, které v loňském XVI. ročníku odborná porota ohodnotila některou z cen. Na valné hromadě ČKA byla rovněž prezentována Česká cena za architekturu (ČCA). Registrace do 1. ročníku soutěžní přehlídky byly přitom uzavřeny pouze jeden den před konáním valné hromady. Předsedající valné hromady, předseda ČKA Ivan Plicka, zmínil, že do ceny komory architektů byl přihlá-

šen skutečně reprezentativní počet děl – téměř 500 projektů. K tématu chystáme samostatnou tiskovou zprávu.

Klíčem k rozvoji vystavěného prostředí je spolupráce všech zainteresovaných institucí

Letošními hosty valné hromady byl ředitel Odboru územního plánování MMR Tomáš Sklenář, první místopředseda ČKAIT Alois Materna či prezident Rady výstavby (SIA ČR) Jan Fibiger. Nechyběli ani zahraniční hosté ze spolupracujících komor z okruhu V4 – předseda Slovenské komory architektů Imrich Pleidel, zastupující ředitelka slovenské kanceláře SKA Olga Miháľíková či člen představenstva Polské komory architektů Borys Czarakcziew.

Tomáš Sklenář z MMR vyzdvihl spolupráci mezi Komorou a ministerstvem. Společnou snahou nedávno proměněnou v realitu je například Politika architektury a stavební kultury ČR. Tomáš Sklenář připomněl, že podobný vládní dokument se ministerstvo snažilo prosadit celých 15 let. V nejuzší spolupráci je přitom ministerstvo především s vedením Komory a Pracovní skupinou ČKA pro urbanismus. Inženýr Sklenář připomněl také tvorbu nových zákonů a novel, které má MMR v gesci. U stavebního zákona ředitel odboru MMR uvedl, že je třeba novelizovat i zákony související, a k zákonu přistoupit celkovou změnou koncepce. Potěšující zprávou je rovněž informace, že ministerstvo plánuje posílit pravomoci městských architektů, jejichž pozici ČKA dlouhodobě prosazuje. Další připravovaná agenda MMR rovněž naváže na jednu z priorit Komory, jakou jsou architektonické soutěže. Ministerstvo totiž v brzké době plánuje zřízení fondu na jejich podporu u vyhlásovatelů. Místopředseda ČKAIT Alois Materna rovněž vyzdvihl spolupráci obou komor, kterou považuje za nejlepší za poslední roky. Připomeňme například koordinaci ČKA a ČKAIT v boji proti nejnížší ceně v zadávání veřejných zakázek na projektové činnosti, která se promítla i do nového zákona o zadávání veřejných zakázek, jenž více zohledňuje kvalitativní kritéria.

Imrich Pleidel, předseda Slovenské komory architektů, jmenoval okamžiky, při nichž se činnost obou komor v rámci zahraniční spolupráce prolíná. Jedná se např. o členství v organizaci ENACA, jejíž hlavní agendou je uznávání kvalifikací architektů. Prohloubení regionální spolupráce v rámci Evropy napomáhá také neformální platforma V4 – komor zemí Visegrádu. Oproti minulým letům se zdá, že se na Slovensku bude v letošním roce lépe dařit architektonickým soutěžím. Pozitivní zprávou od našich slovenských kolegů také je, že společně s vládními institucemi pracují na přípravě obdobného vládního dokumentu, jakým je politika architektury. Další činnost, v níž se ČKA se slovenskou komorou prolíná, je i propagace architektury prostřednictvím oborového ocenění. Na Slovensku letos proběhne již 15. ročník komorou pořádaných cen za architekturu CE·ZA·AR.

Kromě architektonických soutěží je prioritou také oblast územního plánování

Podstatná část programu byla dále věnována změnám **Soutěžního řádu ČKA**, který upravuje podmínky architektonických soutěží. Ve většině případů se jednalo spíše o technické změny, které reagují na novou legislativu, především občanský zákoník a zákon o zadávání veřejných zakázek. V případě architektonických soutěží Komora úpravami řádu reaguje na podněty vyhlásovatelů soutěží. Cílem je rovněž zdokonalení servisu ČKA samosprávám při vypsání soutěže. Nedávno byly například zprovozněny tzv. karty porotců, jež vyhlásovatelům nabízejí portfolia architektů, kteří mají zkušenosti s porotováním soutěží. V plánu je rovněž kalkulačka pro výpočet výše cen a odměn podle Soutěžního řádu ČKA.

Jako ožehavé téma se v diskusi architektů a při volebních proslovech kandidátů do orgánů ČKA objevila i **problematika územního plánování**. Zejména situaci s tvorbou územních plánů velkých měst vnímá většina architektonické obce jako velmi znepokojivou. Územní plán daného sídla je přitom nejzásadnějším dokumentem, který řídí a ovlivňuje rozvoj v dané

lokalitě na mnoho let dopředu. Nový územní plán připravuje hlavní město Praha i druhé největší město republiky Brno. Oba plány přitom musejí být hotové do roku 2020, kdy končí platnost aktuálních územních plánů. Složitá situace nejen v návaznosti na dění kolem Pražských stavebních předpisů je tedy nejen v Praze, ale rovněž v Brně. Z tohoto důvodu valná hromada představenstvu ČKA uložila mimořádnou péči o stav územního plánování v ČR v návaznosti na aktuální vývoj kolem novely stavebního zákona.

Volby do orgánů Komory

Na XXIII. valné hromadě proběhly také volby do orgánů ČKA. V představenstvu svůj mandát obhájili oba kandidáti za region Praha – Jaroslav Šafer a Radek Kolařík. Jediné dvě změny se tak odehrály v regionu za Moravu a Slezsko a regionu Če-

chy. Složení představenstva v tříletém mandátu posílí Vojtěch Mencl a David Hlouch. Noví členové představenstva své voliče zaujali především znalostí prostředí samospráv a zdůrazněním potřeby jejich koordinace s fungováním Komory. Vojtěch Mencl má bohaté zkušenosti s rozvojem města Brna a připomněl, že stavební legislativa není jen záležitostí architektů, ale také měst a obcí, jejichž potřeby by měla zohledňovat. David Hlouch, který je současně starostou středočeského Tehova, následně zmínil podporu především malých obcí. Jako jeden ze svých hlavních úkolů v představenstvu vnímá i posílení vnitřní komunikace a interních potřeb členů Komory.

Do představenstva ČKA byli zvoleni: Jaroslav Šafer (region Praha), Radek Kolařík (region Praha), Vojtěch Mencl (region Morava a Slezsko), David Hlouch (region Čechy).

V představenstvu dále působí: Karel Cieslar, Pavel Hnilička, Pavel Martinek, Ivan Plicka, Klára Salzmann, Milan Svoboda, Petr Velička a Michal Volf.

Do dozorčí rady ČKA byli zvoleni: Martin Rusina (region Praha), Miroslav Kopecký (region Čechy), Michal Hadlač (region Morava a Slezsko).

V dozorčí radě dále působí: Miroslav Holubec, Lucie Chytilová, David Mikulášek, Josef Patrný, Pavel Rada a Václav Zůna.

Do Stavovského soudu byli zvoleni: Václav Šebek, Josef Vrana a Petr Krejčí.

Ve Stavovském soudu dále působí: Karel Doležel, Marek Janatka, Luděk Jasiok, David Mateáško, Milan Nytra a Tomáš Vích.

[Tisková zpráva ČKA, 19. 4. 2016. Dostupné z: www.cka.cz/cs/cka/o-komore/valna-hromada]

TISKOVÉ ZPRÁVY



MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR

Obce a kraje mohou modernizovat své informační systémy. V IROP je k dispozici více než 1 miliarda korun

Podpořit rozvoj, modernizaci a zvýšit dostupnost komunikačních a informačních systémů a infrastruktury v krajích a obcích v České republice. Tento cíl si klade další výzva v Integrovaném regionálním operačním programu, kterou vyhlásilo dne 20. dubna Ministerstvo pro místní rozvoj. Na projekty v oblasti elektronizace veřejné správy je připravena více než 1 miliarda korun. Od začátku května mohou zájemci žádat o podporu.

„Moderní doba si vyžaduje modernější systémy, a tak smyslem této výzvy, zaměřené výhradně pro kraje a obce a jejich zřizované nebo zakládané organizace, je postupná elektronizace podpůrných procesů a zvýšení efektivity komunikačních a informačních systémů subjektů územní samosprávy. Podpořeny budou hlavně aktivity, které usnadní nejen práci zaměstnancům územní samosprávy, ale také životy občanům a uspoří jejich drahocenný čas,“ uvedla ministryně Karla Šlechtová.

Podpora je zaměřena také na budování, rozvoj a modernizaci regionálních datových center a komunikační infrastruktury pro nově pořízené nebo modernizované informační systémy; vytváření nových informačních systémů v souvislosti s centry sdílených služeb a vytváření nových a modernizaci stávajících podpůr-

ných informačních systémů, jako jsou např. spisové služby nebo informační systémy pro řízení příspěvkových organizací. Příjemci podpory mohou být kraje, organizace zřizované nebo zakládané kraji, obce (kromě Prahy a jejích částí) a organizace zřizované nebo zakládané obcemi (kromě Prahy a jejích částí). Projekty mohou být realizovány na celém území ČR mimo území hl. m. Prahy.

Pro žadatele je připraveno přes 1 miliardu korun, z toho je téměř 880 mil. Kč z Evropského fondu pro regionální rozvoj a národní spolufinancování činí max. přibližně 155 mil. Kč. Minimální výše celkových způsobilých výdajů na jeden projekt je 1 mil. Kč. Maximální výše celkových způsobilých výdajů na projekt je odstupňována podle typu žadatele, v případě krajů je to až 100 mil. Kč, v případě obcí až 30 mil. Kč.

Žadatelé mohou žádosti o podporu podávat od **4. května 2016 do 27. prosince 2017**. Více informací naleznete na webových stránkách Ministerstva pro místní rozvoj.

[Tisková zpráva MMR z 20. 4. 2016. Dostupné z: www.mmr.cz]

Karla Šlechtová podpoří venkov více než 360 milionů korun

Na podporu venkovských obcí dá Ministerstvo pro místní rozvoj více než 360 milionů korun z podprogramu Podpora obnovy a rozvoje venkova. Jeho cílem je prostřednictvím dotace podpořit obnovu a rozvoj venkovských obcí, za předpokladu zapojení obyvatel venkova, venkovských spolků a sdružení při obnově obce v souladu s místními tradicemi.

„Obdrželi jsme 2 336 žádostí o dotace v objemu přes 1,1 miliardy korun. Hodnotitelská komise mi následně doporučila ke schválení a k podpisu 750 žádostí v celkové výši přes 360 milionů korun. Každoročně vysoký počet podaných žádostí jasně ukazuje na správné zaměření programu a naši schopnost reagovat na potřeby venkova,“ řekla Karla Šlechtová, ministryně pro místní rozvoj.

Projekty jsou zaměřeny na obnovu a údržbu venkovské zástavby a občanské vybavenosti, úpravu veřejných prostranství, obnovu a zřizování veřejné zeleně, rekonstrukci nebo vybudování zařízení pro volnočasové aktivity, obnovu místních komunikací, prezentaci úspěšných projektů zaměřených na obnovu a rozvoj venkova a na výměnu zkušeností při jejich přípravě.

Výzva k předkládání žádostí v podprogramu Podpora obnovy a rozvoje venkova byla ukončena 15. 1. 2016.

Podpora obnovy a rozvoje venkova:

- Dotační titul č. 1 – Podpora vítězů soutěže Vesnice roku
- Dotační titul č. 2 – Podpora zapojení dětí a mládeže do komunitního života v obci
- Dotační titul č. 3 – Podpora spolupráce obcí na obnově a rozvoji venkova

- Dotační titul č. 4 – Podpora obnovy drobných sakrálních staveb v obci
- Dotační titul č. 5 – Podpora obnovy místních komunikací

[Tisková zpráva MMR z 6. 4. 2016. Dostupné z: www.mmr.cz]

Česká republika zvládla vrcholné setkání OSN o udržitelném rozvoji na výbornou

Tři dny diskutovaly v Praze téměř 4 tisíce odborníků z celého světa o budoucnosti rozvoje měst a obcí. Konference OSN Evropský Habitat, kterou pořádalo Ministerstvo pro místní rozvoj, v čele s ministryní Karlou Šlechtovou, skončila v pátek 18. března 2016 schválením Pražské deklarace. Ta bude mít přímý dopad na další politiku OSN v oblasti udržitelného rozvoje. Česká republika a organizátoři nejenže zvládli náročnou přípravu a organizaci konference, ale odnáší si také několik zásadních bodů pro další činnost a rozvoj svého území.

Jak již v úvodu své řeči během zahajovacího dne řekla ministryně Karla Šlechtová, za svůj osobní cíl si dala, že celá konference i samotná Pražská deklarace nebudou jen o diskusi, ale především o konkrétní náplni a konkrétních výstupech, které budou mít smysl pro budoucnost.

Teze z Pražské deklarace

- Deklarace je postavena na čtyřech principech: Inovativní a produktivní města, Zelená, kompaktní, na zdroje efektivní a přizpůsobivá města, Inkluzivní a bezpečná města, Řádná městská správa.
- Zdůrazněna je především podpora řádného plánování a řízení za spolupráce všech úrovní správy a komunit, integrace opatření a on spor přístup při snaze o maximalizaci potenciálu měst, sociální soudržnost a přístup ke službám, dostupnost bydlení jako klíčový faktor kvality života, což je jeden z hlavních rysů životaschopných měst, plánování rozvoje ve snaze minimalizovat dopady na životní prostředí a podpořit hospodářskou, sociální a environmentální udržitelnost

- Čelíme různým výzvám pro bydlení a udržitelný městský rozvoj v regionech: chudoba ve městech, demografické změny, klimatické změny a riziko katastrof, městský rozvoj a nařízený růst, koordinace v městském rozvoji, využití relevantních technologií.
- Klíčové směry z Prahy do Quito: podpora měst posílením jejich potenciálu pro inovace zahrnující sociální inovace a tvorbu pracovních míst, podpora optimálního využívání zdrojů, rovný přístup k dostupnému bydlení a službám, odstranění chudoby a vyloučení, poskytování dostupného, bezpečného, inkluzivního a kvalitního veřejného prostoru a bezpečné dopravy, řádné finanční řízení v municipalitách, zajištění udržitelných zdrojů financování, posílení dialogu mezi jednotlivými stupni správy a relevantními aktéry.

„Jsem velmi ráda, že se nám celým programem, jeho obsahem i jednáním podařilo dosáhnout konkrétních cílů. Část z toho je implementována do Pražské deklarace, část byla výstupem jednání vrcholných orgánů OSN Habitat III., která v Praze pod mým vedením probíhala,“ říká ministryně Karla Šlechtová. *„Jsem velmi ráda, že do programu výrazně zasáhli Češi s mnoha vlastními akcemi. V nich hledali návod na další rozvoj Prahy a dalších regionů České republiky.“*

„Pro ČR a pro nás všechny je povzbudivé, že kromě odborníků, kteří se problematikou rozvoje území zabývají již dlouhou dobu, byli na Evropském Habitatu přítomni také studenti – tedy ti, kteří by měli naši budoucnost rýsovat v dalších obdobích. A to nejen jako hosté, ale také jako aktivní vystupující – ve formě výstav, přednášek, diskusí, či odborníků,“ doplňuje ministryně.

Konference OSN Evropský Habitat patří mezi nejvýznamnější akce, které se v roce 2016 v České republice konaly. Téměř 4 tisíce odborníků na rozvoj měst, obcí či širších oblastí se v Praze setkali nad aktuálními tématy a po 3 dny je na mnoha fórech diskutovali. Přípravovali z nich zároveň konkrétní výstupy. Některé z nich se objevily v závěrečném dokumentu konference,

takzvané Pražské deklaraci, jiné jsou součástí různých pracovních materiálů, které budou nyní (nejen) na půdě OSN dále diskutovány. Stanou se také jedním ze základních materiálů pro celosvětový Habitat, který bude hostit v říjnu 2016 Ekvádor.

„Tuto významnou konferenci jsme velmi dobře zvládli. Ráda bych poděkovala všem aktivním vystupujícím, návštěvníkům, ale také organizátorům, mým spolupracovníkům z MMR i dalších organizací za to, že nám pomohli udělat naší republice dobré jméno v celém světě. Na konferenci se sjely mimo jiné také desítky novinářů z celého světa, a její význam i dopady se v dalších letech projeví na rozvoji různých lokalit ve světě. Jsem přitom velmi ráda, že konkrétní body si z konference

odnášíme také pro Českou republiku a její budoucnost,“ dodává ministryně pro místní rozvoj Karla Šlechtová.

Vybraná fakta o konferenci OSN Evropský Habitat

- Zúčastnily se jí téměř 4 tisíce odborníků z celého světa.
- V rámci konference proběhlo 96 samostatných oficiálních akcí, další desítky bilaterálních jednání.
- Celkem proběhlo více než 300 hodin odborných diskusí.
- Vystoupilo více než 50 odborníků.
- Významně se do konference zapojili také čeští zástupci – a to jak v hlavním programu, tak také v rámci doprovodných aktivit.
- Hlavním výstupem konference je Pražská deklarace, na jejíž finální podobě pracovala po 3 dny mezinárodní

Advisory Board za účasti ministryně pro místní rozvoj Karly Šlechtové.

- Konference se konala na ploše více než 42 000 m² pražského Kongresového centra.
- Kromě KCP se doprovodné aktivity konference konaly také na dalších místech Prahy.
- O organizaci konference se staral organizační tým, čítající více než 150 osob.
- Pro technické zajištění konference bylo v Kongresovém centru Praha nainstalováno více než 11 000 metrů kabelů.
- V prostorách Kongresového centra je vystaveno cca 100 studentských prací – 3D modelů navrhovaných budov.

[Tisková zpráva MMR z 18. 3. 2016. Dostupné z: www.mmr.cz]

100

JUBILEJNÍ ROČNÍK ODBORNÉ KONFERENCE



ČLOVĚK STAVBA ÚZEMNÍ PLÁNOVÁNÍ

město · krajina · veřejný · prostor · společnost · veřejnost · plánování · infrastruktura · kulturní dědictví

Konference je určena zejména vědecko-výzkumným pracovníkům, studentům doktorských studijních programů, pracovníkům veřejné správy, odborníkům z praxe, ale též zástupcům firem a představitelům občanské společnosti, kteří jsou zváni zejména k diskuzi nad konferenčními příspěvky.

Vybrané příspěvky projdou recenzním řízením, aby sborník z konference splňoval kritéria pro zařazení do vědecké databáze SCOPUS.

DATUM KONFERENCE: **19.10.2016**

MÍSTO KONÁNÍ: **Fakulta stavební ČVUT v Praze**

KONFERENCE

ZASLÁNÍ ANOTACÍ: **31.7.2016**

PŘIHLÁŠENÍ K PASIVNÍ ČÁSTI: **30.9.2016**

PŘIHLÁŠENÍ NA WEBU: **csup.uzemi.eu**

VLOŽNÉ: **350 Kč (pro studenty a zaměstnance ČVUT zdarma)**

ORGANIZÁTOR: **Katedra urbanismu a územního plánování, Fsv ČVUT**

KONTAKTNÍ EMAIL: **uzemi.eu@gmail.com**

